

ผลของการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับ
เพศศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)

ปริญญานิพนธ์
ของ
รัตนา เจริญสาธิต

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาสุขศึกษา
มีนาคม 2546
ลิขสิทธิ์เป็นของ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผลของการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับ
เพศศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)

บทคัดย่อ
ของ
รัตนา เจริญสาธิต

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาสุขศึกษา
มีนาคม 2546

รัตนา เจริญสาธิต (2546). ผลของการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม). ปริญญาโท กศ.ม. (สุขศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วินัส ปัทมภาสพงษ์, รองศาสตราจารย์ นิภา ศรีไพโรจน์.

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาแบบกึ่งทดลอง มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลของการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนชายและนักเรียนหญิงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2545 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 95 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบ่งกลุ่ม (Cluster random sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นกลุ่ม (Cluster) ด้วยการจับฉลากมา 2 ห้อง แล้วจับฉลากอีกครั้งเป็นกลุ่มทดลองจำนวน 48 คนและกลุ่มควบคุมจำนวน 47 คน ซึ่งนักเรียนในกลุ่มทดลองจะได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ส่วนกลุ่มควบคุมจะได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติ

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นแบบทดสอบความรู้ แบบสอบถามทักษะชีวิตในด้าน ความภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ โดยเก็บข้อมูลก่อนและหลังการได้รับการสอน 1 สัปดาห์ จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสถิติที (Paired samples t-test และ Independent samples t-test)

ผลการศึกษาพบว่า

1. นักเรียนที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้าน ความภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ ดีวก่อนได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. นักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาด้าน ทักษะการตัดสินใจและทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพดีกว่านักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษาและทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาด้าน ความภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคมไม่แตกต่างกัน

THE EFFECT OF SEX EDUCATION INSTRUCTION BY PARTICIPATORY LEARNING
ON KNOWLEDGE AND LIFE SKILLS OF SEX EDUCATION OF MATHAYOMSUKSA I
STUDENTS FROM PRASARNMIT SRINAKHARINWIROT UNIVERSITY
DEMONSTRATION SCHOOL (SECONDARY)

AN ABSTRACT
BY
RATANA CHAROENSATIT

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree in Health Education
at Srinakharinwirot University
March 2003

Ratana Charoensatit. (2003). *The effect of sex education instruction by participatory learning on knowledge and life skills of sex education of Mathayomsuksa I students from Prasarnmit Srinakharinwirot University Demonstration School (Secondary)*. Master Thesis, M.Ed. (Health Education). Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee : Asst. Prof. Venus Pattamapaspong, Assoc. Prof. Nipa Sripairot.

This quasi-experimental research was designed to study the effect of sex education instruction by participatory learning on knowledge and life skills of sex education of Mathayomsuksa I students from Prasarnmit Srinakharinwirot University Demonstration School (Secondary).

A sample group consisted of 95 male and female students from Prasarnmit Srinakharinwirot University Demonstration School (Secondary). The sample group was derived by means of cluster random sampling from six classes which 48 students made up as experimental group and 47 students made up as control group. The students in the experimental group were taught by using the method of participatory learning whereas those in the control group were taught by using a traditional method.

The data were collected through the use of questionnaires to elicit the information on the knowledge and life skills possessed by the students with regards to self-esteem, social responsibility, decision making, and denial skill. The data were collected for one week before and after the instruction. It was then analyzed by using percentage, mean, standard deviation, dependent t-test and independent t-test.

The results of this study were as follows :

1. After the students were taught by using the method of participatory learning, the experimental group had the knowledge and life skills of sex education, the experimental group had significantly better knowledge and life skills of sex education with regards to self-esteem, social responsibility, decision making, and denial skill than before receiving the participatory learning at the level of .05.

2. The experimental group who were taught by using participatory learning proved to be .05 in statistics better than their counterparts who were taught by using traditional methods in life skills with regards to decision making, and denial skill. However, knowledge and life skills with regards to social responsibility and self-esteem between the two groups were not significantly different.

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

ผลของการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับ
เพศศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)

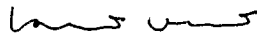
ของ

นางรัตนา เจริญสาริต

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาสุขศึกษา

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

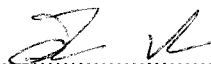

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร. นภาพร หะวานนท์)

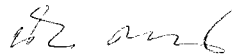
วันที่... ๗ ... เดือน ... มีนาคม ... พ.ศ. 2546

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

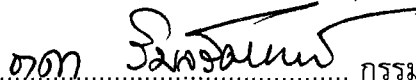
..... ประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์วินัส ปัทมภาสพงษ์)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์นิภา ศรีไพโรจน์)

..... กรรมการแต่งตั้งเพิ่มเติม

(รองศาสตราจารย์ ดร. ธาดา วิมลวัตรเวที)

..... กรรมการแต่งตั้งเพิ่มเติม

(รองศาสตราจารย์ สพ.ญ. นภาพร มัชฌมางกูร)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความสามารถอย่างยิ่ง จากผู้ช่วยศาสตราจารย์ วินัส ปัทมภาสพงษ์ ประธานกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์นิภา ศรีไพโรจน์ กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. ธาดา วิมลวัตรเวที รองศาสตราจารย์ สพ.ญ.นภาพร มัชฌิมางกูร กรรมการสอบปริญญานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ และข้อคิดในการศึกษาค้นคว้า ตลอดจนตรวจสอบข้อบกพร่องต่างๆ รวมทั้งให้กำลังใจผู้วิจัยตลอดมา ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ ผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน รองศาสตราจารย์ ดร. สมสรร วงษ์อยู่น้อย รองศาสตราจารย์ชูศรี วงศ์รัตน์ รองศาสตราจารย์นภาพร มัชฌิมางกูร อาจารย์สุปราณี จุลเดช และอาจารย์ ดร.กมลมาลย์ วิรัตน์เศรษฐสิน ที่กรุณาช่วยตรวจสอบเครื่องมือในการศึกษาค้นคว้า และให้คำแนะนำต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ในการทำศึกษาค้นคว้า

ขอขอบพระคุณผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน และอาจารย์สุพัตรา พรหมเรนทร์ ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการนำเครื่องมือไปทดลองใช้เพื่อหาคุณภาพเครื่องมือ ทบวงมหาวิทยาลัยที่ให้ทุนสนับสนุนในการวิจัยจำนวน 10,000 บาท (หนึ่งหมื่นบาทถ้วน) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดารกา ทองมิตร อาจารย์เสกสรร กะชามาศ อาจารย์ชวลิต สูงใหญ่ อาจารย์และเจ้าหน้าที่ทุกๆ ท่านที่มีอาจากล่าวนามได้ทั้งหมด ณ ที่นี้ ที่ให้คำชี้แนะช่วยเหลือ เพื่อให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณครอบครัวอันเป็นที่รัก ญาติพี่น้องทุกท่านที่กรุณาส่งเสริม สนับสนุน และให้กำลังใจผู้วิจัยมาโดยตลอด ผลแห่งคุณค่าอันเกิดจากปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบแต่ บิดา มารดา ตลอดจนคณาจารย์ที่เคยประสาทวิชาความรู้ ทุกท่าน

รัตนา เจริญสาธิต

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ.....	1
	ภูมิหลัง.....	1
	ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	5
	ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....	5
	ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	6
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า.....	6
	ตัวแปรที่ศึกษา.....	6
	นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
	กรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า.....	9
	สมมติฐานของการศึกษาค้นคว้า.....	10
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
	ความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา.....	11
	วัยรุ่นและพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่น.....	25
	การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม.....	34
	ทักษะชีวิต.....	60
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า.....	86
	งานวิจัยในต่างประเทศ.....	86
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพศศึกษา.....	86
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิต.....	89
	งานวิจัยในประเทศไทย.....	91
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพศศึกษา.....	91
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม.....	93
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิต.....	94
3	วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	98
	การกำหนดประชากรและเลือกกลุ่มตัวอย่าง.....	98
	รูปแบบการวิจัย.....	99
	การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า.....	100

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
3 (ต่อ) การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	106
การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	109
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	110
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	115
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	115
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	115
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	116
5 สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	128
สังเขปความมุ่งหมาย สมมติฐาน และวิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	128
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	128
สมมติฐานของการศึกษาค้นคว้า.....	128
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	129
สรุปผลการศึกษาค้นคว้า.....	132
อภิปรายผล	132
ข้อเสนอแนะ	141
ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งต่อไป	142
บรรณานุกรม.....	143
ภาคผนวก	152
ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญ หนังสือขอความอนุเคราะห์	153
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คุณภาพของเครื่องมือ	159
ภาคผนวก ค แผนการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม	184
ภาคผนวก ง ภาพกิจกรรมการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม.....	217
ประวัติย่อผู้วิจัย	223

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 การจัดกลุ่มประเภทต่างๆ	38
2 องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและลักษณะเฉพาะของการสอน ความรู้.....	41
3 องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและลักษณะเฉพาะของการสอน เจตคติ	42
4 สรุปขั้นตอนและกิจกรรมการสอนเจตคติ.....	43
5 องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและลักษณะเฉพาะของการสอนทักษะ.....	48
6 สรุปขั้นตอนและกิจกรรมการสอนทักษะ.....	50
7 วิธีการสอนเจตคติ : หลักการสอน วิธีการและขั้นตอน และกิจกรรมต่างๆ	75
8 วิธีการสอนทักษะ : หลักการสอน วิธีการและขั้นตอน และกิจกรรมต่างๆ	78
9 แผนการดำเนินกิจกรรมการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อ ความรู้และทักษะชีวิตเรื่องเพศศึกษา.....	108
10 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอายุและเพศ.....	116
11 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามจำนวนพี่น้อง (รวมทั้งตัวนักเรียน) และบุคคลที่นักเรียนพักอาศัยอยู่ด้วยในปัจจุบัน.....	117
12 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสัมพันธภาพระหว่างสมาชิก ในครอบครัวและการเลี้ยงดูที่นักเรียนได้รับในวัยเด็กจนถึงปัจจุบัน.....	118
13 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสถานภาพสมรสของบิดามารดา.....	119
14 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสิ่งที่นึกถึงเมื่อพบเพื่อนต่างเพศ ที่มีรูปร่างลักษณะ “ถูกตา ถูกใจ”.....	120
15 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามวิธีการจัดการกับตนเองเมื่อเกิด อารมณ์หรือความรู้สึกทางเพศ	121
16 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามแหล่งที่ได้รับข้อมูลข่าวสาร เกี่ยวกับเรื่องเพศศึกษา.....	122
17 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามกิจกรรมที่นักเรียนเลือกทำ เมื่อมีเวลาว่าง	123
18 เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยจำแนกตามตัวแปรที่ศึกษา ระหว่าง กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลอง.....	124
19 เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยจำแนกตามตัวแปรที่ศึกษา ภายใน กลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการทดลอง.....	125

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
20 เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยจำแนกตามตัวแปรที่ศึกษา ภายใน กลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการทดลอง.....	126
21 เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยจำแนกตามตัวแปรที่ศึกษา ระหว่าง กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม หลังการทดลอง.....	127
22 แสดงค่าความยากง่าย (p) ค่าอำนาจจำแนก (D) และค่าความเชื่อมั่นของ แบบทดสอบความรู้ (r_H) เกี่ยวกับเพศศึกษา.....	178
23 แสดงค่าอำนาจจำแนก (r) และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (α) ความภูมิใจในตนเอง.....	180
24 แสดงค่าอำนาจจำแนก (r) และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบ (α) ความรับผิดชอบต่อสังคม.....	181
25 แสดงค่าอำนาจจำแนก (r) และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (α) ทักษะการตัดสินใจ.....	182
26 แสดงค่าอำนาจจำแนก (r) และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (α) ทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ.....	183

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า.....	9
2 องค์ประกอบ 4 ประการของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม.....	36
3 ขั้นตอนและกิจกรรมการสอนเจตคติ.....	42
4 ขั้นตอนและกิจกรรมการสอนทักษะ.....	49
5 องค์ประกอบของทักษะชีวิต.....	62
6 องค์ประกอบของทักษะชีวิต.....	63
7 การปรับตัวโดยใช้ทักษะชีวิต.....	66
8 แสดงปัญหาครอบครัวและทักษะชีวิตที่เด็กพึงมี.....	67
9 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างทักษะชีวิตและการป้องกันพฤติกรรมที่เป็นปัญหาทาง สุขภาพ.....	68
10 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทักษะชีวิตและกระบวนการเรียนรู้.....	72
11 การนำข้อมูลความรู้ไปสร้างเจตคติ.....	73
12 การฝึกทักษะชีวิตจากการสร้างทัศนคติหรือสอนเจตคติ.....	74
13 รูปแบบการวิจัย.....	99
14 รูปแบบการทดลอง.....	100
15 วิธีทัศน์ประกอบการบรรยาย.....	218
16 การอภิปรายกลุ่ม.....	219
17 ตัวแทนกลุ่มนำเสนอผลการอภิปราย.....	220
18 การแสดงบทบาทสมมติ.....	221

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

เรื่องเพศเป็นเรื่องที่มีบทบาทสำคัญมาพร้อมๆ กับประวัติการเกิดของมนุษยชาติ เพราะตลอดระยะเวลาที่โลกได้วิวัฒนาการมา ได้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่า เรื่องเพศเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์ ดังปรัชญาของชาวตะวันตกได้เห็นว่าจากปัจจัย 3 ประการที่มีความสำคัญต่อชีวิตของคนทั่วไป คือ อาหาร เพศ และสังคม เรื่องเพศจัดเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอันดับสองรองจากเรื่องอาหาร ซึ่งต่อมาดูแรนท์ นักเขียนและนักปรัชญาชาวอเมริกัน ได้กล่าวตรงกันว่า “รองจากความหิว เรื่องเพศเป็นสัญชาตญาณรุนแรงที่สุดและเป็นปัญหาใหญ่ที่สุดด้วย” (สุชาติ โสมประยูร และวรรณ โสมประยูร. 2531 : 4)

ดังนั้นเรื่องเพศจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ควรเรียนรู้ เช่นเดียวกับการเรียนรู้ในสิ่งต่างๆ เพราะเป็นสิ่งซึ่งมีความจำเป็นและมีผลกระทบต่อมนุษย์ทุกคน เนื่องจากมีความคิดที่เชื่อถือกันมานานว่า เรื่องเพศเป็นเรื่องที่ต้องปกปิด เป็นของต่ำ จึงทำให้มนุษย์เราเรียนรู้เรื่องเพศได้น้อยมาก อีกทั้งยังได้มีการบิดเบือนหรือนำเรื่องเพศไปใช้ในทางเสียหาย ดังจะเห็นได้จากสื่อที่แสดงถึงเรื่องเพศในลักษณะต่างๆ ในปัจจุบัน เช่น หนังสือโป๊ ภาพยนตร์เกี่ยวกับเรื่องเพศ โดยเฉพาะการเผยแพร่ภาพถ่ายที่ปลุกเร้าอารมณ์ผ่านทางสื่ออินเทอร์เน็ตที่กำลังหวนวิตรกในปัจจุบัน ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาต่างๆ ในสังคมติดตามมา เช่น ปัญหาอาชญากรรมทางเพศ ปัญหาการตั้งครรภ์ของวัยรุ่น ปัญหาการทำแท้ง และปัญหาการทารุณกรรมทางเพศกับเด็กไร้เดียงสา ดังที่ปรากฏเป็นข่าวในปัจจุบัน มีการใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น การใช้อินเทอร์เน็ตในทางที่ผิดๆ ใช้ความทันสมัยเปิดโลกทัศน์ในเรื่องเซ็กซ์ จากการศึกษาของพรทิพย์ พัฒนานุสรณ์ (2544 : 5) พบว่าในทางทฤษฎีเป็นเรื่องที่ดีที่เด็กจะได้รับรู้เรื่องเพศจากคลังข้อมูลในอินเทอร์เน็ต แต่ในทางปฏิบัติหากไม่สามารถควบคุมตนเองและหาทางระบายอารมณ์ทางเพศออกได้ ก็จะทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น ปัญหาการฆ่าตัวตาย ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการเสนอขายสินค้าทางเพศ เครื่องมือช่วยสำเร็จความใคร่ เป็นต้น แหล่งระบายอีกทางที่สามารถหาได้ในอินเทอร์เน็ต คือ ห้องสนทนาทางอินเทอร์เน็ตที่เรียกกันว่า “แชท” (Chat) หรือ “ไออาร์ซี” (IRC = Internet Relay Chat) ซึ่งวัยรุ่นหญิงชอบใช้บริการมาก โดยเฉพาะห้องสนทนาเกี่ยวกับเรื่องเพศ เช่น ห้องอยากมีเซ็กซ์ นักศึกษาสาวขายตัว ห้องหาคนสอนเซ็กซ์ ห้องสาวอารมณ์เปลี่ยว ฯลฯ การแชทจะไม่ทราบตัวตนที่แท้จริงของกลุ่มสนทนา ถ้าให้ข้อมูลส่วนตัวที่แท้จริงไป ก็มีโอกาสดกเป็นเหยื่อของมิจฉาชีพ จากการศึกษาของสมชาย อินโด (2536 : จ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความรุนแรงของการก่ออาชญากรรมทางเพศในคดีข่มขืน โดยศึกษากับผู้ต้องขังคดีข่มขืนในปี 2534 จำนวน 346 คน จากเรือนจำ 3 แห่ง ในกรุงเทพมหานคร

พบว่า ปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเกิดคดีทางเพศคือ การอ่านหนังสือปลุกเร้าอารมณ์เพศ และการพูดคุยกับเพื่อน รวมทั้งผู้หญิงที่แต่งกายที่แสดงออกถึงลักษณะการกระตุ้นอารมณ์ทางเพศ ใส่เสื้อผ้าที่เปิดเผยให้เห็นสัดส่วน รัศรูป ฯลฯ

ชีวิตในช่วงวัยรุ่นต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ที่แตกต่างไปจากวัยเด็ก จัดเป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต เป็นวัยที่เชื่อมต่อระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านทั้งทางด้าน ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ความต้องการทางเพศเป็นลักษณะเด่นที่สำคัญที่เป็นจุดเริ่มต้นของการเข้าสู่วัยรุ่น เนื่องจากต่อมเพศเริ่มทำงานและผลิตฮอร์โมนทำให้เกิดแรงขับทางเพศขึ้น เริ่มสนใจเพศตรงข้าม มีอารมณ์รุนแรง อยากรู้ อยากเห็น อยากทดลองเรื่องเพศ รักเพื่อนต่างเพศ จิตใจต้องการที่จะเป็นอิสระอย่างยิ่ง แต่เนื่องจากสิ่งแวดล้อม เช่น ครอบครัว สังคม วัฒนธรรม ไม่พร้อมที่จะให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้ ประชาชนบางคน ตลอดจนนักการศึกษาบางท่านยังมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนและไม่ถูกต้องกับการสอนเพศศึกษาในโรงเรียน เข้าใจว่าเป็นการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเพศ เป็นเรื่องลามกอนาจาร จึงมีการเรียนรู้อย่างลับๆ

วัยรุ่นอยากเรียนรู้เรื่องเพศจากพ่อแม่ แต่วัฒนธรรมไทยพ่อแม่ไม่ได้เป็นที่พึ่งเรื่องนี้ ประกอบกับสถาบันครอบครัวเปลี่ยนจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น และสภาพเศรษฐกิจ ทำให้คนในครอบครัวมีเวลาให้แก่งกันลดลง ดังนั้นกระบวนการศึกษาใหม่ก็ต้องเป็นที่พึ่งในการเรียนรู้เรื่องเพศให้แก่วัยรุ่นได้ กลับปรากฏว่าทรรศนะในเรื่องนี้ของกระบวนการศึกษาไทยที่ล้าหลังดึกดำบรรพ์ หากเด็กยังรู้เรื่องเพศ จะยิ่งทำให้หมกมุ่นสำส่อนเรื่องเพศกันมากขึ้น ในขณะที่โลกอารยะทั้งโลกให้เด็กเรียนรู้เรื่องเพศกันตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา แต่เด็กไทยเรียนรู้เรื่องเพศจากหนังสือ วิทยุทัศน์ลามก ดีสไก้เซด และสถานเริงรมย์ ฯลฯ เรียนรู้กันเองตามยถากรรม ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาตามมาคณานับ (“ปัญหาเพศในเด็ก ความคับแค้นของผู้ใหญ่”. 2542 : 10)

สาเหตุสำคัญที่ทำให้เยาวชนเป็นกลุ่มที่น่าเป็นห่วงที่สุดกลุ่มหนึ่งนั้น ก็เพราะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ได้มีผลต่อเจตคติโดยเฉพาะค่านิยมทางเพศของวัยรุ่นทั้งชายและหญิงเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอิทธิพลทางด้านลบมักจะมาจากปัจจัยต่างๆ รอบตัวเด็ก ปัจจัยที่สำคัญประการแรกก็คือสื่อต่างๆ ที่ยั่วยุอารมณ์และให้เจตคติตลอดจนแบบอย่างที่ไม่ดีในเรื่องเพศ ไม่ว่าจะเป็นจากโทรทัศน์ ภาพยนตร์ วิทยุทัศน์ ตลอดจนหนังสือและสิ่งพิมพ์ต่างๆ ปัจจัยประการที่สองคือ สถานประกอบการนันทาชนิดที่เอื้ออำนวยต่อการเพศพาณิชย์ หรือการมีเพศสัมพันธ์โดยขาดการควบคุมตนเอง ปัจจัยเหล่านี้เอื้อต่อการปลุกฝังเจตคติและมีพฤติกรรมในทางลบ ประการสุดท้ายคือเพื่อนเป็นสื่อกลางสำคัญทำให้เกิดการเรียนรู้ทางสังคมในทางลบดังกล่าวขึ้น จึงเป็นปัญหาเร่งด่วนที่ระบบการศึกษาจะต้องเข้าไปช่วยแก้และบรรเทา สถานการณ์เฉพาะหน้า รวมทั้งเป็นการอุดช่องโหว่ของครอบครัวไทยในปัจจุบันในการทำหน้าที่ปลุกฝังเจตคติและสร้างพฤติกรรมที่เหมาะสมในด้านเพศ ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง

ทางเศรษฐกิจสังคมที่รุนแรง วัยรุ่นจึงต้องเรียนรู้ด้านเจตคติและทักษะที่จำเป็นเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันในการดำรงชีวิตให้มีคุณภาพ

จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น กลวิธีที่เหมาะสมในการที่จะป้องกันปัญหาพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นตั้งแต่ระยะแรก โดยใช้ปรัชญาการศึกษาที่สอนให้มนุษย์ "คิดเป็น ทำเป็น" ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า "ทักษะชีวิต" เป็นกระบวนการสร้างเสริมความชำนาญให้แก่บุคคลเพื่อให้เกิดความสามารถในการ "คิดเป็น ทำเป็น" มีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการกับความต้องการ และสิ่งท้าทายที่ต้องเผชิญในชีวิตประจำวันอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถปฏิบัติตนให้พ้นภัยต่าง ๆ ในสังคมได้ มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี มีความสุขโดยปราศจากความเสี่ยง จึงเป็นความจำเป็นที่โรงเรียนจะต้องจัดการเรียนการสอนเพศศึกษาให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ มีความยั้งคิด มีความเข้าใจ และมีพฤติกรรมทางเพศในทางที่เหมาะสมโดยการใช้โปรแกรมการสอนเจตคติและทักษะชีวิตเกี่ยวกับเรื่องเพศ ซึ่งอาจทำได้โดยผ่านการสอนในหลักสูตรหรือจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในโรงเรียน

สถาบันโรงเรียนเป็นสถาบันรองจากสถาบันครอบครัวในการสอนเรื่องเพศศึกษา เป็นการจัดขึ้นเพื่อสร้างเสริมประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับเพศที่เด็กควรรู้มาที่บ้าน แต่ในทางปฏิบัติปัจจุบันบ้านไม่สามารถทำหน้าที่อบรมสั่งสอนเพศศึกษาสมบูรณ์แบบได้ ทำให้โรงเรียนมีบทบาทในการสอนเพศศึกษามากขึ้น (สุชาติ โสมประยูร และวรรณ โสมประยูร. 2531 : 186) แต่ในสภาพสังคมปัจจุบันการสอนเพศศึกษาตามหลักสูตรเดิมไม่สามารถปลูกฝังเจตคติที่ถูกต้องทางด้านเพศให้แก่วัยรุ่นได้ เพราะหลักสูตรปัจจุบันมีเนื้อหาสาระและการสอนที่เน้นสุขวิทยา มากกว่าด้านจิตวิทยา ซึ่งสอดคล้องกับกรมวิชาการ (2543ก : 6) ที่ยอมรับว่าเนื้อหาที่ปรากฏในหลักสูตรฉบับปัจจุบัน (ปรับปรุง พ.ศ. 2533) และการจัดการเรียนการสอนยังมีจุดอ่อนอยู่หลายด้าน จึงไม่อาจตอบสนองและรองรับปัญหาทางเพศได้ทุกเรื่อง

ดังนั้น กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2543ก : 15-18) จึงปรับหลักสูตรวิชาเพศศึกษาเป็นวิชาชีวิตและครอบครัวศึกษา เพื่อตอบสนองนโยบายการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการตามแนวนโยบายด้านการศึกษาที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 และ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งจะมีขอบข่ายครอบคลุมทั้งด้านสุขวิทยา ชีววิทยา สังคมวิทยา และจิตวิทยา โดยประกอบด้วย 6 หัวข้อหลัก ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของมนุษย์ ความสัมพันธ์ในครอบครัว ความรู้ความสามารถในทักษะชีวิตและค่านิยมที่ดี ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศ ความรู้เรื่องสุขอนามัยทางเพศ และความรู้ความเข้าใจด้านสังคมและวัฒนธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและพัฒนาการของผู้เรียนตามวัยและวุฒิภาวะ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง มีเจตคติและค่านิยมที่ดี สำนึกในบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง มีการประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมในเรื่องเพศ เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพและลักษณะที่พึงประสงค์

ซึ่งจะต้องใช้วิธีการสอนและกิจกรรมที่หลากหลาย โดยบูรณาการให้สอดคล้องสัมพันธ์กับชีวิตและสังคม ความต้องการ ความสนใจ และปัญหาของผู้เรียน เช่น การสอนแบบแก้ปัญหา การระดมความคิด การสร้างสถานการณ์ การแสดงบทบาทสมมติ และการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชน เป็นต้น ซึ่งเป็นการจัดการเรียนการสอนที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางหรือ “การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม” เพื่อฝึกให้นักเรียนรู้จักคิดอย่างมีวิจารณญาณ ฝึกการตัดสินใจและแก้ไขปัญหา การฝึกทักษะการสื่อสาร การปฏิเสธ การเจรจาต่อรอง และปกป้องสิทธิตนเอง เป็นต้น ทั้งนี้ต้องฝึกให้นักเรียนรู้จักตนเอง เข้าใจตนเอง เห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น

จากผลการศึกษาของพรทิพย์ ศิริภัทราชัย (2539 : 140) ในเรื่องพฤติกรรมสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร พบว่านักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความรู้เรื่องเพศในระดับไม่น่าพอใจ เจตคติเกี่ยวกับเรื่องเพศในระดับเกณฑ์ดี และการปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องเพศไม่ถูกต้อง นอกจากนั้นนักเรียนโรงเรียนสาธิตยังมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากโรงเรียนมัธยมทั่วไป โดยเฉพาะในเรื่องของพฤติกรรม เช่น กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ และกล้าแสดงออก ตลอดจนครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี สามารถให้สิ่งที่เอื้ออำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น โทรศัพท์ วิทยุทัศน์ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ฯลฯ ทำให้นักเรียนสามารถศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ซึ่งอาจทำให้ได้ข้อมูลที่ไม่เหมาะสมหรือไม่ถูกต้อง จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ประกอบกับผู้วิจัยเป็นอาจารย์สอนวิชาสุขศึกษาในโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) จึงสนใจที่จะศึกษาการจัดการกระบวนการเรียนการสอนโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อให้นักเรียนมีความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษา ซึ่งน่าจะเป็นแนวทางที่เหมาะสมที่จะช่วยให้การเรียนการสอนเกี่ยวกับเพศศึกษามีความสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น และเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบันซึ่งนักเรียนจะต้องมีทักษะที่จำเป็นในการป้องกันตนเองให้หลุดพ้นจากสถานการณ์ที่จะนำไปสู่พฤติกรรมการเสี่ยงทางเพศ โดยผู้วิจัยประยุกต์แนวคิดทักษะชีวิตที่ประกอบด้วย ความภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ เพื่อให้นักเรียนเกิดภูมิคุ้มกันทางสังคม มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเสี่ยงทางเพศในกลุ่มเป้าหมายและสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ อันจะเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาเยาวชนของชาติต่อไปในอนาคต

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มุ่งศึกษาผลของการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษา โดยมีความมุ่งหมายดังนี้

1. เพื่อเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษาและทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้านความภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ ก่อนและหลังได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
2. เพื่อเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษาและทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้านความภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ ระหว่างกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม กับกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติ

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อทราบผลของการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) และนำผลการศึกษาค้นคว้ามาใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเรื่องเพศศึกษาในวิชาสุขศึกษา กับนักเรียนกลุ่มดังกล่าวได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. เป็นแนวทางสำหรับผู้สอนวิชาสุขศึกษา ในการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเรื่องเพศศึกษา ให้แก่นักเรียนในระดับชั้นอื่นๆ รวมทั้งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพฤติกรรมเสี่ยงด้านอื่นๆ เช่น การใช้สารเสพติด การมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน เป็นต้น
3. เป็นแนวทางให้ผู้บริหาร ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพศศึกษาในโรงเรียน

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาทั้ง 2 กลุ่ม อาจได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเพศศึกษา จากสื่อหรือแหล่งข้อมูลอื่นๆ ให้ถือว่ากลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มนี้ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับเพศศึกษาไม่แตกต่างกัน
2. การประเมินการสอนเพศศึกษาในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ใช้วิธีการประเมินจากการตอบแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2545 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2545 สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 95 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบ่งกลุ่ม (Cluster random sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นกลุ่ม (Cluster) ด้วยการจับฉลากมา 2 ห้อง แล้วจับฉลากอีกครั้งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ดังนี้

1. กลุ่มทดลอง จำนวน 48 คน ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
2. กลุ่มควบคุม จำนวน 47 คน ได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติ

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่ การสอนเพศศึกษา จำแนกเป็น
 - 1.1 การสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
 - 1.2 การสอนเพศศึกษาตามปกติ
2. ตัวแปรตาม ได้แก่
 - 2.1 ความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา
 - 2.2 ทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้าน
 - 2.2.1 ความภูมิใจในตนเอง
 - 2.2.2 ความรับผิดชอบต่อสังคม
 - 2.2.3 ทักษะการตัดสินใจ
 - 2.2.4 ทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. เพศศึกษา

หมายถึง การเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศในทุกๆ ด้าน ตั้งแต่การเจริญเติบโต โครงสร้างและหน้าที่ของระบบสืบพันธุ์ พัฒนาการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม บุคลิกภาพ พฤติกรรมระหว่างเพศ และมนุษยสัมพันธ์อันดีงาม อันจะทำให้ บุคคลเกิดความรู้ความเข้าใจ เจตคติ และการปฏิบัติตนเกี่ยวกับเรื่องเพศอย่างถูกต้องและเหมาะสมในการดำเนินชีวิต ซึ่งจะมีผลทำให้เกิดความเป็นระเบียบในชีวิตครอบครัวและสังคม

2. การสอนเพศศึกษา

หมายถึง การสอนที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ การเจริญเติบโต และพัฒนาการ ทางเพศทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์และจิตใจ เพื่อให้มีเจตคติที่ดีในเรื่องเพศกับเพศตรงข้าม ให้ มีความตระหนักและการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมทางเพศอย่างมีเหตุผล มีความรับผิดชอบต่องานตนเอง ครอบครัว และสังคม ตลอดจนสามารถที่จะป้องกันและแก้ไขปัญหาทางเพศได้อย่างเหมาะสม และรู้จักที่จะสร้างเสริมชีวิตครอบครัวได้อย่างมีความสุข

3. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้ การฝึกทักษะ และการสร้างเจตคติ จากประสบการณ์เดิมของนักเรียน เป็นการเรียนรู้ที่นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติหรือเป็นผู้กระทำ เพื่อให้เกิดการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ใหม่ๆ ที่ท้าทายอย่างต่อเนื่อง เป็น การเรียนรู้ที่จะต้องเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนด้วยกันเอง และระหว่างนักเรียนกับ ผู้สอน ซึ่งผลที่ได้ (Product) จะก่อให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายความรู้ แนวทางการปฏิบัติ และวิธีการปฏิบัติตัวอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้โดยอาศัยการถ่ายทอดทางภาษา การแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ การคิด การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การสรุป และการนำความรู้ทักษะต่างๆ รวมทั้งเจตคติและค่านิยมที่พึงประสงค์ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะก่อให้เกิดเป็นทักษะชีวิตติดตัวนักเรียนตลอดไป

4. การสอนโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ประกอบด้วย หลักการเรียนรู้พื้นฐาน 2 อย่าง คือ การเรียนรู้เชิงประสบการณ์และกระบวนการกลุ่ม

5. การสอนตามปกติ

หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดตามคู่มือครู

6. ความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา

หมายถึง ความสามารถในการจำ เข้าใจในเรื่องธรรมชาติของเพศและพฤติกรรมทางเพศ เพื่อสามารถปฏิบัติตนให้มีสุขภาพและสวัสดิภาพที่สมบูรณ์ รวมทั้งสามารถประพฤติตัวให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างเพศเดียวกันและเพศตรงข้าม ทั้งในด้านส่วนตัวและส่วนรวม

7. ทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษา

หมายถึง ความสามารถขั้นพื้นฐานของบุคคลในการปรับตัวและเลือกทางเดินชีวิตที่เหมาะสม อันประกอบด้วยความรู้ เจตคติ และทักษะในอันที่จะจัดการและเผชิญกับปัญหาต่างๆ รอบตัวในสภาพสังคมปัจจุบัน และเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพในเรื่องเพศ บทบาทชาย-หญิง ชีวิตครอบครัว สุขภาพ จริยธรรม ปัญหาสังคม องค์ประกอบของทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษา มีดังนี้

7.1 ความภูมิใจในตนเอง

หมายถึง ความรู้สึกที่ตนเองมีคุณค่า มีน้ำใจ รู้จักให้ รู้จักรับ ค้นพบและภูมิใจในความสามารถด้านต่างๆ ของตน ได้แก่ ความสามารถด้านสังคม ดนตรี กีฬา ศิลปะ โดยมีได้มุ่งสนใจอยู่แต่ในเรื่องรูปร่าง หน้าตา เซนส์ หรือความสามารถทางเพศ การเรียนเก่งเท่านั้น

7.2 ความรับผิดชอบต่อสังคม

หมายถึง ความรู้สึกที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และมีส่วนรับผิดชอบต่อในความเจริญหรือความเสื่อมของสังคมที่เกี่ยวกับเพศศึกษา

7.3. ทักษะการตัดสินใจ

หมายถึง ความสามารถของนักเรียนเกี่ยวกับเพศศึกษาในการคิดอย่างมีเหตุผล เพื่อเลือกแนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้องและเหมาะสม เน้นกระบวนการที่มีขั้นตอน ซึ่งประกอบด้วยขั้นระบุปัญหาที่ต้องตัดสินใจ ขั้นรวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์และเอื้อต่อการตัดสินใจ ขั้นรู้จักทางเลือกจากสถานการณ์ที่มีอยู่ ขั้นบอกข้อดีข้อเสียของแต่ละทางเลือก และขั้นรู้จักทางเลือกที่ถูกต้องและเหมาะสมที่สุดที่จะนำไปสู่การตัดสินใจเลือก

7.4 ทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ

หมายถึง ความสามารถของนักเรียนในการรู้จักปฏิเสธกลุ่มเพื่อน เมื่อถูกชักชวนให้ไปเสี่ยงอันตรายทางเพศ โดยการเจรจาต่อรองเพื่อรักษาน้ำใจของผู้อื่นและรักษาจุดยืนหรือผลประโยชน์ของตนเอง

8. นักเรียน

หมายถึง นักเรียนชายและนักเรียนหญิงที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา 2545 ของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ในเขตกรุงเทพมหานคร

9. โรงเรียน

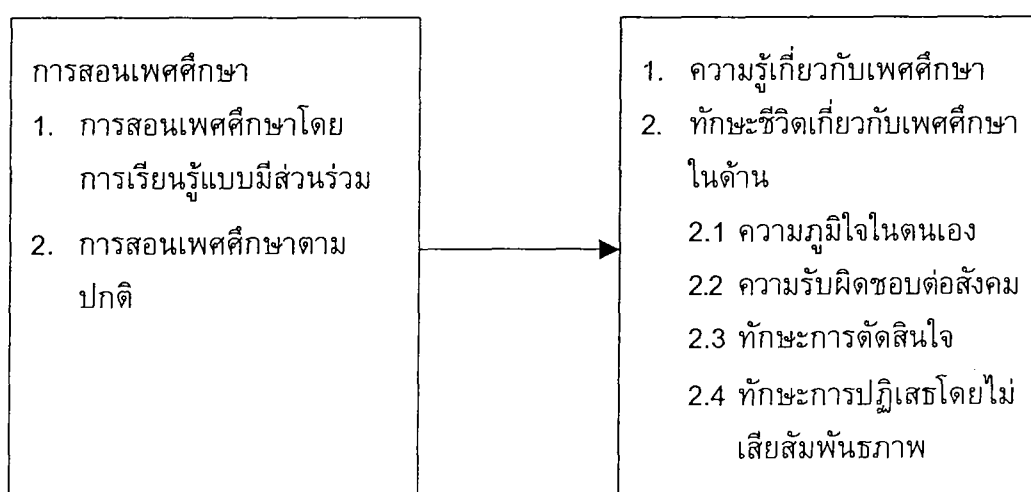
หมายถึง โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) สังกัดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ทบวงมหาวิทยาลัย ที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาที่เป็นสหศึกษา

กรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า

จากการศึกษาเอกสาร แนวคิดทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้มีแนวคิดที่จะศึกษาผลของการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) โดยมีกรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า ดังแสดงในภาพประกอบ 1

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า

สมมติฐานของการศึกษาค้นคว้า

1. นักเรียนที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษามากกว่าก่อนได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

2. นักเรียนที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษามากกว่าก่อนได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในด้านต่อไปนี้

2.1 ความภูมิใจในตนเอง

2.2 ความรับผิดชอบต่อสังคม

2.3 ทักษะการตัดสินใจ

2.4 ทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ

3. นักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษามากกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติ

4. นักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษามากกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติในด้านต่อไปนี้

4.1 ความภูมิใจในตนเอง

4.2 ความรับผิดชอบต่อสังคม

4.3 ทักษะการตัดสินใจ

4.4 ทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับผลของการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 นั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามหัวข้อดังนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา
2. วัยรุ่นและพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่น
3. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
4. ทักษะชีวิต
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า
 - 5.1 งานวิจัยในต่างประเทศ
 - 5.2 งานวิจัยในประเทศไทย

ความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา

1. ความหมายของเพศศึกษา

สุชาติ โสมประยูร และวรรณ โสมประยูร (2531 : 163) ให้คำจำกัดความเพศศึกษาว่า เป็นการศึกษาเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ เจตคติหรือความรู้สึกนึกคิดที่ดีในเรื่องธรรมชาติของเพศและพฤติกรรมทางเพศ เพื่อสามารถปฏิบัติตนให้มีสุขภาพและสวัสดิภาพที่สมบูรณ์ รวมทั้งสามารถประพฤติตัวให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างเพศเดียวกันและเพศตรงข้าม ทั้งในด้านส่วนตัวและส่วนรวม

มยุรี ภูงามทอง (2534 : 1-7) ได้สรุปว่าเพศศึกษา หมายถึง กระบวนการศึกษาที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจถึงเรื่องราวทางเพศในด้านกลไกการทำงาน การเปลี่ยนแปลงความต้องการและผลสืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงความต้องการทางเพศทั้งสองในทุกๆ ด้าน เช่น ทางด้านกายวิภาค สรีรวิทยา สุขภาพจิต เศรษฐกิจ ฯลฯ อันที่จะให้บุคคลได้นำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

จันทร์วิภา ดิลกสัมพันธ์ (2543 : 10) ได้สรุปว่าเพศศึกษา หมายถึง กระบวนการทางการศึกษาที่จะช่วยให้บุคคลมีประสบการณ์เรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศในทุกๆ ด้าน ตั้งแต่การเจริญเติบโต โครงสร้าง และหน้าที่ของระบบสืบพันธุ์ พัฒนาการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม บุคลิกภาพ พฤติกรรมระหว่างเพศ และมนุษยสัมพันธ์อันดีงาม

อันจะทำให้บุคคลเกิดความรู้ความเข้าใจ เจตคติ และการปฏิบัติตนเกี่ยวกับเรื่องเพศอย่างถูกต้อง และเหมาะสมในการดำเนินชีวิต ซึ่งจะมีผลทำให้เกิดความเป็นระเบียบในชีวิตครอบครัวและสังคม

สมาคมแพทย์แห่งสหรัฐอเมริกา (American Medical Association – AMA) กล่าวว่า การสอนเพศศึกษา หมายถึง การสอนเพื่อจะช่วยให้ส่งเสริมชีวิตครอบครัวให้มั่นคงถาวร เพื่อให้เด็กเข้าใจและยอมรับนับถือตัวเองมากขึ้น เพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างเสริมมนุษยสัมพันธ์อันดี เพื่อปลูกฝังความรับผิดชอบในการแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศที่มีต่อสังคม และเพื่อยกมาตรฐานความสามารถของการที่จะเป็นบิดา มารดา ซึ่งจะรู้จักหน้าที่ที่ดีของตนในอนาคต โดยการสอนเพศศึกษานี้แก่เด็ก จะต้องไม่หมายถึงการสอนเรื่องเทคนิคเกี่ยวกับการร่วมเพศหรือความผิดปกติทางเพศใดๆ ทั้งสิ้น (ระวีวรรณ แสงฉาย. 2538 : 6 ; อ้างอิงจาก AMA)

โรบิน และเคอร์เคนดอล (Robin and Kirkendall. 1964 : 18) ได้ให้ความหมายของเพศศึกษาไว้ว่า เป็นโครงการศึกษาที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ และสามารถนำความรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศไปผสมผสานกับการดำเนินชีวิตของตนเองทั้งในปัจจุบันและอนาคต ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจพื้นฐานที่มีความสำคัญในเรื่องเพศอย่างเพียงพอ เมื่อเขาโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ ทั้งยังช่วยให้เข้าใจถึงบรรทัดฐานทางสังคมที่แตกต่างกัน ซึ่งจะช่วยให้เขาได้ปรับตัวให้เข้ากับบุคคลอื่นได้เป็นอย่างดี และยังเป็นการปลูกฝังความสามารถในการตัดสินใจ เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตนทางด้านศีลธรรมจรรยาด้วย

กู๊ด (Good. 1973 : 531) ให้คำจำกัดความเพศศึกษาไว้ดังนี้ คือ

1. เป็นการศึกษาที่ว่าด้วยกระบวนการ และปัญหาต่างๆ ของการสืบพันธุ์
2. เป็นการศึกษาที่จัดให้บุคคล เพื่อให้บุคคลเข้าใจเรื่องเพศและสามารถควบคุมพฤติกรรมทางเพศของตนได้
3. เป็นการศึกษาที่ว่าด้วยหลักการต่างๆ ตลอดจนปัญหาส่วนบุคคลและหมู่คณะอันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงทางชีววิทยาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศของชายและหญิง

สรุปได้ว่า เพศศึกษา หมายถึง กระบวนการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้เรียนเรื่องเพศในทุกๆ ด้าน ทั้งทางด้านกายวิภาค สรีรวิทยาของร่างกาย สุขภาพจิต พัฒนาการต่างๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องเพศทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม บุคลิกภาพ เจตคติ และการปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับบทบาทของชายและหญิง มีมนุษยสัมพันธ์ตลอดจนประพฤติตนตามเกณฑ์และขนบธรรมเนียมอันดีงาม เพื่อนำไปผสมผสานกับการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคต

2. จุดมุ่งหมายและความสำคัญในการสอนเพศศึกษา

ประทีภษ์ โอประเสริฐสวัสดิ์ (2543 : 5) กล่าวว่า การสอนเพศศึกษาควรมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ เรื่องเพศที่เกี่ยวกับกายวิภาค สรีรวิทยา จิตวิทยา และสังคมวิทยา
2. เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ถึงผลกระทบจากพฤติกรรมทางเพศทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม
3. เพื่อแก้ไข ความเชื่อ และความเข้าใจผิดเรื่องเพศ
4. เพื่อเสริมสร้างเจตคติที่ดีในเรื่องเพศที่เกี่ยวกับบุคลิกภาพ สัมพันธภาพ และความรักระหว่างบุคคล
5. เพื่อเสริมสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อพฤติกรรมทางเพศของตนเอง
6. เพื่อลดอัตราการติดเชื้อโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และโรคเอดส์
7. เพื่อลดอัตราการตั้งครรภ์ที่ไม่ได้วางแผนและการตั้งครรภ์ที่ไม่ปรารถนา

จันทร์วิภา ดิลกสัมพันธ์ (2543 : 219) กล่าวว่า การสอนเพศศึกษามีจุดมุ่งหมายดังต่อไปนี้

1. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายอันมีผลต่อความคิด สติปัญญา อารมณ์ และจิตใจ
2. เพื่อจัดความวิตกกังวลเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนา การปรับตัว และการวางตัวให้เหมาะสมกับบทบาททางเพศ
3. เพื่อเสริมสร้างเจตคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องเพศต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งต่อเพศเดียวกันและเพศตรงข้าม
4. เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องความสัมพันธ์ของมนุษย์ทั้งสองเพศ และตระหนักถึงคุณค่าของการใช้มนุษยสัมพันธ์ที่ถูกต้อง เพื่อการดำรงชีวิตที่ราบรื่นในสังคม
5. เพื่อให้เกิดความคิดและการตัดสินใจที่ถูกต้อง ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิต โดยยึดหลักของเหตุผลอย่างมีคุณธรรมและศีลธรรมจรรยา
6. เพื่อให้สามารถนำความรู้ ความเข้าใจ และทักษะที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว และสังคม ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กิแลนเดอร์ (Kilander. 1970 : 72-74) ได้เสนอแนะว่าในการสอนเพศศึกษาควรมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อให้เข้าใจความหมายและความสำคัญของชีวิตการแต่งงาน การเป็นพ่อแม่ และชีวิตครอบครัว
2. เพื่อให้รู้จักการควบคุมอารมณ์ การมีวินัยในตนเอง รู้จักนับถือบุคคลอื่นๆ ซึ่งจะทำให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในสังคม เข้าใจหน้าที่ของพ่อแม่และมีความรับผิดชอบในครอบครัว
3. เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องเพศของมนุษย์ว่าเป็นเรื่องธรรมชาติที่มนุษย์ทุกคนควรรู้ ไม่เห็นว่าเป็นเรื่องที่น่าละอายหรือเป็นเรื่องที่ผิด
4. เพื่อให้เรียนรู้พฤติกรรมทางเพศของมนุษย์ ไม่ได้เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพส่วนตัวเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับสังคม ศิลธรรมและศาสนาอีกด้วย
5. เพื่อให้เรียนรู้โทษและอันตราย จากการประพฤติผิดทางเพศของเด็กชาย และเด็กหญิง เช่น การมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน การทำแท้ง เป็นต้น
6. เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียน ได้เรียนรู้และทราบข้อเท็จจริง ในเรื่องเพศจากบิดามารดาผู้ให้คำปรึกษาและหมอสอนศาสนา ฯลฯ
7. เพื่อให้เข้าใจถึงกายวิภาคศาสตร์และสรีรวิทยา ของอวัยวะสืบพันธุ์เพศชายและเพศหญิงตลอดจนการสืบพันธุ์
8. เพื่อให้มีความซาบซึ้งในมารยาท ศิลธรรมจรรยา อันควรประพฤติของชายและหญิงในการพบปะกันในสังคม
9. เพื่อให้เข้าใจถึงปัญหาเรื่องเพศของแต่ละบุคคล เช่น การมีประจำเดือน การผันแปรยก การสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง เป็นต้น
10. เพื่อให้เข้าใจถึงเรื่องพันธุกรรมของมนุษย์ เช่น ลักษณะต่างๆ ที่พ่อแม่ถ่ายทอดไปยังบุตรหลาน
11. เพื่อให้เรียนรู้ถึงกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณี และศีลธรรมจรรยา ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ เช่น การแต่งงาน การหย่าร้าง ปัญหาโสเภณี เป็นต้น
12. เพื่อให้เข้าใจถึงธรรมชาติของการตั้งครรภ์ การคลอด การเลี้ยงดูเด็ก และการปฏิบัติตัวของมารดาภายหลังคลอด
13. เพื่อให้เรียนรู้ถึงปัญหาการเพิ่มประชากร และการวางแผนครอบครัว
14. เพื่อให้เรียนรู้ถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ รวมทั้งวิธีการป้องกัน และการรักษา

โดยสรุปแล้วจุดมุ่งหมายและความสำคัญของการสอนเพศศึกษา สามารถกล่าวได้ว่าการสอนเพศศึกษาเป็นการสอนที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ การเจริญเติบโต และการพัฒนาการทางเพศทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์และจิตใจ เพื่อให้มีเจตคติที่ดีในเรื่องเพศ และเพศตรงข้าม ให้มีความตระหนักและการแสดงออก ซึ่งพฤติกรรมทางเพศอย่างมีเหตุผล มีความรับผิดชอบต่องานตัวเอง ครอบครัว และสังคม ตลอดจนสามารถที่จะป้องกันและแก้ไขปัญหาทางเพศได้อย่างเหมาะสม และรู้จักที่จะสร้างเสริมชีวิตครอบครัวได้อย่างมีความสุข

3. ขอบเขตเนื้อหาของเพศศึกษา

พฤติกรรมทางเพศเป็นส่วนหนึ่งของการคิด การแสดงออกและบุคลิกภาพทั้งหมดของคนเรา ฉะนั้นการศึกษาเรื่องเพศควรมีขอบเขตครอบคลุมถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพ ซึ่งได้แก่ ปัจจัยทางด้านร่างกายและชีวภาพ ด้านจิตใจ ด้านสุขอนามัย ด้านเจตคติ และการปรับตัว ตลอดจนด้านสังคมและขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ

ดังนั้น เพศศึกษาจึงควรประกอบด้วยเรื่องราวต่างๆ ดังต่อไปนี้ (เพ็ญศรี พิชัยสนธิ์, 2539 : 69 – 71)

1. ด้านร่างกายและชีวภาพ ควรให้เกิดความเข้าใจในเรื่องต่างๆ คือ

1.1 ลักษณะอวัยวะสืบพันธุ์ของทั้งสองเพศ การเจริญเติบโต และการทำหน้าที่ของอวัยวะนั้นๆ รวมทั้งการให้กำเนิดและความสามารถในการคุมกำเนิดของมนุษย์

1.2 การทำงานของระบบอื่นๆ ในร่างกายที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางเพศ เช่น ระบบฮอร์โมน ระบบประสาทและสมอง ฯลฯ

1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างความนึกคิด และเจตคติของคนกับการแสดงออกทางเพศ สมอง ขนบประเพณี ศีลธรรม เกี่ยวกับการกระทำอย่างไร

1.4 พัฒนาการทางเพศ และเพศเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ

1.5 พันธุกรรม

2. ด้านสังคม

2.1 บทบาทหน้าที่ และความสามารถในครอบครัวของสมาชิกครอบครัวรวมทั้งวิถี กิณอยู่ การเงิน มรดก ระเบียบวินัยและกฎหมายต่างๆ ฯลฯ

2.2. อิทธิพลของเพศต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างๆ ในสังคม

2.3 การใช้เพศและจุดประสงค์ของเพศทั้งภายในภายนอกการสมรส

2.4 เพศและการเพิ่มของประชากร

2.5 ความแตกต่างระหว่างเพศชายและเพศหญิง

2.6 ปัญหาทางเพศที่เกิดจากมาตรฐานของสังคม สิทธิมนุษยชนและนโยบาย
การพัฒนา

2.7 สาเหตุและการรักษาความผิดปกติทางเพศ

3. ด้านอนามัย

3.1 สุขภาพร่างกายทั้งกายและใจเกี่ยวข้องกับเพศอย่างไร

3.2 พัฒนาการทางเพศ แรงขับทางเพศ และพฤติกรรมบางอย่าง เช่น การสำเร็จ
ความใคร่ด้วยตนเอง การเล่นอวัยวะเพศ การอยากถู้อยากเห็นทางเพศ ฯลฯ

3.3 ความสะอาด

3.4 การปรับตัวอย่างไรกับการเป็นหนุ่มเป็นสาวเร็วหรือช้าเกินไป

3.5 การอดกลั้นทางเพศ การผ่อนคลายแรงขับทางเพศ

3.6 ความรู้เกี่ยวกับโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์

3.7 การส่งเสริมการแสดงออกทางเพศอย่างเหมาะสมตามวัย ความสัมพันธ์
ระหว่างคนในครอบครัวควรมีแบบฉบับอย่างไร

4. ด้านเจตคติและการปรับตัว

4.1 การวางตัวก่อนสมรส โดยเฉพาะกับคู่ที่ออกเที่ยวด้วยกันเสมอๆ หรือ
เป็นคู่หมั้น

4.2 การสังสรรค์ระหว่างเด็กหนุ่มสาว

4.3 นิสัยและการปฏิบัติเกี่ยวกับเพศ

4.4 การสร้างเจตคติที่ถูกต้องและเหมาะสม

4.5 การเข้าใจในการแสดงออกและพฤติกรรมทางเพศที่เห็นในสังคม

4.6 การสร้างค่านิยมและระบบคุณค่าในเรื่องต่างๆ ที่สังคมยอมรับเพื่อเป็น
แนวทางและหลักในการดำรงชีวิตและการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ มิใช่แต่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับเพศเท่านั้น

5. เพศในการคบหาสมาคมที่เกี่ยวข้องกัน

เพศศึกษาทางด้านนี้จะเป็นการนำความรู้ทุกด้านที่กล่าวมาประยุกต์ใช้ให้
เหมาะสม เช่น

5.1 การศึกษาเพื่อได้เข้าใจ และยอมรับหน้าที่ ตามเพศของตน ตามสังคมซึ่ง
กำลังมีการเปลี่ยนแปลง พยายามหาทางวางตน และปฏิบัติตามหน้าที่ต่างๆ ของตนให้ได้ผล
ราบรื่น ให้ความยุติธรรมและความพึงพอใจแก่ตนเอง และชายหญิงที่สัมพันธ์ด้วย

5.2 การตระหนักถึงความแตกต่างในลักษณะการนึกคิด และพฤติกรรมทางเพศ
ซึ่งมีอยู่ตามปกติในแต่ละคน

5.3 การตระหนักว่าแต่ละคนทั้งชายและหญิงต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม

5.4 ครอบครัวและเจตคติเรื่องเพศกับการอบรมภายในครอบครัว เป็นต้น

6. การกำหนดค่านิยมในเรื่องเพศ

ค่านิยมเป็นหลักในการดำรงชีวิตและตัดสินใจเรื่องต่างๆ ที่จะนำความสุขสบาย ความสงบสุขมาสู่ตนเองและผู้อื่น ขนบธรรมเนียมประเพณีจะมีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องนี้เป็นอย่างมาก ค่านิยมในเรื่องเพศ เช่น คนโสดทั้งชายและหญิงต้องรักษาความบริสุทธิ์ หญิงต้องรักษาวงศ์วานตัว การแสดงออกทางเพศจะมีได้เมื่อสมรสแล้ว ฯลฯ การกำหนดค่านิยมควรมีรากฐานจากหลักสำคัญของสังคมประชาธิปไตย อันได้แก่ การเคารพในเกียรติและศักดิ์ศรีของมนุษย์ทุกคนเท่าเทียมกัน ทุกคนมีสิทธิตัดสินใจเรื่องชีวิตของตนเอง

สำหรับการสอนเพศศึกษาให้แก่นักเรียนที่อยู่ในระยะวัยรุ่นตอนต้น ซึ่งเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สติปัญญาและสังคม ดังนั้นการสอนเด็กนักเรียนในวัยนี้ จึงมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้เด็กมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย ปัญหาในเรื่องเพศสัมพันธ์ แรงกดดันทางเพศ และการลดแรงกดดันทางเพศ การปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมรอบตัว การสร้างคุณค่า และเสน่ห์ในตนเอง การปรับตัวให้เข้ากับครอบครัว เพื่อน และการดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข

4. การสอนเพศศึกษาในโรงเรียน

4.1 หลักสูตรเพศศึกษาในโรงเรียน

ถ้าดูในหลักสูตรการให้ความรู้เพศศึกษาในระบบการศึกษาไทย จะเห็นว่าไม่มีชื่อเพศศึกษาอยู่ เพราะเนื้อหาจะเป็นลักษณะแบบบูรณาการสอดแทรกอยู่ในวิชาต่างๆ เช่น วิชา สุขศึกษา วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาสังคมศึกษา ฯลฯ ในการปรับปรุงหลักสูตรทุกครั้ง มักจะให้บรรจุเรื่อง “เพศศึกษา” เข้าในหลักสูตร เพราะเห็นว่าไม่ได้กำหนดเป็นวิชาให้เห็นเด่นชัด และที่กำหนดไว้ในหลักสูตรก็ไม่เพียงพอกับความต้องการ ความสนใจ และไม่สามารถแก้ปัญหาทางเพศของวัยรุ่นที่นับวันจะเป็นปัญหามากขึ้น

เมื่อปี พ.ศ. 2520 มีการปรับปรุงโครงสร้างหลักสูตรใหม่ ต่อมากระทรวงศึกษาได้ประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524

เนื้อหา “เพศศึกษา” ได้กำหนดไว้ค่อนข้างชัดเจนในหลักสูตรวิชาสุขศึกษา ทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2, 4 และ 6 ส่วนในชั้นอื่นๆ เป็นการสอดแทรกในเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง เช่น สุขภาพจิต โรคติดต่อ ฯลฯ

สำหรับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่กรมวิชาการกำลังดำเนินการอยู่ ได้กำหนดให้เพศศึกษาเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งในกลุ่มสาระการเรียนรู้ “กลุ่มวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา” โดยกำหนดให้เรียนตั้งแต่ชั้น ปีที่ 1–ปีที่ 12

หลักเบื้องต้นในการจัดหลักสูตรเพศศึกษา

สุชาติ โสมประยูร และวรรณ โสมประยูร (2531 : 201-206) ได้เสนอแนะไว้ดังนี้

1. การสอนเพศศึกษาเป็นกระบวนการต่อเนื่อง ควรจัดการเรียนการสอนตลอดวัยเรียนของเด็ก
2. หลักสูตรจะต้องจัดขึ้นเพื่อสนองความสนใจ ความต้องการ และปัญหาของเด็ก
3. ควรจัดสอดแทรกหรือผสมผสานไว้ในหลักสูตรทุกวิชา รวมทั้งกิจกรรมเสริมหลักสูตรอื่นๆ ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา
4. เนื้อหาสาระหรือหัวข้อที่จัดลงในหลักสูตร ควรคำนึงถึงลักษณะทางด้านจิตใจ และสังคม ประเพณีวัฒนธรรม ให้มากพอๆ กับลักษณะทางด้านชีววิทยาและสุขวิทยา
5. เนื้อหาควรกล่าวในลักษณะปกติ และให้เน้นในแง่ดี ในด้านลบไม่ควรเน้นมากนัก เพราะอาจทำให้มีเจตคติที่ไม่ดีต่อการเรียนการสอนเพศศึกษาได้
6. เนื้อหาที่สอนทั้งในด้านประเภทและปริมาณ ควรขึ้นกับความสนใจและความต้องการของเด็ก
7. การบรรจุเนื้อหาลงในหลักสูตรควรถือหลัก “กันไว้ดีกว่าแก้”
8. จัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในโรงเรียนให้สอดคล้องกับการสอนเพศศึกษา
9. จัดให้มีบริการแนะแนวเพื่อช่วยเหลือ และสนับสนุนการเรียนการสอนให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
10. จัดให้มีกิจกรรมเสริมหลักสูตรหรือกิจกรรมนอกหลักสูตร กิจกรรมนันทนาการรวมทั้งชุมนุมหรือชมรมต่างๆ เพื่อให้เด็กรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม

4.2 วิธีการสอนเพศศึกษาในโรงเรียน

สุชาติ โสมประยูร และวรรณ โสมประยูร (2531 : 208-210) ได้เสนอแนะวิธีการสอนเพศศึกษาไว้ดังนี้

1. ก่อนจะเริ่มบทเรียน ครูและนักเรียนควรมีความคุ้นเคยก่อน เพื่อให้เด็กกล้าที่จะซักถามและแสดงความคิดเห็นต่างๆ อย่างเสรี

2. ควรรหากิจกรรมหรือวิธีการที่จะช่วยสร้างเจตคติ ความเข้าใจอันดี และมีความคิดวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งจะเป็รื่องช่วยให้มีความรับผิดชอบ รู้จักเลือกและตัดสินใจอย่างฉลาด

3. ควรใช้กล่องคำถาม (Question box) บ้างในโอกาสอันควร โดยให้เขียนคำถามใส่กล่อง คำตอบควรตอบอย่างตรงไปตรงมา ถ้าเป็นคำถามส่วนตัว ควรใช้วิธีสนทนาเป็นรายบุคคล

4. การอภิปรายถึงเรื่องเพศในห้องเรียน ควรจะเป็นไปอย่างตรงไปตรงมา ปราศจากอารมณ์ และไม่ควรแสดงความกระตือรือร้น ควรพูดให้เหมือนกับการพูดเรื่องอื่นๆ ตามปกติ

5. หนังสือ วารสารหรือเอกสารที่เกี่ยวกับเรื่องเพศ ควรอ่านโดยได้รับคำแนะนำจากครูหรือผู้ปกครอง เพื่อเป็นประโยชน์ในการอภิปรายปัญหาในห้องเรียน

6. โรงเรียนสหศึกษา ควรจัดสอนรวมทั้งเพศชายและเพศหญิง นอกจากบางบทเรียนที่จำเป็นต้องแยกเพศสอน

7. บทเรียนที่ใช้สอนควรเลือกให้ตรงตามความสนใจ ความต้องการของเด็ก และปัญหาทางเพศ ตามลักษณะความเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็ก

8. ผู้สอนควรจัดเตรียมหาคำศัพท์หรือประมวลคำทางวิทยาศาสตร์ทางเพศ รวมทั้งคำสุภาพที่ใช้อธิบายเรื่องอวัยวะเพศ หรือพฤติกรรมทางเพศให้เพียงพอ เพื่อให้ไม่เกิดอารมณ์หรือมีเจตคติไปในทางที่ไม่ดีได้

9. เลือกอุปกรณ์การสอนให้เหมาะสมกับบทเรียนและนักเรียน

10. การประเมินผลตามจุดประสงค์ของบทเรียน ควรใช้หลายๆ วิธีและจะต้องวัดพฤติกรรมทั้งในด้านความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติ

นอกจากนี้จิตรา ทองเกิด (2543 : 2-3) ยังได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการสอนเพศศึกษาไว้ดังนี้

1. “เพศศึกษา” เป็นการเรียนการสอนแบบสัมพันธ์วิชาในรูปแบบสหวิทยาการ 4 ด้าน คือ สุขวิทยา สรีรวิทยา จิตวิทยา และสังคมวิทยา

2. การจัดกระบวนการเรียนการสอน มุ่งเน้นพฤติกรรมการเรียนรู้ครบทั้ง 3 ด้าน คือ

2.1 ด้านความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องเพศ เช่น

1) เรียนรู้สุขวิทยาและสรีรวิทยาในระบบสืบพันธุ์ของเพศชายและเพศหญิง ตลอดจนการปฏิสนธิ

- 2) เรียนรู้โทษและอันตรายจากการประพฤติดังกล่าวของชาย และหญิง
- 3) เรียนรู้และเข้าใจปัญหาทางเพศ และการป้องกันแก้ไข
- 4) เรียนรู้เรื่องโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โรคเอดส์ การป้องกัน และการหลีกเลี่ยงอย่างฉลาด

2.2 ด้านทักษะ / กระบวนการ

เน้นการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง เหมาะสมในเรื่องเพศเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพ และคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์และเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในอนาคต

2.3 ด้านคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยม

ต้องยอมรับว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องธรรมชาติที่ทุกคนควรรู้ ไม่ใช่เรื่องลึกลับหรือผิดปกติ แต่เป็นเรื่องของมารยาท ศีลธรรม จริยธรรม ที่พึงปฏิบัติในสังคมในชายหญิงที่ถูกต้องเหมาะสม สำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเองภายใต้ขอบเขตแห่งคุณธรรม

3. การเรียนการสอนใช้วิธีการสอนและกิจกรรมหลากหลาย โดยใช้หลักบูรณาการให้สอดคล้องสัมพันธ์กับปัญหาความต้องการ และความสนใจของผู้เรียน เช่น การสอนแบบแก้ปัญหา การศึกษากรณีตัวอย่าง การอภิปราย การระดมความคิด การแสดงบทบาทสมมติ ฯลฯ

4.3 การจัดการเรียนการสอนเพศศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา

สุชาติ โสมประยูร และวรรณ โสมประยูร (2531 : 220-221) ได้กล่าวถึงข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษา โดยแยกเป็น 2 ระดับดังนี้

1. ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม. 1-3)

ควรสอนเรื่องความเจริญเติบโตและพัฒนาการทางเพศ การเปลี่ยนแปลงของร่างกายและจิตใจในวัยรุ่น สรีรวิทยาของอวัยวะเพศและต่อมเพศ การสืบพันธุ์ของมนุษย์ สุขปฏิบัติเกี่ยวกับอวัยวะเพศชายและเพศหญิง ความเข้าใจในเพศตรงข้าม ความสัมพันธ์ระหว่างเพศ การปรับตัวเข้ากับเพื่อนต่างเพศ การแต่งงานและชีวิตครอบครัว ความเชื่อและความเข้าใจผิดเกี่ยวกับเรื่องเพศ ฯลฯ

ในการสอนสุขศึกษาเรื่องเพศดังกล่าว ควรสอนหลังจากจบบทเรียนเกี่ยวกับสุขภาพจิตและสุขภาพทางอารมณ์ เพราะบทเรียนทั้งสองมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เพื่อช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมเสริมหลักสูตรต่างๆ และกิจกรรมสหกรณ์การมีความสำคัญและสามารถช่วยเบี่ยงเบนแรงผลักดันทางเพศหรือความรู้สึกลึกซึ้งทางอารมณ์ให้ออกมาในลักษณะที่เหมาะสม ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อตัวเองและสังคมที่เป็นสมาชิกอยู่อย่างมาก

2. ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม. 4-6)

การสอนเพศศึกษาในระดับชั้นนี้ ควรมีขอบเขตที่กว้างขวางและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะเด็กโตขึ้นมาก สามารถนำความรู้ที่ได้จากการเรียนเพศศึกษา ไปใช้แก้ปัญหาชีวิตจริงได้ทันทั่วทั้งที่ และนักเรียนในวัยนี้เริ่มมีเพื่อนต่างเพศมากขึ้น เริ่มมีนัด และบางคนก็อาจมีคูรักหรือแฟนแล้ว

เรื่องเพศที่นำมาใช้สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ควรเน้นลักษณะทางด้านจิตวิทยาและสังคมวิทยาให้มากกว่าทางด้านชีววิทยาและสุขวิทยา เพื่อให้สอดคล้องกับความสนใจ ความต้องการ และปัญหาทางเพศ ตัวอย่างหัวข้อที่จะนำมาใช้สอนในวัยนี้ ได้แก่ ความเจริญเติบโตและพัฒนาการทางเพศของบุคคลในวัยต่างๆ การสืบพันธุ์และความเป็นมาของชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างเพศ การเลือกคู่ครอง ชีวิตสมรส การวางแผนครอบครัว โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และปัญหาที่เกี่ยวข้อง การระบายหรือเบี่ยงเบนอารมณ์ทางเพศ ฯลฯ

4.4 คุณสมบัติของครูผู้สอนเพศศึกษา

จันทร์วิภา ดิลกสัมพันธ์ (2543 : 228) ได้เสนอแนะคุณสมบัติที่สำคัญของครูผู้สอนเพศศึกษาเพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลต่อผู้เรียนอย่างแท้จริงไว้ดังนี้

1. เป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องเพศศึกษาอย่างแท้จริง
2. เป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในคุณค่าของเพศศึกษา และมีความศรัทธาต่อวิชาที่ว่า มีประโยชน์ต่อผู้เรียนไม่ด้อยไปกว่าวิชาอื่นๆ
3. ไม่มีข้อจำกัดว่าจะต้องเป็นครูชายหรือครูหญิง แต่ควรจะเป็นผู้ที่แต่งงานมีครอบครัวแล้ว เพราะจะได้นำประสบการณ์จากชีวิตจริงมาถ่ายทอด อบรม และกล่าวที่อธิบายขยายความให้แก่ผู้เรียน แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า ครูที่แต่งงานแล้วจะต้องสอนได้ดีกว่าครูที่ยังเป็นโสดเสมอไป เพราะการเป็นครูที่ดียังมีองค์ประกอบอื่นๆ อีกหลายประการ
4. เป็นผู้ที่มีความรู้ในด้านจิตวิทยาพัฒนาการ เพื่อจะได้เข้าใจพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงในวัยต่างๆ
5. ควรเป็นผู้ที่มีบุคลิกลักษณะสมกับเพศและวัยของตน
6. ควรเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในชีวิต โดยเฉพาะสภาพชีวิตครอบครัว ควรราบรื่นมีสุขตามสภาพที่คนปกติควรจะเป็น
7. เป็นผู้ที่มีใจกว้างและค่อนข้างทันสมัย ยอมรับฟังความคิดเห็นหรือข้อโต้แย้งได้
8. เป็นผู้ที่มีเทคนิคการสอน การถ่ายทอดความรู้ที่ทันยุคทันเหตุการณ์ และมีการปรับปรุงเทคนิคการสอนอยู่เสมอ

4.5 ข้อดีและข้อเสียของการสอนเพศศึกษาในโรงเรียน

วันทนี วาสิกะสิน (2526 : 199) ได้รวบรวมความคิดเห็นทั้งของฝ่ายที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ที่จะให้มีการสอนเพศศึกษาในสถาบันการศึกษาไว้ดังนี้

ข้อดี

1. ถ้าครอบครัวไม่อาจทำหน้าที่ในการสอนเพศศึกษาให้กับเด็ก หรือสอนสิ่งผิดๆ ปลุกฝังเจตคติไม่ถูกต้องให้กับเด็ก การที่โรงเรียนมีบทบาทในการสอนเพศศึกษา ก็จะช่วยแก้ไขหรือเพิ่มเติมสิ่งที่เด็กยังไม่รู้ให้กับเด็กได้
2. การให้ความรู้เรื่องเพศศึกษาจะช่วยลดปัญหาความคับข้องใจ ขจัดความรู้สึกผิด ความละอายต่างๆ ในเรื่องเพศให้แก่เด็กได้และยังเป็นการสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ให้แก่เด็ก
3. การให้ความรู้เรื่องเพศศึกษาในโรงเรียน จะช่วยป้องกันและลดปัญหาต่างๆ ลงได้ เช่น การแพร่ขยายของโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยเรียน ปัญหาความสับสนทางเพศ
4. การสอนเพศศึกษาในโรงเรียนเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ในเรื่องเพศไปพร้อมๆ กันกับเพื่อนที่อยู่ในวัยเดียวกัน
5. การให้ความรู้เรื่องเพศในโรงเรียน จะช่วยให้เด็กได้เจริญเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มีวุฒิภาวะโดยสมบูรณ์ และเรียนรู้ที่จะเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมอีกด้วย

ข้อเสีย

1. การสอนเพศศึกษา อาจทำให้เด็กมีความประพฤติดีผิดทางเพศมากยิ่งขึ้น เพราะได้แนวทาง
2. การสอนเพศศึกษา ไม่อาจป้องกันปัญหาไม่ให้เกิดประพฤติดีผิดทางเพศได้เสมอไป
3. เรื่องเพศควรเป็นเรื่องส่วนตัว ที่ควรที่จะกล่าวถึงเฉพาะภายในครอบครัวมากกว่าที่จะกล่าวถึงอย่างเปิดเผยในที่สาธารณะ เช่น โรงเรียน
4. ครู-อาจารย์ ที่สอนเพศศึกษา อาจใช้เจตคติส่วนตัวที่มีอิทธิพลต่อการสอนเพศศึกษาให้แก่เด็ก

เมื่อเปรียบเทียบทั้งข้อดีและข้อเสียในการสอนเพศศึกษาในโรงเรียนแล้ว จะเห็นได้ว่า ในฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยยังคงมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับตัวครูผู้สอน และเทคนิคการสอนของครูมากกว่าที่จะไม่เห็นด้วยว่าเพศศึกษาไม่ดี ดังนั้นหากโรงเรียนจะรับหน้าที่ดำเนินการให้มีการสอนเพศศึกษาให้นักเรียน ควรจะได้คำนึงถึงคุณสมบัติของครูผู้สอนเพศศึกษาเป็นสำคัญ มิใช่มอบหมายให้ครูคนใดสอนก็ได้ การพิจารณาคัดเลือกครูผู้สอนเพศศึกษาควรทำด้วยความ

รอบคอบและยึดหลักว่าครูผู้สอนจะต้องมีความเต็มใจและสมัครใจ มิใช่เป็นการมอบหมายให้สอนตามหน้าที่เท่านั้น

5. การสอนเพศศึกษาในอนาคต

กรมวิชาการ (2543ก : 15-17) ได้สรุปว่าขณะนี้กรมวิชาการกำลังดำเนินการกำหนดกรอบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อตอบสนองนโยบายการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ แผนนโยบายการจัดการศึกษาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เพศศึกษาจะเป็นหัวข้อหนึ่งในหลักสูตรการเรียนการสอนเกี่ยวกับสุขภาพพลานามัย ตั้งแต่ปีที่ 1-12 ซึ่งจะมีขอบข่ายครอบคลุมทั้งด้านสุขวิทยา สรีรวิทยา สังคมวิทยา และจิตวิทยา สอดคล้องและสนองตอบความต้องการและพัฒนาการของผู้เรียนตามวัยและวุฒิภาวะ ซึ่งน่าจะมี 6 หัวข้อหลัก ดังนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของมนุษย์ (Human development) เป็นการเรียนรู้ความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันของการเจริญเติบโตและการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาของมนุษย์ตามวัย

2. ความรู้ความเข้าใจในเรื่องความสัมพันธ์ (Relations) ได้แก่ ความสัมพันธ์ในครอบครัว ความเป็นเพื่อน ความรักความใคร่ การมีคู่รัก การเลือกคู่ครอง การสมรส การวางแผนชีวิตและครอบครัว

3. ความรู้ ความสามารถในทักษะชีวิตและค่านิยมที่ดี (Personal skills) นักเรียนควรจะได้ฝึกทักษะที่จำเป็น และมีค่านิยมที่ถูกต้องในเรื่องการรักศักดิ์ศรี การรักษานวลสงวนตัว การวางตัวที่ถูกต้องกับเพื่อนต่างเพศ การตัดสินใจ การรู้จักสื่อสารในการปฏิเสธ การต่อรองและโน้มน้าว การป้องกันและปกป้องสิทธิของตนเองเมื่อถูกล่วงละเมิดทางเพศ การรู้จักแสวงหาความช่วยเหลือเมื่อเผชิญปัญหา มีความรับผิดชอบที่จะควบคุมตนเอง รวมทั้งการจัดการกับอารมณ์ต่างๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

4. ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศ (Sexual behavior) นักเรียนจะได้เรียนรู้ว่า เรื่องเพศเป็นเรื่องธรรมชาติของชีวิต รู้จักจัดการกับตนเองอย่างถูกต้องและเหมาะสม เมื่อมีความต้องการทางเพศ การเบี่ยงเบนและระงับอารมณ์ทางเพศ เมื่อถูกกระตุ้นยั่วแหย่และรู้วิธีการหลีกเลี่ยงด้วยสติและปัญญา

5. ความรู้เรื่องสุขอนามัยทางเพศ (Sexual health) นักเรียนจะมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องการดูแลสุขภาพสะอาดอวัยวะเพศ การคุมกำเนิด การใช้ถุงยางอนามัย การทำแท้ง การป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ การติดเชื้อ HIV พฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ และการดูแลสุขภาพของระบบสืบพันธุ์

6. ความรู้ ความเข้าใจด้านสังคมและวัฒนธรรม (Society and culture) นักเรียนควรจะได้รับความรู้และฝึกอบรมจรรยา มารยาท ศิลธรรม บทบาทชายหญิง (Gender role) เรื่องเพศกับกฎหมายคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เรื่องเพศกับศาสนา เรื่องเพศกับศิลปะ และเรื่องเพศกับสื่อที่มาในรูปแบบต่างๆ

เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน กระทรวงสาธารณสุข จึงได้เพิ่มข้อที่ 7 คือเรื่องบทบาททางเพศ (Gender role) ซึ่งแยกจากรายละเอียดหัวข้อที่ 6 ของ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

ขณะเดียวกันกรมวิชาการ (2543ข : 2-3) ได้สรุปว่า เรื่องชีวิตและครอบครัวศึกษา หรือ เพศศึกษาแนวใหม่ เป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตซึ่งเกี่ยวข้องกับ การให้ความรู้ ข้อมูล ที่ถูกต้อง (Accurate information) ในเรื่องการเจริญเติบโตและพัฒนาการ การสืบพันธุ์ของ มนุษย์ การตั้งครรภ์ การตอบสนองทางเพศ การเรียนรู้บทบาทชาย-หญิง การติดเชื้อ HIV/AIDS และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ การปลูกฝังเจตคติค่านิยมที่ดีงาม (Desirable attitude) ให้เกิด ความเข้าใจในค่านิยมของตนเอง ครอบครัวและสังคม รักตนเอง รักผู้อื่น เคารพในสิทธิเนื้อตัว ร่างกาย มีจิตสำนึกที่จะต้องรับผิดชอบควบคุมกายใจของตนเอง การฝึกทักษะที่จำเป็นต่อชีวิต (Personal skill) ในเรื่องการสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น การสื่อสารสร้างความเข้าใจ การตัดสินใจ การปฏิเสธ การเจรจาต่อรอง การโน้มน้าวให้คล้อยตาม รวมทั้งการวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การจัดการกับอารมณ์และความเครียด การปลูกฝังความรับผิดชอบ (Responsibility) ในเรื่อง การควบคุมอารมณ์ทางเพศ การดูแลสุขภาพทางเพศของตน การไม่มีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน ความรับผิดชอบต่อพฤติกรรมทางเพศของตนเอง

ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนจะต้องครอบคลุมพฤติกรรมการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน คือ

1. ด้านความรู้ความเข้าใจในเรื่องพัฒนาการของมนุษย์ สัมพันธภาพ พฤติกรรมทางเพศ สุขอนามัย สังคม และวัฒนธรรม
2. ด้านจิตใจ ในการสร้างเจตคติ ตามความเชื่อ ค่านิยม
3. ด้านพฤติกรรมในการติดต่อสื่อสารสร้างความเข้าใจ การตัดสินใจ การแก้ปัญหา และทักษะที่จำเป็นสำหรับบุคคล

ทั้งนี้บนพื้นฐานของความรู้ความเข้าใจ ทางด้านชีววิทยา จิตวิทยา สังคม วัฒนธรรม และจิตวิญญาณของมนุษย์

ดังนั้นการสอนเพศศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญยิ่งต่อเยาวชน โดยจะจัดการเรียน การสอนร่วมกันทั้งนักเรียนชายและนักเรียนหญิง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในห้องเรียน การ ให้เกียรติกันและกันระหว่างเพศ การแสดงออกและมีพฤติกรรมทางเพศที่ถูกต้องและเหมาะสม

ซึ่งจะทำให้นักเรียนสามารถที่จะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม เพื่อให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในอนาคต

วัยรุ่นและพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่น

1. ความหมายของวัยรุ่น

เฮอร์ล็อก (Hurlock. 1974 : 119) ได้ให้ความหมายคำว่าวัยรุ่น ซึ่งตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า "Adolescence" โดยมีรากศัพท์มาจากภาษาละติน คือ "Adolescere" หมายถึง การเจริญเติบโตหรือเติบโตไปสู่วุฒิภาวะ (To grow or to grow to maturity) ซึ่งเด็กจะบรรลุถึงขั้นวุฒิภาวะนั้น ไม่ใช่เจริญเติบโตแต่ทางด้านร่างกายด้านเดียวเท่านั้น แต่จิตใจก็ต้องเจริญตามไปด้วย นั่นคือ จะต้องมีการพัฒนาทั้ง 4 ด้านไปพร้อมๆกัน ได้แก่ ด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา และสังคม นอกจากนั้นยังได้กล่าวไว้ว่า วัยรุ่นเป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อ เป็นวัยแห่งการปรับตัวทางสังคม เป็นวัยแห่งปัญญา เป็นวัยที่มีความเครียดทางอารมณ์ ตัดสินใจอย่างรวดเร็ว และรุนแรง เจตคติในการมองโลกและสังคมของวัยรุ่นอาจมีความขัดแย้งกับผู้ใหญ่ ซึ่งผู้ใหญ่อาจไม่เข้าใจความรู้สึกนึกคิดของวัยรุ่น จึงอาจก่อให้เกิดปัญหาติดตามมาได้

สโตน และเชอท (Stone & Church. 1968 : 5) ได้กล่าวถึงวัยรุ่นไว้ว่า เป็นช่วงวัยที่เด็กจะพัฒนาไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา และสังคม จะเริ่มให้ความสนใจในตนเอง พยายามค้นหาตนเอง แสวงหาค่านิยม และปรัชญาชีวิต ขณะเดียวกันก็มีความวิตกกังวลเกี่ยวกับตนเอง ทางด้านจิตใจ วัยรุ่นจะมีการพัฒนาในด้านความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ ที่แตกต่างไปจากเด็ก ทั้งนี้สืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย ทำให้วัยรุ่นเกิดความแปรปรวนทางอารมณ์ ด้วยการแสดงออกไม่ว่าจะเป็น รัก โกรธ ดีใจ เสียใจ ค่อนขำรุนแรง

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (2532 : 43) สรุปไว้ว่า วัยรุ่น คือ ผู้ที่มีอายุระหว่าง 11-21 ปี เป็นวัยที่กำลังเจริญเติบโตไปสู่วุฒิภาวะ หรือเป็นวัยที่เข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่ โดยถือเอาความพร้อมของร่างกาย หรือภาวะขีดสูงสุดของร่างกาย ระยะนี้ร่างกายมีการเจริญเติบโตของระบบอวัยวะเพศ และสามารถทำงานได้อย่างเต็มที่ ในเพศหญิงจะมีประจำเดือนมาครั้งแรก ส่วนในเพศชายจะมีการผลิตเซลล์สืบพันธุ์ได้

สุชา จันทน์อม (2540 : 136) กล่าวว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่เชื่อมต่อระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ เป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต ชีวิตในบั้นปลายจะราบรื่นหรือไม่เพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับ การดำเนินชีวิตในระยะนี้ เพราะวัยนี้ต้องประสบความยุ่งยาก มีปัญหาต่างๆ มากมาย และมีความลำบากในการปรับตัว จึงมีผู้กล่าวว่าเป็น "วัยวิกฤต" (Critical-period) หรือ "วัยพายุบูแคม" (Storm and stress) ซึ่งในระยะนี้ร่างกายมีการเจริญเติบโตของระบบอวัยวะเพศ และสามารถทำงานได้อย่างเต็มที่ ในเพศหญิงจะมีประจำเดือนมาครั้งแรก ส่วนในเพศชายจะมีการผลิตเซลล์

สืบพันธุ์ได้ วัยรุ่นถือว่าเป็นระยะของช่วงชีวิตที่คั่นกลางระหว่างความเป็นเด็กกับความเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งไม่สามารถแบ่งขีดคั่นได้อย่างแน่นอนว่าควรกำหนดเมื่ออายุเท่าใด

กล่าวโดยสรุป วัยรุ่น หมายถึง วัยที่กำลังสิ้นสุดความเป็นเด็กและเริ่มเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เป็นวัยที่มีอายุระหว่าง 13–20 ปี เป็นวัยครึ่งเด็กครึ่งผู้ใหญ่ มีการเจริญเติบโตรวดเร็ว ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงระยะสำคัญที่สุดในชีวิตมนุษย์ เป็นวัยที่ก้าวเข้าสู่ภาวะทางเพศอย่างสมบูรณ์ วัยรุ่นจึงเป็นวัยที่มีปัญหามากที่สุดในการปรับตัวทั้งทางร่างกาย สังคม และอารมณ์

2. ช่วงระยะของวัยรุ่น

นักจิตวิทยาและนักการศึกษาได้วิเคราะห์และแบ่งช่วงอายุวัยรุ่นไว้เป็นระยะๆ ตามลักษณะชาย-หญิง ซึ่งมีช่วงอายุแตกต่างกันเพราะความเจริญเติบโตทางร่างกายไม่เหมือนกัน ดังนี้

1. วัยรุ่นตอนต้น หญิงจะมีอายุประมาณ 13–15 ปี ชาย 14–17 ปี เป็นวัยที่มีปัญหาเรื่องการปรับตัวมาก น้ำหนักและส่วนสูงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

2. วัยรุ่นตอนกลาง หญิงจะมีอายุประมาณ 15–18 ปี ชาย 17–19 ปี เป็นวัยที่มีปัญหาทางอารมณ์ มีความอยากรู้อยากเห็น ชอบทำกิจกรรมที่เป็นหมู่เป็นพวก ชอบสังคมนอกบ้าน

3. วัยรุ่นตอนปลาย หญิงจะมีอายุประมาณ 18–21 ปี ชาย 19–21 ปี เป็นวัยที่เตรียมตัวเป็นผู้ใหญ่ ใช้เหตุผลในการตัดสินใจมากขึ้น มีอารมณ์มั่นคงขึ้น

สุชา จันทน์เอม และสุรางค์ จันทน์เอม (2518 : 18-19) ได้แบ่งวัยรุ่นออกเป็น 3 ระยะดังนี้

1. วัยเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น (Puberty)

1.1 เด็กหญิงจะมีอายุระหว่าง 11-13 ปี

1.2 เด็กชายจะมีอายุระหว่าง 13-15 ปี

2. วัยรุ่นตอนต้น (Early adolescence)

2.1 เด็กหญิงจะมีอายุระหว่าง 13-15 ปี

2.2 เด็กชายจะมีอายุระหว่าง 15-17 ปี

3. วัยรุ่นตอนปลาย (Late adolescence)

3.1 เด็กหญิงจะมีอายุระหว่าง 17-20 ปี

3.2 เด็กชายจะมีอายุระหว่าง 18-21 ปี

เป็นที่น่าสังเกตว่า ความเจริญเติบโตทางร่างกายเพศหญิงจะเร็วกว่าเพศชาย 1–2 ปี สภาพแวดล้อมในปัจจุบันมีอิทธิพลต่อความเจริญเติบโตและการเปลี่ยนแปลงของวัยรุ่น ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา และด้านสังคม

เด็กวัยรุ่นมีพลังงานมาก มีความกระตือรือร้น มีความสามารถเพิ่มขึ้นหลายอย่าง สนใจผู้อื่นและสนใจในเรื่องความแตกต่างทางบุคลิกภาพมากขึ้น มีเจตคติต่อบุคคลและสิ่งต่างๆ ในแง่ดีสามารถใช้ความคิดของตนได้อย่างมีเหตุผล รู้จักสังเกตความรู้สึกที่ผู้อื่นมีต่อตนได้มากขึ้นและเข้าใจตัวเองได้เหมือนกับที่คนอื่นเข้าใจ สนใจรูปร่างของตนเอง ต้องการทำตนให้ผู้อื่นประทับใจ พยายามหาข้อบกพร่องเพื่อหาทางแก้ไข ฉะนั้นเด็กวัยรุ่นนี้จึงชอบปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ สามารถจำแนกพัฒนาการของเด็กในวัยรุ่นนี้ได้ดังนี้

3. พัฒนาการของวัยรุ่น

พัฒนาการ (Development) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านโครงสร้าง และแบบแผนอินทรีย์ทุกส่วน การเปลี่ยนแปลงนี้จะก้าวหน้าไปเรื่อยๆ เป็นขั้นๆ จากระยะหนึ่งไปอีกระยะหนึ่ง ทำให้เด็กมีลักษณะและความสามารถใหม่ๆ เกิดขึ้น ซึ่งมีผลทำให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นตามลำดับทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา และสังคม ดังนี้ (สุชา จันทน์เอม. 2540 : 40)

1. การเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการทางร่างกาย

เมื่อเด็กหญิงมีอายุย่างเข้า 13-15 ปี หรือเด็กชายมีอายุย่างเข้า 14-17 ปี นับได้ว่าย่างเข้าสู่วัยรุ่นหรือเข้าวัยแตกเนื้อหนุ่มสาว ซึ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายที่สำคัญดังนี้

1.1 พัฒนาการทางร่างกายของวัยรุ่นชาย เพศชายจะเข้าสู่วัยรุ่นช้ากว่าเพศหญิง 1-2 ปี ร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในตอนต้น และลดอัตราการเจริญเติบโตช้าลงเมื่อเข้าสู่วัยรุ่นตอนปลายร่างกายจะขยายใหญ่และสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด แขนขายาวและใหญ่ขึ้น น้ำหนักและส่วนสูงจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจนมีอายุประมาณ 17-19 ปี หลังจากนั้นส่วนสูงอาจเพิ่มอีกเพียงเล็กน้อย ในระยะวัยรุ่นนี้มีลักษณะเพศเจริญขึ้นเรื่อยๆ ระยะวัยรุ่นจะสิ้นสุดลงเมื่ออายุประมาณ 19-21 ปี

1.2 พัฒนาการทางร่างกายของวัยรุ่นหญิง ร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและค่อยๆ ลดอัตราการเปลี่ยนแปลงช้าลงเมื่อเข้าสู่วัยรุ่นตอนปลาย ซึ่งในระยะนี้ลักษณะและขนาดของอวัยวะต่างๆ จะใกล้เคียงกับผู้ใหญ่ และจะมีความสูงคงที่เมื่ออายุ 17-18 ปี ต่อมามีการหลั่งฮอร์โมนจากต่อมใต้สมองส่วนหน้า (Pituitary gland) จะหลั่งฮอร์โมนออกมากกระตุ้นให้รังไข่ตกไข่ รังไข่เจริญเติบโตเต็มที่ มีประจำเดือนหรือระดู ซึ่งเป็นการแสดงถึงการย่างเข้าสู่วัยรุ่นที่แท้จริงของหญิง เพราะการมีประจำเดือนแสดงถึงวุฒิภาวะทางเพศที่เจริญเต็มที่ สามารถให้กำเนิดทารกได้และจะสิ้นสุดระยะวัยรุ่นเมื่ออายุประมาณ 18-21 ปี

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของร่างกายนี้ นอกจากจะทำให้เด็กวัยรุ่นจำเป็นต้องทำความเข้าใจกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย เพื่อดูแลรักษาสุขภาพให้เหมาะสมแล้ว วัยร่วมนยังมีปัญหาทางด้านอารมณ์และสังคมอีกหลายประการ ที่จำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและสร้างเกณฑ์มาตรฐานของชีวิตแบบผู้ใหญ่ต่อไป

2. การเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการทางอารมณ์และจิตใจ

อารมณ์ของเด็กวัยร่นทั้งสองเพศมักรุนแรงแสดงความรู้สึกอย่างเปิดเผยและตรงไปตรงมา แม้วัยร่นจะมีร่างกายเติบโตเป็นผู้ใหญ่แต่ยังมีความเป็นเด็กอยู่ มีสิ่งต่างๆ อีกมากที่เด็กวัยร่นสงสัย ไม่เข้าใจ ฉะนั้นจึงต้องการทำความเข้าใจเรื่องต่างๆ ต้องการความเห็นอกเห็นใจกัน ต้องการผู้ให้กำลังใจ และความซื่อสัตย์ที่ถูกต้อง

3. การเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการทางสติปัญญา

วัยร่นมีความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล และการตัดสินใจแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ สามารถแสดงความคิดเห็นร่วมกับคนอื่น รู้จักพิจารณาตนเอง พัฒนาการทางสติปัญญาไปในทางที่ดีขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อม ทั้งในด้านสังคมและครอบครัว ไม่ชอบใช้ความคิดอย่างลึกซึ้ง ชอบทำสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ ชอบใช้ภาษาที่กลุ่มของตนคิดขึ้น เพิ่มความสนใจในตนเอง มองเห็นการณ์ไกล ปลูกฝังการพึ่งตนเอง เป็นต้น

4. การเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการทางสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย อารมณ์ และความคิดของเด็กวัยร่นนี้ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วย เมื่ออยู่บ้านชอบเก็บตัวอยู่ในห้องตามลำพังไม่ต้องการให้ใครรบกวน แต่เมื่อออกสังคมภายนอก กลับต้องการสังคมกว้างขวางขึ้น ความสนใจคบเพื่อนต่างเพศจะเกิดขึ้นในวัยร่นหญิงก่อนวัยร่นชาย ซึ่งมักสนใจในเด็กชายที่มีอายุมากกว่าตนเอง ความอยากเป็นที่ยอมรับของเพื่อนและกลุ่ม ทำให้พยายามประพฤติในสิ่งที่เพื่อนๆ เห็นชอบ ถ้าผู้ใหญ่เข้าใจภาวะความเจริญเติบโตของวัยร่น โดยเฉพาะความพยายามที่จะเป็นอิสระ จะช่วยให้วัยร่นปรับตัวเข้ากับสังคมสิ่งแวดล้อมได้ง่าย

4. พฤติกรรมทางเพศของวัยร่น

รูปแบบและพฤติกรรมทางเพศในวัยร่น จะเกี่ยวพันกับการเปลี่ยนแปลงทางกายในระยะเริ่มเข้าสู่วัยร่นมาก เพราะวัยร่นมีพัฒนาการทางด้านความสนใจ และความต้องการเกี่ยวกับเพศ ขณะเดียวกันก็จะมีเจตคติและเรียนรู้รูปแบบพฤติกรรมต่างๆ เพื่อแสดงบทบาททางเพศให้สอดคล้องกับระบบจริยธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และมาตรฐานของสังคม เพื่อให้เป็นที่ยอมรับในสังคม หรือกลุ่มเพื่อนวัยเดียวกัน

ความหมายของพฤติกรรมและพฤติกรรมทางเพศ

1. ความหมายของพฤติกรรม

สุชา จันทน์เอม และสุรางค์ จันทน์เอม (2518 : 129) ได้ให้ความหมายของพฤติกรรม (Behavior) ว่าพฤติกรรมหมายถึง กิจกรรมที่มนุษย์แสดงออก อาจมองเห็นได้ง่าย

เช่น การเดิน การพูด การเขียนและสิ่งที่มองเห็นได้ยากหรือมองไม่เห็น เช่น การฟัง การจำ และการคิดหาเหตุผล

พฤติกรรมจะแบ่งออกเป็นลักษณะใหญ่ๆ คือ

1. พฤติกรรมภายนอก (Overt behavior) คือ พฤติกรรมที่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า เช่น การนั่ง การเดิน การยืน เป็นต้น

2. พฤติกรรมภายใน (Covert behavior) คือ พฤติกรรมที่ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า เช่น การคิด การตัดสินใจ ความรู้สึก เป็นต้น

2. พฤติกรรมทางเพศ (Sex Behavior)

ชัยวัฒน์ ปัญจพงษ์, สุรีย์ กาญจนวงศ์ และ จารุณี นะวีโรจน์ (2524 : 70) ได้กล่าวว่าเรื่องเพศเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต โดยเริ่มตั้งแต่วัยทารกและมีพัฒนาการเป็นไปตามขั้นตอนในแต่ละวัย การศึกษาเรื่องเพศจะทำให้เข้าใจถึงพฤติกรรม

พฤติกรรมทางเพศ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการประพฤติปฏิบัติหรือมีกิจกรรมทางเพศอันเนื่องมาจากค่านิยม ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดและเรียนรู้ได้จากสังคม ทั้งในด้านกายวิภาคและด้านพฤติกรรมการแสดงออกทั้งด้านชีววิทยา สุขวิทยา สังคมวิทยา และจิตวิทยา

เรื่องเพศเป็นเรื่องที่ละเอียดลึกซึ้ง เป็นผลสืบเนื่องที่ต้องสร้างความเข้าใจตั้งแต่วัยทารก แต่ความสนใจของผู้ใหญ่ มักจะให้ความสนใจเฉพาะในช่วงวัยรุ่น เพราะเป็นระยะที่เด็กแสดงพฤติกรรมสนใจจริงจังกับเพศตรงข้าม พฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นมีดังนี้

1. การรักและสนใจเพศตรงข้าม วัยรุ่นมักจะสนใจเพศตรงข้ามรุ่นเดียวกับตนเอง วัยรุ่นในอายุระหว่าง 15-18 ปี จะเริ่มมีความสัมพันธ์กับเพศตรงข้าม ลักษณะการรักเพศตรงข้ามที่พบบ่อย คือ ความลุ่มหลงแต่ฝ่ายเดียวโดยเฉพาะกับคนที่ไม่มีวันสมปรารถนาในความรัก แต่ความรักเช่นนี้จะเกิดขึ้นชั่วคราวเท่านั้น (เอนก อารีพรค และ สุัทนา อารีพรค. 2525 : 110)

2. การสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง เป็นพฤติกรรมที่ทำให้เกิดความพึงพอใจทางเพศด้วยการกระตุ้นจับต้องอวัยวะเพศจนเกิดความสุข ความพอใจ พฤติกรรมเช่นนี้เป็นเรื่องธรรมดาอย่างหนึ่งของการพัฒนาทางเพศในมนุษย์ ผู้ใหญ่ควรบอกเด็กให้เข้าใจว่าการสำเร็จความใคร่เป็นเรื่องธรรมดา ไม่มีพิษภัยและมีประโยชน์ต่อการพัฒนาการทางเพศของเด็ก แต่ต้องกระทำโดยพอเหมาะพอควร ไม่หมกมุ่นจนเกินไปและต้องสามารถยับยั้งชั่งใจได้เมื่ออยู่ในภาวะที่ไม่ควรทำ จิตแพทย์ถือว่าการสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับควบคุมความกดดันทางเพศหรือช่วยในการปรับตัวทางเพศ

3. การสนใจเรื่องเพศ เด็กในวัยหนุ่มสาวจะสนใจเรื่องเพศ เพราะเป็นระยะที่ตนจะมีความรู้สึกทางเพศ ความสนใจเริ่มแสดงให้เห็นจากความพิถีพิถันในการแต่งกาย แสดง

กิริยาที่ดึงดูดความสนใจจากเพศตรงข้าม บางทีก็แสดงความสนใจแอบดูเพศตรงข้ามในเวลาหรือสถานที่ลับเฉพาะเรียกว่า ถ้ำมอง (Peeping tom)

4. รักร่วมเพศ (Homosexuality or Lesbian) ระยะวัยรุ่นเป็นระยะการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่างๆ ความรู้สึกทางเพศยังเขินอายหรือไม่แน่ใจตนเองที่จะแสดงความสนใจเพศตรงข้าม จึงหันมาระบายความสนใจกับเพื่อนเพศเดียวกันกับตน

บรูคส์กันและเฟอร์สเทนเบิร์ก (Brooks-Gunn & Furstenberg. 1990 : 245-248) ได้แบ่งปัจจัยที่ทำให้พฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นแตกต่างกัน ดังนี้

1. ปัจจัยทางด้านชีวภาพ พฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นจะได้รับอิทธิพลโดยตรงจากฮอร์โมนเพศ โดยมีปัจจัยทางด้านสังคมเป็นตัวกระตุ้นในการแสดงออกของพฤติกรรมทางเพศและการมีเพศสัมพันธ์

2. ปัจจัยทางครอบครัว ได้แก่ ค่านิยมในเรื่องเพศของบิดามารดา ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และการอบรมสั่งสอนจากบิดามารดาในเรื่องเพศ ล้วนมีอิทธิพลต่อการเริ่มมีเพศสัมพันธ์เร็วหรือช้าของวัยรุ่น

3. อิทธิพลของกลุ่มเพื่อน โดยเฉพาะบรรทัดฐานในเรื่องเพศของกลุ่มเพื่อน จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นเป็นอย่างมาก

4. ปัจจัยทางการศึกษา พบว่า วัยรุ่นที่มีผลการเรียนไม่ดีและมีระดับการศึกษาต่ำ จะมีเพศสัมพันธ์เร็ว

5. ปัจจัยทางด้านสังคม ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การศึกษา ตลอดจนบริการของรัฐและสังคมที่จัดให้แก่วัยรุ่นในการได้มีโอกาสเรียนรู้เรื่องเพศนับเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นที่แตกต่างกัน

5. ปัญหาของวัยรุ่น

ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับวัยรุ่น จะมีลักษณะปัญหาแยกตามสาเหตุได้ 3 ประการ คือ

1. ปัญหาที่เกิดจากตัวของวัยรุ่น (Self-originated aspect) เป็นปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและอารมณ์ของวัยรุ่นเอง เป็นสาเหตุของความวุ่นใจกังวล เช่น การหลั่งอสุจิในชายและการมีประจำเดือนในหญิง เหล่านี้เป็นพัฒนาการของชีวิตที่จัดเป็นภาวะวิกฤติ ถ้าเด็กได้รับความรู้ได้รับคำแนะนำที่ถูกต้อง เด็กก็จะสามารถผ่านพ้นในระยะนี้ไปได้อย่างราบรื่น

2. ปัญหาที่เกิดจากสังคมของเด็กวัยรุ่น (Social response aspect) เป็นปัญหาที่เกิดจากสังคมแวดล้อมตัววัยรุ่น เช่น พ่อแม่ ผู้ใหญ่ในครอบครัว ไม่เข้าใจความรู้สึกและพัฒนาการของวัยรุ่น ซึ่งมักเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งและช่องว่างระหว่างวัย

3. ปัญหาจากปฏิกิริยาต่อต้านของวัยรุ่นที่มีต่อสังคม (Reaction aspect) ปัญหานี้เป็นปัญหาที่สืบเนื่องมาจากปัญหาในข้อที่ 2 ถ้าไม่ได้รับการแก้ไขที่ถูกต้องก็จะทำให้ปัญหานี้รุนแรงขึ้นและมักจะเป็นสาเหตุของปัญหาอื่น ๆ ตามมา เช่น ปัญหายาเสพติด เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมิได้มีสาเหตุจากตัวของวัยรุ่นเองเท่านั้น แต่มีสาเหตุหลายประการร่วมกัน อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนมีมากขึ้น การมีความเท่าเทียมกันทางเพศมากขึ้น อิทธิพลของสื่อมวลชนมีมากขึ้นในปัจจุบัน สาเหตุต่างๆ เหล่านี้ทำให้วัยรุ่นมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ ความเชื่อและความเข้าใจที่ผิดเกี่ยวกับเรื่องเพศ

6. สิ่งแวดล้อมกับความสัมพันธ์ทางเพศของวัยรุ่น

สุชา จันทน์เอม (2528 : 40 - 45) กล่าวว่า สถานบริการเจริญรมย์ที่เปิดขึ้นโดยความยินยอมทางกฎหมาย นับวันจะมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ ผลของสิ่งเหล่านี้ย่อมมีผลต่อพฤติกรรมของวัยรุ่น บางแห่งใช้เป็นแหล่งล่อลวงเด็กสาว ๆ จำนวนมาก นักสังคมวิทยาอธิบายว่าความประพฤติดุเดือดของเด็กร เป็นความประพฤติที่ตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมชั่วร้าย คือ สิ่งแวดล้อมเลว ความประพฤติของเด็กก็เลยไปตามผลสิ่งแวดล้อมนั้นด้วย

สื่อมวลชน เป็นสิ่งแวดล้อมที่มีความสำคัญมาก ดังนี้

1. หนังสือพิมพ์ เป็นแหล่งให้ข่าวสารความรู้แก่วัยรุ่นทั้งทางดีและเลว วัยรุ่นมักจะหาความรู้สิ่งต่างๆ จากหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์ไทยส่วนมากมักคิดถึงประโยชน์ส่วนตนมากกว่าที่จะช่วยให้สังคมดี ผู้ที่อ่านส่วนหนึ่งยังเป็นวัยรุ่น และอาจทำอะไรผิดๆ จากการอ่านหนังสือพิมพ์

2. หนังสืออ่านเล่น หนังสือที่มีวางขายในท้องตลาดมีเป็นจำนวนมากที่เป็นหนังสือเกี่ยวกับเพศ หนังสือยั่วยุคมารมณ หนังสือลามก แต่ไม่ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศที่ถูกต้อง

3. วิทยุ เป็นบริการที่ได้ยินแต่เสียง แต่ก่อให้เกิดการจดจำข้อความหรือเนื้อหาได้มากกว่าหนังสือพิมพ์

4. ภาพยนตร์ หรือ โทรทัศน์ สอนให้รู้เทคนิคในการทำคามผิดและการแสดงแบบอย่างความประพฤติที่ไม่ดี ซึ่งวัยรุ่นรับมาอย่างไม่รู้สึกตัว ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ นิตยสาร นวนิยาย วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ ตลอดจนเพลงต่างๆ ล้วนเกี่ยวพันไปในเรื่องเพศทั้งสิ้น ผลตามมาก็คือระยะ 2-3 ปีมานี้ ปรากฏว่ามีอาชญากรรมทางเพศมากขึ้น และผู้เป็นอาชญากรส่วนใหญ่มักเป็นวัยรุ่น

7. การปฏิบัติตนสำหรับเด็กวัยรุ่นเกี่ยวกับเพศ

ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติตน สำหรับเด็กวัยรุ่นเกี่ยวกับเรื่องเพศโดยทั่วไปมีดังนี้ (สุชาติ โสมประยูร และวรรณ โสมประยูร. 2531 : 55-58)

1. ตั้งจุดมุ่งหมายในชีวิตให้ถูกต้องและเหมาะสม เด็กวัยรุ่นเป็นวัยที่เริ่มต้องการความเป็นอิสระและอยากปกครองตนเอง มีจินตนาการและแนวความคิดใหม่ๆ เกิดขึ้น เด็กวัยรุ่นจึงควรตั้งจุดมุ่งหมายในชีวิตให้เหมาะสม โดยการใช้ความรู้และประสบการณ์ รวมทั้งการขอคำแนะนำปรึกษาจากผู้ใหญ่ด้วย

2. สำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบของตน เนื่องจากหน้าที่กับความรับผิดชอบเป็นของคู่กัน เด็กวัยรุ่นจึงต้องมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ต่างๆ ที่เขามีนั้นด้วย เช่น เมื่อเขามีหน้าที่ต้องศึกษาเล่าเรียน เขาก็ต้องทำการศึกษาเล่าเรียนโดยขะมักเขม้นอย่างแท้จริง การรู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบของวัยรุ่น ย่อมทำให้การดำเนินชีวิตของเขาเป็นไปอย่างราบรื่นและมีระเบียบในทุกๆ ด้าน ซึ่งรวมทั้งการปฏิบัติตนที่เกี่ยวกับปัญหาเรื่องเพศด้วย

3. การศึกษาให้เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของร่างกายและจิตใจสำหรับวัยรุ่น เด็กวัยรุ่นจึงจำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจกับการเปลี่ยนแปลงของร่างกายและจิตใจ เกี่ยวกับเรื่องเพศให้ดี โดยการปรึกษาหารือกับผู้ใหญ่หรือครูอาจารย์ หรือหาหนังสือเกี่ยวกับเรื่องเพศมาอ่าน ถ้าเด็กวัยรุ่นไม่ได้รับความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้อง ย่อมเป็นการเปิดช่องทางที่จะทำให้เด็กประพฤติดิตทางเพศได้ง่าย

4. พยายามตัดความกังวลใจต่างๆ อันสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น ความกังวลใจต่างๆ เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางเพศของเด็กวัยรุ่นนั้นมีหลายอย่างด้วยกัน เด็กวัยรุ่นจึงควรได้รับคำอธิบาย ชี้แจง และคำแนะนำเกี่ยวกับเรื่องความกังวลใจต่างๆ เช่น การหาที่ปรึกษา การหางานทำ การประกอบกิจกรรมสันทนาการ

5. การมีสุขปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับอวัยวะเพศ เด็กวัยรุ่นจึงจำเป็นต้องให้ความสนใจต่อเรื่องการรักษาสุขลักษณะ หรือสุขปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับอวัยวะเพศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับเพศหญิงจำเป็นต้องเอาใจใส่ดูแลเป็นพิเศษ เพราะโครงสร้างและการทำงานของอวัยวะสืบพันธุ์อ่อนกว่าเพศชายมาก

6. พยายามรักษาสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจให้สมบูรณ์อยู่เสมอ การเปลี่ยนแปลงของร่างกายและจิตใจเกี่ยวกับเรื่องเพศนั้น อาจมีผลกระทบกระเทือนต่อสุภาพหรือความผาสุกของวัยรุ่น ดังนั้น เด็กวัยรุ่นจึงควรให้ความสนใจเป็นอย่างดีต่อเรื่องสุภาพ และจำเป็นต้องปฏิบัติตามสุขวิทยาอย่างเคร่งครัด

7. การคบเพื่อนต่างเพศเป็นสิ่งที่ควรกระทำ แต่ต้องอยู่ภายในขอบเขตที่เหมาะสม และอย่าถือเป็นเรื่องจริงจังจนเกินไป การคบเพื่อนต่างเพศในฐานะเป็นเพื่อนกับในฐานะเป็นคู่รักหรือแฟนนั้น ย่อมมีความหมายแตกต่างกันมาก ต้องพิจารณาดูให้เหมาะสมว่าตนควรมีเพื่อนหรือมีคู่รัก วัยรุ่นยังต้องพยายามแยกให้ออกอีกด้วยว่าความพึงพอใจกับความรัก หรือความรักแท้กับรักเทียมนั้นต่างกันอย่างไร แต่ประเด็นสำคัญที่สุดขึ้นอยู่กับว่า นักเรียนหรือนิสิต

นักศึกษาผู้มีความรักและกำลังตกอยู่ในห้วงแห่งความรักนั้น สามารถควบคุมจิตใจและความประพฤติของตนเองได้หรือไม่

8. มีปัญหาหรืออุปสรรคใดๆ เกี่ยวกับเรื่องเพศควรปรึกษาผู้ใหญ่ เมื่อมีความวิตกกังวลใจหรือมีความคับข้องใจหรือปัญหาทางเพศใดๆ ก็ตาม อย่าปล่อยไว้ให้สายเกินแก้ ควรจะได้ระบายความในใจเหล่านี้แก่ผู้ใหญ่ที่ไว้ใจได้และเคยมีประสบการณ์มาก่อน เช่น บิดา มารดา ญาติพี่น้อง ครูอาจารย์ เป็นต้น

9. การเข้าร่วมกิจกรรมสันทนาการต่างๆ และทำงานอดิเรกที่ตนถนัดและสนใจ กิจกรรมสันทนาการหรือการพักผ่อนหย่อนใจ จะเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ของเรา ซึ่งมีผลโดยตรงต่อสุขภาพจิต แล้วการประกอบกิจกรรมสันทนาการยังช่วยเบี่ยงเบนอารมณ์ทางเพศ ซึ่งเป็นกิจกรรมทางใจให้ออกมาในรูปของกิจกรรมทางกายต่างๆ ซึ่งเป็นการลดความตึงเครียดทางอารมณ์ได้อย่างดียิ่ง

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการปฏิบัติตนของวัยรุ่นที่เหมาะสม จะช่วยป้องกันการเกิดปัญหาและพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศได้ ดังนั้นเด็กวัยรุ่นควรปฏิบัติตนเกี่ยวกับเรื่องเพศดังนี้

1. ทำความสะอาดอวัยวะสืบพันธุ์อย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะเวลาอาบน้ำ ควรใช้สบู่ฟอกชำระบริเวณต่างๆ ของร่างกายให้สะอาด

2. ไม่ควรคลุกคลีกับบุคคลที่สงสัยว่าเป็นกามโรคหรือโรคผิวหนัง เพราะจะมีโอกาสติดโรคทางเพศได้ง่าย

3. รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ ระวังอย่าให้ท้องผูก

4. หญิงในขณะมีประจำเดือน ควรใช้ผ้าอนามัยให้เพียงพอ ควรเปลี่ยนอยู่เสมอ และควรออกกำลังกายเบาๆ เพื่อช่วยบรรเทาอาการปวดแสบ หรืออาการปวดลงได้

5. พักผ่อนนอนหลับให้เต็มที่

6. ควรหาทางระบายทางเพศที่เหมาะสม เช่น การออกกำลังกายให้เหนื่อย ซึ่งจะมีผลต่อการเจริญเติบโตร่างกาย สนใจในเรื่องศิลปะและดนตรี พยายามหมั่นศึกษาเล่าเรียน การใช้เวลาส่วนใหญ่ให้กับการศึกษานั้น จะทำให้จิตใจจดจ่ออยู่แต่ในเรื่องตำรับตำรา ทำให้เกิดความเพลิดเพลินในการเรียน จิตใจไม่ฝักใฝ่ในเรื่องเพศตรงข้าม

7. สื่อมวลชนต่างๆ มีส่วนช่วยในการให้ความรู้ สร้างเจตคติที่ดีแก่วัยรุ่น คือ

7.1 หนังสือพิมพ์ วัยรุ่นควรเลือกหนังสือพิมพ์ที่ให้ความรู้ ต้องเสนอตรงไปตรงมา ถูกหลักวิชา ใช้ภาษาสุภาพ

7.2 หนังสืออ่านเล่น บทละคร รายการวิทยุ โทรทัศน์ ตลอดจนรายการดนตรี ใหัรสนิยมที่ดีทางศิลปะ วรรณคดี ศิลธรรม และวัฒนธรรมต่างๆ

7.3 หลีกเลี้ยง

7.3.1 การเที่ยวดิสโก้เธค

7.3.2 การอ่านหนังสือไป

7.3.3 การดูวิดีโอทัศน์และภาพยนตร์ ประเภทเอ็กซ์ หรืออาร์

8. หลีกเลี้ยงการดื่มสุราหรือของมีเมา และสิ่งเสพติด

9. หลีกเลี้ยงการอยู่ตามลำพังสองต่อสองกับเพศตรงข้าม และจะต้องสัมผัสกับเพศตรงข้ามในเชิงชู้สาว มีปัญหาหรืออุปสรรคใดๆ เกี่ยวกับเรื่องเพศควรปรึกษาผู้ใหญ่

วัยรุ่นเป็นวัยที่กำลังสิ้นสุดความเป็นเด็ก และกำลังก้าวเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางร่างกายอย่างสังเกตเห็นได้ชัด ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาทางจิตใจ ข้อสังเกตสำหรับวัยนี้ ทางด้านร่างกายชอบออกกำลังกาย กินเก่ง นอนเก่ง ส่วนในด้านจิตใจ มีอารมณ์รุนแรง มักทำอะไรด้วยความใจเร็วด่วนได้ การตัดสินใจพิจารณาไม่รอบคอบ มีความคิดสร้างสรรค์ ชอบทดลอง เริ่มสนใจเรื่องเพศและปรารถนามีเพื่อนต่างเพศ เพราะอวัยวะเจริญเติบโตเต็มที่ สิ่งสำคัญในวัยนี้อีกอย่างหนึ่งก็คือความต้องการที่จะได้รับอิสระ ต้องการที่จะแสวงหาความจริงของโลก ดังนั้นผู้ใหญ่จึงจำเป็นต้องเข้าใจพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของวัยรุ่นที่เป็นไปตามธรรมชาติ เพื่อให้วัยรุ่นเจริญเติบโตไปเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในอนาคต

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

1. ความหมายของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (ม.ป.ป. : 2) ได้สรุปไว้ดังนี้

การเรียนรู้แบบการมีส่วนร่วม (Participatory learning) เป็นกระบวนการที่เน้นการเรียนรู้ การฝึกทักษะ และการสร้างเจตคติจากประสบการณ์ของผู้เรียน เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติหรือเป็นผู้กระทำ เพื่อให้เกิดการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลง ที่นำไปสู่การเรียนรู้ใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง เป็นการเรียนรู้ที่จะต้องเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง และระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ซึ่งผลที่ได้ (Product) จะก่อให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายความรู้ แนวทางปฏิบัติและวิธีการปฏิบัติกันอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้โดยอาศัยการถ่ายทอดทางภาษา การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การคิดวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การสรุปผล และการนำความรู้ทักษะต่างๆ รวมทั้งเจตคติและค่านิยมที่พึงประสงค์ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะก่อให้เกิดเป็นทักษะชีวิตติดตัวของผู้เรียนตลอดไป

2. หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory learning : PL) เป็นการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ประกอบด้วยหลักการเรียนรู้พื้นฐาน 2 อย่างคือ (กรมสุขภาพจิต. 2544 : 13-15)

1) การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential learning)

2) กระบวนการกลุ่ม (Group process)

1. การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential learning) เป็นการเรียนรู้ที่ผู้สอนมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้จากประสบการณ์เดิม มีลักษณะที่สำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1.1 เป็นการเรียนรู้ที่อาศัยประสบการณ์เดิมของผู้เรียน

1.2 ทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่ท้าทายอย่างต่อเนื่อง และเป็นการเรียนรู้เชิงรุก (Active learning) คือ ผู้เรียนต้องทำกิจกรรมตลอดเวลาไม่ได้นั่งฟังการบรรยายอย่างเดียว

1.3 มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง และระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน

1.4 ปฏิสัมพันธ์ที่มีทำให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายความรู้ที่ทุกคนมีอยู่ออกไปอย่างกว้างขวาง

1.5 อาศัยการสื่อสารทุกรูปแบบ เช่น การพูดหรือการเขียน การวาดรูป การแสดงบทบาทสมมติ ซึ่งเอื้ออำนวยให้เกิดการแลกเปลี่ยน ทบทวน และสังเคราะห์การเรียนรู้ องค์ประกอบของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์

โคลบ (Kolb) ได้กล่าวถึงวงจรการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 4 องค์ประกอบ การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ผู้เรียนควรมีทักษะในการเรียนรู้ทั้ง 4 องค์ประกอบ แม้บางคนจะชอบ/ถนัด หรือมีบางองค์ประกอบมากกว่า เช่น เคยมีประสบการณ์จริง แต่ถ้าไม่ชอบแสดงความคิดเห็น หรือไม่นำประสบการณ์มาร่วมอภิปราย ผู้เรียนนั้นก็จะขาดการมีทักษะในองค์ประกอบอื่น ฉะนั้นผู้เรียนจึงควรมีทิศทางการเรียนรู้ทุกด้าน และควรมีพัฒนาการเรียนรู้ให้ครบวงจร หรือทั้ง 4 องค์ประกอบ

กรมสุขภาพจิตได้สรุปองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เป็น 4 ประการ ดังนี้

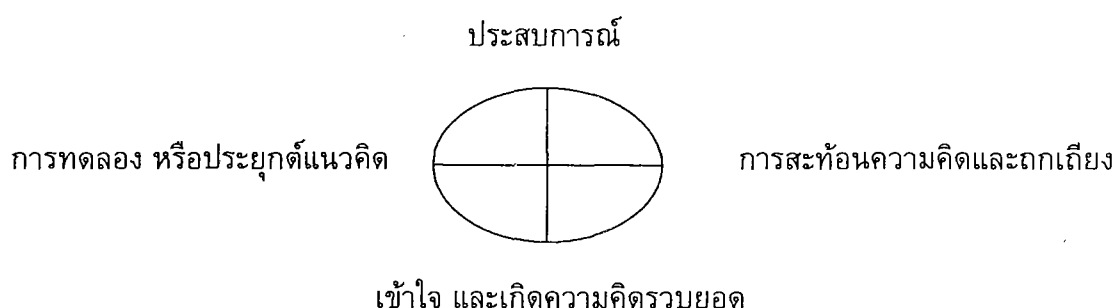
1. ประสบการณ์ (Experience) ครูช่วยให้นักเรียนนำประสบการณ์เดิมของตนเองมาพัฒนาความรู้

2. การสะท้อนความคิดและถกเถียง (Reflex and discussion) ครูช่วยให้นักเรียนได้มีโอกาสแสดงออกเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างลึกซึ้ง

3. เข้าใจและเกิดความคิดรวบยอด (Understanding and conceptualization) นักเรียนเกิดความเข้าใจและนำไปสู่การเกิดความคิดรวบยอด อาจเกิดขึ้นโดยนักเรียนเป็นฝ่ายริเริ่ม แล้วครูช่วยเติมแต่งให้สมบูรณ์ หรือในทางกลับกัน ครูเป็นผู้นำทางและนักเรียนเป็นผู้สานต่อจนความคิดนั้นสมบูรณ์ เป็นความคิดรวบยอด

4. การทดลองหรือการประยุกต์ (Experiment/Application) นักเรียนนำเอาการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ไปประยุกต์ใช้ในลักษณะ หรือสถานการณ์ต่างๆ จนเกิดเป็นแนวทางปฏิบัติของนักเรียนเอง

องค์ประกอบเหล่านี้สามารถสรุปเป็นภาพรวม ดังแสดงในภาพประกอบ 2 (กรมสุขภาพจิต. 2544 : 7)

ภาพประกอบ 2 องค์ประกอบ 4 ประการของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จำเป็นต้องจัดให้ครบทั้ง 4 องค์ประกอบ องค์ประกอบทั้ง 4 มีความสัมพันธ์เป็นไปอย่างพลวัต เกี่ยวข้องมีผลถึงกัน โดยอาจเริ่มจากจุดใดจุดหนึ่งและเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างองค์ประกอบต่างๆ แต่ส่วนใหญ่จะเริ่มต้นจากประสบการณ์ หรือความคิดรวบยอด ซึ่งทั้ง 2 องค์ประกอบจะช่วยให้ผู้เรียนได้ตั้งข้อมูลเก่า หรือรับข้อมูลใหม่ บางส่วนก่อนเพื่อนำไปสู่การอภิปรายและการประยุกต์ใช้ ระยะเวลาของแต่ละองค์ประกอบไม่จำเป็นต้องเท่ากัน ผู้สอนสามารถจัดได้ตามความเหมาะสมของกิจกรรมในแต่ละองค์ประกอบ เช่น ถ้าเนื้อหาที่สำคัญมากก็อาจใช้เวลามากหรือถ้าผู้สอนมีประเด็นในการอภิปรายที่สำคัญและมาก ก็อาจใช้เวลาในการอภิปรายมากกว่าส่วนขององค์ประกอบความคิดรวบยอด

2. การเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม (Group process) เป็นการเรียนรู้พื้นฐานที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเมื่อประกอบไปกับการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ และกระบวนการกลุ่ม จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนที่มีประสิทธิภาพ

การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีหลักสำคัญอีกข้อหนึ่งคือ ต้องการให้เกิดการเรียนรู้สูงสุด โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมมากที่สุด

ทุกอย่างองค์ประกอบ คือ การแบ่งปันประสบการณ์ การได้สะท้อนความคิดและถกเถียง การสรุปความคิดรวบยอด ตลอดจนได้ทดลองหรือประยุกต์แนวคิด และในทุกองค์ประกอบนั้น จะต้องเกิดการเรียนรู้สูงสุดหรืออาจกล่าวได้ว่า การเรียนรู้สูงสุด (Maximum learning) เกิดจาก การมีส่วนร่วมสูงสุด (Maximum participation) และการบรรลุงานสูงสุด (Maximum performance) ทั้ง 4 องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ซึ่งสามารถเขียนได้ดังนี้

$$L_{\max} = (Par_{\max} + Per_{\max}) \times 4$$

3. ปัจจัยที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

3.1 การมีส่วนร่วมสูงสุด (Maximum participation)

การมีส่วนร่วมสูงสุดเกิดจากการออกแบบกลุ่มที่เหมาะสมในแต่ละองค์ประกอบของการเรียนรู้ กลุ่มแต่ละประเภทจะมีข้อดีและข้อจำกัดที่แตกต่างกัน เช่น บางประเภทเอื้ออำนวยให้มีส่วนร่วมได้มาก แต่อาจขาดความหลากหลายของแนวคิด จึงเหมาะสำหรับเวลาที่ผู้สอนต้องการให้เกิดการแสดงออกแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากประสบการณ์ โดยยังไม่ต้องการข้อสรุป รายละเอียดของกลุ่มแต่ละประเภท ข้อบ่งชี้ และข้อจำกัด ดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 การจัดกลุ่มประเภทต่างๆ

ประเภทกลุ่ม	ความหมาย	ข้อบ่งชี้	ข้อจำกัด
กลุ่ม 2 คน (Pair Gr.)	ให้ผู้เรียนจับคู่กันทำ กิจกรรมที่ได้รับ มอบหมาย	ต้องการให้ทุกคนมี ส่วนร่วมในการออก ความเห็นหรือปฏิบัติ	ขาดความหลากหลาย ทางความคิดและ ประสบการณ์
กลุ่ม 3 คน (Triad Gr.)	ให้ผู้เรียนจับกลุ่ม 3 คน แต่ละคนมีบทบาทที่ชัดเจน และหมุนเวียนบทบาทกันได้	ทุกคนมีส่วนร่วมในการ เรียนรู้ตามบทบาทและ สามารถเรียนรู้ได้ครบ ทุกบทบาท	ขาดความหลากหลาย และความกระฉับกระชวย ไปบ้าง
กลุ่มย่อยระดม สมอง (Buzz Gr.)	เป็นการรวมกลุ่ม 3-4 คน ขึ้นชั่วคราวเพื่อแสดง ความเห็นโดยไม่ต้องการ ข้อสรุป	ต้องการให้ผู้เรียนมี ส่วนร่วมในเวลาสั้นๆ โดยไม่ต้องการข้อสรุป หรือต้องการข้อสรุป ที่ไม่ลึกซึ้งมากนัก	ขาดความลึกซึ้ง ไม่มี การอภิปรายกันอย่าง ลึกซึ้ง
กลุ่มเล็ก (Small Gr.)	เป็นการจัดกลุ่ม 5-6 คน ทำกิจกรรมที่ได้รับมอบ หมายจนลุล่วง	ต้องการให้ผู้เรียนได้ แลกเปลี่ยนความคิด เห็นและถกเถียงกัน อย่างลึกซึ้งจนได้ ข้อสรุป	ใช้เวลามาก
กลุ่มใหญ่ (Large Gr.)	เป็นการอภิปรายในกลุ่ม 15-30 คน หรือทั้งชั้น	ต้องการให้เกิดการ โต้แย้ง หรือการ รวบรวมความคิดจาก กลุ่มย่อย เพื่อหาข้อ สรุป	บางคนอาจให้ความ สนใจ หรือมีส่วนร่วม น้อย ใช้เวลามาก

ตาราง 1 (ต่อ)

ประเภทกลุ่ม	ความหมาย	ข้อบ่งชี้	ข้อจำกัด
กลุ่มไขว้ (Cross-over Gr.)	เป็นการจัดกลุ่ม 2 ขั้นตอน โดยให้ผู้เรียนทำกิจกรรมเฉพาะบางกลุ่มจนมีความเชี่ยวชาญ จากนั้นจึงให้ผู้เรียนจากแต่ละกลุ่มมารวมกันเป็นกลุ่มใหญ่เพื่อบูรณาการ	ต้องการให้ผู้เรียนใช้ศักยภาพของตนเองในการสร้างความรู้ ผู้เรียนจะมีส่วนร่วมและได้เนื้อหา	ใช้เวลามากอาจมีความรู้ที่ตกหล่น
กลุ่มแบ่งย่อย (Subgroup)	เป็นการจัดกลุ่ม 2 ขั้นตอน จาก 8-12 คน แต่ละกลุ่มถูกแบ่งเป็นกลุ่มย่อย 3-4 คน เพื่อให้ทำงานกลุ่มละ 1 งาน (ที่ไม่เหมือนกัน) จากนั้นจึงให้กลุ่มย่อยมารวมกันเพื่อบูรณาการ	ต้องการให้ผู้เรียนใช้ศักยภาพของตนเองในการสร้างความรู้ ผู้เรียนจะมีส่วนร่วมและได้เนื้อหา	ใช้เวลามากอาจมีความรู้ที่ตกหล่น
กลุ่มปิรามิด (Pyramid Gr.)	รวบรวมความคิดเห็น เริ่มจากกลุ่ม 2-4 คน ทวีขึ้นไปเป็นชั้นๆ จนครบทั้งชั้น	สร้างความตระหนักและเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของแต่ละกลุ่มหรือฝ่าย	ขาดข้อสรุปและความลึกซึ้ง

ที่มา : กระทรวงสาธารณสุข กรมสุขภาพจิต. (2543). คู่มือการสอนทักษะชีวิตเพื่อป้องกัน
 เอดส์ด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม : 8-9.

3.2 การบรรลุงานสูงสุด (Maximum performance)

การบรรลุงานสูงสุด หมายถึง ผู้เรียนสามารถปฏิบัติงานได้ตรงตามที่คุณสอนกำหนดไว้ทั้งเนื้อหาและระยะเวลา หัวใจสำคัญของการบรรลุงานสูงสุดอยู่ที่การกำหนดงานให้กับกระบวนการกลุ่ม ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญของการกำหนดงาน 3 ประการ คือ

2.1 กำหนดกิจกรรมที่ชัดเจนว่าจะให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่มอย่างไร เพื่อทำอะไร ใช้เวลามากน้อยแค่ไหน เมื่อบรรลุงานแล้วจะให้ทำอะไรต่อ (เช่น เตรียมนำเสนอในเวลาที่กำหนดให้)

2.2 กำหนดบทบาทของกลุ่มหรือสมาชิกที่ชัดเจน โดยกำหนดให้แต่ละกลุ่มมีบทบาทแตกต่างกัน เพื่อให้เกิดการขยายเครือข่ายการเรียนรู้โดยไม่จำเป็นต้องกำหนดบทบาทรวมถึงสมาชิกในกลุ่มด้วย เช่น บทบาทของผู้เล่น ผู้สังเกตการณ์ หรือผู้นำกลุ่ม การรวบรวมความเห็น และการนำเสนอ เป็นต้น

2.3 ควรมีโครงสร้างของเนื้อหาที่ชัดเจน ซึ่งบอกทั้งรายละเอียดของกิจกรรมและบทบาท โดยทำเป็นกำหนดงานที่คุณสอนแจ้งแก่ผู้เรียน หรือทำใบงานและใบชี้แจงมอบให้แก่กลุ่มเพื่อให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

- ใบงาน หมายถึง ใบกำหนดงานหรือใบมอบหมายงานที่มีรายละเอียดมาก เพื่อให้กลุ่มเล็กหรือกลุ่มย่อยระดมสมอง ให้ได้ข้อสรุปที่มีความลึกซึ้งมาก ผู้สอนอาจพิมพ์หรือเขียนใส่กระดาษแจกเป็นกลุ่ม มักใช้ในกิจกรรมสะท้อนความคิดและอภิปราย และกิจกรรมการประยุกต์แนวคิด

- ใบชี้แจง หมายถึง ใบมอบหมายงานให้กลุ่ม ที่มีรายละเอียดไม่มากนัก ผู้สอนอาจเขียนบนกระดานหรือแผ่นใส ให้ผู้เรียนกลุ่มใหญ่หรือทั้งชั้นเรียนอ่านก่อนทำกิจกรรม มักใช้ในกิจกรรมด้านประสบการณ์หรือการประยุกต์แนวคิด

4. การสอนโดยยึดแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

4.1 หลักการสอนความรู้แบบมีส่วนร่วม

การสอนความรู้ (Knowledge) ที่ใช้หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ช่วยสร้างทักษะชีวิตที่เป็นพื้นฐานและเป็นองค์ประกอบร่วมของทักษะชีวิตตัวอื่นๆ ทั้งหมด นั่นก็คือความคิดสร้างสรรค์และความคิดวิเคราะห์วิจารณ์ ลักษณะเฉพาะของการสอนความรู้ที่ยึดหลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ดังแสดงในตาราง 2

ตาราง 2 องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและลักษณะเฉพาะของการสอนความรู้

องค์ประกอบของ PL	ลักษณะเฉพาะของการสอนความรู้แบบ PL
ประสบการณ์	ตั้งคำถามเพื่อรวบรวมประสบการณ์ของผู้เรียน
การสะท้อนความคิดและอภิปราย	ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อสร้างความรู้ตามงานที่ได้รับมอบหมาย
ความคิดรวบยอด	การบรรยาย (โดยครูหรือสื่อ) การรายงานผลงานกลุ่ม หรือบูรณาการความรู้ของกลุ่มย่อย โดยการอภิปรายในกลุ่มใหญ่
ประยุกต์แนวคิด	ผู้เรียนได้ทำกิจกรรม โดยประยุกต์จากความรู้ที่เกิดขึ้น เช่น เขียนคำขวัญ จัดบอร์ด ทำรายงาน เขียนเรียงความ ฯลฯ

ที่มา : กรมสุขภาพจิต. (2543). คู่มือการสอนทักษะชีวิตเพื่อป้องกันเอดส์ด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม : 10.

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหา นั้น ไม่มีขั้นตอนที่สอนเฉพาะเจาะจง เพียงแต่ให้คำนึงถึงการจัดกิจกรรมที่ครบองค์ประกอบของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทั้ง 4 ประการ

4.2 หลักการสอนเจตคติแบบมีส่วนร่วม

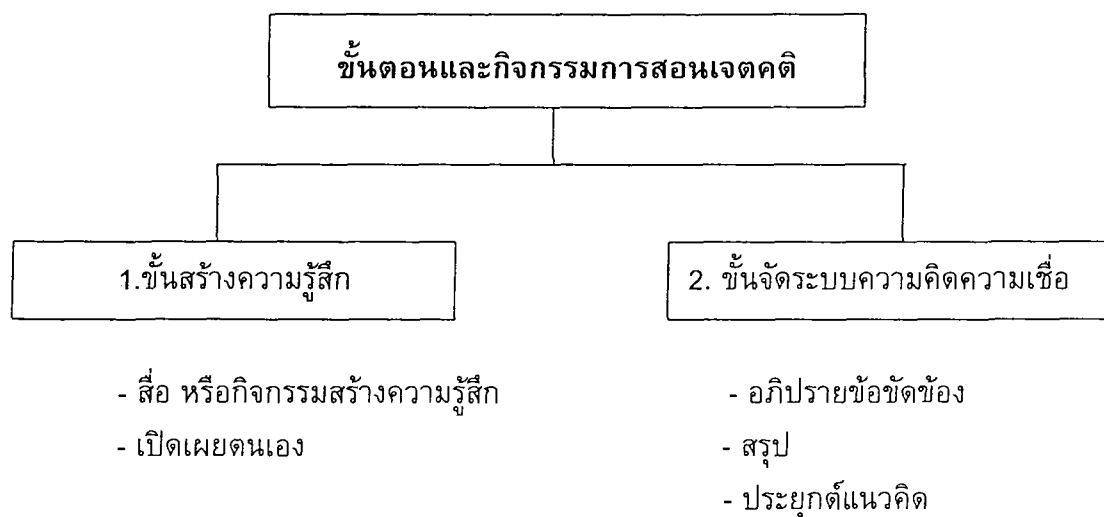
ถึงแม้กระบวนการสอนแต่ละครั้งจะมีองค์ประกอบทั้งด้าน พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย แต่การสอนเจตคติจะมุ่งเน้นการสอนในด้านจิตพิสัย ซึ่งมีองค์ประกอบ 2 ด้าน คือ การสร้างความรู้สึกลึกซึ้งสอดคล้องกับเจตคติดังกล่าว และการจัดระบบความคิดความเชื่อ เมื่อนำมาสัมพันธ์กับหลักการทั่วไปของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีองค์ประกอบ 4 ประการ การสอนเจตคติจึงควรมีลักษณะเฉพาะ ดังแสดงในตาราง 3

ตาราง 3 องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและลักษณะเฉพาะของการสอนเจตคติ

องค์ประกอบของ PL	ลักษณะเฉพาะของการสอนเจตคติ
ประสบการณ์	เน้นประสบการณ์ด้านความรู้สึกของนักเรียน
การสะท้อนความคิดและอภิปราย	นักเรียนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและโต้แย้งอย่างเต็มที่
การสรุปความคิดรวบยอด	นักเรียนได้ข้อสรุปด้วยตนเอง โดยครูกระตุ้นให้นักเรียนคิดและช่วยเพิ่มเติม
การทดลองหรือประยุกต์แนวคิด	นักเรียนได้ทำกิจกรรมทั้งในหรือนอกเวลาเรียน เพื่อให้มีเจตคติที่ฝังแน่นมากขึ้น

ที่มา : กรมสุขภาพจิต. (2543). คู่มือการสอนทักษะชีวิตเพื่อป้องกันเอดส์ด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม : 11.

เนื่องจากเจตคติเป็นความคิดความเชื่อที่มีความรู้สึกเป็นองค์ประกอบ ดังนั้นการสอนจึงต้องมีทั้ง 2 องค์ประกอบ คือ ด้านความรู้สึกและด้านความคิดความเชื่อ ดังแสดงในภาพประกอบ 3 (กรมสุขภาพจิต. 2543 : 11)

ภาพประกอบ 3 ขั้นตอนและกิจกรรมการสอนเจตคติ

ขั้นสร้างความรู้สึก จะใช้สื่อหรือกิจกรรมสร้างความรู้สึก อาจใช้เวลาประมาณ 5-20 นาทีของคาบสอน ส่วนที่เหลือจะเป็นการจัดระบบความคิดความเชื่อ ดังนั้นครูจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียุทธศาสตร์ในการใช้สื่อหรือกิจกรรมให้เกิดความรู้สึกได้จริง รวมทั้งมียุทธศาสตร์ในการใช้กระบวนการกลุ่มช่วยจัดระบบความคิดความเชื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยให้นักเรียนมีโอกาสอภิปรายโต้แย้งจนนักเรียนสามารถสรุปได้ด้วยตนเอง และนำข้อสรุปที่ได้มาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์อื่นๆ โดยมีรายละเอียดกิจกรรมสรุป ดังแสดงในตาราง 4

ตาราง 4 สรุปขั้นตอนและกิจกรรมการสอนเจตคติ

ขั้นตอน	องค์ประกอบ PL	กิจกรรม
1. ขั้นสร้างความรู้สึก	- ประสบการณ์	สื่อหรือกิจกรรมสร้างความรู้สึก เป็นการใช้สื่อหรือกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนเกิดหรือมีอารมณ์ร่วมกับเรื่องนั้น สื่อสร้างความรู้สึก : เช่น บทสำหรับอ่าน (ในรูปแบบกรณีศึกษา จดหมาย บันทึก บทสัมภาษณ์ ฯลฯ) แถบเสียง วิดิทัศน์ กิจกรรมสร้างความรู้สึก : เช่น - กิจกรรมสร้างความรู้สึกโดยตรง เช่น ละคร หุ่นกระบอก จำแนกเจตคติของนักเรียน เช่น การสำรวจความคิดเห็นแบบสอบถาม เป็นต้น - กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ที่มีเนื้อหาเชื่อมโยงการต่อเนื่อง กิจกรรมเร้าความสนใจอื่นๆ เช่น การโต้แย้ง - กิจกรรมอื่นๆ เช่น กิจกรรมที่อาศัยจินตนาการ การเปิดเผยตนเอง เป็นการตั้งประสบการณ์แก่นักเรียน มักทำในกลุ่ม 2 คน หรือกลุ่มย่อยระดมสมองเช่น ให้เล่าความรู้สึกโดยตรง ให้เขียนแล้วอ่านเองหรือสลับกันอ่าน ให้ตอบคำถาม เป็นต้น

ตาราง 4 (ต่อ)

ขั้นตอน	องค์ประกอบ PL	กิจกรรม
2. ชั้นจัดระบบความคิด ความคิด ความเชื่อ	- สะท้อนความคิดและอภิปราย	การอภิปรายข้อขัดแย้ง เป็นการตั้งประเด็นความคิดความเชื่อ เรื่องต่างๆ ให้มีการอภิปรายจนได้ข้อสรุปในกลุ่มเล็ก
	- ความคิดรวบยอด	การสรุป เป็นการให้กลุ่มเล็กรายงานข้อสรุปของกลุ่มและร่วมกันสรุปแนวความคิดในกลุ่มใหญ่
	- ประยุกต์แนวคิด	การประยุกต์แนวคิด เป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้ประยุกต์ใช้เจตคติที่เกิดขึ้น อาจให้ทำกิจกรรมในห้องเรียน หรือเป็นกิจกรรมเสริม

ที่มา : กรมสุขภาพจิต. (2543). คู่มือการสอนทักษะชีวิตเพื่อป้องกันเอดส์ด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม : 12.

การสอนเจตคติแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ การสร้างเจตคติก่อนจะมีพฤติกรรม (เช่น ระวังการเที่ยวสถานบริการทางเพศก่อนที่จะมีพฤติกรรมเที่ยว) กับการเปลี่ยนแปลงเจตคติ (เช่น ลด ละ เลิก การเที่ยวสถานบริการทางเพศเมื่อมีพฤติกรรมแล้ว) ความแตกต่างที่สำคัญในขั้นตอนการใช้สื่อและกิจกรรมสร้างความรู้สึกลึก คือ ในการสร้างเจตคติจะเน้นการสร้างความรู้สึกลึกที่เกี่ยวข้องกับเจตคตินั้นๆ ส่วนการเปลี่ยนแปลงเจตคติจะทำให้ความสำคัญในการใช้สื่อและกิจกรรมที่โยกคลอนความรู้สึกของเจตคติเดิม ส่วนในชั้นจัดระบบความคิดความเชื่อ การเปลี่ยนแปลงเจตคติจะต้องมีประเด็นอภิปรายที่เข้มและชัดเจนกว่า

ในการสอนเจตคติ สิ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้ก็คือ นักเรียนสรุปประเด็นอภิปรายได้ไม่ตรงกับจุดประสงค์ เช่น นักเรียนเห็นว่าสามารถมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานได้เพื่อเป็นการทดลอง ครูจำเป็นต้องหาทางออกในกรณีเช่นนี้โดยอาศัยแนวคิด 4 ประการ ดังนี้

1. ครูควรมีใจกว้าง โดยยอมรับว่าเจตคติที่เหมาะสมอาจมีได้มีเพียงเจตคติตามที่ครูคาดหวังเพียงประการเดียว

2. ครูควรไว้วางใจในตัวนักเรียน ภายใต้อาสาและความเชื่อที่ว่า หากเจตคติที่สอนนั้นเป็นสิ่งที่ดี ก็ควรที่จะเปิดโอกาสให้นักเรียนตรวจสอบ โดยหาเหตุผลมาถกเถียงอภิปรายจนเกิด

การยอมรับในขั้นตอนกระบวนการกลุ่ม ซึ่งความคิดเห็นที่มีเหตุผลก็จะได้รับการสนับสนุน ไม่ว่าความคิดเห็นนั้นจะเป็นของใคร

3. ครูสามารถช่วยขยายเครือข่ายการเรียนรู้ของนักเรียนได้ โดยช่วยตั้งคำถามให้นักเรียนคิด หรือคุยกับนักเรียนแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน ซึ่งเป็นการใช้สื่อสารแบบ 2 ทางมากกว่าการยึดเยียด

4. การเรียนรู้เป็นกระบวนการสร้างความรู้ที่นักเรียนมีส่วนร่วม หากสิ่งใดที่ครูเห็นว่าดี แต่นักเรียนไม่ยอมรับ แม้ครูจะพยายามถ่ายทอดต่อไปก็ไม่เกิดการเรียนรู้ ในทางตรงข้าม หากครูยอมรับความคิดเห็นของนักเรียน โดยครูสงวนความคิดเห็นของครูไว้ นักเรียนก็จะรู้สึกยอมรับครูเช่นเดียวกัน และขยายการเรียนรู้ออกไป

กิจกรรมที่ใช้ในการสอนเจตคติ

1. กิจกรรมในชั้นสร้างความรู้สึก เป็นกิจกรรมที่มุ่งกระตุ้น จูงใจ หรือโน้มน้าวให้เกิดอารมณ์ ความรู้สึกตามจุดประสงค์ เพื่อนำไปสู่การจัดระบบความคิดความเชื่อ และสร้างเป็นเจตคติที่ต้องการหรือเปลี่ยนเป็นเจตคติที่พึงประสงค์ กิจกรรมในชั้นตอนนี้ ได้แก่

1.1 สื่อหรือกิจกรรมสร้างความรู้สึก

1.1.1 สื่อ (กรณีศึกษา) เป็นเรื่องราวที่บันทึกไว้ เช่น บทความ บันทึกประจำวันจดหมาย ฯลฯ อาจทำเป็นบทสำหรับอ่าน (Script) แถบเสียง วิดิทัศน์

1) บทสำหรับอ่าน (Script) ใช้ได้ง่าย แต่ต้องอาศัยความสามารถของครูในการใช้น้ำเสียง จังหวะ เพื่อช่วยให้เกิดความรู้สึก

2) แถบเสียง ใช้ได้ง่าย สามารถใช้ดนตรี รวมทั้งเสียงของบุคคลมีอาชีพช่วยทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีขึ้น

3) วิดิทัศน์ ถ้าสร้างได้ดี จะช่วยกระตุ้นความรู้สึกได้ดีมาก แต่ก็อาจมีปัญหาเรื่องเครื่องมือ ปัญหาทางเทคนิคของภาพและเสียง ตลอดจนขนาดของจอด้วย

1.1.2 กิจกรรม กิจกรรมสำหรับสร้างความรู้สึกอาจแบ่งได้เป็น

1) กิจกรรมสร้างความรู้สึกโดยตรง เป็นการประยุกต์กรณีศึกษาให้เป็นกิจกรรม เพื่อให้นักเรียนมีส่วนร่วมได้แก่

- ละคร เป็นเรื่องสั้นๆ โดยเขียนบทให้นักเรียนเตรียมการแสดงมาก่อน ซึ่งมักจะแสดงได้ดี และเพื่อนๆ ให้ความสนใจ จุดสำคัญอยู่ที่บทละคร จะต้องสร้างอารมณ์ความรู้สึกที่สัมพันธ์กับจุดประสงค์ได้ดี ไม่ควรมีฉากมากเกินไป และแต่ละฉากควรสั้นสั้นเพื่อให้แสดงได้ง่าย ชวนติดตามและไม่เสียเวลามาก

- ละครวิทยุ นักเรียนสามารถแสดงได้ง่ายๆ โดยใช้ฉากสั้น แล้วนักเรียนอ่านบทที่เตรียมไว้ให้ได้อารมณ์ความรู้สึก โดยไม่ต้องมีการแสดง

- หุ่นกระบอก ใช้กับเด็กระดับประถมหรือเด็กมัธยม เล่นในเรื่องที่ตัวละครจะแสดงออกได้ยาก สามารถสร้างบทให้ซับซ้อนกว่าละคร เพราะมีผู้พากย์ต่างหาก

2) กิจกรรมที่จำแนกเจตคติของนักเรียน โดยหวังให้เกิดความรู้สึกประหลาดใจ และตระหนักในความคิดเห็นที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่ม เช่น ชาย-หญิง เป็นต้น
วิธีทำกิจกรรมได้แก่

- การสำรวจความเห็น เป็นกิจกรรมที่ครูใช้เพื่อให้นักเรียนได้รับรู้ความคิดของอีกฝ่าย (ชาย-หญิง) ซึ่งจะโยกคลอนความรู้สึกเดิมที่ตนเองยึดถืออยู่ได้ดี จากนั้นก็ใช้กระบวนการกลุ่มมาอภิปรายต่อให้ลึกซึ้ง

- การตอบแบบสอบถาม แบบสอบถามที่ออกแบบได้ดี จะทำให้เกิดความรู้สึกผิดคาดได้ว่า ตนคิดแตกต่างจากคนอื่น หรือกลุ่มอื่นอย่างไร

- การจัดลำดับความสำคัญ ทำให้นักเรียนเผชิญกับความรู้สึกขัดแย้งว่า จะให้ความสำคัญกับอะไรมากกว่า

3) กิจกรรมอื่นๆ เช่น การโต้วาที การต่อเรื่อง การแสดงบทบาทสมมติ การใช้จินตนาการ ฯลฯ หากจัดให้เข้ากับจุดประสงค์ที่กระตุ้นความรู้สึกและเหมาะสมกับนักเรียน ก็จะช่วยในขั้นตอนการสร้างและเปลี่ยนแปลงเจตคติได้

1.2 การเปิดเผยตนเอง เป็นการเปิดเผยความรู้สึกนึกคิดของนักเรียนที่มาจากประสบการณ์เดิม มีกิจกรรมย่อยๆ หลายกิจกรรม ที่มักทำในกลุ่ม 2 คน กลุ่ม 3 คน หรือกลุ่มระดมสมอง 3-4 คน เพื่อให้นักเรียนทุกคนได้แสดงความคิดเห็นได้เต็มที่

1.2.1 การระดมสมอง ทุกคนได้แสดงความเห็น โดยไม่มีการวิจารณ์ ครูต้องบอกนักเรียนว่าช่วงระดมสมอง จะไม่มีการวิจารณ์ แต่การอภิปรายจะตามมาหลังจากทุกคนได้แสดงออกแล้ว

1.2.2 การเขียนตอบในกระดาษ เหมาะสำหรับนักเรียนกลุ่มที่ไม่กล้าแสดงออกในการระดมสมอง วิธีการนี้ยังแบ่งได้เป็น 2 ชนิด คือให้เจ้าตัวอ่าน หรือสลับให้คนอื่นอ่าน วิธีหลังเหมาะกับเรื่องที่อ่อนไหวต่อการเปิดเผยที่ทำให้นักเรียนอาย เช่น เรื่องเพศ หรือความเห็นที่ขัดแย้งกันและเรื่องที่มีการแบ่งเป็นฝ่ายชัดเจน

1.2.3 การสำรวจความเห็น เป็นรูปแบบง่ายๆ ของการเปิดเผยตนเองว่าเห็นด้วยหรือไม่

2. กิจกรรมในชั้นจัดระบบความคิดความเชื่อ โดยอาศัยกระบวนการกลุ่ม เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมสูงสุด ซึ่งประกอบด้วย 3 กิจกรรม เป็นขั้นตอนต่อเนื่องกัน ดังนี้

2.1 การอภิปราย เพื่อให้เกิดการสะท้อนความคิดและถกเถียงกันในกลุ่มขนาดเล็ก เช่น ในกลุ่มเล็ก 5-6 คน หรือกลุ่มย่อยระดมสมองขนาด 3-4 คน จนกว่าจะได้ข้อสรุป

ของกลุ่มโดยครูเป็นผู้ตั้งประเด็นอภิปรายมอบหมายให้นักเรียนทุกกลุ่ม และไม่ควรมอบหมายงานที่ซ้ำกันให้ทุกกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสนใจในขณะที่ตัวแทนกลุ่มรายงานผลงานของกลุ่มในกลุ่มใหญ่ การมีส่วนร่วมอภิปรายของสมาชิกจะเกิดขึ้นมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสื่อสร้างความรู้สึกว่ามีความแรงพอที่จะกระตุ้นความรู้สึกรู้สึกของผู้เรียนหรือไม่ และขึ้นอยู่กับความน่าสนใจและความท้าทายของประเด็นอภิปรายอีกด้วย

2.2 การสรุป เป็นการสร้างความเข้าใจเพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดในแต่ละประเด็น เป็นการนำไปสู่จุดประสงค์ของการเรียนรู้ในการสอนครั้งนั้นๆ กิจกรรมที่นำไปสู่การสรุปแนวคิดก็คือการให้ตัวแทนกลุ่มอภิปรายได้รายงานข้อสรุปหรือผลงานของกลุ่มย่อยในกลุ่มใหญ่ ครูจะเป็นผู้นำการอภิปราย เช่น ตั้งคำถามกระตุ้นเพื่อให้เกิดประเด็นข้อขัดแย้งเพื่อให้กลุ่มใหญ่แสดงความคิดเห็นที่แตกต่างกัน และอภิปรายต่อไปจนกว่าจะได้ข้อสรุปของทั้งชั้นโดยที่ครูไม่ควรสรุปตามความคิดเห็นของครู แต่ต้องสนับสนุนให้นักเรียนสรุปกันเอง ครูเพียงแต่ช่วยรวบรวมข้อสรุปที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนเท่านั้น และหากไม่ครบถ้วนครูอาจจำเป็นต้องกระตุ้นให้นักเรียนคิดต่อ หรือช่วยเพิ่มเติมให้จนได้ข้อสรุปนั้นสมบูรณ์ครบถ้วน

การอภิปรายยังเป็นกิจกรรมสำคัญในการฝึกทักษะชีวิตในด้านการคาดคะเน สถานการณ์และการตัดสินใจ ซึ่งจะผสมผสานไปในประเด็นที่ครูตั้งขึ้นเพื่อให้นักเรียนคิดและตัดสินใจได้เอง

2.3 การประยุกต์แนวคิด ครูอาจใช้เวลาช่วงท้ายชั่วโมงเพื่อให้นักเรียนได้ประยุกต์แนวคิด โดยการให้ทำกิจกรรมที่ไม่ต้องใช้เวลาอีกมาก เช่น เขียนคำขวัญ สรุปข้อความสำคัญหรือตอบแบบทดสอบ ซึ่งเป็นการประเมินการสอนไปด้วย หากไม่มีเวลาก็อาจมอบหมายให้นักเรียนทำเป็นกิจกรรมเสริม เช่น เขียนจดหมาย จัดบอร์ด คุยกับบิดามารดา ฯลฯ

4.3 การสอนทักษะแบบมีส่วนร่วม

ในกระบวนการสอนแต่ละครั้งจะมีองค์ประกอบผสมผสานกันในด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย แต่การสอนทักษะต้องอาศัยการสร้างให้เกิดความชัดเจนในตัวทักษะ ให้เห็นเป็นขั้นตอนที่ปฏิบัติได้ง่าย นักเรียนได้มีโอกาสลงมือปฏิบัติในสถานการณ์ใกล้เคียง เมื่อดูจากองค์ประกอบ 4 ประการของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การสอนทักษะจึงควรมีลักษณะเฉพาะดังแสดงในตาราง 5

ตาราง 5 องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและลักษณะเฉพาะของการสอนทักษะ

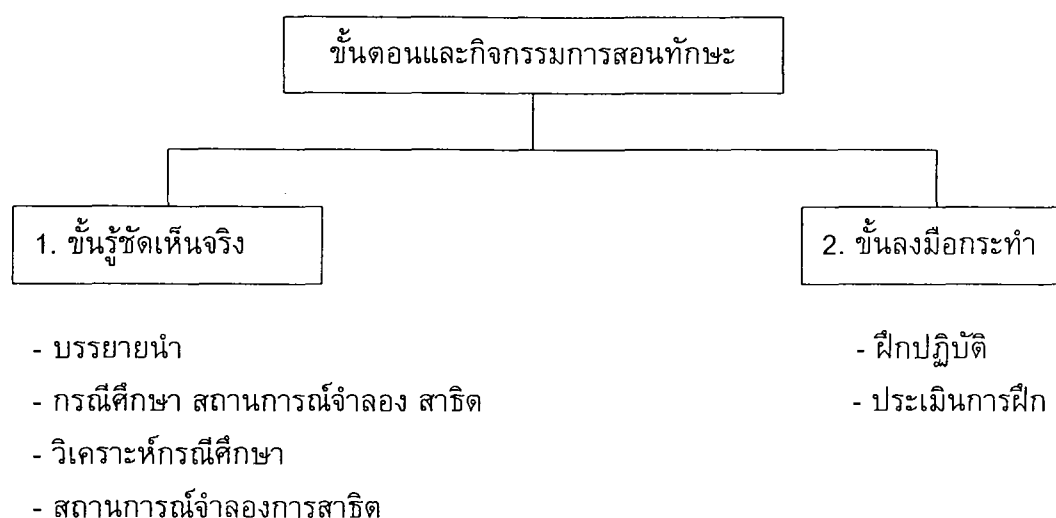
องค์ประกอบของ PL	ลักษณะเฉพาะของการสอนทักษะ
ประสบการณ์	อาศัยเหตุการณ์ที่ตรงกับชีวิตจริงในการเรียนรู้ทักษะ
การสะท้อนความคิดและอภิปราย	นักเรียนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันในการวิเคราะห์ปัญหา หากฎเกณฑ์ หรือวิเคราะห์ขั้นตอนในการฝึกทักษะต่างๆ
การสรุปความคิดรวบยอด	ได้ความคิดรวบยอดหลายขั้นตอน ทั้งจากการฟังบรรยาย การสังเกต การสาธิต การประเมินผลในกลุ่ม และการประเมินผลรวม
การทดลองหรือประยุกต์แนวคิด	นักเรียนได้มีโอกาสฝึกซ้ำๆ โดยการแสดงบทบาทสมมติตามสถานการณ์ต่างๆ

ที่มา : กรมสุขภาพจิต. (2543). คู่มือการสอนทักษะชีวิตเพื่อป้องกันเอดส์ด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม : 16.

ทักษะ เป็นความสามารถที่คนเราไม่เคยมีมาก่อน แต่ได้เรียนรู้จนกระทั่งทำได้ อย่างชำนาญ ดังนั้นการสอนทักษะจึงต้องมี 2 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นรู้ชัดเห็นจริง เป็นขั้นตอนที่มุ่งให้นักเรียนรับรู้ ว่า ทักษะเหล่านั้นมีความสำคัญและฝึกฝนให้เป็นหรือทำได้อย่างไร

2. ขั้นลงมือกระทำ เป็นขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติตามที่ได้เรียนรู้มาจากขั้นตอนแรก ดังแสดงในภาพประกอบ 4 (กรมสุขภาพจิต. 2543 : 16)

ภาพประกอบ 4 ขั้นตอนและกิจกรรมการสอนทักษะ

ขั้นรู้ชัดเห็นจริง ครูใช้การบรรยายนำประกอบกับการยกตัวอย่าง และให้นักเรียนร่วมอภิปรายถึงความสำคัญและวิธีการฝึกทักษะนั้นๆ จากนั้นจะใช้สถานการณ์จำลองให้นักเรียนคิดใช้ทักษะดังกล่าวหรือใช้การสาธิต ซึ่งอาจให้นักเรียนมีส่วนร่วมได้ การสาธิตจะช่วยให้นักเรียนเห็นจริงเป็นลำดับขั้นตอนอย่างชัดเจน จากนั้นให้นักเรียนจัดกลุ่มย่อย หรือกลุ่มระดมสมองเพื่อหากฎเกณฑ์

ขั้นลงมือกระทำ เป็นการให้นักเรียนฝึกใช้ทักษะโดยการจับบทบาทสมมติ (Role play) หรือการซ้อมบท (Rehearsal play) เป็นกิจกรรมหลัก และมีการฝึกซ้ำโดยผลัดกันแสดงบทบาทจนชำนาญ ดังนั้น การฝึกอบรมนี้จะต้องฝึกให้ครูมีทักษะในการใช้สถานการณ์จำลองและการสาธิต เพื่อให้นักเรียนเห็นจริง ขณะเดียวกันก็มีทักษะในการนำมาฝึกบทบาทสมมติหรือการซ้อมบท และประเมินผลการฝึกได้ ซึ่งมีรายละเอียดของกิจกรรมสรุปได้ ดังแสดงในตาราง 6

ตาราง 6 สรุปขั้นตอนและกิจกรรมการสอนทักษะ

ขั้นตอน	องค์ประกอบ PL	กิจกรรม
1. ขั้นรู้ชัดเห็นจริง	- ความคิดรวบยอด	บรรยายนำ เพื่อให้ข้อมูลหรือความรู้ที่จำเป็นในเวลาสั้นๆ
	- ประสบการณ์	- กรณีศึกษา เป็นการตั้งโจทย์ให้นักเรียนคิดและแสดงความเห็น - สถานการณ์จำลอง เป็นการตั้งโจทย์เป็นเหตุการณ์ที่มีผู้แสดง - การสาธิต เป็นการแสดงให้เห็นขั้นตอนปฏิบัติที่ถูกต้อง โดยอาจแสดงเปรียบเทียบกับปฏิบัติที่ไม่ถูกขั้นตอน
	- สะท้อนความคิดและอภิปราย	การวิเคราะห์ กรณีศึกษา สถานการณ์จำลอง หรือการสาธิต
2. ขั้นลงมือกระทำ	- ประยุกต์แนวคิด	การฝึกปฏิบัติ โดยการฝึกทักษะเป็นขั้นตอนหรือครบองค์ประกอบของทักษะนั้น โดยการแสดงบทบาทสมมติ หรือการฝึกซ้อมบทเพื่อให้เกิดความชำนาญ
	- ความคิดรวบยอด	การประเมินการฝึก โดยให้สมาชิกในกลุ่มฝึกประเมินกันเอง และผู้สอนประเมินอีกครั้งในกลุ่มใหญ่

ที่มา : กรมสุขภาพจิต. (2543). คู่มือการสอนทักษะชีวิตเพื่อป้องกันเอดส์ด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม : 17.

ในการสอนทักษะการสื่อสาร โดยเฉพาะการปฏิเสธ หรือการสอนทักษะอื่นๆ ก็ตาม มักมีปัญหว่าสถานการณ์ที่นำมาสอนนั้น จริงๆ แล้วนักเรียนไม่คิดที่จะปฏิเสธ (เช่น เพื่อนชวนให้ลองดื่มเบียร์) ทำให้การฝึกเป็นไปอย่างแกนๆ หรือไม่สมจริง ปัญหาเช่นนี้มีข้อคิด 2 ประการคือ

1. การที่คนเราจะปฏิเสธสิ่งใด แสดงว่าเขามีเจตคติในเรื่องนั้น และได้ตัดสินใจอย่างชัดเจนไปแล้ว เพียงแต่ยังขาดทักษะที่จะปฏิเสธให้ได้ผล โดยไม่ทำลายสัมพันธภาพระหว่างกัน ดังนั้น ในโครงสร้างการสอนจึงจำเป็นต้องสอนเจตคติ และการตัดสินใจที่เกี่ยวข้อง นำมาก่อนการสอนทักษะการปฏิเสธ การปฏิเสธอย่างแท้จริงจึงจะเกิดขึ้น

2. ในขั้นตอนนำเข้าสู่บทเรียน หรือบรรยายนำสั้นๆ ครูควรทบทวนการเรียนรู้ในช่วงที่ผ่านมา เพื่อให้นักเรียนได้มีความเข้าใจที่ตรงกันว่า พฤติกรรมเหล่านี้เป็นสิ่งที่นักเรียนคิดที่จะปฏิเสธ

กิจกรรมที่ใช้ในการสอนทักษะ

ขั้นรู้ชัดเห็นจริง กิจกรรมการเรียนการสอน ได้แก่

1. การบรรยายนำ เป็นการนำเข้าสู่บทเรียนให้เกิดความน่าสนใจและให้ข้อมูลหรือความรู้ที่จำเป็น ควรเป็นการใช้เวลาที่สั้นและดึงดูดการมีส่วนร่วมจากนักเรียน เช่น การตั้งคำถาม หรือยกตัวอย่างใกล้ตัว แล้วให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น

2. ประสบการณ์การใช้ทักษะ แบ่งได้เป็น 3 ชนิด

2.1 กรณีศึกษา คือ ครูตั้งเป็นโจทย์ให้นักเรียนคิดและแสดงความคิดเห็นว่า จะทำอย่างไรกับกรณีศึกษา

2.2 สถานการณ์จำลอง คือ ครูกำหนดโจทย์เป็นสถานการณ์จำลอง แล้วนำไปแสดง โดยครูสมมติตนเองเป็นบุคคลตามโจทย์ และแสดงการสนทนาตอบโต้กับนักเรียนทั้งห้อง ซึ่งสมมติเป็นคู่สนทนา หรือให้นักเรียนจับคู่สนทนากันเอง จุดสำคัญของการเรียนรู้คือการอภิปราย และสอนประกอบสถานการณ์จำลอง

2.3 การสาธิต โดยแสดงบทบาทสมมติ มักให้นักเรียนมีส่วนร่วมเป็นคู่สนทนา คนใดคนหนึ่งหรือเป็นทั้ง 2 คน โดยครูจะซักซ้อมบทกับนักเรียนที่ขึ้นมาร่วมสาธิตก่อน หลังจากนั้นครูจึงนำบทสนทนา (Dialog) ขึ้นกระดานหรือแผ่นใส เพื่ออภิปรายและสอนประกอบบทสนทนานั้น

3. การอภิปรายในกลุ่มเล็ก เพื่อให้นักเรียนวิเคราะห์จากสถานการณ์จำลองหรือจากการสาธิต เพื่อให้เข้าใจชัดเจนถึงขั้นตอนและวิธีการในแต่ละขั้นตอน

ขั้นลงมือกระทำ กิจกรรมการเรียนการสอนแบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ

1. การฝึกปฏิบัติ ทำได้โดยการฝึกบทบาทสมมติ และการฝึกซ้อมบท

1.1 การฝึกบทบาทสมมติ เป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการฝึกทักษะ โดยสมมติตัวละครและสถานการณ์ขึ้น เพื่อให้นักเรียนสมมติตัวเองเป็นตัวละครตามโจทย์ ดังนั้น ต้องกำหนดโจทย์ให้ชัดเจน คือ สถานการณ์ บทบาทของตัวละคร 2 ฝ่าย และบทบาทของผู้สังเกตการณ์ การฝึกบทบาทสมมติอาจแบ่งเป็นกลุ่ม กลุ่ม 2 คน กลุ่ม 3 คน หรือกลุ่มย่อย 5-6 คน ยิ่งกลุ่มมี

คนมากขึ้นก็จะมีการเรียนรู้กันเองมากขึ้นจากการอภิปรายกลุ่ม แต่จะใช้เวลาาก กว่าจะฝึกได้ทั่วถึง

ตัวอย่างโจทย์สำหรับการแสดงบทบาทสมมติ

สถานการณ์ : สมมติให้สมศักดิ์และมาลีเป็นเพื่อนสนิทกัน สมศักดิ์ต้องการชวนมาลีไปงานวันเกิดที่จัดในร้านอาหารแห่งหนึ่งในตอนค่ำ มาลีคาดการณ์ว่า คงจะต้องกลับดึก และไม่สมควรที่จะไปตามคำชวนของสมศักดิ์

บทบาท : ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มๆ ละ 3 คน นักเรียน 2 คน เป็นสมศักดิ์และมาลี อีกคนเป็นผู้สังเกตการณ์ ให้สมศักดิ์เป็นฝ่ายชวนและเข้าชี้เมื่อมาลีปฏิเสธ ส่วนมาลีให้ปฏิเสธและหาทางออกเมื่อถูกสมศักดิ์เข้าชี้

นักเรียนอีกคนที่เป็นผู้สังเกตการณ์ ให้สังเกตว่า นักเรียนที่แสดงเป็นมาลีได้ใช้ทักษะต่างๆ ตามขั้นตอนที่เรียนมาหรือไม่ และนักเรียนที่แสดงเป็นสมศักดิ์ตอบสนองการปฏิเสธของมาลีอย่างไร

1.2 การฝึกซ้อมบท เป็นการให้นักเรียนฝึกเป็นตัวของตัวเองของนักเรียนเอง ในสถานการณ์ที่เป็นที่ทราบกันว่าเกิดขึ้นได้จริงในชีวิตประจำวัน เพื่อให้นักเรียน (ผู้ฝึก) และเพื่อนๆ ได้ช่วยกันดูว่าควรใช้ทักษะอย่างไร

การฝึกบทบาทสมมติ และการฝึกซ้อมบท มีความแตกต่าง คือ

การฝึกบทบาทสมมติจะตั้งโจทย์โดยการ “สมมติ” ทั้งสถานการณ์และตัวละครที่ให้นักเรียนแสดง โจทย์มักขึ้นต้นด้วยคำว่า

“สมมติให้นักเรียนเป็นสมศักดิ์และมาลี.....”

ขณะที่ฝึกซ้อมบท ให้นักเรียนเล่นเป็นตัวนักเรียนเองเมื่อต้องอยู่ในสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งนักเรียนสามารถพูดหรือกระทำตามที่ต้องการโดยไม่ต้องสมมติตนเอง โจทย์มักขึ้นต้นว่า

“หากนักเรียน.....”

การฝึกซ้อมบท เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับการฝึกทักษะการปฏิเสธในสถานการณ์ที่นักเรียนพบได้เสมอๆ และสถานการณ์ไม่ซับซ้อน ซึ่งสามารถฝึกได้ง่าย โดยให้นักเรียนแบ่งเป็นกลุ่ม 2 คน หรือ กลุ่ม 3 คน

ขณะที่ฝึกบทบาทสมมติ เป็นการฝึกในสถานการณ์ที่ซับซ้อนกว่า เป็นเหตุการณ์อาจเกิดขึ้นได้บ่อยก็ได้ แต่มีความสำคัญที่นักเรียนควรได้ฝึกหาทางออก โดยมากมักจะฝึกในกลุ่มเล็ก

ตัวอย่างโจทย์การเล่นซอมบอ

หากนักเรียนถูกเพื่อนชวนไปดูภาพยนตร์รอบค่ำ นักเรียนต้องการปฏิเสธ จะพูดกับเพื่อนอย่างไร A เป็นนักเรียน B เป็นเพื่อน C เป็นผู้สังเกตการณ์ ให้นักเรียนปฏิเสธให้ครบ 3 ขั้นตอนที่ได้เรียนรู้มา

2. การประเมินการฝึก เป็นการช่วยกันสะท้อนความคิดว่า สิ่งที่คุณฝึกทักษะได้ทำไปนั้น ตรงตามขั้นตอนที่ควรจะเป็นหรือไม่ การประเมินการฝึกสามารถทำได้โดย ให้นักเรียนประเมินกันเองในกลุ่ม หรือครูกับนักเรียนช่วยกันประเมินในชั้นเรียน หรือทั้ง 2 แบบ

2.1 ในกรณีที่ให้นักเรียนประเมินกันเอง ครูควรกำหนดในใบงานให้ชัดเจนว่าจะประเมินอย่างไร เช่น

“หลังการฝึก ให้นักเรียนช่วยกันอภิปรายว่า ผู้ที่แสดงเป็นมาลีทำได้ตามขั้นตอนหรือไม่ สมศักดิ์ตอบสนองอย่างไร ขั้นตอนไหนที่มีความยุ่งยากในการฝึก และในชีวิตจริงจะนำทักษะนี้ไปใช้ได้หรือไม่ เพียงใด”

2.2 ในกรณีที่ครูช่วยประเมิน ครูอาจใช้วิธีสุ่มให้ผู้ฝึกออกมาแสดงหน้าชั้น ครูช่วยวิจารณ์ประกอบความคิดเห็นของนักเรียนในชั้น หรือครูอาจใช้วิธีสัมภาษณ์หรือให้สมาชิกกลุ่มเล่าถึงสิ่งที่เกิดขึ้น แล้วครูให้ข้อเสนอแนะ

4.4 กลวิธีการสอน

การเสริมสร้างทักษะชีวิตแบบการมีส่วนร่วม จำเป็นต้องมีการเลือกกลวิธีการสอนสุศึกษาที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายและเนื้อหา จึงจะเกิดผลต่อการสร้างเสริมทักษะชีวิตแต่ละประเภทอย่างได้ผล ดังนั้นจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจกับลักษณะของแต่ละวิธี รวมทั้งประโยชน์และข้อจำกัดของการใช้ ดังนี้

4.4.1 การระดมสมอง (Brainstroming)

การระดมสมอง (สूरีย จันทรโมลี. 2525 : 102) เป็นเทคนิคหรือวิธีการให้การศึกษาและแก้ปัญหาวิธีหนึ่ง เป็นกระบวนการอภิปรายกลุ่มที่สร้างสรรค์ให้สมาชิกทุกคน ได้ออกความคิดเห็นร่วมกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้หลายแง่มุม และเป็นการออกความคิดเห็นที่เป็นอิสระ การระดมสมองซึ่งเป็นการรวบรวมความคิดเห็นของสมาชิก เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาด้วยกันอย่างมีประสิทธิภาพช่วงสั้นๆ วิธีนี้เหมาะสำหรับสมาชิกกลุ่มเล็กประมาณ 15-20 คน

ข้อดีของการระดมสมอง

จะทำให้สมาชิกกลุ่มได้รู้จักความคิดอย่างมีเหตุผล (Critical thinking) และยังเป็นการส่งเสริมให้มีความคิดสร้างสรรค์ (Creative thinking) รู้จักพัฒนา ตัดสินใจ แก้ปัญหา (Decision making) ร่วมกันได้อย่างเหมาะสมวิธีนี้เป็นการกระตุ้นให้ทุกคนได้ใช้ความคิดในการหาวิธีการใหม่ๆ ในการแก้ปัญหาและรู้จักใช้ความคิดที่ดีของกลุ่มมาตัดสินปัญหาร่วมกัน

การระดมสมองสามารถนำไปใช้กับบุคคลต่างๆ ในทุกระดับการศึกษา ทุกกลุ่มอายุ ทุกเพศ ทุกวัย และทุกกลุ่มอาชีพ การระดมความคิดนี้ยังเอื้ออำนวยต่อการสร้างบรรยากาศให้ทุกคนออกความคิดเห็น โดยไม่ต้องเกรงใจว่าจะมีการคัดค้าน โต้แย้ง หรือไม่เห็นด้วย ซึ่งจะเป็นการให้สมาชิกกลุ่มเกิดความมั่นใจและยังช่วยป้องกันไม่ใหสมาชิกกลุ่มคนใดคนหนึ่งผูกขาดการเสนอความคิดเห็นแต่เพียงผู้เดียว เป็นวิธีการแก้ปัญหาของสมาชิกกลุ่ม โดยใช้เวลาน้อยและไม่สิ้นเปลืองแรงงาน

ข้อจำกัดของวิธีการระดมสมอง

กรณีถ้าสมาชิกกลุ่มไม่เข้าใจในปัญหาหรือไม่คุ้นเคยกับปัญหา จะทำให้สมาชิกผู้นั้นไม่สามารถแสดงความคิดเห็นออกมาได้เท่าที่ควร และถ้าจำกัดเวลาในการแสดงความคิดเห็นก็จะทำให้ต้องเร่งรีบ ซึ่งถ้ามีสมาชิกบางคนคิดไม่ทัน หรือแสดงความคิดเห็นช้าก็จะขาดโอกาส

4.4.2 การอภิปรายกลุ่ม (Group discussion)

การอภิปราย (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2539 : 992) หมายถึง การพูดจาหรือการปรึกษาหารือกัน

การอภิปรายกลุ่ม (วินิจ เกตุขำ และคมเพชร ฉัตรศุภกุล. 2522 : 135-136) หมายถึง วิธีการร่วมกันคิดโดยการไตร่ตรองสิ่งต่างๆ ให้ถ่องแท้ ด้วยสติปัญญาร่วมกันกับเพื่อน การรวมกลุ่มกันแม้จะมีความแตกต่างกันบ้างทางความคิดและประสบการณ์ แต่ก็ต้องพยายามค้นหาข้อเท็จจริงให้ได้ พยายามที่จะปรับความคิดของตนเองให้เข้ากับประสบการณ์ของผู้อื่น เมื่อความคิดหลายความคิดมาผสมกัน ก่อให้เกิดความคิดใหม่ๆ ซึ่งความคิดที่เกิดขึ้นใหม่นี้เป็นจุดมุ่งหมายของการอภิปรายกลุ่มนั่นเอง

การอภิปรายกลุ่ม (สุรีย์ จันทรโมลี. 2525 : 88) หมายถึง วิธีการที่นำมาใช้ในการให้สุศึกษาแก่ประชาชนในกลุ่มเป้าหมายต่างๆ สมาชิกในกลุ่มมีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นและประสบการณ์ทางคำพูด ได้ระบายความรู้สึเกี่ยวกับเรื่องที่อภิปรายทั้งในรูปธรรมและนามธรรม ช่วยให้กลุ่มได้แสวงหาข้อเท็จจริง แยกแยะความเข้าใจของตนเอง ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น การตัดสินใจของกลุ่มเป็นการตัดสินใจด้วยการฟังเหตุผล ข้อเท็จจริง ให้อิสระในการออกความคิดเห็นเต็มที่ ดังนั้นการอภิปรายกลุ่มซึ่งสามารถนำมาใช้ในงานสุศึกษาได้ดี เพราะเป็นการอภิปรายที่ไม่ได้นำไปสู่การหาคำตอบที่ตายตัว ช่วยให้สมาชิกได้พิจารณาไตร่ตรองในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างรอบคอบทุกแง่มุม เพื่อจะได้นำไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม อิทธิพลของกลุ่มช่วยให้สมาชิกเกิดการตัดสินใจด้วยการยอมรับสมัครใจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุภาพ

ข้อดีของการอภิปรายกลุ่ม

วินิจ เกตุขำ และคมเพชร จิตรศุภกุล (2522 : 147) กล่าวถึงข้อดีของการอภิปรายกลุ่ม ดังนี้

1. ช่วยกระตุ้นหรือสร้างความสนใจให้เกิดขึ้นแก่ผู้เข้าร่วมประชุม
2. สร้างสมาชิกให้มีความรับผิดชอบ
3. สอนให้สมาชิกรู้จักวิธีการทำงานเป็นกลุ่ม
4. ช่วยขยายเจตคติของสมาชิกให้กว้างขวางขึ้น โดยสร้างความเข้าใจให้เพิ่มมากขึ้น

5. ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็น ซึ่งสามารถนำไปตรวจสอบกับความคิดเห็นหรือประสบการณ์ของแต่ละคน เพื่อนำไปปฏิบัติหรือปรับปรุงการปฏิบัติ

6. ช่วยสร้างความเป็นผู้นำ โดยการกล่าวพูด กล่าวแสดงความคิดเห็น

ข้อจำกัดของการอภิปรายกลุ่ม

สุริย์ จันทรโมลี (2525 : 90) กล่าวถึงข้อจำกัดของการอภิปรายกลุ่ม ดังนี้

1. การอภิปรายกลุ่มต้องใช้เวลามาก ยิ่งถ้ามีจำนวนสมาชิกในกลุ่มมากเท่าไร ก็ยิ่งใช้เวลามากขึ้นเท่านั้น

2. การอภิปรายกลุ่มต้องอาศัยทักษะ เพราะการอภิปรายกลุ่มไม่ได้เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ ผู้ที่เข้าร่วมกลุ่มจะต้องมีทักษะ มิฉะนั้นการอภิปรายจะไม่ตรงตามเป้าหมายที่ต้องการทำให้เสียเวลามาก

3. การอภิปรายกลุ่ม ไม่สามารถจัดขึ้นได้ทันทีทันใด ต้องใช้เวลาในการเตรียมตัว

4. ข้อจำกัดอื่นๆ เช่น สถานภาพ อายุ ค่านิยม และบุคลิกภาพที่แตกต่างกัน อาจทำให้เกิดปัญหาในการอภิปรายกลุ่มได้

ในบางครั้งครูอาจจะจัดแบ่งให้นักเรียนได้อภิปรายกันเป็นหมู่เล็กๆ หมู่ละประมาณ 6 คน ซึ่งจัดเป็นการอภิปรายกลุ่มย่อยหรือบางที่เรียกการประชุมกลุ่มโดยวิธีเสียงหึ่ง 6-6 (Buzz-session or Phillip six-six) ก็จะช่วยให้นักเรียนได้มีโอกาสพูดมากยิ่งขึ้น จะได้กล่าวพูดและกล่าวแสดงความคิดเห็นต่างๆ โดยปกติการอภิปรายกันเป็นหมู่เล็กๆ นี้มักจะใช้อภิปรายในปัญหาสั้นๆ (สุชาติ โสมประยูร. 2525 : 79) ที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อนและใช้เวลาแก้ปัญหาได้โดยไม่ต้องเสียเวลามากนัก ส่วนมากมักเป็นปัญหาย่อยของปัญหาใหญ่ที่ต้องการคำตอบหรือวิธีการแก้ปัญหาอย่างรวดเร็ว (สุทนต์ ศรีไสย. 2538 : 47)

4.4.3 การแสดงบทบาทสมมติ (Role playing)

การแสดงบทบาทสมมติ เป็นวิธีการสอนที่ทำให้ผู้เรียนเห็นจริง คล้ายตามบทบาทนั้นไปด้วย ทำให้เกิดความเข้าใจเรื่องจริงได้แจ่มชัดขึ้น (ประภาเพ็ญ สุวรรณ. 2523 : 99)

การแสดงบทบาทสมมติ เป็นการแสดงโดยเอาคนจริงๆ มาแสดงตามบทบาทที่สมมติขึ้น โดยแต่ละคนที่แสดงต้องสวมบทบาทที่ตนเองได้รับให้สมจริงตามสถานการณ์หรือปัญหาที่กำหนดไว้ให้มากที่สุด ผู้แสดงบทบาทสมมติจะได้จากสมาชิกกลุ่มนั่นเอง ถ้าผู้แสดงทำตามบทบาทที่สมจริงได้ดีเท่าไร จะส่งผลกลับมาสู่กลุ่มมากขึ้นเท่านั้น (วินิจ เกตุขำ และคมเพชร ฉัตรศุภกุล. 2522 : 163)

การแสดงบทบาทสมมติ เป็นวิธีการกลุ่มวิธีหนึ่งที่ใช้เป็นเครื่องมือในการให้การศึกษา การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เป็นการเสนอเรื่องราวของกลุ่มที่จะแสดงบทบาทสมมติหรือแสดงให้ผู้เรียนได้เข้าใจ มองเห็นภาพของพฤติกรรมของคน สภาพปัญหาสังคมมนุษย์สัมพันธ์ บทบาท แนวคิด ความขัดแย้งระหว่างบุคคล 2 คน หรือมากกว่า ช่วยทำให้เกิดการเข้าใจตัวเองและคนอื่น การแสดงบทบาทสมมติ เป็นการแสดงตามธรรมชาติคล้ายๆ กับสภาพที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง โดยไม่ต้องมีการซ้อมบทบาท ไม่มีการเขียนบท (Script) แต่มีการเตรียมบทบาทว่าใครจะแสดงออกมาแบบไหน โดยพิจารณาบทบาทให้เหมาะสมกับบุคลิกของแต่ละบุคคล การแสดงใช้ช่วงระยะเวลาสั้นๆ ประมาณ 10-15 นาที เพื่อให้ผู้เรียนได้สังเกตการแสดง ได้พิจารณาวิเคราะห์ปัญหา บทบาท พฤติกรรม มนุษยสัมพันธ์ ซึ่งแล้วแต่สถานการณ์ที่สร้างขึ้นมาให้ชม การแสดงบทบาทสมมติส่วนมากใช้กับกลุ่มผู้ใหญ่ (สุรีย์ จันทรโมลี. 2525 : 141)

การนำวิธีการแสดงบทบาทสมมติมาใช้ในการศึกษา เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ต้องใช้ด้วยความรอบคอบ ถูกต้องตามเทคนิค การแสดงต้องระวังในด้านการแสดงออกทางอารมณ์ ปฏิกริยาซึ่งจะทำความเสียหาย กระทบกระเทือนต่อผู้อื่น ควรหลีกเลี่ยงการนำเรื่องส่วนตัวของบุคคลอื่นมาเปิดเผย ผู้คุมการแสดง (Trainer) ต้องมีความรู้ในเทคนิคการแสดง บทบาทและนำมาใช้อย่างถูกต้องและให้มีประสิทธิภาพการเรียนรู้

โคลน (สุรีย์ จันทรโมลี. 2525 : 142-143 ; อ้างอิงจาก Klein. 1956. *How to use role playing effectively.*) ได้กล่าวไว้ 6 ประการ เกี่ยวกับการนำวิธีแสดงบทบาทสมมติมาใช้ คือ

1. ช่วยกระตุ้นให้มีการอภิปรายปัญหาข้อคิดต่างๆ
2. ช่วยให้ผู้เรียนได้มองเห็นสภาพการณ์ ปัญหาสังคมที่กำลังศึกษาอยู่
3. ช่วยฝึกฝนทักษะของการเป็นผู้นำที่ดี
4. ช่วยฝึกทักษะในการสร้างมนุษยสัมพันธ์

5. ช่วยให้มีมุมมองไวต่อการเข้าใจปัญหา การตระหนักถึงปัญหา

6. ช่วยฝึกฝนให้มีความสามารถในการแก้ปัญหามากขึ้น

ประเภทของการแสดงบทบาทสมมติ

1. การแสดงโดยมีการเตรียมตัวล่วงหน้า กลุ่มผู้แสดงบทบาทสมมติ มีเวลาได้เตรียมตัวล่วงหน้า มีเวลาได้ซักซ้อมบทบาทล่วงหน้า ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง บางครั้งอาจจะเตรียมเครื่องแต่งกาย

2. การแสดงทันทีทันใด เมื่อเกิดมีปัญหหรือต้องการให้ผู้เรียนได้มองเห็นสภาพปัญหา การแสดงโดยไม่มีการเตรียมตัวไว้ล่วงหน้า ผู้แสดงจะแสดงบทบาทตามที่ได้รับมอบหมายใส่ความรู้สึกและแสดงความรู้สึก ทำท่าทางคำพูดออกจากความรู้สึกนึกคิดถึงสภาพความเป็นจริง โดยไม่มีการซ้อมบทล่วงหน้า

3. การแสดงแบบมีการควบคุม ผู้สอน ผู้คุม หรือผู้อำนวยการแสดงจะเป็นผู้กำหนดเค้าโครงจุดมุ่งหมายของการแสดง

ขั้นตอนการแสดงบทบาทสมมติ (The steps of role playing process)

1. กำหนดปัญหาที่ต้องการแสดง (Defining the problem)

ผู้กำหนดเรื่องที่จะแสดงอาจจะเป็นครูผู้สอน ผู้ฝึกเป็นผู้กำหนดเค้าโครงแนวคิดให้หรือสมาชิกในกลุ่มผู้แสดงมีส่วนร่วมในการช่วยกันคิด เลือกปัญหาหัวข้อเรื่องที่จะแสดงให้ตรงกับจุดมุ่งหมาย ระบุให้ชัดเจนว่าต้องการให้ผู้ชมได้มองเห็นปัญหาหรือสภาพการณ์อะไร

2. กำหนดสภาพการณ์ของปัญหา (Establishing a situation)

2.1 กำหนดลักษณะบท สภาพการณ์ของปัญหา เลือกปัญหาที่มีความเหมาะสมเป็นการแสดงที่น่าสนใจ สมเหตุสมผล ให้แนวคิด มีความชัดเจน สามารถแสดงออกโดยการใช้บทบาทสมมติ เป็นการเสนอแง่คิดหลายทาง ไม่ใช่เป็นการแสดงที่ให้แนวคิดหรือคำตอบเพียงอย่างเดียว

2.2 ต้องเป็นเรื่องที่ผู้เรียนสนใจ หลังจากการแสดงผู้เรียนสามารถมองเห็นปัญหาและนำไปอภิปรายต่อไปได้

2.3 เรื่องที่นำมาแสดงต้องไม่ไปกระทบกระเทือนก่อให้เกิดผู้อื่นได้รับความอับอายหรือเป็นการวิจารณ์ กล่าวโทษ ล้อเลียน หรือให้ร้ายกับผู้อื่น

2.4 การสร้างสถานการณ์ ให้สัมพันธ์กับปัญหานั้นต้องระมัดระวังไม่ให้สภาพการณ์นั้นยุ่งยาก ซับซ้อน เข้าใจยาก ควรจะเลือกเรื่องที่เป็นข้อเท็จจริง เช่น ปัญหาการให้

สุขศึกษากับผู้มีรายได้น้อย ปัญหาการเลี้ยงดูเด็ก ปัญหาประชากรศึกษา ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นพิษ ปัญหายาเสพติด เป็นต้น

3. การเลือกตัวผู้แสดง (Selecting participants for role playing)

3.1 ควรให้ผู้แสดงสมัครใจที่จะแสดงหรือครูผู้สอนเป็นผู้เลือกตัวแสดง โดยพิจารณาจากบุคลิกภาพ ความสามารถให้เหมาะสมกับบทบาทที่จะแสดง

3.2 อธิบายลักษณะของตัวละครให้ผู้แสดงได้เข้าใจ จุดมุ่งหมายของการแสดงให้ชัดเจน เพื่อผู้แสดงจะได้พิจารณาการใส่อารมณ์ ความรู้สึกเข้าถึงจิตใจผู้ชม เพื่อให้ผู้ชมได้มีความรู้สึกคล้อยตามการแสดง

3.3 ผู้แสดงแต่ละคนควรแสดงเพียงบทบาทเดียว โดยเลือกแสดงบทบาทที่ตัวเองมีความคุ้นเคยมากที่สุด ทั้งนี้เพื่อจะได้แสดงให้สมบทบาทมากที่สุด

4. การแสดง (Acting out of role)

4.1 กระบวนการติดต่อสื่อสารในระหว่างการแสดงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เป็นการติดต่อระหว่างผู้แสดงด้วยกัน ไม่ใช่กับผู้ชมหรือไม่ใช่เป็นการแสดงละครใบ้ จุดใหญ่ของการแสดงบทบาทสมมติอยู่ที่การแสดงท่าทาง บทบาท คำพูด ความรู้สึกของแต่ละคน ให้ผู้ชมได้มองเห็นและได้ยินโดยทั่วถึง

4.2 การแสดงบทบาทสมมติ ไม่ใช่การทำเป็นนักแสดงผู้ยิ่งใหญ่ อย่างดาราภาพยนตร์

4.3 การแสดงต้องคำนึงถึงจุดมุ่งหมาย ไม่ใช่เป็นการเอาใจผู้ชม โดยการแสดงให้เป็นเรื่องสนุกสนาน ดลก ออกนอกบท ผิดจุดมุ่งหมาย

4.4 ในระหว่างการแสดง ผู้ชมไม่ควรรบกวนผู้แสดงด้วยการใช้คำพูด เสียง ก่อวณด้วยวิธีต่างๆ

4.5 การแสดงไม่ควรนานเกินไป การแสดงอาจมีหลายฉากแล้วแต่ปัญหาและจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

5. การยุติการแสดง (Cutting)

5.1 เมื่อได้แสดงให้เห็นถึงสภาพปัญหา ข้อคิด หรือผู้เรียนกำลังให้ความสนใจ มองเห็นปัญหาก็คือยุติการแสดงทันที

5.2 ผู้แสดงอาจจบลงด้วยการทิ้งท้ายด้วยคำถามหรือคำตอบหรือให้ผู้ชมได้มองเห็นปัญหาได้หลายแง่มุม แต่อาจมีอารมณ์ความรู้สึกต่อปัญหาต่างกัน

6. การอภิปรายและการวิเคราะห์หลังการแสดง (Discussion and analysis of the action)

6.1 หลังยุติการแสดง ผู้สอน ผู้ฝึก หรือผู้คุมการแสดงเตรียมคำถาม ปัญหา แนวทาง อภิปราย ให้กลุ่มได้อภิปรายร่วมกันต่อ เพื่อจะได้พิจารณา วิเคราะห์ เสนอความคิดเห็น ช่วยทำให้เข้าใจปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ

6.2 จัดให้มีการประเมินผลการแสดง อาจจะใช้วิธีใช้แบบสอบถามการสัมภาษณ์ความรู้สึกของผู้แสดงเกี่ยวกับบทบาทที่แสดงและเปิดโอกาสให้ผู้ชมได้เสนอความคิดเห็น

6.3 ครูหรือผู้สอนอาจสรุปแง่คิดอื่นๆ เพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความคิดได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ข้อดีของการแสดงบทบาทสมมติ

1. เหมาะสมกับการเรียนการสอนที่สร้างสถานการณ์ ต้องคิดแก้ปัญหาเกี่ยวกับคน โดยเฉพาะผู้ที่ทำงานเกี่ยวกับคน
2. ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง เข้าใจตัวเองและผู้อื่นดีขึ้น มีโอกาสได้สวมบทบาทของคนอื่นทำให้เกิดความเข้าใจดี
3. ช่วยให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์เหตุการณ์ ปัญหา การแก้ปัญหา โดยไม่ใช้อารมณ์หรือโดยยึดตนเองเป็นหลัก
4. การแสดงบทบาทสมมติ อาจนำไปใช้กับกลุ่มอื่นในวิชาชีพต่างๆ โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับผู้ชม
5. เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนและเป็นผู้มีการสังเกตที่ดี
6. ในรายที่เกี่ยวกับการบำบัด ผู้แสดงมีโอกาสดำเนินการอารมณ์ความกดดัน ความวิตกกังวลของตนเอง

ข้อจำกัดของการแสดงบทบาทสมมติ

1. สภาพปัญหาที่นำมาแสดงต้องง่ายต่อการเข้าใจ ไม่สามารถนำปัญหาเรื่องราวซึ่งมีความซับซ้อนยุ่งยากมาแสดงได้
2. ไม่ควรนำวิธีนี้มาแสดงเพื่อความสนุกสนาน ดลกขบขัน เพราะผู้เรียนจะสนุกสนาน เสียเวลากับสิ่งเหล่านี้ จะไม่เกิดการเรียนรู้
3. จะไม่ได้ผลถ้าคำตอบที่ได้จากการแสดงมีเพียงคำตอบเดียวหรือนำไปใช้กับสถานการณ์ที่ไม่เหมาะสม
4. ผู้แสดงอาจจะขี้อายไม่กล้าในการแสดงออก ไม่สู้เต็มใจในการแสดง นึกถึงตัวเองมากเกินไป ทำให้สวมบทบาทการแสดงได้ไม่เต็มที่

5. ผู้แสดงอาจจะรู้สึกอึดอัดใจ ไม่ถนัดในการแสดงที่ขัดกับความรู้สึกของตนเอง เช่น เป็นคนสุภาพอ่อนโยน แต่สวมบทบาทแสดงเป็นคนใจร้ายดุดันก้าวร้าว

6. ผู้แสดงบางคนอาจจะมีความรู้สึกว่า เป็นการแสดงสมมติไม่ใช่เรื่องจริง จึงแสดงแบบไม่จริงจัง มีความรู้สึกเป็นเรื่องตลกขบขัน บางคนอาจไม่เห็นด้วยกับการแสดงบทบาทสมมติ

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการแสดงบทบาทสมมติ

1. ผู้แสดงถ้าจะมีการเรียกชื่อ ก็ใช้ชื่อสมมติ
2. การนำวิธีการแสดงบทบาทสมมติมาใช้กับกระบวนการศึกษาจะต้องใช้ด้วยความถูกต้อง คำนึงถึงการเรียงลำดับความสัมพันธ์ตามขั้นตอน
3. ในการประเมินผลวิเคราะห์การแสดง เมื่อจะกล่าวอ้างถึงผู้แสดงต้องใช้ชื่อสมมติเสมอ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และนำกลวิธีการสอนสุขศึกษา ได้แก่ การระดมสมอง การอภิปรายกลุ่ม และการแสดงบทบาทสมมติ มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพศศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และเหมาะสมกับวัยรุ่นในยุคปัจจุบัน

ทักษะชีวิต

1. ความหมายของทักษะชีวิต

องค์การอนามัยโลก (WHO. 1994 : 1) ได้ให้ความหมายของทักษะชีวิตว่า เป็นความสามารถและความชำนาญในการประเมินและวิเคราะห์สถานการณ์ เพื่อตัดสินใจเลือกทางแก้ปัญหาทางพฤติกรรม และสังคมที่เกิดขึ้นในชีวิตได้อย่างถูกต้อง

ประเสริฐ ดันสกุล และคณะ (2538 : 7) ได้ให้ความหมายของทักษะชีวิตว่าเป็นความสามารถและความชำนาญของตัวบุคคลในการจัดการกับปัญหาและการวิเคราะห์ปัญหาภายใต้สถานการณ์ที่นำไปสู่การตัดสินใจเลือกทางเลือก เพื่อแก้ไขปัญหาพฤติกรรมและสังคม เพื่อเป็นการปรับให้เกิดความสมดุลให้กลับคืนสู่สภาพปกติ ทำให้ดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และทำให้บุคคลนั้นๆ สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์ (2538 : 15) ได้ให้ความหมายทักษะชีวิตว่า เป็นความสามารถของคนในการจัดการกับปัญหารอบตัวโดยอาศัยเจตคติและทักษะของบุคคล

กรมอนามัย (2539 : 1) ได้ให้ความหมายของทักษะชีวิตว่า เป็นความสามารถอันประกอบด้วยความรู้ เจตคติ และทักษะในอันที่จะจัดการกับปัญหาต่างๆ ตัว ในสภาพสังคมปัจจุบัน และเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคต

กรมวิชาการ (2543ค : 6) ได้ให้ความหมายของทักษะชีวิตว่า เป็นความสามารถของบุคคลที่จะคิด ตัดสินใจ แก้ปัญหา และปรับตัวให้มีพฤติกรรมที่ถูกต้อง สามารถจัดการกับความต้องการ ปัญหา และสถานการณ์ต่างๆ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมกับสังคมที่เปลี่ยนแปลง ให้มีสุขภาพดีทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ร่วมสร้างสรรค์สังคมให้เป็นสังคมที่มีสุขภาพดี (Healthy community)

โดยสรุปทักษะชีวิตหมายถึงความสามารถขั้นพื้นฐานของบุคคลในการปรับตัวและเลือกทางเดินชีวิตที่เหมาะสม ในการเผชิญปัญหาต่างๆ ที่อยู่รอบตัวในสภาพสังคมปัจจุบัน และเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยการถ่ายทอดประสบการณ์ด้วยการฝึกฝนอบรม

โดยธรรมชาติแล้วทักษะชีวิตจะมีความแตกต่างกันในแต่ละวัฒนธรรม แต่ในภาพรวมจะพบว่ามีทักษะชีวิตหลัก (Core life skills) อยู่ 10 ประการ ดังนี้ (WHO. 1994 : 1)

1. การตัดสินใจ (Decision making)
2. การแก้ปัญหา (Problem solving)
3. ความคิดสร้างสรรค์ (Creative thinking)
4. ความคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical thinking)
5. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective communication)
6. ทักษะการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal relationship skills)
7. ความตระหนักในตนเอง (Self - awareness)
8. ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (Empathy)
9. การจัดการกับอารมณ์ (Coping with emotions)
10. การจัดการกับความเครียด (Coping with stress)

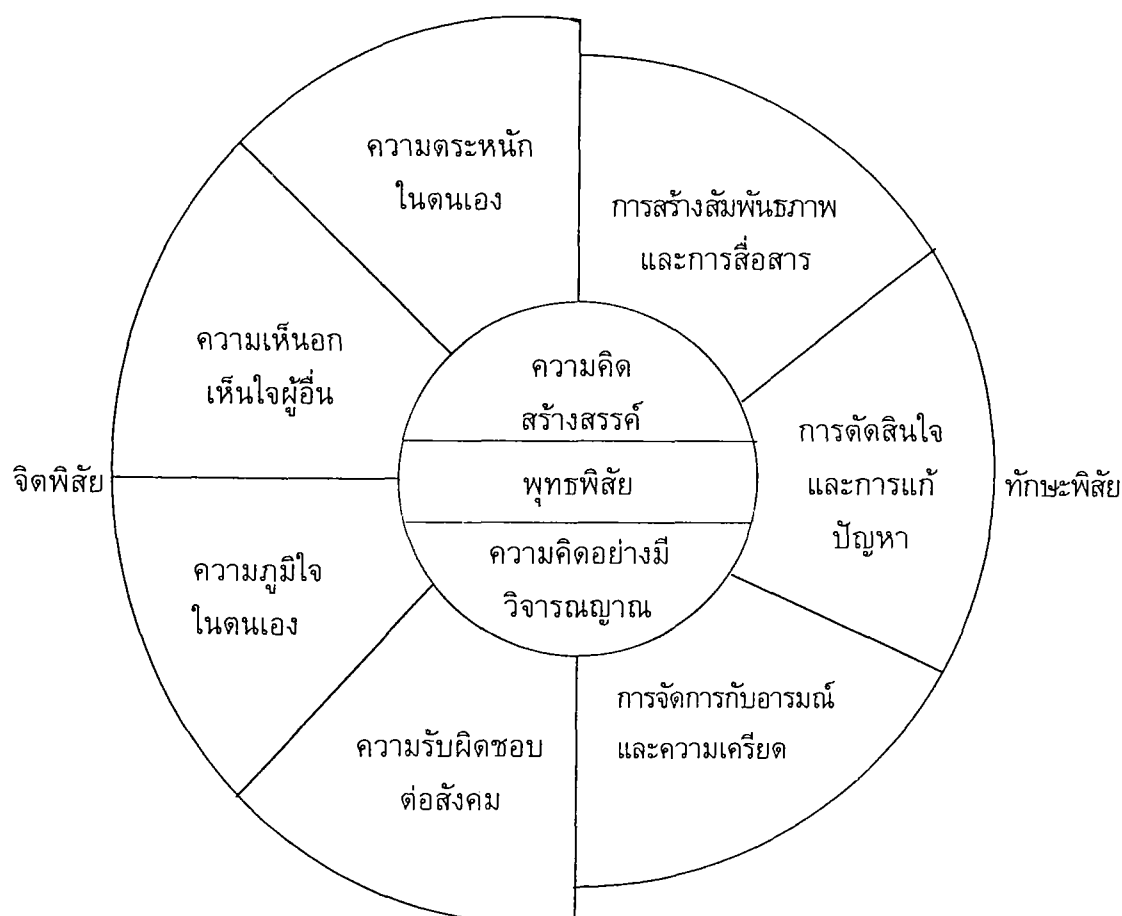
2. แนวคิดและบทบาททักษะชีวิตในการส่งเสริมสุขภาพ (Conceptualising the role of life skill in health promotion)

องค์การอนามัยโลก ได้จัดองค์ประกอบทักษะชีวิตออกเป็น 5 กลุ่ม ดังแสดงในภาพประกอบ 5 (WHO. 1994 : 3)

การตัดสินใจ และ การแก้ปัญหา	ความคิด สร้างสรรค์และ ความคิดอย่างมี วิจารณญาณ	การสื่อสาร และการสร้าง สัมพันธภาพ	ความตระหนัก ในตนเองและ ความเห็นอก เห็นใจผู้อื่น	การจัดการ กับอารมณ์และ ความเครียด
-----------------------------------	---	---	--	---

ภาพประกอบ 5 องค์ประกอบของทักษะชีวิต

สำหรับในประเทศไทย ได้มีการพัฒนาองค์ประกอบของทักษะชีวิต โดยเพิ่มองค์ประกอบทักษะชีวิตอีก 1 กลุ่ม คือ ความภูมิใจในตนเอง (Self-esteem) และความรับผิดชอบต่อสังคม (Social responsibility) โดยจัดความคิดสร้างสรรค์ ความคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นองค์ประกอบร่วม และเป็นพื้นฐานของทุกองค์ประกอบ จัดความตระหนักในตนเองและความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ความภูมิใจในตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นด้านจิตพิสัย ส่วนการสื่อสารและการสร้างสัมพันธภาพ การตัดสินใจและการแก้ปัญหา การจัดการกับอารมณ์และความเครียดเป็นด้านทักษะพิสัย ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทยในปัจจุบัน ดังแสดงในภาพประกอบ 6 (กรมอนามัย. 2539 : 1)

ภาพประกอบ 6 องค์ประกอบของทักษะชีวิต

จากภาพประกอบดังกล่าว 3 ส่วนที่เป็นแกนกลาง จะเป็นองค์ประกอบด้านพุทธพิสัย ซึ่งเป็นองค์ประกอบร่วมของทักษะชีวิตอื่นๆ ทั้งหมด ส่วนในวงกลมรอบนอกจะเป็นองค์ประกอบด้านจิตพิสัยและด้านทักษะพิสัย

องค์ประกอบของทักษะชีวิตด้านพุทธพิสัย ซึ่งเป็นองค์ประกอบร่วม ได้แก่

ความคิดอย่างมีวิจาร์ณญาณ (Critical thinking) หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลข่าวสาร และประเมินปัจจัยต่างๆ จากปัญหาและสถานการณ์ที่อยู่แวดล้อมตัวเรา และปัจจัยแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อเจตคติและพฤติกรรม เช่น ความเชื่อ ค่านิยม แรงกดดันจากกลุ่มเพื่อน และอิทธิพลจากสื่อต่างๆ ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของบุคคล

ความคิดสร้างสรรค์ (Creative thinking) หมายถึง เป็นส่วนที่สนับสนุนเพื่อการตัดสินใจและแก้ปัญหาจากการค้นหาทางเลือกต่างๆ และผลที่เกิดขึ้นในแต่ละทางเลือก ถึงแม้ว่ายังไม่มี การตัดสินใจและแก้ไขปัญหาก็คตาม ความคิดสร้างสรรค์ยังช่วยให้บุคคลสามารถนำ

ประสบการณ์ที่ผ่านมา ใช้ในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

องค์ประกอบของทักษะชีวิตด้านจิตพิสัยหรือเจตคติ ประกอบด้วย 2 คู่ ดังนี้

คู่ที่ 1 : ได้แก่ ความตระหนักในตนเองและความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

คู่ที่ 2 : ได้แก่ ความภูมิใจในตนเองและความรับผิดชอบต่อสังคม

คู่ที่ 1 : ได้แก่ ความตระหนักในตนเองและความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

ความตระหนักในตนเอง (Self-awareness) หมายถึงความสามารถในการเข้าใจจุดดีจุดด้อยของตนเอง สิ่งใดที่ตนเองปรารถนาและไม่ปรารถนา การเข้าใจในความแตกต่างระหว่างบุคคล ไม่ว่าจะเป็นแง่ของความสามารถ เพศ วัย ระดับการศึกษา เป็นต้น นอกจากนี้ยังส่งผลต่อการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการเห็นอกเห็นใจผู้อื่นด้วย

ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (Empathy) หมายถึง ความสามารถในการเข้าใจความรู้สึก และความเห็นใจบุคคลที่แตกต่างจากเรา ถึงแม้จะไม่คุ้นเคยแต่ก็ช่วยให้เข้าใจและยอมรับความแตกต่างของบุคคลอื่น ไม่ว่าจะเป็นแง่ของความสามารถ เพศ วัย ระดับการศึกษา เป็นต้น ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีทางสังคม โดยเฉพาะบุคคลที่ต้องการได้รับความช่วยเหลือและดูแลเป็นพิเศษจากสังคม เช่น ผู้ป่วยเอดส์ ผู้ป่วยที่มีความบกพร่องทางจิต เป็นต้น

คู่ที่ 2 : ได้แก่ ความภูมิใจในตนเองและความรับผิดชอบต่อสังคม

ความภูมิใจในตนเอง (Self-esteem) หมายถึง ความรู้สึกตนเองมีคุณค่า เช่น ความมีน้ำใจ รู้จักให้ รู้จักรับ ค้นพบและภูมิใจในความสามารถด้านต่าง ๆ ของตน เช่น ความสามารถด้านสังคม ดนตรี กีฬา ศิลปะ ฯลฯ โดยมีได้มุ่งสนใจอยู่แต่ในเรื่องรูปร่าง หน้าตา เซนส์ หรือความสามารถทางเพศ การเรียนเก่ง ฯลฯ เท่านั้น

ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social responsibility) หมายถึง ความรู้สึกที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และมีส่วนรับผิดชอบต่อความเจริญหรือเสื่อมลงของสังคม ความรับผิดชอบต่อสังคมมีส่วนสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความภูมิใจในตนเอง เพราะถ้าคนเรามีความภูมิใจในตนเอง คนเหล่านี้ก็จะมีแรงจูงใจที่จะทำดีกับบุคคลอื่นและสังคม

องค์ประกอบของทักษะชีวิตด้านทักษะพิสัยหรือทักษะ ประกอบด้วย องค์ประกอบ 3 คู่ คือ

คู่ที่ 1 : ได้แก่ การสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ

คู่ที่ 2 : ได้แก่ การตัดสินใจและการแก้ปัญหา

คู่ที่ 3 : ได้แก่ การจัดการกับอารมณ์และการจัดการกับความเครียด

คู่มือ 1 : ได้แก่ การสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ

ทักษะการสร้างสัมพันธภาพ (Interpersonal relationship skills) หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างเหมาะสม สามารถที่จะรักษาเพื่อให้ดำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์ที่ดี นำไปสู่การอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข และรวมถึงแรงสนับสนุนทางสังคมที่ได้จากการรักษาสัมพันธภาพที่ดีของบุคคลในครอบครัว

การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective communication) หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการใช้คำพูดและภาษาท่าทาง เพื่อแสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิดของตนเองได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมต่อชนบทธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม และสถานการณ์ต่างๆ โดยสามารถที่จะแสดงความคิดเห็น ความต้องการ การขอร้อง การดักเตือน และการปฏิเสธ

คู่มือ 2 : ได้แก่ การตัดสินใจและการแก้ปัญหา

การตัดสินใจ (Decision making) หมายถึง สิ่งที่น่าไปสู่การตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ ในชีวิต ถ้าบุคคลมีการตัดสินใจภายใต้การใช้เหตุผลอย่างมีประสิทธิภาพ ในการกระทำต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมด้านสุขภาพ โดยการประเมินทางเลือกและผลที่ได้จากการตัดสินใจทางเลือกที่ถูกต้องและเหมาะสม มีผลต่อสุขภาพอนามัยของบุคคลนั้นๆ

การแก้ปัญหา (Problem solving) หมายถึง เมื่อบุคคลมีปัญหาเกิดขึ้น ไม่สามารถทำการแก้ไข ทำให้เกิดภาวะความตึงเครียดต่อร่างกายและจิตใจ เมื่อมีทักษะในการแก้ไขปัญหาจะสามารถช่วยให้บุคคลแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตของเขาได้

คู่มือ 3 : ได้แก่ การจัดการกับอารมณ์และการจัดการกับความเครียด

การจัดการกับอารมณ์ (Coping with emotions) หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการรู้จักและเข้าใจอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น อีกทั้งวิธีการจัดการกับอารมณ์ ซึ่งจะช่วยให้สามารถตอบสนอง และแสดงพฤติกรรมออกมาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

การจัดการกับความเครียด (Coping with stress) หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการรับรู้ถึงสาเหตุความเครียด รู้วิธีการผ่อนคลายความเครียด และแนวทางในการควบคุมระดับความเครียด เพื่อให้เกิดการเบี่ยงเบนพฤติกรรมไปในทิศทางที่ถูกต้อง เหมาะสม เพื่อการลดปัญหาต่างๆ ทางด้านสุขภาพ

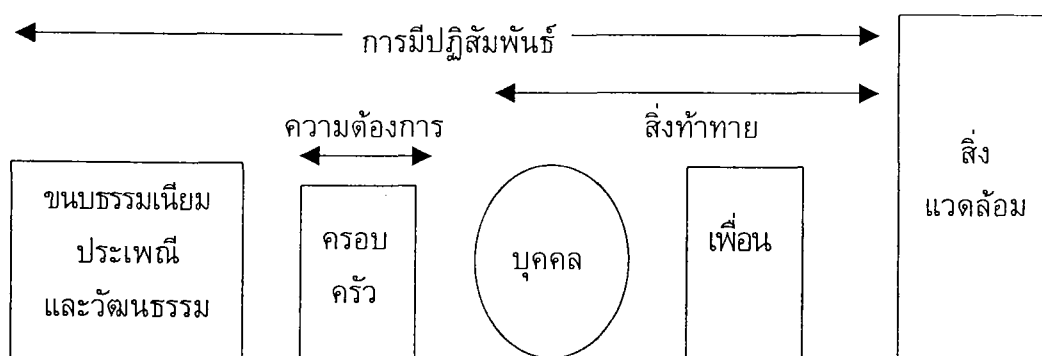
3. การสอนทักษะชีวิต

ความสำคัญของการสอนทักษะชีวิต

ความสามารถทางจิตสังคม เป็นความสามารถของบุคคลในการเผชิญกับสิ่งท้าทายต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังเป็นสิ่งที่จะช่วยให้เกิดการดำรงไว้ซึ่งสภาวะสุขภาพจิตที่ดี และสามารถที่จะปรับตัวและมีพฤติกรรมไปในทิศทางที่ถูกต้อง

ในขณะที่ต้องเผชิญกับแรงบีบ แรงกดดัน หรือแรงกระทบจากสภาวะแวดล้อมต่างๆ รอบตัว (WHO. 1994 : 1)

คนที่สามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างปกติสุข ไม่เป็นบุคคลที่มีปัญหา ก็คือบุคคลที่สามารถจัดการกับแรงปะทะจากภายนอก 4 แหล่ง ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม ครอบครัว เพื่อน และสิ่งแวดล้อมต่างๆ เหล่านี้ได้ ดังแสดงในภาพประกอบ 7 (ประเสริฐ ดันสกุล และคณะ. 2538 : 2)

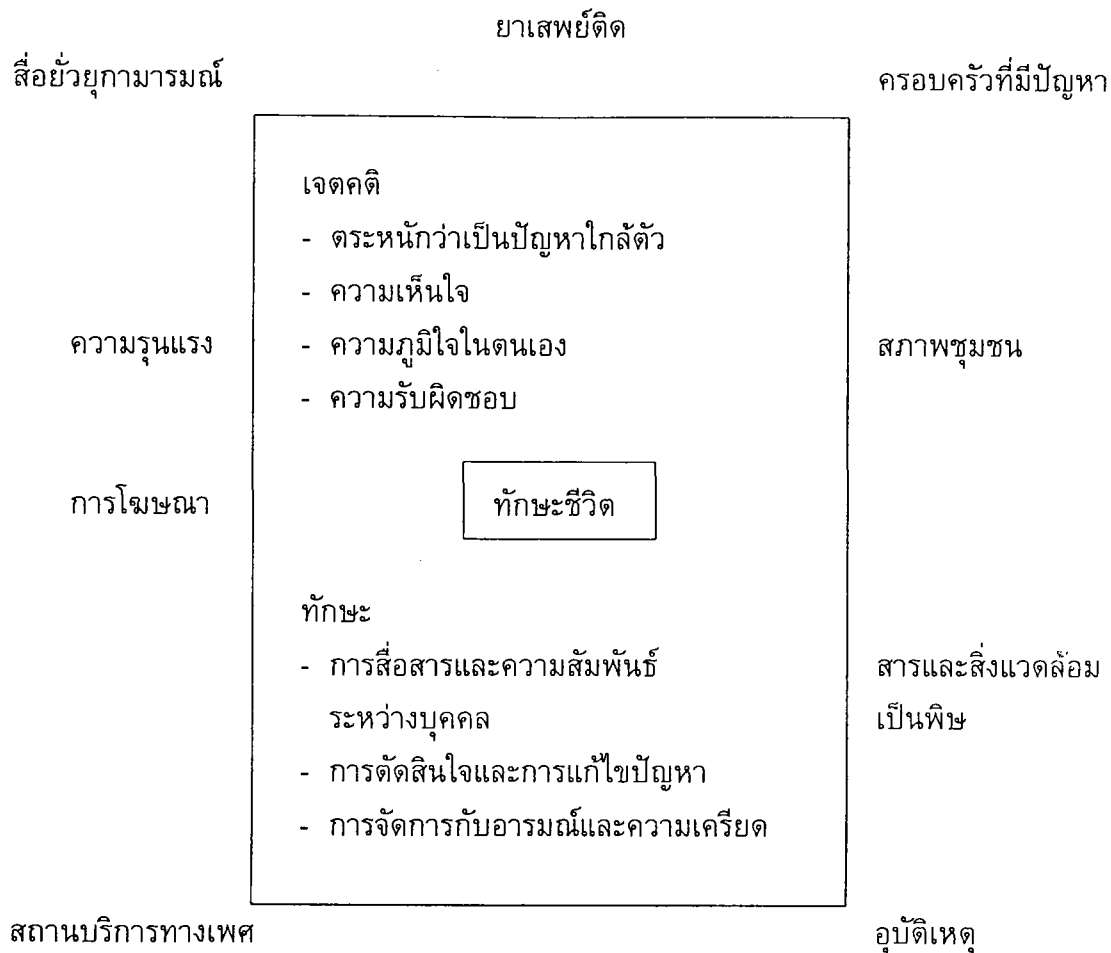
ภาพประกอบ 7 การปรับตัวโดยใช้ทักษะชีวิต

แรงปะทะที่มาจากแหล่งทั้งสี่นั้น จะผลักดันบุคคลเอนเอียงไปจากจุดสมดุล เป็นภาระหน้าที่ของแต่ละคน ที่จะต้องหาทางปรับสภาพการขาดสมดุลของตนเองให้กลับคืนสู่สภาพตั้งตรงเป็นปกติ และสมดุลตลอดเวลา (ประเสริฐ ดันสกุล และคณะ. 2538 : 2-3)

ความสามารถทางจิตสังคมมีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมสุขภาพ ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และการดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ที่ใดที่มีปัญหาเรื่องพฤติกรรม ความเครียดและแรงกดดันต่างๆ ในชีวิต ที่นั้นจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาความสามารถทางจิตสังคม ซึ่งจะทำให้เกิดผลต่อการส่งเสริมสุขภาพ ในการจัดกิจกรรมและส่งเสริมความสามารถทางสังคมให้เพิ่มขึ้นในตัวบุคคลนั้น สามารถที่จะทำได้โดยการพัฒนาโปรแกรมการเรียนการสอนทักษะชีวิตให้แก่เด็กและเยาวชนในระบบโรงเรียนนั่นเอง (WHO. 1994 : 1)

การสอนทักษะชีวิตในเยาวชน

เยาวชนในปัจจุบันตกอยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ตึงให้มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา เช่น ยาเสพติด สื่อลามกอนาจาร ฯลฯ ขณะเดียวกันก็มีปัญหาของสถาบันครอบครัว ดังนั้นในการพัฒนาเยาวชน จึงมีความจำเป็นที่ระบบการศึกษาจะต้องช่วยสร้างภูมิคุ้มกันให้เยาวชนส่วนใหญ่ เพื่อที่จะไปเผชิญกับปัญหารอบตัว และภูมิคุ้มกันเหล่านี้จะเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างครอบครัวในอนาคตของเยาวชนต่อไป ดังแสดงในภาพประกอบ 8 (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์. 2540 : 84)

ภาพประกอบ 8 แสดงปัญหาครอบครัวและทักษะชีวิตที่เด็กพึงมี

แหล่งที่มาของทักษะชีวิตในเยาวชน

ความสามารถที่เป็นทักษะชีวิต เป็นสิ่งที่มนุษย์พัฒนาขึ้นจากประสบการณ์ และการฝึกฝนอบรม ซึ่งเกิดขึ้นในวงจรของชีวิตประจำวันในสังคมโดยการปะทะ หรือมีปฏิสัมพันธ์กับ พ่อแม่ พี่น้อง เพื่อน และผู้ใหญ่ในชุมชน ดังนั้น แหล่งที่มาของทักษะชีวิตของเยาวชน อาจจำแนกเป็น 3 แหล่งใหญ่ๆ ดังนี้ คือ (ประเสริฐ ดันสกุล และคณะ. 2538 : 7)

1. บ้านหรือครอบครัว ได้จากการใช้ชีวิตประจำวันร่วมกับกลุ่มบุคคลในครอบครัว และได้รับการถ่ายทอดหล่อหลอมมาจากการฟังนิทาน นิยาย ที่ผู้ใหญ่เล่าให้ฟัง ได้แบบอย่างจากการสนทนา และปฏิบัติงานอาชีพปกติของผู้ใหญ่ ได้จากการช่วยทำงาน เช่น ทำงานบ้าน ดูแลสัตว์เลี้ยง และเลี้ยงน้อง เป็นต้น

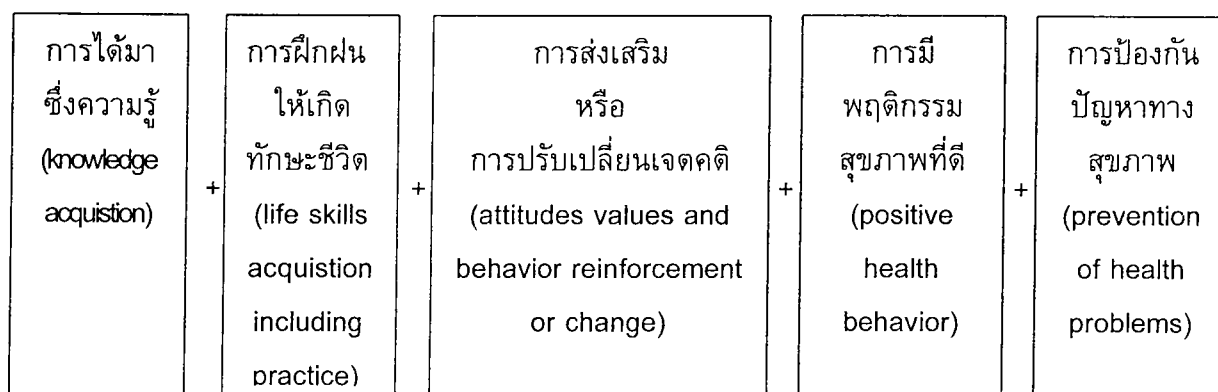
2. ชุมชน ได้จากการร่วมกิจกรรมในชุมชน ความคิดและแบบอย่างจากการปฏิบัติของผู้ใหญ่ในชุมชน และดูแบบอย่างจากการละเล่นพื้นเมือง เกม งานประเพณี การเล่นกับเพื่อน ๆ พบปะสนทนากับบุคคลต่างกลุ่มต่างวัย โดยที่ไม่มีภาวะกดดัน เป็นต้น

3. โรงเรียน ได้จากการฝึกอบรม จากกระบวนการเรียนการสอนทั้งในและนอกหลักสูตรโดยเฉพาะที่มีการสอดแทรกในวรรณคดี นิทาน บทเรียนวิชาภาษา การแนะแนวกิจกรรมเสริมหลักสูตร และการอบรมบ่มนิสัย

การสอนทักษะชีวิตก็เหมือนกับการสอนทักษะโดยทั่วไปที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน ซึ่งสามารถที่จะพิจารณาได้ โดยจัดโปรแกรมทักษะชีวิตศึกษา เพื่อส่งเสริมสุขภาพจิต และการมีพฤติกรรมสุขภาพที่ดี ปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวกับการขาดทักษะ เช่น แรงกดดันของกระบวนการกลุ่ม เพื่อนที่ชักนำไปให้เสีย การขาดการป้องกันทางเพศ ที่นำไปสู่ปัญหาที่รุนแรง สามารถที่จะป้องกัน โดยการวางรากฐานที่ดีโดยใช้ทักษะชีวิต ดังจะเห็นได้จากผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสอนทักษะชีวิตได้ถูกนำมาใช้ในการศึกษาอย่างกว้างขวางในการป้องกันปัญหาตั้งแต่ระยะเริ่มแรกได้อย่างมีประสิทธิภาพ (WHO. 1994 : 4)

ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะชีวิต และการป้องกันพฤติกรรมที่เป็นปัญหา

ทักษะชีวิตเป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยด้านความรู้ เจตคติ และค่านิยม กับพฤติกรรมทางสุขภาพที่ดี ซึ่งในที่นี้จะเน้นวิธีสนับสนุนที่จะนำไปสู่การป้องกันปัญหาต่างๆ ด้านสุขภาพอนามัยในขั้นต้นได้ ดังแสดงในภาพประกอบ 9

ภาพประกอบ 9 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างทักษะชีวิตและการป้องกันพฤติกรรมที่เป็นปัญหาทางสุขภาพ

ทักษะชีวิตเป็นคำเชื่อมโยงระหว่างความรู้ เจตคติ และค่านิยม เพื่อนำไปสู่ความสามารถที่แท้จริง เช่น จะทำอะไรและอย่างไร (What to do and how to do it) ทักษะชีวิตเป็นความสามารถที่จะนำไปสู่หนทางแห่งการมีสุขภาพที่ดีดังที่ปรารถนา ตามขอบเขตหรือโอกาสที่จะทำได้ ทั้งนี้การนำทักษะชีวิตไปใช้ ยังต้องคำนึงถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมและครอบครัวที่มีผลกระทบต่อนวัตกรรมสุขภาพด้วย

การนำทักษะชีวิตไปประยุกต์ใช้อย่างมีประสิทธิภาพ จะทำให้บุคคลรู้จักและเข้าใจตนเอง รับรู้และเข้าใจคนอื่น ทักษะชีวิตจะช่วยสนับสนุนการรับรู้ เกี่ยวกับความสามารถแห่งตน (Self-efficacy) ความเชื่อมั่นในตนเอง (Self-confidence) และความภูมิใจในตนเอง (Self-esteem) ซึ่งส่งเสริมให้เกิดการมีสุขภาพจิตที่ดี ที่จะสนับสนุนหรือจูงใจที่จะทำให้สามารถดูแลตนเองและบุคคลอื่น อีกทั้งป้องกันโรคทางจิตและปัญหาทางสุขภาพต่างๆ จึงได้มีการนำทักษะชีวิตไปใช้อย่างกว้างขวางในโปรแกรมการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น

- โปรแกรมการป้องกันการเข้ายาที่ไม่ถูกต้อง
- การป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น
- การส่งเสริมเซาว์ปัญญา
- การป้องกันการใช้ความรุนแรง
- การป้องกันโรคเอดส์
- การส่งเสริมความมั่นใจในตนเอง (Self-confidence)
- และความภูมิใจในตนเอง (Self-esteem)

การสอนทักษะชีวิต ได้นำมาใช้อย่างกว้างขวางในโปรแกรมการส่งเสริมและป้องกัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงคุณค่าหรือประโยชน์ต่อการส่งเสริมสุขภาพที่แตกต่างไปจากโปรแกรมที่ใช้อยู่

ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการสอนทักษะชีวิต

โปรแกรมทักษะชีวิต สามารถพัฒนาได้ตั้งแต่เด็กถึงวัยรุ่น โรงเรียนในหลายๆ ประเทศ ได้นำโปรแกรมทักษะชีวิตไปใช้ได้อย่างประสบความสำเร็จในช่วงอายุ 6-16 ปี ซึ่งช่วงอายุดังกล่าวนี้เป็นช่วงที่สำคัญสำหรับเด็กและวัยรุ่นต่อการพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ อย่างไรก็ตามในการกำหนดนโยบายและการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษา ควรให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทักษะชีวิตให้เกิดขึ้นในช่วงอายุดังกล่าวนี้ ซึ่งการพัฒนาทักษะชีวิตนี้นับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งสำหรับเด็กที่เริ่มเข้าสู่วัยรุ่นและช่วงวัยรุ่น เนื่องจากเป็นช่วงที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับปัญหาทางด้านสุขภาพ ดังนั้นการพัฒนาทักษะชีวิตจึงมีความจำเป็นที่ควรให้การส่งเสริมและสนับสนุน เพื่อนำไปสู่การมีพฤติกรรมสุขภาพที่ดีและการป้องกันปัญหาทางสุขภาพอนามัยได้ (WHO. 1994 : 16)

ข้อควรสังเกตในการสอนทักษะชีวิต (WHO. 1994 :5)

การส่งเสริมการสอนทักษะชีวิต ได้เป็นที่ยอมรับขององค์การอนามัยโลก (WHO) แต่อย่างไรก็ตามต้องคำนึงถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรม และแบบแผนของการดำเนินชีวิต เพราะทักษะชีวิตเป็นสิ่งที่สำคัญในสถานการณ์ที่ประชาชนต้องเผชิญกับภาวะสุขภาพที่ไม่ดี อยู่ในภาวะเครียดที่ไม่สามารถจัดการแก้ไขได้ ทักษะชีวิตมีความจำเป็นสำหรับเยาวชนที่จะต้องเผชิญต่อสู้กับสถานการณ์ต่างๆ ที่ไม่ได้เตรียมตัวมาก่อน และยิ่งไปกว่านั้นเยาวชนในวัยนี้จะต้องเจริญเติบโตในโลกที่ไม่สามารถพยากรณ์ได้ว่าจะเกิดอะไรขึ้นในวันข้างหน้า ด้วยการที่สังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ความเป็นสังคมเศรษฐกิจมากขึ้น แต่ไม่เปิดกว้างให้มีการส่งเสริมเยาวชนให้มีคุณค่า และเยาวชนเองก็ดูเหมือนว่าจะไม่มีความกระฉับกระชวยในความคิดของตน เกี่ยวกับโอกาสในชีวิตข้างหน้าว่าจะเป็นอย่างไร ปัจจัยทั้งหมดจึงชักนำให้เยาวชนมีความอ่อนแอ การมีทักษะชีวิตจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้เยาวชนเข้มแข็งขึ้น สามารถพัฒนาปรับตัวเองให้อยู่ในสถานการณ์ที่ยั่งยืนได้ และช่วยให้เยาวชนปรับเปลี่ยนตนเองให้มีพฤติกรรมสุขภาพที่ดีได้

ทักษะชีวิตศึกษา (Life Skills Education)

ในการส่งเสริมสุขภาพ ทักษะชีวิตศึกษาอยู่บนพื้นฐานการสอนทักษะชีวิตทั่วๆ ไป รวมทั้งการฝึกฝนทักษะ เพื่อนำไปใช้ในแก้ปัญหาต่างๆ ทางด้านสุขภาพและสังคม บทเรียนการสอนทักษะชีวิตควรจะมีการผสมผสานกับข้อมูลข่าวสารทางด้านสุขภาพ (Health information) ซึ่งอาจจะออกแบบโปรแกรมให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงปัจจัยทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ที่จะส่งผลต่อสุขภาพและการพัฒนาเยาวชน

วิธีที่ใช้ในการสอนทักษะชีวิต เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากบุคคลต่างๆ ที่อยู่รอบตัว จากการสังเกตว่าเขาปฏิบัติอะไร ปฏิบัติอย่างไร จากพฤติกรรมที่แสดงออก ซึ่งสามารถอธิบายได้โดยทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social learning theory) ซึ่งพัฒนาขึ้นโดยแบนดูรา (Bandura 1977) ซึ่งเป็นการเรียนรู้โดยตรงจากการมีประสบการณ์จริง

ทักษะชีวิตศึกษา เป็นกระบวนการเรียนการสอนแบบให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม วิธีการที่เหมาะสมในการมีส่วนร่วมได้แก่ กลุ่ม 2 คน กลุ่มย่อยระดมสมอง การแสดงบทบาทสมมติ เกม และการโต้เถียง การสอนทักษะชีวิตควรเริ่มจากผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นหรือความรู้ของตนเองเกี่ยวกับประสบการณ์ต่างๆ ในชีวิตของตนเอง โดยมีการตั้งประเด็นขึ้นมาแล้วให้ผู้เรียนได้อภิปรายและถกเถียงกันในรายละเอียดภายในกลุ่ม หรืออาจจะให้แสดงบทบาทสมมติในสถานการณ์ต่างๆ โดยให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติทักษะชีวิตที่จำเป็น ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการสอนทักษะชีวิตศึกษา และในช่วงท้ายเป็นขั้นตอนการประยุกต์แนวคิด ผู้สอนจะมอบหมายงานให้ผู้เรียนนำไปอภิปรายและฝึกปฏิบัติทักษะกับครอบครัวและเพื่อนต่อไป (WHO. 1994 : 6)

กลยุทธ์การจัดการเรียนการสอนทักษะชีวิต

การสอนทักษะชีวิตในเด็กและเยาวชน ได้มีการนำไปใช้อย่างกว้างขวาง เพื่อป้องกันปัญหาการใช้ยาที่ไม่ถูกต้อง และการตั้งครรภ์วัยรุ่น ตลอดจนการส่งเสริมสุขภาพจิต สำหรับผู้ใหญ่ก็ได้มีการนำโปรแกรมทักษะชีวิตไปใช้ เช่น ทักษะการสื่อสาร และการเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (Communication and empathy skills) โดยใช้ในกลุ่มนักศึกษา แพทย์ และผู้ให้คำปรึกษา ทักษะการแก้ปัญหาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Problem solving and critical thinking) ในกลุ่มนักบริหารธุรกิจ และการจัดการอารมณ์และความเครียด (Coping with emotions and stressors) ได้นำมาใช้กับประชาชนที่มีปัญหาทางด้านสุขภาพจิต กลยุทธ์ที่เหมาะสมในการนำทักษะชีวิตมาใช้ ควรจะเริ่มต้นจากกลุ่มเด็กและเยาวชนที่อยู่ในระบบโรงเรียน ซึ่งการส่งเสริมการเรียนการสอนทักษะชีวิตเป็นการสนับสนุนให้มีพฤติกรรมสุขภาพที่ดี มีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคลและมีสุขภาพจิตที่ดี นอกจากนี้ยังเป็นการป้องกันเยาวชนตั้งแต่เริ่มแรกก่อนที่จะเกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในอนาคต

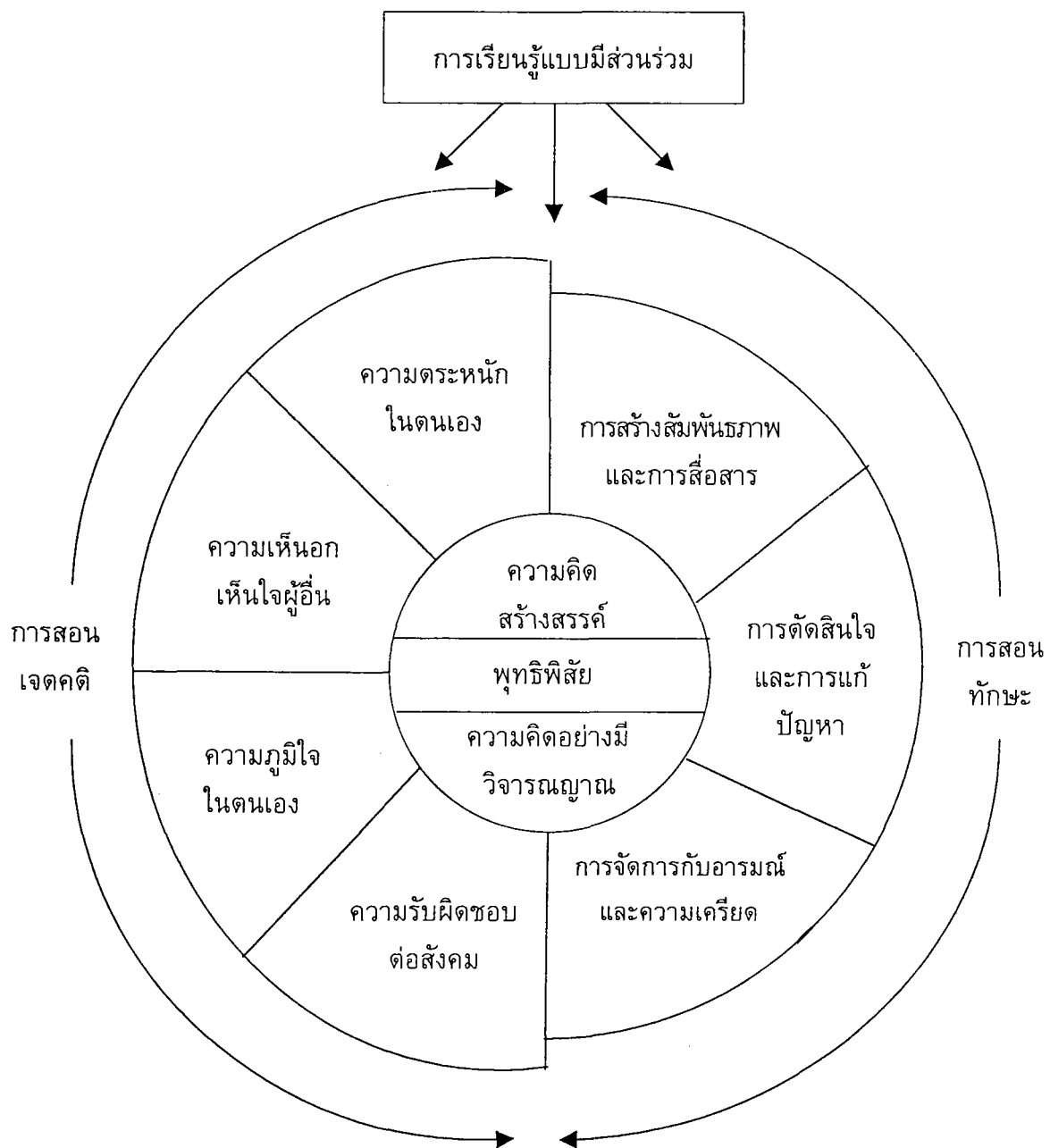
โรงเรียนเป็นสถานที่ที่เหมาะสม สำหรับการเริ่มต้นการสอนทักษะชีวิต เนื่องจาก

1. เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่จะอยู่ในระบบโรงเรียน ซึ่งจะเข้าถึงได้ง่าย
2. มีโครงสร้างชัดเจน คุ่มค่าต่อการนำไปใช้
3. ผู้สอนมีประสบการณ์อยู่แล้ว
4. ผู้ปกครองและชุมชนให้ความเชื่อถือไว้วางใจ
5. สามารถที่จะติดตามประเมินผลได้ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

เด็กที่อยู่นอกระบบโรงเรียนยังมีอยู่เป็นจำนวนมากในหลายๆ ประเทศ การจัดโปรแกรมการสอนทักษะชีวิต อาจใช้วิธีรวมเด็กขึ้นเป็นกลุ่มในชุมชน อย่างไรก็ตามวิถีทางที่เหมาะสมที่สุดก็คือ ควรจะเริ่มพัฒนาทักษะชีวิตขึ้นในระบบโรงเรียน

หลักการสอนทักษะชีวิต

การสอนทักษะชีวิตเพื่อป้องกันเอดส์และปัญหาของวัยรุ่นนั้น เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง หรือ “การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม” ซึ่งอาจจำแนกออกเป็น “การสอนเจตคติ” และ “การสอนทักษะ” ซึ่งในกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หากกระทำอย่างกว้างขวางในทุกวิชา ก็จะช่วยสร้างทักษะชีวิตที่เป็นพื้นฐานของการเรียนรู้คือ ความคิดสร้างสรรค์ และความคิดวิเคราะห์วิจารณ์ ซึ่งทำให้เด็กคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ และเมื่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมาใช้สอนเจตคติและทักษะ ก็จะมีผลต่อการสร้างทักษะชีวิตทั้ง 12 องค์ประกอบดังแสดงในภาพประกอบ 10 (กรมสุขภาพจิต. 2543 : 4)

ภาพประกอบ 10 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทักษะชีวิตและกระบวนการเรียนรู้

แนวทางการฝึกทักษะชีวิตสำหรับเยาวชนไทย

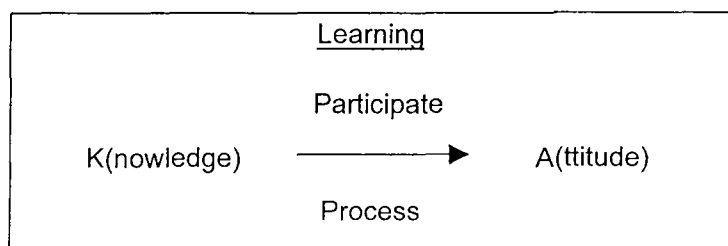
การฝึกทักษะชีวิตสำหรับเยาวชนไทยมีแนวทางการฝึกดังนี้ (ประเสริฐ ดันสกุล และคณะ. 2538 : 22)

1. ให้แทรกอยู่ในชั่วโมงเรียนปกติ โดยให้ครูอาจารย์ผู้สอนวิชานั้นๆ เป็นผู้ดำเนินการฝึก
2. การฝึกทักษะชีวิตจะใช้วิธีการสอนแบบมีส่วนร่วม (Participative approach) โดยเน้นการแสดงแบบอย่าง การระดมสมอง และการกระทำจริง ๆ โดยอาศัยบทบาทสมมติ
3. จะต้องสนับสนุนให้มีการจัดทำชุดฝึกอบรมทักษะชีวิตที่เป็นมาตรฐานขึ้น ให้มีบทเรียนและกิจกรรมหลายรูปแบบพอที่จะนำไปสอดแทรกในวิชาต่างๆ ได้ทุกวิชา
4. บทเรียนมาตรฐานที่ใช้ในการฝึกอบรมทักษะชีวิต จะต้องพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของสังคมท้องถิ่น และให้บุคลากรในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนา
5. จะต้องดำเนินการให้ครูอาจารย์สามารถใช้ชุดฝึกทักษะชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ
6. กระทรวงศึกษาธิการควรทำหน้าที่รับผิดชอบและเป็นแกนกลางในการดำเนินการพัฒนาบุคลากรตามยุทธศาสตร์ทักษะชีวิตดังกล่าวนี้

ทักษะชีวิตกับเจตคติหรือทัศนคติ

เจตคติหรือทัศนคติ กับทักษะชีวิตต่างก็เป็นคุณลักษณะภายในของบุคคล เพื่อเป็นสภาวะทางสังคม จิตวิทยาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ ในสภาพการณ์ต่างๆ ทั้งที่มีปัญหาและไม่มีปัญหา แต่ทั้งสองอย่างนี้ก็ไม่ใช่อะไรเดียวกัน

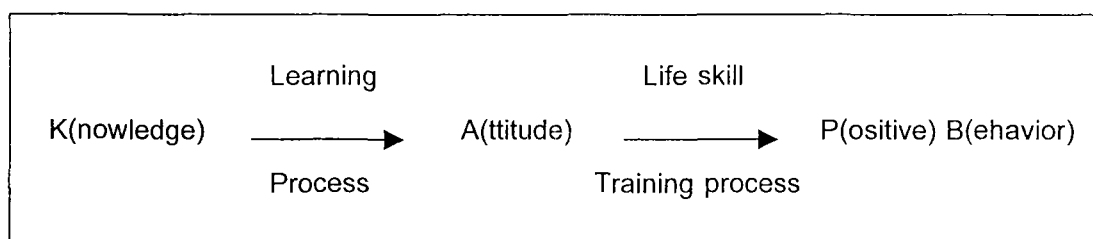
เจตคติหรือทัศนคติ ภาษาอังกฤษเรียกว่า Attitude เป็นเรื่องของความรู้สึกที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (สิ่งเร้า) เป็นผลลัพธ์หรือข้อสรุป ที่เกิดจากการนำข้อมูลทั้งหมดเกี่ยวกับสิ่งเร้านั้นมาเทียบกับข้อมูลเกี่ยวกับตนเองโดยใช้กระบวนการคิด อันเป็นกระบวนการภายในที่นำข้อมูลความรู้ไปสร้างเป็นเจตคติ ทำให้เกิดผลทางอารมณ์ ความรู้สึก เขียนเป็นสูตรดังแสดงในภาพประกอบ 11 (ประเสริฐ ดันสกุล และคณะ. 2538 : 15-16)

ภาพประกอบ 11 การนำข้อมูลความรู้ไปสร้างเป็นเจตคติ

เชื่อกันว่าเจตคติหรือทัศนคตินี้เป็นตัวสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ เป็นตัวที่จะควบคุมให้แต่ละคน แสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อสิ่งเร้าไปในทิศทางต่างๆ เจตคติหรือทัศนคติเกิดขึ้นได้จากกระบวนการเรียนรู้ และเราสามารถปรุงแต่งหล่อหลอมได้ด้วยกระบวนการเรียนรู้

ส่วนทักษะชีวิตนั้น ไม่ใช่อารมณ์ความรู้สึกหรือความเชื่อ แต่เป็นองค์ความสามารถทางสติปัญญา ที่ทุกคนจำเป็นต้องใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เป็นความสามารถที่อาจพัฒนาขึ้นได้ ด้วยการฝึกและการกระทำซ้ำๆ จนเกิดความเคยชินชำนาญเป็นลักษณะนิสัย ซึ่งในด้านการหล่อหลอมพฤติกรรมนั้น การฝึกทักษะชีวิตเป็นอีกก้าวหนึ่งที่ต่อออกไป จากการสร้างทัศนคติ หรือสอนเจตคติ ดังแสดงในภาพประกอบ 12

ภาพประกอบ 12 การฝึกทักษะชีวิตจากการสร้างทัศนคติหรือสอนเจตคติ

วิธีการสอนเจตคติ

การสอนให้เกิดเจตคติที่ดีเป็นสิ่งที่ยากมาก เนื่องจากเจตคติ หมายถึง ความรู้สึก ความคิดและความเชื่อ ที่ได้รับจัดระบบขึ้นมา ประกอบกับการสอนนั้นต้องใช้ “สื่อ” ที่สร้างความรู้สึก การจัดระบบความคิดความเชื่อ และการใช้กระบวนการกลุ่ม จะทำให้ได้แสดงความรู้สึกนึกคิดของตน และได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดการโต้แย้งและเกิดเจตคติในที่สุด (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์. 2538 : 24)

เจตคติเป็นความคิดหรือความเชื่อที่มีความรู้สึกเป็นองค์ประกอบ ดังนั้นในการสอนจึงต้องมีทั้ง 2 องค์ประกอบ คือด้านความรู้สึก และด้านความคิดความเชื่อ ในด้านความรู้สึก การสอนจะต้องมีสื่อหรือกิจกรรมสร้างความรู้สึก ใช้เวลาประมาณ 5-20 นาทีของชั่วโมงที่สอน เวลาที่เหลือจะเป็นการจัดระบบความคิดความเชื่อ โดยอาศัยกระบวนการกลุ่ม และในส่วนของเจตคดียังแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ระดับการสร้างเจตคติก่อนจะมีพฤติกรรม (เช่น รังเกียจสูบบุหรี่ตั้งแต่ยังไม่เคยลอง) กับระดการเปลี่ยนความคิด (เช่น เลิกสูบบุหรี่) ความแตกต่างที่สำคัญในขั้นตอนการใช้สื่อและกิจกรรมกระตุ้นความรู้สึก ก็คือในการสร้างเจตคติจะเน้นความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับเจตคตินั้นๆ แต่การเปลี่ยนแปลงเจตคติจะทำให้ความสำคัญในการใช้สื่อ และกิจกรรมที่โยกคลอน

ความรู้สึกของเจตคติเดิม และในขั้นตอนของกระบวนการกลุ่ม ก็จะต้องมีกระบวนการกลุ่มที่เข้ม และชัดเจนกว่า ซึ่งหลักการสอน วิธีการและขั้นตอน และกิจกรรมต่างๆ ดังแสดงในตาราง 7

ตาราง 7 วิธีการสอนเจตคติ : หลักการสอน วิธีการและขั้นตอน และกิจกรรมต่างๆ

หลักการ	วิธีการและขั้นตอน	กิจกรรม
หลักทั่วไป	การมีส่วนร่วม การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน	
หลักเฉพาะ	1. การสร้างความรู้สึก	สื่อที่ให้ความรู้สึก บทอ่านและเทป วีดิทัศน์ กิจกรรมละคร การต่อเรื่อง บทบาทสมมติ การทำแบบสอบถาม การจัดลำดับความสำคัญ ได้ว่าที่ หุ่นกระบอก เป็นต้น
	2. การจัดระบบความคิด ความเชื่อ	ใช้กระบวนการกลุ่ม โดย - การเปิดเผยตนเอง : การระดมสมอง : เขียนแล้วอ่านหรือสลับกับอ่าน : ตอบคำถาม - การอภิปรายข้อขัดแย้ง - การสรุป

ที่มา : ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์. (2538). กระบวนการเรียนการสอนเพื่อการสร้างและ
เปลี่ยนแปลงทัศนคติ : 29-30.

ขั้นตอนการสร้างความรู้สึกรู้

1. สื่อ เป็นเรื่องราวที่ได้บันทึกไว้เป็นบท หรือจัดทำเป็นแถบเสียง หรือวีดิทัศน์ บทสำหรับอ่านต้องอาศัยความสามารถในการใช้น้ำเสียง จังหวะ เพื่อช่วยให้เกิดความรู้สึก และถ้าสร้างวีดิทัศน์ได้ ก็จะช่วยดึงดูดความรู้สึกได้มาก

2. กิจกรรม กิจกรรมกระตุ้นความรู้สึกที่ใช้กันมาก คือ

2.1 ละคร เป็นเรื่องที่มีฉากสั้นๆ โดยเขียนเป็นบท มีการเตรียมผู้เล่นมาก่อน จุดสำคัญอยู่ที่บทละครจะต้องดึงความสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ได้ดี

2.2 หุ่นกระบอก ใช้กับกลุ่มเป้าหมาย ที่เป็นนักเรียนระดับประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษา ในเรื่องที่ตัวละครแสดงออกได้ยาก และสามารถสร้างบทได้ซับซ้อนกว่าละคร

2.3 การสำรวจความคิดเห็น เป็นกิจกรรมที่ทำให้ทราบความคิดเห็นของอีกฝ่าย ซึ่งเป็นการโยกคลอนความรู้สึกที่ตนเองยึดถืออยู่ได้ดี ต่อจากนั้นก็ใช้กระบวนการกลุ่มมาอภิปรายต่อให้ลึกซึ้ง

2.4 การตอบแบบสอบถาม แบบสอบถามที่ออกแบบได้ดีจะทำให้แยกความรู้สึกออกได้ว่าคิดแตกต่างจากคนอื่นอย่างไร

2.5 การลำดับความสำคัญ เพื่อให้เผชิญกับความรู้สึกขัดแย้งว่า จะให้ความสำคัญกับอะไรมากกว่า

2.6 กิจกรรมอื่นๆ เช่น การโต้วาที การต่อเรื่อง การเล่นเกมบทบาทสมมติ

ขั้นตอนการจัดระบบความคิดความเชื่อ

1. การเปิดเผยตนเอง มีกิจกรรมย่อยๆ หลายวิธี คือ

1.1 การระดมสมอง ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นโดยไม่มีการวิจารณ์ แต่จะมีการอภิปรายหลังจากทุกคนได้แสดงความคิดเห็น

1.2 การเขียนตอบในกระดาษ เหมาะสำหรับกลุ่มที่ไม่ถนัดที่จะระดมสมอง

1.3 การสร้างประชาคติ เป็นรูปแบบง่ายๆ ของการเปิดเผยตนเองว่าเห็นด้วยหรือไม่

2. การอภิปราย อาจทำได้ทั้งในชั้นเรียนและวิธีแบ่งกลุ่มย่อย วิธีแรกผู้สอนจะคุมประเด็นได้ดีกว่า แต่วิธีหลังผู้เรียนจะได้แสดงออกมากกว่า อย่างไรก็ตาม การอภิปราย แม้จะสนับสนุนให้ผู้เรียนกล้าแสดงความคิดเห็น แต่ก็ควรเคารพสิทธิของคนที่เป็นฝ่ายฟังเช่นกัน การอภิปรายข้อขัดแย้งหากมีน้อยจะทำให้เกิดเจตคติไม่ยั่งยืน จึงควรกระตุ้นให้เกิดประเด็นขัดแย้งโดยอาจเป็นฝ่ายตั้งคำถาม เพื่อกระตุ้นให้แสดงความคิดเห็นที่ต่างกันและอภิปรายต่อให้ชัดเจน

การอภิปรายยังเป็นกิจกรรมที่สำคัญในการฝึกทักษะชีวิต ในด้านการผลิตวิเคราะห์ คาดการณ์และตัดสินใจ ซึ่งจะผสมผสานไปในประเด็นที่ตั้งขึ้น เพื่อให้รู้จักคิดเอง และฝึกการตัดสินใจ

3. การสรุป ปกติจะสนับสนุนให้ผู้เรียนสรุปเอง และเพิ่มเติมในส่วนที่ขาด การสรุปจะช่วยร้อยรัดเนื้อหาทั้ง 2 ขั้นตอนเข้าด้วยกัน และช่วยให้มีการจัดระบบความคิดความเชื่อที่ชัดเจน ผู้สอนควรจัดสรรส่วนเวลาการอภิปราย การเปิดเผยตนเอง และการสรุปตามลำดับให้เหมาะสม

วิธีการสอนทักษะ

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ทักษะที่สำคัญ คือ ทักษะในการคาดการณ์สถานการณ์และตัดสินใจและทักษะการสื่อสาร สำหรับทักษะแรกจะเป็นส่วนที่เกี่ยวกับเจตคติ โดยเฉพาะในขั้นตอนการจัดความคิดความเชื่ออย่างเป็นระบบโดยใช้กระบวนการกลุ่ม ดังนั้น จึงสอนผสมผสานไปกับการสอนด้านเจตคติ ส่วนที่แยกเป็นชั่วโมงสอน และวัตถุประสงค์การสอนทักษะจะมุ่งเน้นที่ทักษะการสื่อสารโดยเฉพาะทักษะการปฏิเสธและทักษะการหาทางออก การสอนจะประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ ได้รู้แจ้งเห็นจริงก่อนว่า ทักษะเหล่านั้นมีความสำคัญและทำอะไร จากนั้นก็จะเป็นขั้นตอนลงมือกระทำโดยให้ลองปฏิบัติ

ในขั้นตอนการรู้แจ้งเห็นจริง ผู้สอนจะใช้สถานการณ์จำลอง ให้คิดใช้ทักษะดังกล่าว และใช้การสอนแสดง ซึ่งมักให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมด้วย ช่วยให้เห็นจริงเป็นขั้นเป็นตอน ในขั้นตอนของการลงมือกระทำ จะเป็นการให้ผู้เรียนฝึกทักษะโดยการใช้บทบาทสมมติ หรือการซ้อมบท (Role play and rehearsal play) เป็นกิจกรรมหลัก ดังนั้นการฝึกอบรมนี้จะต้องทำให้ผู้สอนมีทักษะในการใช้สถานการณ์จำลองและการสอนแสดงมาทำให้เห็นจริง ขณะเดียวกันก็มีทักษะในการฝึกบทบาทสมมติ หรือการซ้อมบทและสามารถประเมินการฝึกได้ ซึ่งหลักการสอน วิธีการ และขั้นตอน ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ด้านการสอนทักษะ ดังแสดงในตาราง 8

ตาราง 8 วิธีการสอนทักษะ : หลักการสอน วิธีการและขั้นตอน และกิจกรรมต่างๆ

หลักการ	วิธีการและขั้นตอน	กิจกรรม
หลักทั่วไป	การมีส่วนร่วม การได้เรียนรู้ร่วมกัน และการลงมือฝึกปฏิบัติจริง	
หลักเฉพาะ	1. การรู้แจ้งเห็นจริง 2. การลงมือกระทำ	การบรรยายสั้นๆ การสาธิต ฝึกปฏิบัติ ประเมินการฝึก

ที่มา : ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์. (2538). แนวทางการพัฒนาเด็กวัย 6-18 ปี โครงการพัฒนา
ครอบครัว : 32-33.

1. ขั้นตอนการรู้แจ้งเห็นจริง

1.1 การบรรยายนำ เป็นการนำเข้าสู่บทเรียนให้เกิดความน่าสนใจ และให้ข้อมูลหรือความรู้ที่จำเป็น ควรเป็นการใช้เวลาสั้นๆ และดึงการมีส่วนร่วม

1.2 สถานการณ์จำลอง ยังแบ่งได้เป็น 2 ชนิด กรณีศึกษา คือ ตั้งเป็นโจทย์ให้คิด และแสดงความคิดเห็นว่าจะทำอย่างไร กับกรณีจำลอง คือ ผู้สอนสมมติตนเองขึ้นมาเป็นบุคคลตามโจทย์ และแสดงการสนทนากับผู้เรียนทั้งห้อง จุดสำคัญของการเรียนรู้อยู่ที่การอภิปรายและการสอนประกอบสถานการณ์จำลอง

1.3 การสอนแสดงมักทำโดยตั้งผู้เรียนมีส่วนร่วม มีคู่สนทนาคนใดคนหนึ่งหรือเป็นทั้งสองคน โดยจะมีการซักซ้อมบทที่จะขึ้นมาร่วมสอนแสดงก่อน หลังจากนั้นผู้สอนจะนำการสนทนาขึ้นกระดานหรือแผ่นใส และอภิปรายและสอนประกอบบทสนทนานั้น

2. ขั้นตอนและการลงมือกระทำ

2.1 การเล่นเกมบทบาทสมมติ เป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการฝึกทักษะ โดยสมมติตัวละครและสถานการณ์ ซึ่งผู้เรียนต้องสมมติตัวเองเป็นตัวละครตามโจทย์ ดังนั้นต้องกำหนดโจทย์ให้ชัดเจน

2.2 การเล่นเกมบทบาทสมมติของตนเองเป็นจริง ในสถานการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้จริงๆ ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ตนเองและผู้อื่นได้ช่วยกันดูว่ามีการใช้ทักษะหรือไม่

สำหรับการเพศศึกษาควรใช้แนวคิดทักษะชีวิตศึกษา (Life skills education) ของกรมอนามัย และองค์การอนามัยโลก (WHO) เพื่อเป็นแนวทางในการสอน ซึ่งองค์ประกอบที่ศึกษา ควรพิจารณาให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาของพื้นที่ที่ทำการศึกษา โดยศึกษาทักษะชีวิต

กรมอนามัย (2539 : 2) ได้ให้ความหมายของความภูมิใจในตนเองไว้ว่า คือ ความรู้สึกที่
ตนเองมีคุณค่า เช่น ความมีน้ำใจ ความรู้จักให้ ความรู้จักรับ ค้นพบ และภูมิใจในความสามารถ
ด้านต่างๆ ของตนเอง โดยมีได้มุ่งสนใจอยู่แต่ในเรื่องรูปร่างหน้าตา เสน่ห์ หรือความสามารถ
ทางเพศ การเรียนเก่ง ฯลฯ เท่านั้น

ริชมอนด์ และ วิลเลียม (Richmond & William. 1971 : 425) ได้ให้ความหมายของความภูมิใจในตนเองว่า หมายถึงการพิจารณาตัดสินคุณค่า (Worthiness) ของตนเองตามความรู้สึก และเจตคติที่มีต่อตนเองของแต่ละบุคคล

มยุรี สาลีวงศ์ (2535 : 55) ได้ให้ความหมายของความภูมิใจในตนเองว่า หมายถึง การพิจารณาตัดสินคุณค่าของตน ความรู้สึกและเจตคติที่มีต่อตนเองของบุคคลในเรื่องการประสบความสำเร็จ การประสบความสำเร็จ การพึงตนเอง การปฏิเสธตนเอง การยอมรับตนเอง คิดว่าตนเองมีค่าในสังคม ตลอดจนได้รับการยอมรับจากบิดามารดา ครู อาจารย์ และเพื่อน

ความภูมิใจในตนเองได้มีผู้ให้ความหมายไว้มาก ซึ่งพอที่จะสรุปได้ว่า ความภูมิใจในตนเอง หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อตนเอง รู้ว่าตนเองมีคุณค่า มีความสามารถ มีความเชื่อมั่น เป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป และพร้อมที่จะนำสิ่งเหล่านี้มาใช้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นได้

ความภูมิใจในตนเอง จะมีการพัฒนามาตั้งแต่วัยเด็กด้วยการอบรมสั่งสอนปลูกฝัง ค่านิยมอันดีงาม นอกจากนั้นธรรมชาติและพฤติกรรมของเด็กในวัยต่างๆ ที่ได้แสดงออกมานั้น ทำให้ระดับความภูมิใจในตนเองแตกต่างกัน ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาความภูมิใจในตนเอง คือ

ความสำเร็จและความสมหวังในความรู้สึกรักของบุคคลแต่ละคน ส่งผลต่อความภูมิใจในตนเองโดยตรง การประเมินตน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความภูมิใจในตนเองมีความสัมพันธ์กันทางบวก ถ้าอายุมากขึ้นจะมีความแม่นยำในการประเมินตนเองมากขึ้น และมีความภูมิใจในตนเองมากขึ้นด้วย (Levenberg. 1976 : 1299) นอกจากนี้การประสบผลสำเร็จในด้านอื่นๆ ที่มีความสำคัญต่อเด็ก เช่น ด้านกีฬา กิจกรรมนอกหลักสูตร ความสามารถพิเศษ

การได้รับตำแหน่งสำคัญในโรงเรียน เป็นองค์ประกอบที่ส่งผลต่อความภูมิใจในตนเองเช่นกัน (มยุรี สาลิวงศ์. 2535 : 62)

2. การได้รับการยอมรับ

ความภูมิใจในตนเองเป็นส่วนสำคัญที่สุดในการที่เรามองเห็นตนเอง หรือมีความรู้เกี่ยวกับตนเองว่าเป็นคนเช่นไร และการที่บุคคลอื่นๆ เห็นและยอมรับนับถือในตัวเราก็คือ เมื่อบุคคลนั้นมองเห็นเราว่า มีคุณค่า มีเกียรติยศ เป็นบุคคลที่มีชื่อเสียง (พรรณราย ทรัพย์ะประภา. 2529 : 12)

3. การมีอำนาจหรืออิทธิพล

การมีอำนาจหรืออิทธิพล มีความสัมพันธ์กับความภูมิใจในตนเอง เป็นการโน้มน้าวบุคคลทั้งความรู้สึก และพฤติกรรมให้คล้อยตามหรือปฏิบัติตาม เป็นการสร้างศรัทธาบารมีให้ผู้อื่นได้เคารพยกย่อง เห็นความสำคัญของเรา และคิดว่าเราจะเป็นผู้นำหรือเป็นที่พึ่งของเขาได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มความภาคภูมิใจในตนเองได้เช่นกัน

4. การอบรมเลี้ยงดู

ความภูมิใจในตนเอง มีความสัมพันธ์กับการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา การมอบความรักใคร่โดยไม่มีเงื่อนไขที่แตกต่างกัน จะส่งผลต่อความภูมิใจในตนเองในวันที่เจริญเติบโต หรือวัยผู้ใหญ่อีกด้วย หลักที่สำคัญ คือ ต้องเป็นความรักใคร่ที่ได้รับอย่างต่อเนื่องจากบิดามารดา และเป็นความรักที่ได้จากสมาชิกอื่นๆ ในครอบครัว รวมไปถึงเพื่อนๆ ด้วย ผู้ที่มีความภูมิใจในตนเองสูงมักจะมีความสัมพันธ์กับภูมิหลังของครอบครัว ที่ให้ความเอาใจใส่ ให้อิสระตัดสินใจ หรือกระทำกิจกรรมต่างๆ (McNeil. 1975 : 106)

จะเห็นได้ว่า ความภูมิใจในตนเองเป็นความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อตนเอง รู้ว่าตนเองมีคุณค่า มีความสามารถ สำหรับในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งที่จะให้นักเรียน เห็นคุณค่าและภูมิใจในความสามารถของตนเอง ซึ่งจะมีผลทำให้นักเรียนมองเห็นความดีงามในตนเอง มีโอกาสได้รับความสำเร็จ เข้าใจในคุณค่าของสิ่งต่างๆ และถูกชักจูงไปมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมได้น้อยกว่าพวกที่มีความภูมิใจในตนเองต่ำ

5. แนวคิดเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคม (Social responsibility)

ฟังก์ และแวกแนล (Funk & Wagnall. 1961 : 2095) ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบต่อสังคมไว้ว่า เป็นการแสดงออกถึงการรับผิดชอบในการกระทำของตนเอง มีความซื่อสัตย์ไว้วางใจได้ และทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังรวมถึงความสามารถในการตอบสนองต่อหน้าที่ หรือข้อตกลงที่ตั้งไว้ตามอุดมคติ กฎของศีลธรรม และหลักธรรมอีกด้วย

ชานาญ นิศารัตน์ (2524 : 53) ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบไว้ว่า เป็นการยอมรับรู้และสำนึกในการกระทำของตน ยอมรับผลแห่งการกระทำของตนเองด้วยความเต็มใจ ไม่ว่าจะเป็นผลดีหรือผลร้าย ไม่ว่าจะกระทำผิดหรือถูก ไม่ปิดความรับผิดชอบไปให้ผู้อื่น และพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่เกื้อหนุนให้บุคคลปฏิบัติสอดคล้องกับกฎจริยธรรมและหลักเกณฑ์ของสังคม โดยไม่ต้องมีการบังคับควบคุมอย่างเข้มงวดจากผู้อื่น

ความรับผิดชอบขึ้นอยู่กับตัวบุคคลและการมอบหมายความรับผิดชอบ การที่บุคคลใดจะรับผิดชอบต่อสิ่งใด เขาจะต้องเห็นความสำคัญของสิ่งนั้นก่อน (สมพร สุทัศนีย์. 2537 : 30) ในการฝึกเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบ มิทตัน และเดลล์ (Mitten & Dale. 1962 : 407-416) ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

1. การฝึกความรับผิดชอบควรเริ่มตั้งแต่เด็ก
2. เด็กทุกคนควรได้ฝึกการรับผิดชอบ
3. จัดประสบการณ์ให้เหมาะสมกับวัย และความสามารถของแต่ละบุคคล
4. ควรให้เด็กได้ทราบว่าผู้ใหญ่หวังอะไรจากเขา
5. ผู้ใหญ่ต้องยึดหยุ่น ไม่เร่งรัดเกินไป
6. ต้องระลึกเสมอว่า เด็กต้องได้รับคำแนะนำจากผู้ใหญ่

กระบวนการฝึกความรับผิดชอบต่อตนเองนั้น จะประกอบด้วยขั้นตอนและกิจกรรมดังนี้ (กรมอนามัย. 2539 : 14-16)

1. ขั้นตอนการสร้างความรู้สึกร่วม ประกอบด้วยการใช้สื่อทำให้เกิดความรู้สึก เช่น เทปเสียง กรณีศึกษา และกิจกรรมโดยใช้เกม
2. ขั้นตอนการจัดระบบความคิดความเชื่อ ประกอบด้วยกิจกรรมที่เน้นกระบวนการกลุ่ม เช่น การอภิปรายข้อขัดแย้งในกลุ่มย่อย การสรุปในกลุ่มใหญ่ และการประยุกต์แนวคิดโดยการฝึกทักษะการปฏิบัติ

จะเห็นได้ว่าการฝึกเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นความสามารถของบุคคลในการแสดงออกถึงความรู้สึกสำนึกในการกระทำของตนและยอมรับผลของการกระทำ ทั้งที่เป็นผลดีและผลเสีย พร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขและเลือกปฏิบัติแต่ในสิ่งที่จะก่อให้เกิดผลดี

6. แนวคิดเกี่ยวกับทักษะการตัดสินใจ (Decision making)

แฮร์ริสัน (Harrison. 1981 : 3) ได้ให้ความหมายของการตัดสินใจว่า เป็นกระบวนการประเมินผลเกี่ยวกับทางเลือกหรือตัวเลือกที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย การคาดคะเนผลที่เกิดจากการเลือกในการปฏิบัติที่จะส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายให้ได้มากที่สุด

องค์การอนามัยโลก (WHO. 1994 : 2) กล่าวถึงการตัดสินใจว่า เป็นสิ่งนำไปสู่การตัดสินใจ เกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ ในชีวิต ซึ่งถ้าบุคคลมีการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ ในการกระทำต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ โดยมีการประเมินทางเลือก และผลจากการตัดสินใจเลือกทางเลือกนั้นๆ จะมีผลต่อสุขภาพอนามัยต่อบุคคลนั้นๆ

วุฒิชัย จานงค์ (2523 : 3) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การตัดสินใจเป็นกระบวนการเลือก ในระหว่างทางเลือกต่างๆ ซึ่งจะเป็นไปตามลำดับขั้นตอนในอันที่จะเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่งออกมา สำหรับนำไปปฏิบัติจริง

ส่วนความหมายของทักษะได้มีผู้กล่าวถึงไว้ต่างๆ ดังนี้

องค์การอนามัยโลก (WHO. 1994) ได้ให้ความหมายของทักษะไว้ว่า เป็นความสามารถในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งของบุคคล

ประเสริฐ ต้นสกุล และคณะ (2538 : 5) ได้กล่าวไว้ว่า ทักษะหมายถึงความชัดเจน และความชำนาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งมนุษย์สามารถสร้างขึ้นได้จากการเรียนรู้

กรมอนามัย (2539 : 17) ได้กล่าวถึง ทักษะว่าเป็นความสามารถที่คนเราไม่เคยมีมาก่อนแต่ได้เรียนรู้จนกระทั่งทำได้อย่างชำนาญ

โดยสรุป ทักษะการตัดสินใจ หมายถึง ความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล เพื่อเลือกแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมอย่างเป็นไปตามลำดับขั้นตอน เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย

ลักษณะของการตัดสินใจ

สมพงศ์ เกษมสิน (2517 : 194) ได้แบ่งลักษณะการตัดสินใจออกเป็น 3 ลักษณะตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นขณะกระทำการตัดสินใจดังนี้

1. การตัดสินใจภายในสถานการณ์ที่แน่นอน (Decision making under certainly situation) หมายถึง ลักษณะของการตัดสินใจ ที่ผู้ตัดสินใจสามารถทราบผลแน่นอนว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจะมีลักษณะแบบใด และควรมีกลยุทธ์ในการแก้ปัญหา ซึ่งอาจมีได้หลายทางแต่ในความเป็นจริงมีโอกาสน้อยมากที่จะเกิดสถานการณ์ในลักษณะนี้ ดังนั้นการตัดสินใจในสถานการณ์ที่แน่นอน จึงเป็นลักษณะของอุดมคติมากกว่าความเป็นจริง

2. การตัดสินใจภายใต้สถานการณ์ของการเสี่ยง (Decision making under risk situation) หมายถึง การตัดสินใจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของผลลัพธ์ที่แน่นอนน้อยกว่าการตัดสินใจภายใต้สถานการณ์ที่แน่นอน แต่พอจะทราบความน่าจะเป็นของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแต่ละเหตุการณ์ว่าเป็นอย่างไร โดยอาศัยทฤษฎีความน่าจะเป็น เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบหรือคาดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตหรือจากเหตุการณ์ที่ผ่านมา ดังนั้น ผู้ตัดสินใจจึงจำเป็นที่จะต้องใช้เทคนิควิธีหา

ข้อมูลหรือรับข่าวสารของเรื่องนั้นๆ เป็นอย่างดี เพื่อที่จะทำการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่มีความเป็นไปได้หรือได้ผลดีต่อการปฏิบัติมากที่สุด

3. การตัดสินใจภายใต้สถานการณ์ที่ไม่แน่นอน (Decision making under uncertainty situation) หมายถึง ลักษณะของการตัดสินใจที่ตรงกันข้ามกับการตัดสินใจภายใต้สถานการณ์ที่แน่นอนโดยสิ้นเชิง ผู้ตัดสินใจจะไม่สามารถทราบผลหรือความเป็นไปได้ของทางเลือกต่างๆ ไม่มีข้อมูลประกอบการตัดสินใจ ไม่มีโอกาสทราบความน่าจะเป็นของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและการตัดสินใจไม่อาจคาดการณ์ได้ การตัดสินใจภายใต้สถานการณ์ที่ไม่แน่นอนจะมีสภาวะนอกบังคับ คือตัวแปรที่ควบคุมไม่ได้ซึ่งผู้ตัดสินใจไม่อาจคาดการณ์ได้ การตัดสินใจภายใต้สถานการณ์นี้ผู้ตัดสินใจไม่มีโอกาสทราบผลลัพธ์ของแต่ละทางเลือก ดังนั้น ผู้ตัดสินใจจะไม่ทราบว่าทางเลือกใดให้ผลตอบแทนสูงที่สุด

กระบวนการตัดสินใจ

การตัดสินใจในการเลือกทางเลือกอย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำอย่างเป็นกระบวนการ เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ข้อเสนอของกระบวนการตัดสินใจไว้หลายทฤษฎีดังนี้

สโตนอร์ (Stoner, 1987 : 177-182) ได้ให้ทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการตัดสินใจเพื่อสั่งการหรือเลือกทางเลือกซึ่งอาศัยหลักเหตุผลดังนี้

1. วิเคราะห์และจำกัดขอบเขตของปัญหา รวมถึงการพิจารณาองค์ประกอบของสถานการณ์นั้นๆ ข้อจำกัดที่มีผลกระทบต่อการตัดสินใจและความเป็นไปได้ของการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่

2. การตั้งวัตถุประสงค์ หมายถึง การแยกแยะเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการตัดสินใจพร้อมทั้งเกณฑ์ที่ใช้ในการกำหนดที่ครอบคลุมคุณภาพ การยอมรับและความถูกต้อง

3. การค้นหาทางเลือก เป็นขั้นตอนที่ผู้ทำการตัดสินใจ รวบรวมข้อเท็จจริง ศักยภาพของการยอมรับทางเลือกแต่ละทางเลือกที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยง่าย

4. การประเมินทางเลือกในเรื่องความเป็นไปได้ ค่าใช้จ่าย ความเที่ยงตรง ความเสี่ยง ความไม่แน่นอนของผลที่จะเกิดขึ้นเป็นอย่างไรในแต่ละทางเลือก เพื่อเลือกทางเลือกที่จะช่วยให้แก้ปัญหาได้

5. การตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด เหมาะสมที่สุด และสอดคล้องที่สุด

6. การประเมินการตัดสินใจเป็นขั้นตอนที่จะนำไปสู่การตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดยการทบทวนทุกขั้นตอนที่ผ่านมา

7. ตัดสินใจปฏิบัติตามทางเลือก

อุไร มั่นหมั่น (2539 : 8-9) กล่าวถึงกระบวนการตัดสินใจว่า เป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ โดยใช้หลักเชิงเหตุผล เป็นลักษณะของการหาทางออกที่ดีที่สุดเป็นพื้นฐาน ซึ่งแบ่งขั้นตอนการตัดสินใจออกเป็น 5 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นตอนการแสวงหาข้อมูล (Data collection) เนื่องจากว่าปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นย่อมมีสาเหตุ การเสาะแสวงหาข่าวสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหา คือการเสาะหาสิ่งที่เป็นสาเหตุนั้น เพื่อมาเป็นส่วนประกอบในการตัดสินใจ จะต้องกระทำอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ทั้งในแง่ของการเก็บรวบรวมข้อมูล (Collective) และในแง่การวิเคราะห์ (Analysis) ซึ่งเป็นลักษณะเกี่ยวกับการวิจัย

2. ขั้นตอนการกำหนดทางเลือก (Formulating alternative) เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมากในกระบวนการตัดสินใจ เป็นความพยายามจะครอบคลุมวิถีทางที่จะแก้ปัญหาได้ในหลายๆ วิธี ต้องกำหนดให้ได้ในรูปธรรมหลัก ข้อเท็จจริงหลัก (Main fact) เป็นอย่างไรบ้าง และในทางปฏิบัติต้องสร้างฉาก (Scenario) ขึ้นมาก่อนว่าเรื่องนี้มีทางเลือกอะไรบ้าง ในทางเลือกนั้นๆ มีข้อเท็จจริงรูปธรรมหลักๆ อะไรบ้าง

3. ขั้นตอนการวิเคราะห์ทางเลือก (Analysing alternative) การวิเคราะห์ทางเลือกควรใช้ความเป็นจริงที่เป็นภาวะวิสัย (Objective analysis) พยายามหลีกเลี่ยงการนำค่า (Value) ทั้งหลายมาเกี่ยวข้องในการวิเคราะห์

4. ขั้นตอนการเปรียบเทียบค่าทางเลือก (Value comparison) ขั้นตอนนี้เป็นการเปรียบเทียบโดยนำค่า (Value) เข้ามาเกี่ยวข้อง นำมาเปรียบเทียบกับขั้นตอนอื่นๆ ที่ปลอดค่าแล้วมาพิจารณาทางเลือกอีกทีหนึ่ง

5. ขั้นตอนการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด (Choice of alternative on the best set of alternative) ขั้นตอนนี้เป็นการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด

วิธีการฝึกทักษะการตัดสินใจ จะประกอบด้วยขั้นตอน และกิจกรรมดังนี้

(กรมอนามัย. 2539 : 17-21)

1. ขั้นตอนการรู้ชัดเห็นจริง ประกอบด้วยกิจกรรม การให้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจในการเลือกทางที่เหมาะสม โดยใช้กรณีศึกษา สถานการณ์สมมติ และเกม ประกอบในการอภิปรายกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่

2. ขั้นตอนการลงมือกระทำ โดยใช้กิจกรรมการฝึกปฏิบัติจากสถานการณ์สมมติในการอภิปรายกลุ่มย่อยและสรุปในกลุ่มใหญ่

จากกระบวนการและขั้นตอนการตัดสินใจดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าทักษะการตัดสินใจ เป็นความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล เพื่อเลือกแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมตามลำดับขั้นตอน เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย และสามารถตัดสินใจแก้ปัญหาได้

7. แนวคิดเกี่ยวกับทักษะการปฏิเสธ (Denial skill)

กรมอนามัย (2539 : 183) ได้กล่าวถึงการปฏิเสธไว้ว่า การปฏิเสธเป็นสิทธิส่วนบุคคลที่ทุกคนควรยอมรับได้ โดยไม่เสียสัมพันธภาพในหมู่เพื่อน เพื่อหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ไม่เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น หรือต่อสังคม หรืออาจเกิดผลกระทบในแง่ลบตามมา

รัตนา ดอกแก้ว (2539 : 30) ได้สรุปไว้ว่า ทักษะการปฏิเสธต่อรอง เป็นสิทธิอันชอบธรรมของทุกคน และสามารถจะทำได้ โดยไม่ทำร้ายจิตใจอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งทำให้เกิดผลดีต่อตนเองในการหลีกเลี่ยงการมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมได้ และหากปฏิเสธสิ่งเหล่านี้ได้สำเร็จ อาจจะสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมหรือความต้องการของอีกฝ่ายได้

โดยสรุป ทักษะการปฏิเสธ หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการปฏิเสธ เมื่อถูกชักชวนจากเพื่อน และหาทางออกเมื่อถูกเข้าชี้ หรือสบประมาทได้อย่างเหมาะสม และไม่เสียสัมพันธภาพ การปฏิเสธเป็นสิทธิส่วนบุคคลที่ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของคนนั้นๆ ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่ผ่านมา และขึ้นอยู่กับการประเมินถึงผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับ ซึ่งมีหลักการปฏิเสธดังนี้

1. ปฏิเสธอย่างจริงจังทั้งท่าทาง คำพูด และน้ำเสียง เพื่อแสดงความตั้งใจอย่างชัดเจนที่จะขอปฏิเสธ

2. ใช้ความรู้สึกของตนเองเป็นข้ออ้างประกอบเหตุผล เพราะการใช้เหตุผลอย่างเดียว มักถูกโต้แย้งด้วยเหตุผลอื่น การอ้างความรู้สึกจะทำให้การโต้แย้งได้ยากขึ้น

3. การขอความเห็นชอบ และแสดงการขอบคุณเมื่อผู้ชวนยอมรับ จะเป็นการรักษาหัวใจของผู้ชวน

4. เมื่อถูกเข้าชี้ต่อหรือสบประมาท ไม่ควรหวั่นไหวไปกับคำพูดเหล่านั้น เพราะจะทำให้ขาดสมาธิในการหาทางออก ควรยืนหยัดการปฏิเสธและหาทางออกโดยเลือกวิธีต่อไปนี้

4.1 ปฏิเสธซ้ำโดยไม่ต้องใช้ข้ออ้างพร้อมทั้งบอกหาทางเลี่ยงจากเหตุการณ์ไป

4.2 การต่อรอง โดยการหากิจกรรมอื่นที่ดีกว่ามาทดแทน

4.3 การผลัดผ่อนโดยการขอยืดระยะเวลาออกไป เพื่อให้ผู้ชวนเปลี่ยนความตั้งใจ

ส่วนกระบวนการฝึกทักษะการปฏิเสธ จะประกอบด้วยขั้นตอนและกิจกรรมดังนี้ (กรมอนามัย. 2539 : 17-21)

1. ขั้นรู้ชัดเห็นจริง ประกอบด้วยกิจกรรม กลุ่มย่อยระดมสมอง และวิเคราะห์สถานการณ์

2. ขั้นลงมือกระทำ ใช้กิจกรรมการฝึกปฏิบัติ โดยการแสดงบทบาทสมมติ อภิปรายกลุ่มย่อย และสรุปในกลุ่มใหญ่

จะเห็นได้ว่าการฝึกทักษะปฏิบัติ เป็นความสามารถของนักเรียนในการปฏิบัติเมื่อถูกชักชวนจากเพื่อนและบุคคลอื่นเพื่อหาทางออกเมื่อถูกเข้าชี้หรือสบประมาทได้อย่างเหมาะสมและไม่เสียสัมพันธภาพ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

งานวิจัยต่างประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนเพศศึกษา

เคอร์บี ดี (Kirby D. 1985 : 421) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องประสิทธิผลของการสอนเพศศึกษา ซึ่งเป็นวิชาที่วัยรุ่นส่วนใหญ่ชอบและสนใจเรียน ผลการวิจัยพบว่า การสอนเพศศึกษาทำให้นักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้น แต่มีผลน้อยมากในเรื่องค่านิยม เจตคติทางเพศ พฤติกรรมทางเพศ และการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ จึงเป็นการเปรียบเทียบโปรแกรมการสอนเพศศึกษาที่จัดขึ้นกับผลที่ได้รับว่า เพราะเหตุใดการสอนเพศศึกษาจึงเพียงแต่สามารถทำให้นักเรียนมีความรู้เพิ่ม แต่ไม่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม ควรเพิ่มเนื้อหาในส่วนของการทำแท้ง การคุมกำเนิด การทำหมัน ซึ่งโรงเรียนและครูไม่ควรมองข้ามความสำคัญของการสอนเพศศึกษา รวมทั้งความต้องการในการเรียนรู้ของเด็กอีกด้วย และผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความคิดว่า การสอนเพศศึกษานั้นเป็นการเตรียมตัวให้กับนักเรียน โดยเฉพาะในวัยรุ่นเริ่มแรก

เมลานบี เฟลย์ และทริป (Mellanby, Phelps & Tripp. 1992 : 449) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความต้องการในการสอนเพศศึกษา โดยที่ปัจจุบันได้มีความต้องการในการเรียนการสอนวิชาเพศศึกษามากขึ้น ซึ่งได้มีการพยายามพัฒนาทฤษฎีต่างๆ ในการให้ความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา แต่ในขณะเดียวกัน จากการศึกษามากมายก็พบว่า ยังไม่สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมทางเพศในกลุ่มวัยรุ่นได้ เด็กวัยรุ่นส่วนใหญ่ยังคิดว่าการเรียนเกี่ยวกับเพศโดยกลุ่มเพื่อนมีความสำคัญมากกว่าการเรียนเกี่ยวกับเพศศึกษาในโรงเรียน

โคซारेฟ (Kosareff. 1993 : 1475) ได้ศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิผลของการสอนเพศศึกษาในโรงเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ในรัฐแคลิฟอร์เนีย โดยทำการศึกษาในกลุ่มนักเรียนที่เรียนเกี่ยวกับเพศศึกษา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนวิชาสุขภาพในโรงเรียน Jalin Gleun High School ซึ่งนักเรียนจะทำแบบฝึกหัดก่อน-หลังเรียน (Pre-Post test) พบว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างคะแนนที่ได้จากการทำแบบฝึกหัดก่อนและหลังเรียน

ลอเรนซ์ และคณะ (Lawrence, et al. 1994 : 425-435) ได้ศึกษาเรื่องการแก้ปัญหาโดยการรับรู้พฤติกรรมเพื่อช่วยเหลือวัยรุ่น ที่พึ่งพาสารเสพติดในกลุ่มเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ ปี ค.ศ.1994 ในวัยรุ่นที่เป็นกลุ่มทดลอง คือวัยรุ่นที่ใช้สารเสพติดที่ถูกส่งต่อเพื่อบำบัดรักษาด้วยยาจำนวน 19 คน ซึ่งจะได้รับกิจกรรมเพื่อลดอัตราเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์

ประกอบกับการให้ความรู้เรื่องความเสี่ยงต่อโรคเอดส์ ทักษะความสามารถทางด้านสังคม ได้แก่ การยืนยันสิทธิในการมีเพศสัมพันธ์ (Sexual assertion) การเจรจาต่อรองกับคู่นอนของตน (Partner negotiation) ทักษะการสื่อสาร (Communication skill) เทคนิคการใช้ถุงยางอนามัย และการฝึกการแก้ปัญหา (Problem solving training) พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ในเรื่องการติดเชื้อเอดส์และโรคเอดส์เพิ่มขึ้น มีเจตคติในทางที่ดีต่อการป้องกันโรค มีเจตคติที่ดีต่อการใช้ถุงยางอนามัยมากขึ้น มีการรับรู้การเสี่ยงต่อการติดเชื้อ HIV มากขึ้น (HIV vulnerability) และมีความคาดหวังในความสามารถภายในตนเองดีขึ้น และจากรายงานด้วยตนเอง (Self-report) พบว่าการมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ทางเพศสัมพันธ์มีอัตราลดลง ร่วมกับการตรวจสอบจากข้อมูลการไปรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ก็พบว่า มีอัตราลดลงเช่นเดียวกัน

โอมู (Omu, 1994 : 11) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการจัดหลักสูตรเพศศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรเพศศึกษาในเด็กก่อนวัยรุ่น เพื่อให้เด็กมีความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา และเพื่อประโยชน์ในการป้องกันการตั้งครรภ์ในเด็กวัยรุ่นในวันข้างหน้า รวมทั้งการป้องกันการติดเชื้อจากการมีเพศสัมพันธ์ โดยเฉพาะโรคเอดส์ ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ทดลองทำบทเรียนเกี่ยวกับการเตรียมตัวเข้าสู่วัยรุ่น (10 บท) และสอนในกลุ่มทดลองที่เมือง Benin และกลุ่มควบคุม (ไม่มีการสอน) ในเมือง Kaduna ผลจากการศึกษาพบว่า หลังการทดลองนักเรียนในกลุ่มทดลองมีความรู้เรื่องเพศศึกษา กลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับการสอน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบทเรียนนั้นมีประสิทธิผล และเนื้อหาเหมาะสมไม่ขัดต่อศีลธรรม นอกจากนี้ยังได้เสนอแนะว่า การเตรียมตัวผู้สอนหรือการฝึกหัดครูผู้สอน การเตรียมคู่มือการสอนตลอดจนผู้ปกครองจะมีส่วนช่วยให้การสอนประสบผลสำเร็จมากขึ้น

ซูซาน และคณะ (Susan, et al. 1995 : 145-151) ได้ศึกษาผลกระทบของโปรแกรมการป้องกันโรคเอดส์ในโรงเรียนระหว่างปี ค.ศ.1993 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลกระทบของการดำเนินโปรแกรมการป้องกันโรคเอดส์ในโรงเรียน ต่อการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงจากการมีเพศสัมพันธ์ที่ป้องกันโดยถุงยางอนามัย และวัดความตั้งใจในการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นนักเรียนเกรด 7 และ 8 ที่มีพฤติกรรมเสี่ยง จากโรงเรียนทั้งหมด 15 แห่ง โดยเป็นกลุ่มทดลอง 10 แห่ง กลุ่มควบคุมจะไม่ได้รับกิจกรรมการทดลองใดๆ นอกจากการสอนเอดส์ศึกษาตามปกติ ส่วนกลุ่มทดลองจะได้รับโปรแกรมการป้องกันโรคเอดส์แบบเบ็ดเสร็จ จำนวน 10 บทเรียน ในเกรด 7 และเพิ่มเติมอีก 5 บทเรียนในเกรด 8 เนื้อหาการสอนประกอบด้วยบทเรียนเกี่ยวกับความรู้เรื่องโรคเอดส์ การป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และการป้องกันการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์รวมทั้งการฝึกทักษะการตัดสินใจ (Decision-making) และทักษะการเจรจาต่อรอง (Resistance/Negotiation skills) โดยใช้วิธีการสอนแบบให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม (Active learning) และเทคนิคการสร้างทักษะ (Skills-building)

Techniques) ได้แก่ การบรรยาย การอภิปรายกลุ่ม ตัวแบบจากวิดีโอ การฝึกปฏิบัติในกลุ่มย่อย การแสดงบทบาทสมมติ การระดมสมอง และการอภิปรายเกี่ยวกับคำถามที่เป็นความลับของนักเรียน เมื่อสิ้นสุดโปรแกรมการดำเนินการ พบว่านักเรียนในกลุ่มทดลองมีการใช้ถุงยางอนามัยทุกครั้งเมื่อมีเพศสัมพันธ์เพิ่มขึ้นมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโปรแกรมการป้องกันโรคเอดส์ในโรงเรียนมีประสิทธิภาพต่อการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงและเพิ่มความตั้งใจที่จะมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยสูงขึ้น

คาริน และคณะ (Karin, et al. 1996 : 89-94) ได้ศึกษาเรื่องทางเลือกที่ปลอดภัย : โปรแกรมการป้องกันโรคเอดส์/โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และการตั้งครรภ์ของวัยรุ่นในโรงเรียน โดยใช้องค์ประกอบพื้นฐานของทางเลือกที่ปลอดภัย 5 องค์ประกอบ ซึ่งประกอบด้วยโครงการส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียน กลุ่มผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และสมาชิกของชุมชน เป็นกิจกรรมพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมเสริมหลักสูตรในโรงเรียนในรูปของเพื่อนช่วยเพื่อน การให้ความรู้กับผู้ปกครอง และกิจกรรมการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน โครงการส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียน จะรับผิดชอบในการวางแผน และดูแลเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรม โดยมีวัตถุประสงค์แรกของทางเลือกที่ปลอดภัยคือ เพื่อให้นักเรียนมัธยมเลื่อนการตัดสินใจที่จะมีเพศสัมพันธ์ออกไป และเพิ่มการใช้ถุงยางอนามัยในกลุ่มที่มีเพศสัมพันธ์แล้ว วัตถุประสงค์ที่สองคือเพื่อลดจำนวนนักเรียนที่คู่นอนหลายคน หรือผู้ที่ติดยาเสพติดโดยเฉพาะชนิดฉีดเข้าเส้น และเพิ่มจำนวนผู้ที่เข้ารับการปรึกษา เพื่อป้องกันโรคเอดส์และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โดยประยุกต์ใช้ความคาดหวังในความสามารถในการใช้ถุงยางอนามัย และการสื่อสารที่จะปฏิเสธการมีเพศสัมพันธ์ รวมทั้งฝึกทักษะการปฏิเสธการเจรจาต่อรอง (Refusal / Negotiation skill) ทักษะการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล (Decision-making) การแสดงบทบาทสมมติและการฝึกทักษะทำการประเมินโดยครูและนักเรียน โปรแกรมดังกล่าวบรรลุวัตถุประสงค์และได้ถูกนำไปใช้กันอย่างกว้างขวางในโรงเรียน 20 แห่งโดย 10 แห่งแรกดำเนินการในมลรัฐเท็กซัสตอนใต้ และอีก 10 แห่ง ดำเนินการในตอนเหนือของแคลิฟอร์เนีย

โอฮารา และคณะ (O Hara, et al. 1996 : 176-181) ได้ศึกษาเรื่องการใช้ผู้นำกลุ่มในโครงการป้องกันโรคเอดส์ในโรงเรียนเมื่อปี ค.ศ.1994 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการใช้ผู้นำกลุ่มที่เข้ารับการอบรมในโครงการป้องกันโรคเอดส์ และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อนนักเรียน โปรแกรมการฝึกผู้นำกลุ่มแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 คัดเลือกผู้นำกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานี้เป็นนักเรียนเกรด 10-12 จำนวน 96 คน ในมลรัฐฟลอริดาโดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เกี่ยวกับพฤติกรรมและบทบาททางด้านสุขภาพของตนเอง ระยะที่ 2 ดำเนินการฝึกอบรมผู้นำกลุ่ม โดยให้ผู้นำกลุ่มได้รับการฝึกเกี่ยวกับการป้องกันโรคเอดส์และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ซึ่งมีโปรแกรมการฝึกอบรม 8 ครั้ง ครั้งที่ 1 นำเข้าสู่บทเรียนและสร้างทักษะการสื่อสาร (Communication skills building) และการให้คำปรึกษา ครั้งที่ 2 การทำ

ให้คำนิยามกระจ่างชัด (Clarification of values) การตัดสินใจ (Decision making) และการแก้ปัญหา (Problem solving) ครั้งที่ 3 และ 4 การให้ความรู้ ปลุกฝังเจตคติและค่านิยมเกี่ยวกับโรคเอดส์และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ครั้งที่ 5 การศึกษาดูงานคลินิกกามโรคและการให้คำปรึกษาแนะนำ ครั้งที่ 6 ฝึกทักษะการเจรจาต่อรองเพื่อการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย (Negotiate for safe sex) ครั้งที่ 7 และ 8 ฝึกอบรมเกี่ยวกับภาวะผู้นำและการเตรียมดำเนินการตามโครงการฯ โดยใช้รูปแบบการอภิปรายกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ การแสดงบทบาทสมมติ และระยะที่ 3 ดำเนินตามโครงการ พบว่า นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์ที่ดีขึ้น มีความตระหนักต่อโรคเอดส์เพิ่มขึ้น มีการใช้ถุงยางอนามัยเพิ่มขึ้น และความตั้งใจต่อการมีเพศสัมพันธ์โดยมีการป้องกันสูงขึ้น และได้เสนอแนะให้มีการใช้รูปแบบผู้นำกลุ่มในโรงเรียน เป็นกลยุทธ์สำหรับโรงเรียนที่มีปัญหาในการป้องกันโรคเอดส์ต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิต

กิลไครสต์ ชิงและแมกซ์เวล (Gilchrist, Schinke, & Maxwell. 1987 : 73-84) ได้ศึกษาถึงผลของการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับทักษะชีวิต (Life skills counseling) เพื่อการแก้ปัญหาต่างๆ ในวัยรุ่น ในที่นี้จะศึกษาถึงพฤติกรรมที่เป็นปัญหาทั้ง 4 เรื่องด้วยกัน คือ การระมัดระวังที่มีแอลกอฮอล์ การสูบบุหรี่ ปัญหาความเครียด และการถูกทอดทิ้งจากสังคมในมารดาที่เป็นวัยรุ่น โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์โปรแกรมการให้คำปรึกษาทักษะชีวิต (Life skills counseling program) เพื่อให้เกิดทักษะใหม่ๆ กับวัยรุ่น โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ

1. การเตรียมความรู้ความเข้าใจ (Cognitive preparation) เป็นการให้เหตุผลเพื่อชักชวนและชักจูงให้วัยรุ่นเข้าร่วมในโปรแกรม
2. ความจำเป็นของทักษะชีวิต (Skills acquisition) เป็นการสาธิตหรือยกตัวอย่างงานวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลของการนำทักษะชีวิต ไปใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม
3. การฝึกปฏิบัติทักษะชีวิต (Practice of skills) เช่น การแสดงบทบาทสมมติ การเล่นซอมบต เป็นต้น

ซึ่งผลการศึกษาพบว่า การให้คำปรึกษาทักษะชีวิต สามารถที่จะลด ปรับเปลี่ยนหรือป้องกันพฤติกรรมรวมทั้ง 4 อย่างในวัยรุ่น คือ การป้องกันการตั้งครรภ์โดยไม่ตั้งใจ การลดความเครียดและการถูกสังคมทอดทิ้ง การลดและเลิกพฤติกรรมการสูบบุหรี่ และในเรื่องการใช้ยาและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ จะทำให้วัยรุ่นมีการใช้ยาอย่างเหมาะสม และรู้จักวิธีการหลีกเลี่ยง

ไอเซอร์ ,ไอเซอร์ และบอคเกอร์ (Eiser, C., Eiser, J. & Bocker. 1988 : 202-210) ศึกษาเรื่องการประเมินผลของกลุ่มมือสำเร็จรูปในการสอนให้เกิดทักษะชีวิตในการใช้ยาเสพติด โดยการตอบแบบสอบถามของครูจำนวน 562 คน ซึ่งโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาต่างๆ จะได้รับกลุ่มมือสำเร็จรูปเรียกว่า “Double-Take” ประกอบด้วยวีดิทัศน์ 2 เรื่อง เรื่องแรกเป็นเรื่อง Minder :

A Bittle Bit of Give and Take อีกเรื่องเกี่ยวกับ “Thinking Twice” คู่มือนี้จะประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องการใช้ยาเสพติด โดยมีคำแนะนำถึงวิธีการที่จะปฏิเสธหรือต่อต้านกับสภาพของสังคมที่บีบบังคับ ผลการศึกษาพบว่าครูส่วนใหญ่ตอบว่า คู่มือ “Double-Take” นี้สามารถช่วยประโยชน์ได้ดีมากในการจัดโปรแกรมการศึกษาเกี่ยวกับการใช้ยาเสพติด แต่ครูที่จะนำคู่มือนี้มาใช้ก็ควรจะต้องได้รับการฝึกอบรมมาโดยเฉพาะ ซึ่งก็ได้เสนอแนะว่าควรมีการฝึกอบรมครูแนะแนวให้สามารถใช้คู่มือนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

เคิร์คฮาม และชิลลิงค์ (Kirkham & Schilling. 1989 : 67-87) ได้ศึกษาถึงผลจากการจัดกิจกรรมฝึกอบรมทักษะชีวิต ให้แก่กลุ่มมารดาที่มีลูกพิการจำนวน 230 คน ซึ่งพบว่าหลังจากที่มารดาเด็กเหล่านี้ได้รับการฝึกอบรมทักษะชีวิตต่างๆ เช่น ทักษะการติดต่อสื่อสาร (Communication skills) ทักษะการแก้ปัญหา (Problem-solving skill) ทักษะการควบคุมด้านอารมณ์ (Coping skills) และการได้รับแรงสนับสนุนทางสังคมซึ่งกันและกัน ทำให้มารดาของเด็กที่พิการเกิดความมั่นใจในความสามารถของตนเอง และทำให้พวกเขา รู้สึกคลายความเครียดลงด้วย

ซาลลิส และคณะ (Sallis, et al. 1990 : 489-503) ได้ศึกษาผลของการใช้โปรแกรมการฝึกทักษะในการปฏิเสธบุหรี่แก่นักเรียนเกรด 4-7 จำนวน 78 คน ซึ่งมีอายุเฉลี่ย 12.5 ปี โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง คือ กลุ่มที่ได้รับการฝึกทักษะในการปฏิเสธบุหรี่จำนวน 39 คนและกลุ่มเปรียบเทียบจำนวน 39 คน ประเมินโดยใช้แบบทดสอบ การโต้ตอบของนักเรียนต่อการชักชวนให้สูบบุหรี่ ผลการทดลองพบว่า กลุ่มนักเรียนที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมหากล่าว จะได้คะแนนในระดับดีมากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ นอกจากนี้นักเรียนในกลุ่มทดลองจะสามารถปฏิเสธบุหรี่ จากการชักชวนของเพื่อนได้มากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ

ควีน และคณะ (Quine, et al., 1992 : 259-267) ได้ศึกษาภาคตัดขวาง (Cross sectional study) เพื่อเปรียบเทียบความตระหนักในเรื่องการใช้ยาเสพติดของเด็ก 2 กลุ่ม (อายุ 9-13 ปี) โดยเด็กกลุ่มที่ 1 จำนวน 1,044 คน จะได้รับความรู้เกี่ยวกับเรื่องยาเสพติดและโปรแกรมทักษะชีวิต ส่วนเด็กกลุ่มที่ 2 จำนวน 1,292 คน เป็นกลุ่มควบคุม จะไม่ได้รับโปรแกรมใดๆ เลย ซึ่งการประเมินผลเด็กนั้นได้จากการตอบแบบสอบถามของผู้บริหารแต่ละโรงเรียน ผลการศึกษาครั้งแรกพบว่า มีความแตกต่างกันของลักษณะพื้นฐานของนักเรียนทั้ง 2 กลุ่มอยู่บางประการ คือ พบว่าเด็กกลุ่ม 1 นั้น ส่วนใหญ่มาจากโรงเรียนรัฐบาลและอยู่ในโรงเรียนที่มีเศรษฐกิจที่สูงกว่า จึงได้มีการวิเคราะห์ผลใหม่ โดยการควบคุมตัวแปรซ้อนเหล่านี้ผลการศึกษาพบว่า เด็กที่ได้รับโปรแกรมนี้อาจเป็นตัวแทนในเรื่องความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดเท่านั้น แต่ไม่ได้เป็นตัวทำนายความตั้งใจต่อการสูบบุหรี่ หรือการดื่มแอลกอฮอล์

ดิโลเรนโซ (Dilorenzo. 1993 : 73-78) ได้ศึกษาโปรแกรมป้องกันการสูบบุหรี่ในโรงเรียน (Primary prevention) ของนักเรียนในสถานศึกษาระดับเกรด 7 โดยวิธีการใช้รูปแบบจิตวิทยาสังคม ซึ่งคำนึงถึงพ่อแม่ เพื่อน และอิทธิพลของสื่อ รวมทั้งการสอนทักษะการปฏิเสธ

เพื่อต่อต้านการสูบบุหรี่จากสังคม พบว่าตัวแปรที่มีผลต่อการศึกษามี 3 ตัวแปร คือ ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับบุหรี่ ทักษะการปฏิเสธการสูบบุหรี่ และเจตคติ โดยใช้แบบสอบถามก่อนและหลังการทดลอง พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีความรู้และทักษะการปฏิเสธการริเริ่มการสูบบุหรี่ตั้งแต่แรกเพิ่มมากขึ้น และได้มีการติดตามผลหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมไปแล้ว 1 เดือน และหลังจากนั้นอีก 1 ปี พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองยังคงมีทักษะการปฏิเสธเพื่อการไม่สูบบุหรี่เช่นเดิม

งานวิจัยในประเทศไทย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนเพศศึกษา

ยุพิน รุ่งแจ้ง (2533 : 106-118) ได้ศึกษาถึงผลการวิเคราะห์การจัดหลักสูตรเพศศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ พบว่าหลักสูตรเพศศึกษาที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมีวัตถุประสงค์ที่ยังไม่ครอบคลุมในเรื่องการเรียนรู้โทษ และอันตรายจากการประพฤติดังทางเพศ การมีเจตคติที่ดีงามต่อเรื่องเพศ การยอมรับว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องธรรมชาติและสามารถอดทนรอได้ในพฤติกรรมทางเพศ ปัญหาที่พบในการสอนคือ รายละเอียดในบทเรียนมีน้อย เวลาการสอนก็มีน้อย ครูขาดความรู้และความชำนาญ เนื้อหาบางตอนครูไม่กล้าสอน และวิธีสอนส่วนใหญ่เป็นการสอนแบบบรรยาย นอกจากนั้นควรจะมีการให้ความรู้ ในเรื่องการลดแรงขับทางเพศ ความเชื่อและความเข้าใจผิดในเรื่องเพศ ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ การใช้ชีวิตร่วมกัน และการปฏิบัติตัวทางเพศ

ศันสนีย์ วงศาโรจน์ (2537 : 98-112) ได้ศึกษาปัญหาและความต้องการของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กลุ่ม 4 กรุงเทพมหานคร กับหลักสูตรครอบครัวศึกษา จากกลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 333 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนต้องการเรียนรู้ในเรื่องปัญหาการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย เช่น การเป็นสาว การมีกลิ่นตัว การเปลี่ยนแปลงของอวัยวะ ปัญหาการปรับตัวให้เข้ากับเพื่อน ครู อาจารย์ เพื่อนต่างเพศ การควบคุมอารมณ์ ปัญหาการหาทางออกเมื่อมีความต้องการทางเพศ ส่วนในเรื่องหลักสูตร ควรจะมีการเพิ่มเติมในเรื่องโทษของการทำแท้ง การเลือกคู่ครอง และปัญหาความต้องการทางเพศสัมพันธ์ ซึ่งเป็นเนื้อหาที่สอนในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่ควรนำมาสอนในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นด้วย

รัชณี ณ ระนอง และคณะ (2538 : บทคัดย่อ) ได้ทำการประเมินผลโครงการพัฒนาบุคลากร เพื่อการดำเนินงานป้องกันโรคเอดส์ในกลุ่มวัยรุ่น ปีพ.ศ. 2537 เพื่อศึกษาความคิดเห็นของบุคลากรภายหลังการอบรมตามโครงการฯ โดยการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มนักเรียนที่ครูได้ดำเนินการทดลองสอนเสริมกับกลุ่มที่ไม่ได้รับการสอนเสริม ในนักเรียนระดับชั้น ป.6-ม.6 จำนวน 12,160 คน เป็นกลุ่มควบคุม 6,012 คน เป็นกลุ่มทดลอง 6,148 คน รวมทั้งประชากรครูและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขผู้ผ่านการอบรมตามโครงการ จำนวน 327 คน พบว่า ทั้งนักเรียน ครู และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่ได้รับการอบรม ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการสอนตามแผนการสอนใน

คู่มือจะช่วยให้นักเรียนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยง และหน่วยการสอนที่มีความจำเป็นต้องสอนเป็นอันดับแรกคือ เรื่องเพศและเอดส์เป็นปัญหาใกล้ตัว ส่วนผลการทดลองความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยเจตคติ และทักษะการสื่อสารของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลองพบว่าไม่แตกต่างกัน และภายหลังการทดลองค่าคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนในกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$)

✓ จิราพร มงคลประเสริฐ (2539 : 98-102) ได้ศึกษาผลของการใช้แผนการสอนเพศศึกษาต่อความรู้ เจตคติ และสุขปฏิบัติทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จังหวัดน่าน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 78 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 39 คน และกลุ่มควบคุม 39 คน กลุ่มทดลองจะได้รับการสอน โดยใช้บทเรียนโปรแกรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยมีกิจกรรมเป็นการบรรยาย การอภิปรายกลุ่มและการเล่นเกม ส่วนกลุ่มควบคุมจะได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติ ผลการวิจัยพบว่า หลังการทดลอง 1 สัปดาห์ และ 4 สัปดาห์ กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความรู้ เจตคติ และสุขปฏิบัติทางเพศสูงกว่าก่อนการทดลอง และสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

พรทิพย์ ศิริภัทรราชย์ (2539 : 140) ได้ศึกษาพฤติกรรมสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และโรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) ผลการวิจัยพบว่านักเรียนชายและนักเรียนหญิงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร มีความรู้เรื่องเพศในระดับไม่น่าพอใจ เจตคติเกี่ยวกับเรื่องเพศในระดับเกณฑ์ดี และการปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องเพศไม่ถูกต้อง ส่วนนักเรียนชายและนักเรียนหญิงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) มีความรู้เรื่องเพศในระดับพอใช้ เจตคติเกี่ยวกับเรื่องเพศในระดับเกณฑ์ดี และการปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องเพศไม่ถูกต้อง

สุภาภักดิ์ ผ่องน้อย (2544 : 112-118) ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้กระบวนการแนะแนว เพื่อพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนกุนนทีรุทธารามวิทยาคม โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 60 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 30 คน และกลุ่มควบคุม 30 คน กลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้กระบวนการแนะแนวเรื่องเพศศึกษาในชั้นเรียน และมีการฝึกทักษะชีวิตด้วยกระบวนการกลุ่ม การอภิปราย และบทบาทสมมติ จำนวน 4 ครั้ง ผลการวิจัยพบว่าภายหลังการทดลอง นักเรียนกลุ่มทดลองมีการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติดีกว่าก่อนการทดลอง และดีกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

✓ วิภาพรรณ ผลผลา (2541 : 97-102) ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมการเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อป้องกันเอดส์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสตรีวิทยา 2 ใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 99 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองจำนวน 50 คน กลุ่มควบคุมจำนวน 49 คน กลุ่มทดลองได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยใช้โปรแกรมการเสริมสร้างทักษะชีวิตด้านเจตคติเพื่อป้องกันเอดส์และโปรแกรมการเสริมสร้างทักษะชีวิตด้านทักษะการปฏิเสธเพื่อป้องกันเอดส์ ใช้เวลาในการดำเนินกิจกรรมตามโปรแกรมเป็นเวลา 4 สัปดาห์ ผลการทดลองพบว่า ภายหลังการทดลองคะแนนเฉลี่ยต่อเจตคติเพื่อป้องกันเอดส์และคะแนนเฉลี่ยทักษะการปฏิเสธเพื่อป้องกันเอดส์ของกลุ่มทดลองดีกว่าก่อนการทดลอง และดีกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จริยา อภิรักษ์อาภา (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมสุขศึกษาโดยใช้การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อป้องกันเอดส์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จังหวัดราชบุรี ใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 60 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองจำนวน 30 คน กลุ่มควบคุมจำนวน 30 คน กลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยใช้การสอนแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้เห็นคุณค่าศักดิ์ศรีของชายและหญิง การตระหนักถึงเพศและเอดส์อันเป็นปัญหาใกล้ตัว การเห็นความสำคัญของการสร้างสรรค์สังคมและทักษะการปฏิเสธเพื่อป้องกันเอดส์ ผลการทดลองพบว่า เจตคติหลังการทดลองของกลุ่มทดลองดีกว่ากลุ่มควบคุม และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

✓ กฤษณา ตรียมณีรัตน์ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 60 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองจำนวน 30 คน กลุ่มควบคุมจำนวน 30 คน กลุ่มทดลองได้รับการจัดกิจกรรมของโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้านความตระหนักในตนเอง ทักษะการตัดสินใจไม่สูบบุหรี่และการแก้ปัญหา ทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ และทักษะการจัดการกับความเครียด ผลการทดลองพบว่า ภายหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีทักษะดีกว่าก่อนได้รับโปรแกรมสุขศึกษาและดีกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิต

รัตน ดอกแก้ว (2539 : 134-147) ได้ศึกษาผลการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันโรคเอดส์ของนักเรียนอาชีวศึกษา จังหวัดแพร่ เพื่อศึกษาผลการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันโรคเอดส์ตามแนวคิดเกี่ยวกับทักษะชีวิตศึกษาขององค์การอนามัยโลก ในกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 81 คน เป็นกลุ่มทดลอง 40 คน และกลุ่มควบคุม 41 คน โดยได้รับการพัฒนาทักษะการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ทักษะการปฏิเสธต่อรอง ทักษะการพัฒนาปรับเปลี่ยนเจตคติและความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง โดยนำทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมมาประยุกต์ใช้ในการวิจัย ผลการศึกษาพบว่า ภายหลังการทดลอง 1 สัปดาห์ และ 4 สัปดาห์ พบว่ากลุ่มทดลองมีทักษะดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สุทธิสารณ์ วัฒนมะโน (2540 : ก-ข) ได้ศึกษาผลของการประยุกต์โปรแกรมทักษะชีวิตเพื่อป้องกันโรคเอดส์ของนักเรียนชายชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดปราจีนบุรี ใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 86 คน เป็นกลุ่มทดลอง 44 คน กลุ่มเปรียบเทียบ 42 คน โดยกลุ่มทดลองจะได้รับการโปรแกรมทักษะชีวิต ตามแนวคิดทักษะชีวิตศึกษาขององค์การอนามัยโลกร่วมกับนำทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีประสบการณ์จริงของคอล์บมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน หลังการทดลองพบว่า กลุ่มทดลองมีความตระหนักในตนเองเกี่ยวกับโรคเอดส์ ความรับผิดชอบในการป้องกันโรคเอดส์ ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการปฏิเสธและมีพฤติกรรมการป้องกันโรคเอดส์ดีขึ้นกว่าก่อนการทดลองและดีกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ยังพบว่า ความตระหนักในตนเองเกี่ยวกับโรคเอดส์ ความรับผิดชอบในการป้องกันโรคเอดส์ ทักษะการตัดสินใจและทักษะการปฏิเสธเพื่อป้องกันโรคเอดส์ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันโรคเอดส์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

พิชัย ไทยอุดม (2540 : จ) ได้ศึกษาผลของการประยุกต์แนวคิดทักษะชีวิตศึกษาในการสอนเพศศึกษาแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดปราจีนบุรี ใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 78 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 40 คน และกลุ่มควบคุม 38 คน ซึ่งกลุ่มทดลองจะได้รับการสอนเพศศึกษาโดยประยุกต์แนวคิดทักษะชีวิตศึกษา ตามรูปแบบของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข และองค์การอนามัยโลกมาใช้ในการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ส่วนกลุ่มควบคุมจะได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติของโรงเรียน มีการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ครั้ง คือ ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา ความภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการสื่อสารและการสร้างสัมพันธภาพสูงกว่าก่อนทำการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า กลุ่มทดลองมีความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการสื่อสารและการสร้างสัมพันธภาพสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ

ทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนความรู้ในเรื่องเพศศึกษา และความภูมิใจในตนเองแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ดุขฎี เจริญสุข (2540 : ก-ข) ได้ศึกษาผลการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันโรคเอดส์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 72 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 37 คนและกลุ่มควบคุม 35 คน ซึ่งกลุ่มทดลองจะได้รับโปรแกรมการพัฒนาทักษะชีวิตศึกษา โดยประยุกต์ใช้แนวคิดทักษะชีวิตขององค์การอนามัยโลกและทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมของแบนดูรา ส่วนกลุ่มควบคุมจะได้รับการเรียนการสอนตามหลักสูตรปกติของโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยด้านทักษะการปฏิเสธและพฤติกรรมป้องกันโรคเอดส์สูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % และทักษะการปฏิเสธสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ยังพบความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกลดคุณค่าในตนเอง ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทักษะการตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล ทักษะการปฏิเสธกับพฤติกรรมป้องกันโรคเอดส์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value}<0.05$)

ปรีชา แจ่มวิถิลี (2540 : จ) ได้ศึกษาการประยุกต์ทักษะชีวิตในโปรแกรมสุขศึกษาเพื่อให้เกิดพฤติกรรมป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และเอดส์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กรุงเทพมหานคร โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 87 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 46 คน และกลุ่มเปรียบเทียบ 41 คน ใช้เวลาในการทดลอง 12 สัปดาห์ โดยกลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมสุขศึกษาประกอบด้วย การบรรยายประกอบวีดิทัศน์และภาพพลิก การอภิปรายกลุ่ม สถานการณ์จำลอง และการแสดงบทบาทสมมติ ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังการทดลอง นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนความรู้เรื่องโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และเอดส์ เจตคติเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์ ทักษะการแก้ปัญหาของพฤติกรรมเสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์ ทักษะการปฏิเสธ การชักชวนให้มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์ และพฤติกรรมป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และเอดส์ถูกต้องมากขึ้นกว่าการทดลองและมากขึ้นกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

นรลักษณ์ เอื้อกิจ (2541 : 119-123) ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมการพัฒนาทักษะชีวิตต่อพฤติกรรมป้องกันการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 101 คน แบ่งเป็นห้องทดลอง จำนวน 51 คน และห้องเปรียบเทียบจำนวน 50 คน ใช้เวลาในการทดลอง 1 สัปดาห์ โดยกลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมการพัฒนาทักษะชีวิตของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข และองค์การอนามัยโลก โดยใช้เทคนิคกระบวนการกลุ่ม ซึ่งได้แก่การอภิปรายกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย การระดมสมอง การแสดงบทบาทสมมติ ตลอดจนการใช้สื่อวีดิทัศน์ กรณีศึกษา ใช้เวลาในการสอนวันละ 1 ครั้ง ครั้งละ 1 คาบเรียน คาบเรียนละ 50 นาที รวมจำนวน 5 ครั้ง ใช้เวลาใน

คาบเรียนของวิชาสุขศึกษา แขนง และกิจกรรมอิสระ เพื่อให้ให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสม ความตระหนักในตนเอง ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการแก้ปัญหา และทักษะการปฏิเสธ ตลอดจนมีพฤติกรรมป้องกันตนเองเพื่อหลีกเลี่ยงการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน ผลการวิจัยพบว่า หลังการทดลอง 1 สัปดาห์ กลุ่มทดลองมีคะแนนความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสม ความตระหนักในตนเอง ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการแก้ปัญหา และทักษะการปฏิเสธ ตลอดจนมีพฤติกรรมป้องกันตนเองเพื่อหลีกเลี่ยงการมีเพศสัมพันธ์สูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จรรยา ลาภศิริอนันต์กุล (2543 : 90-95) ได้ศึกษาผลการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันการเสพยาบ้าของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นผ่านชุมชนนักเรียน บ้านโป่งราชบุรี ซึ่งกลุ่มทดลองจะได้รับการจัดกิจกรรมกระบวนการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อป้องกันการเสพยาบ้าโดยผ่านชุมชนโดยใช้สื่อ เช่น วิดีทัศน์ เครื่องฉายข้ามศีรษะ ฯลฯ ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีความรู้เกี่ยวกับยาบ้า การรู้จักตนเอง เข้าใจตนเองและเห็นคุณค่าของตนเอง การแก้ปัญหาเมื่อเผชิญความกดดัน การปฏิเสธและการต่อรอง การจัดการกับความเครียดดีกว่าก่อนการทดลอง

สุขฤดี ธัชศฤงคารสกุล (2543 : 152-159) ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมการเสริมสร้างทักษะชีวิตเพื่อป้องกันการเสพยาบ้าของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในโรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 87 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 46 คน และกลุ่มควบคุม จำนวน 41 คน โดยกลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมการเสริมสร้างทักษะชีวิตเพื่อป้องกันการเสพยาบ้า เพื่อให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงการเห็นคุณค่าในตนเอง ความตระหนักในตนเอง ทักษะการตัดสินใจเพื่อป้องกันการเสพยาบ้า ทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ และพฤติกรรมป้องกันการเสพยาบ้า ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพดีกว่าก่อนการทดลองและดีกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากการศึกษาแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพศศึกษาที่มีประสิทธิภาพ จะต้องทำให้เกิดการเรียนรู้สูงสุด ซึ่งสามารถทำได้โดยอาศัยหลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางหรือนักเรียนเป็นสำคัญ กระบวนการเรียนการสอนเน้นการฝึกทักษะ และการสร้างเจตคติจากประสบการณ์เดิมของนักเรียน นักเรียนต้องเป็นผู้ปฏิบัติและเป็นผู้กระทำเพื่อให้เกิดการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่การเรียนรู้ใหม่ๆ ที่ท้าทายอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันทักษะชีวิตอันเป็นความสามารถขั้นพื้นฐานของบุคคลในการปรับตัวและเลือกทางเดินชีวิตที่เหมาะสม ในการเผชิญปัญหาต่างๆ ที่อยู่รอบตัวในสภาพสังคมปัจจุบัน และเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัว

ในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยการถ่ายทอดประสบการณ์ด้วยการฝึกให้เยาวชน “คิดเป็น ทำเป็น” มีทักษะที่จำเป็น เพื่อให้มีภูมิคุ้มกันและป้องกันตนเองให้หลุดพ้นจากสถานการณ์ที่จะนำไปสู่พฤติกรรมเสี่ยงในเรื่องเพศ เกิดความภูมิใจในตนเอง มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีทักษะการตัดสินใจ และทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ อันเป็นแนวทางในการพัฒนาเยาวชนของชาติในอนาคต นอกจากเรื่องเพศแล้วทักษะชีวิตยังสามารถนำไปปรับใช้ในเรื่องอื่นๆ ได้ เช่น ทักษะการป้องกันตนเองจากสิ่งเสพติดต่างๆ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental research) ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาผลของการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) ในกลุ่มทดลอง โดยเปรียบเทียบกับการสอนเพศศึกษาตามปกติในกลุ่มควบคุม โดยผู้วิจัยได้นำแนวคิดและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาดำเนินการตามลำดับดังนี้

1. การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
2. รูปแบบการวิจัย
3. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล
6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดประชากรและเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนชายและนักเรียนหญิงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2545 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนชายและนักเรียนหญิงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2545 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 95 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบ่งกลุ่ม (Cluster random sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นกลุ่ม (Cluster) ด้วยการจับฉลากมา 2 ห้อง แล้วจับฉลากอีกครั้งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ดังนี้

1. กลุ่มทดลอง (Experimental group) ห้อง ม 1/1 จำนวน 48 คน ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษา
2. กลุ่มควบคุม (Control group) ห้อง ม 1/3 จำนวน 47 คน ได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติ

รูปแบบการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัย : Compromise experimental group-control group ดังนี้ (Kerlinger. 1986 : 315)

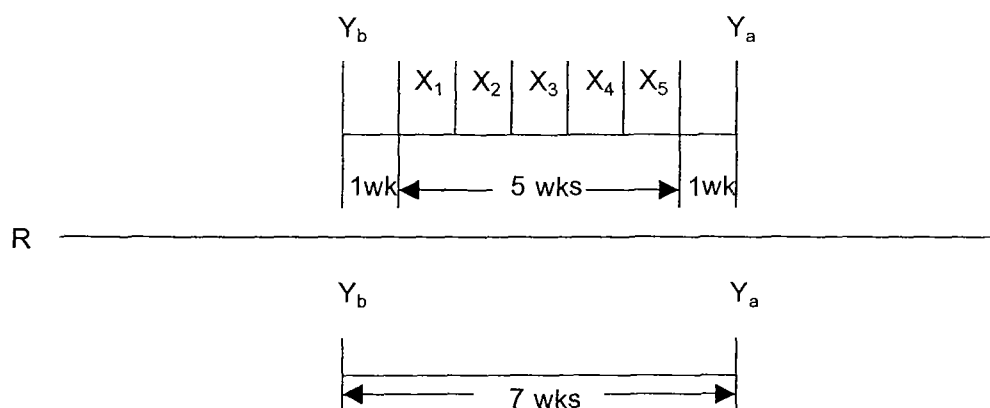
	Y_b	X	Y_a	(Experimental)
R				
	Y_b	$\sim X$	Y_a	(Control)

ภาพประกอบ 13 รูปแบบการวิจัย

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิจัย

Y_b	แทน	การสอบก่อนทำการทดลอง (Pre-test) ในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม
Y_a	แทน	การสอบหลังทำการทดลอง (Post-test) ในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม
X	แทน	การสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษา
$\sim X$	แทน	ไม่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษา (ได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติ)
R	แทน	การสุ่มกลุ่มตัวอย่างของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษา

จากรูปแบบการวิจัย มีรูปแบบในการทดลองดังแสดงในภาพประกอบ 14

ภาพประกอบ 14 รูปแบบการทดลอง

สัญลักษณ์ที่ใช้ในรูปแบบการทดลอง

- Y_b แทน การสอบก่อนทำการทดลอง (Pre-test) 1 สัปดาห์ใน
กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม
- Y_a แทน การสอบหลังทำการทดลอง (Post-test) 1 สัปดาห์ใน
กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม
- X₁ – X₅ แทน การสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อความรู้
และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษา จำนวน 5 ครั้ง

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

1. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ การสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ประกอบด้วย แผนการสอนและกิจกรรมจำนวน 5 แผน ได้แก่

- 1.1 แผนการสอนความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา
- 1.2 แผนการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดความภูมิใจในตนเองเกี่ยวกับเพศศึกษา
- 1.3 แผนการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคมเกี่ยวกับเพศศึกษา
- 1.4 แผนการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดทักษะการตัดสินใจเกี่ยวกับเพศศึกษา
- 1.5 แผนการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพเกี่ยวกับ

เพศศึกษา

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

1. ศึกษาเนื้อหาจากตำรา เอกสาร และการวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัยรุ่น เพศศึกษา การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษา
2. ศึกษาวิธีการเขียนแผนการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
3. เขียนแผนการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
4. นำแผนการสอนที่เขียนให้คณะกรรมการควบคุมปริญญาบัณฑิตตรวจสอบ เพื่อพิจารณาและปรับปรุงแก้ไข

การหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

1. ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนเพศศึกษา การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษา จำนวน 5 ท่าน ช่วยพิจารณาความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content validity) และความเที่ยงตรงตามโครงสร้าง (Construct validity) ของแผนการสอนที่จัดทำขึ้นพร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะ
2. ปรับปรุงแผนการสอนตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ
3. นำแผนการสอนไปทดลองใช้กับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน จำนวน 50 คน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างก่อนนำไปใช้จริง เพื่อดูความเหมาะสมของภาษา เวลาที่ใช้และกิจกรรมที่ใช้ในการฝึกทักษะชีวิตโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
4. ปรับปรุงแผนการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

2. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบทดสอบความรู้และแบบสอบถามทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาที่สร้างขึ้นจากแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 6 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของนักเรียน ได้แก่ อายุ เพศ จำนวนพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน ที่พักอาศัย สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัว การอบรมเลี้ยงดู สถานภาพสมรสของบิดามารดา การคบเพื่อนต่างเพศ วิธีจัดการกับตนเองเมื่อมีอารมณ์หรือความรู้สึกทางเพศ แหล่งที่ได้รับข้อมูลข่าวสารหรือความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา กิจกรรมที่ชอบทำในยามว่าง ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบสำรวจรายการ (Check list) จำนวน 11 ข้อ

ส่วนที่ 2 แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อเป็นการทดสอบความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษาในหัวข้อเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายของวัยรุ่น บทบาทของชายและหญิง การเรียนรู้และการปรับตัวในเรื่องเพศอย่างเหมาะสม สุขวิทยาเกี่ยวกับเรื่องเพศ การอยู่ร่วมกันของชายหญิง การปรับตัวให้เข้ากับครอบครัวและสังคม เป็นคำถามแบบ 4 ตัวเลือก ซึ่งในแต่ละข้อคำถามจะมีคำตอบที่ถูกต้องเพียงคำตอบเดียวเท่านั้น จำนวน 26 ข้อ

เกณฑ์การให้คะแนน

ตอบถูกให้	1	คะแนน
ตอบผิดหรือไม่ตอบให้	0	คะแนน

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามความภูมิใจในตนเอง (Self-esteem) เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นโดยศึกษาจากแบบสอบถามความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของ รัตนา ดอกแก้ว (2539 : 112-113) ซึ่งได้นำมาศึกษาวิจัยเรื่องผลการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันโรคเอดส์ตามแนวคิดเกี่ยวกับทักษะชีวิตศึกษาขององค์การอนามัยโลก ในนักเรียนอาชีวศึกษา จังหวัดแพร่ ลักษณะของแบบสอบถามความภูมิใจในตนเอง เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) มี 3 ระดับ คือ เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย เป็นข้อความให้แสดงความคิดเห็น ซึ่งประกอบด้วยข้อความที่เป็นทางบวก จำนวน 12 ข้อและข้อความที่เป็นทางลบ จำนวน 10 ข้อ โดยให้ผู้ตอบเลือกเพียง 1 ตัวเลือก

เกณฑ์การให้คะแนน

		ข้อความที่เป็นทางบวก	ข้อความที่เป็นทางลบ
เห็นด้วย	มีค่า	3 คะแนน	1 คะแนน
ไม่แน่ใจ	มีค่า	2 คะแนน	2 คะแนน
ไม่เห็นด้วย	มีค่า	1 คะแนน	3 คะแนน

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นโดยศึกษาจากแบบสอบถามความรับผิดชอบต่อสังคม ของพิชัย ไทยอุดม (2540 : 161-162) ซึ่งได้นำมาศึกษาวิจัยเรื่องการประยุกต์แนวคิดทักษะชีวิต ในการสอนเพศศึกษาแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดปราจีนบุรี ลักษณะของแบบสอบถามความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) มี 3 ระดับ คือ เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย เป็นข้อความให้แสดงความคิดเห็น ซึ่งประกอบด้วยข้อความที่เป็นทางบวก จำนวน 9 ข้อและข้อความที่เป็นทางลบ จำนวน 14 ข้อ โดยให้ผู้ตอบเลือกเพียง 1 ตัวเลือก

เกณฑ์การให้คะแนน

		ข้อความที่เป็นทางบวก	ข้อความที่เป็นทางลบ
เห็นด้วย	มีค่า	3 คะแนน	1 คะแนน
ไม่แน่ใจ	มีค่า	2 คะแนน	2 คะแนน
ไม่เห็นด้วย	มีค่า	1 คะแนน	3 คะแนน

ส่วนที่ 5 แบบสอบถามทักษะการตัดสินใจ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นโดยศึกษาจากแบบสอบถามทักษะการตัดสินใจ ของสุขฤดี ธัชศฤงคารสกุล (2543 : 216-218) ซึ่งได้นำมาศึกษาวิจัยเรื่องโปรแกรมการเสริมสร้างทักษะชีวิตเพื่อป้องกันการเสพยาบ้าของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในเขตกรุงเทพมหานคร ลักษณะของแบบสอบถามทักษะการตัดสินใจ เป็นแบบสอบถามที่มีลักษณะคำถามที่สร้างขึ้นประกอบด้วยข้อคำถามที่เป็นปรนัย เป็นข้อความให้แสดงความคิดเห็น ให้นักเรียนเลือกตอบจากสถานการณ์ที่กำหนดให้มี 5 ตัวเลือก เกณฑ์การให้คะแนน คือ 1 – 3 โดยแต่ละตัวเลือกอาจมีคะแนนซ้ำกันได้ จำนวน 13 ข้อ

เกณฑ์การให้คะแนน

- 1 คะแนน ถ้าตัดสินใจเลือกตัวเลือกที่ไม่เป็นประโยชน์หรือเป็นผลเสียต่อตนเอง
- 2 คะแนน ถ้าตัดสินใจเลือกตัวเลือกที่เป็นประโยชน์หรือเป็นผลดีต่อตนเอง แต่ไม่ได้แสดงเหตุผลหรือแสดงเหตุผลที่ไม่เหมาะสมในการตัดสินใจ
- 3 คะแนน ถ้าตัดสินใจเลือกตัวเลือกที่เป็นประโยชน์หรือเป็นผลดีต่อตนเอง พร้อมกับแสดงเหตุผลที่เหมาะสมในการตัดสินใจ

ส่วนที่ 6 แบบสอบถามทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยดัดแปลงจากแบบสอบถามทักษะการปฏิเสธเพื่อป้องกันเอดส์ ของวิภาพรรณ ผลผลา (2541 : 149) ซึ่งได้นำมาศึกษาวิจัยเรื่องประสิทธิผลของโปรแกรมการเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อป้องกันเอดส์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสตรีวิทยา ลักษณะของแบบสอบถามทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย เป็นข้อความให้แสดงความคิดเห็น ซึ่งประกอบด้วยข้อความที่เป็นทางบวก และข้อความที่เป็นทางลบ โดยให้ผู้ตอบเลือกเพียง 1 ตัวเลือก

เกณฑ์การให้คะแนน

		ข้อความที่เป็นทางบวก	ข้อความที่เป็นทางลบ
เห็นด้วย	มีค่า	3 คะแนน	1 คะแนน
ไม่แน่ใจ	มีค่า	2 คะแนน	2 คะแนน
ไม่เห็นด้วย	มีค่า	1 คะแนน	3 คะแนน

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล

1. ศึกษาเนื้อหาจากตำรา เอกสาร และการวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องร่วมกับการศึกษาปัญหาที่เป็นข้อมูลพื้นฐานจากอาจารย์และนักเรียนในโรงเรียน ในเรื่องทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
2. ศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการสร้างแบบทดสอบความรู้และแบบสอบถามทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษา จากตำราการวัดผลการศึกษาและการประเมินผลทางสุขศึกษา
3. กำหนดขอบเขตและประเด็นหลักของทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษา แล้วนำมาสร้างแบบสอบถามของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
4. นำเครื่องมือที่สร้างให้คณะกรรมการควบคุมปริญญาบัณฑิตตรวจสอบเพื่อพิจารณาและนำมาปรับปรุงแก้ไข

การหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การหาความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content validity) โดยนำเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนเพศศึกษา ทักษะชีวิต และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม จำนวน 5 ท่าน ช่วยพิจารณาว่าสอดคล้องกับสิ่งที่จะวัดหรือไม่ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะ

1.1 การพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญว่าสอดคล้องกับสิ่งที่จะวัดหรือไม่ มีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้ (พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2543 : 117)

ถ้าแน่ใจว่าสอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการวัด ให้คะแนน +1

ถ้าไม่แน่ใจว่าสอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการวัด ให้คะแนน 0

ถ้าแน่ใจว่าไม่สอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการวัด ให้คะแนน -1

1.2 นำผลการให้คะแนนของผู้เชี่ยวชาญมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IC) ในแต่ละข้อ ถ้าข้อคำถามใดมีค่าดัชนีความสอดคล้องมากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 แสดงว่าข้อนั้นมีความเที่ยงตรงตามเนื้อหาสามารถนำไปใช้ได้ แต่ถ้าข้อคำถามใดมีค่าดัชนีความสอดคล้องน้อยกว่า 0.50 ก็แสดงว่าข้อนั้นไม่มีความเที่ยงตรงตามเนื้อหา ไม่สามารถนำไปใช้ได้ พบว่าข้อคำถามมีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.60-1.00

2. นำเครื่องมือไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน จำนวน 50 คน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อจะได้นำไปหาค่าความยากง่าย ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่น

3. การหาค่าความยากง่าย (Difficulty) โดยนำแบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษาที่ได้นำไปทดลองใช้ มาวิเคราะห์หาสัดส่วนระหว่างจำนวนผู้ที่ตอบแบบทดสอบถูกในแต่ละข้อ ต่อจำนวนผู้ตอบแบบทดสอบทั้งหมด คัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าความยากง่ายระหว่าง 0.20 ถึง 0.80 (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2538 : 209-210) ได้จำนวน 26 ข้อ มีค่าความยากง่ายระหว่าง 0.20-0.88 มีข้อคำถามที่ง่าย (มีค่าความยากง่ายเกิน .80) จำนวน 1 ข้อ ได้มีการปรับปรุงก่อนนำไปใช้ ดังแสดงในตาราง 22

4. การหาค่าอำนาจจำแนก (Discrimination)

4.1 แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา หลังจากตรวจให้คะแนนแล้ว ให้เรียงลำดับคะแนนจากคะแนนสูงไปต่ำ จากนั้นนำมาแบ่งนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่ม โดยใช้เทคนิค 35 % ที่ได้กลุ่มสูง กลุ่มต่ำอย่างละ 17 คน ได้นักเรียนที่ได้คะแนนสูงสุดลงมา 17 คนเป็นกลุ่มเก่ง และนักเรียนที่ได้คะแนนต่ำสุดขึ้นไป 17 คนเป็นกลุ่มอ่อน แล้วจึงนำกระดาษคำตอบของทั้งสองกลุ่มมาพิจารณาทุกข้อ เพื่อหาจำนวนผู้ตอบถูกของกลุ่มเก่งและกลุ่มอ่อนในแต่ละข้อ เมื่อได้แล้วจึงนำไปคำนวณหาค่าอำนาจจำแนก (D) ในสูตร และคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป ได้แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา จำนวน 26 ข้อ (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2538 : 210-211) พบว่ามีค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.21-0.59 ดังแสดงในตาราง 22

4.2 แบบสอบถามความภาคภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ หาค่าอำนาจจำแนกโดยวิธีการหาค่าสหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวมทั้งฉบับ (Corrected item to total correlation) และคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าอำนาจตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป (สุณี รักษาเกียรติศักดิ์. 2539 : 117) ได้ผลการวิเคราะห์ ดังแสดงในตาราง 23-26 ดังนี้

4.2.1 แบบสอบถามความภาคภูมิใจในตนเอง จำนวน 22 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.22-0.62

4.2.2 แบบสอบถามความรับผิดชอบต่อสังคม จำนวน 23 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.22-0.67

4.2.3 แบบสอบถามทักษะการตัดสินใจ จำนวน 13 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.22-0.72

4.2.4 แบบสอบถามทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ จำนวน 13 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.24-0.62

5. การหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability)

5.1 แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา หาค่าความเชื่อมั่น โดยวิธีแบบคูเดอร์-ริชาร์ดสัน (Kuder-Richardson) โดยใช้สูตร KR-20 (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2538 : 197-198) มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.66 ดังแสดงในตาราง 22

5.2 แบบสอบถามความภาคภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ หาค่าความเชื่อมั่น โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบัค (Cronbach's alpha coefficient) (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2538 : 200) ได้ผลการวิเคราะห์ ดังแสดงในตาราง 23-26 ดังนี้

5.2.1 แบบสอบถามความภาคภูมิใจในตนเอง จำนวน 22 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.82

5.2.2 แบบสอบถามความรับผิดชอบต่อสังคม จำนวน 23 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.77

5.2.3 แบบสอบถามทักษะการตัดสินใจ จำนวน 13 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.81

5.2.4 แบบสอบถามทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ จำนวน 13 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.77

การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีดำเนินการรวบรวมข้อมูล แบ่งเป็น 2 ระยะ ดังนี้

1. ระยะทดลองแผนการสอน แบบทดสอบและแบบสอบถาม (ก่อนนำไปทดลองใช้จริง)
 - 1.1 ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน เพื่อขออนุมัติดำเนินการทดลองแผนการสอนและทดลองใช้ (Try out) แบบทดสอบและแบบสอบถาม
 - 1.2 ผู้วิจัยติดต่อรองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ เพื่อขออนุมัติดำเนินการ
 - 1.3 ดำเนินการทดลองแผนการสอน และทดลองใช้แบบทดสอบและแบบสอบถาม
 - 1.4 เมื่อเสร็จสิ้นการทดลอง นำแผนการสอน แบบทดสอบ และแบบสอบถาม มาปรับปรุงให้เหมาะสมกับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และหาคุณภาพเครื่องมือของแบบทดสอบและแบบสอบถาม

2. ระยะทดลองแผนการสอน แบบทดสอบและแบบสอบถาม (ในการทดลองใช้จริง)

2.1 ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) เพื่อขออนุมัติการศึกษาวิจัย

2.2 ผู้วิจัยติดต่อรองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ เพื่อขออนุมัติดำเนินการ

2.3 ดำเนินการศึกษาวิจัย ซึ่งใช้เวลาทั้งสิ้น 7 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 1 คาบ โดยสัปดาห์ที่ 1 ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการดำเนินการทดลอง ขั้นตอน รายละเอียดต่างๆ แก่นักเรียน พร้อมทั้งทำการรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบทดสอบและแบบสอบถามสอบก่อน (Pre-test) ก่อนดำเนินการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษา โดยให้นักเรียนตอบด้วยตนเองทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

2.4 ดำเนินการทดลอง โดยใช้ระยะเวลาในการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษา เป็นเวลา 5 สัปดาห์ ดังนี้

2.4.1 กลุ่มทดลองได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษา ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจำนวน 5 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 1 คาบ คาบละ 45 นาที โดยดำเนินสอนในชั่วโมงวิชาสุขศึกษา รายละเอียดดังแสดงในตาราง 9

ตาราง 9 แผนการดำเนินกิจกรรมการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อความรู้ และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษา

สัปดาห์ที่	วัน เดือน ปี	กลุ่ม	กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	ระยะเวลา
1	1 พ.ย. 2545	ควบคุม ทดลอง	- Pre-test - Pre-test	45 นาที
2	7 พ.ย. 2545	ควบคุม	- สอนตามปกติโดยการฉายวิดีโอและ บรรยาย	45 นาที
	8 พ.ย. 2545	ทดลอง	- แผนการจัดกิจกรรม เรื่อง “อย่างเข้าสู่วัยรุ่น”	
3	14 พ.ย. 2545	ควบคุม	- สอนตามปกติโดยการบรรยาย (ต่อ)	45 นาที
	15 พ.ย. 2545	ทดลอง	- แผนการจัดกิจกรรม เรื่อง “ฉันเป็นฉันเอง”	
4	22 พ.ย. 2545	ทดลอง	- แผนการจัดกิจกรรม เรื่อง “สองต่อสอง”	45 นาที
5	29 พ.ย. 2545	ทดลอง	- แผนการจัดกิจกรรม เรื่อง “การตัดสินใจ”	45 นาที
6	6 ธ.ค. 2545	ทดลอง	- แผนการจัดกิจกรรม เรื่อง “อย่างนี้ต้องปฏิเสธ”	45 นาที
7	13 ธ.ค. 2545	ควบคุม ทดลอง	- Post-test - Post-test	45 นาที

2.4.2 กลุ่มควบคุมไม่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษา (ได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติ)

2.5 เมื่อสิ้นสุดการทดลองสัปดาห์ที่ 5 หลังจากนั้น 1 สัปดาห์ทำการรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบทดสอบและแบบสอบถามสอบหลัง (Post-test) หลังดำเนินการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษา โดยให้นักเรียนตอบด้วยตนเองทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

2.6 ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลที่ได้มาจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล โดยผู้วิจัยยอมรับความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากรวบรวมแบบทดสอบและแบบสอบถามทั้งก่อนการทดลอง (Pre-test) และหลังการทดลอง (Post-test) แล้ว ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ตรวจสอบให้คะแนนแบบทดสอบและแบบสอบถามตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้
2. คำนวณหาค่าสถิติพื้นฐานได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
3. ทดสอบสมมติฐานข้อที่ 1 และ 2 เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยด้านความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา ทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้านความภูมิใจในตนเอง ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ด้านทักษะการตัดสินใจ และด้านทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ ก่อนและหลังการทดลอง โดยใช้สถิติ t-test dependent
4. ทดสอบสมมติฐานข้อที่ 3 และ 4 เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยด้านความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา ทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้านความภูมิใจในตนเอง ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ด้านทักษะการตัดสินใจ และด้านทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้สถิติ t-test independent

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติพื้นฐาน

1.1 ค่าร้อยละ (P) โดยใช้สูตร (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2531 : 59)

$$p = \frac{f}{n} \times 100$$

เมื่อ	P	แทน	ค่าร้อยละ
	f	แทน	ค่าความถี่ที่ต้องการแปลงเป็นค่าร้อยละ
	n	แทน	จำนวนความถี่ทั้งหมด

1.2 ค่าเฉลี่ยของคะแนน (Mean) โดยใช้สูตร (ชูศรี วงศ์รัตนะ. 2541 : 36)

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{n}$$

เมื่อ	$\bar{X}$	แทน	ค่าคะแนนเฉลี่ยของข้อมูล
	$\sum X$	แทน	ผลรวมทั้งหมดของข้อมูล
	n	แทน	จำนวนข้อมูลทั้งหมดของกลุ่มตัวอย่าง

1.3 ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) ของคะแนน โดยใช้สูตร (ชูศรี วงศ์รัตนะ. 2541 : 65)

$$S = \sqrt{\frac{n \sum X^2 - (\sum X)^2}{n(n-1)}}$$

เมื่อ	S	แทน	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนน
	$\sum X^2$	แทน	ผลรวมของคะแนนแต่ละตัวยกกำลังสอง
	$(\sum X^2)$	แทน	ผลรวมของคะแนนทั้งหมดยกกำลังสอง
	n	แทน	จำนวนข้อมูลทั้งหมดของกลุ่มตัวอย่าง

2. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือ มีดังนี้

2.1 หาค่าดัชนีความสอดคล้องของความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ เพื่อหาความเที่ยงตรงเชิงประจักษ์ (Face validity) โดยใช้สูตร (พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2543 : 117)

$$IC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ	IC	แทน	ดัชนีความสอดคล้อง
	$\sum R$	แทน	ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด
	N	แทน	จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

2.2 หาความยากง่าย (Difficulty) ของแบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา โดยใช้สูตร (ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ. 2538 : 210)

$$P = \frac{R}{N}$$

เมื่อ	P	แทน	ค่าความยากของคำถามแต่ละข้อ
	R	แทน	จำนวนผู้ตอบถูกในแต่ละข้อ
	N	แทน	จำนวนผู้เข้าสอบ

2.3 หาค่าอำนาจจำแนก (Discrimination)

2.3.1 หาค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา โดยใช้สูตร (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2538 : 210-211)

$$D = \frac{R_u - R_L}{\frac{N}{2}}$$

เมื่อ	D	แทน	ค่าอำนาจจำแนก
	R_u	แทน	จำนวนนักเรียนที่ตอบถูกในกลุ่มเก่ง
	R_L	แทน	จำนวนนักเรียนที่ตอบถูกในกลุ่มอ่อน
	N	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มเก่งและกลุ่มอ่อน

2.3.2 หาค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถามความภาคภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ โดยหาค่าสหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวมทั้งฉบับ (Corrected item to total correlation) โดยใช้สูตร (สุณี รักษาเกียรติศักดิ์. 2539 : 117)

$$r_{xy} = \frac{n \sum XY - \sum X \sum Y}{\sqrt{[n \sum X^2 - (\sum X)^2] [n \sum Y^2 - (\sum Y)^2]}}$$

เมื่อ	r_{xy}	แทน	สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนน X กับ Y
	n	แทน	จำนวนข้อมูล
	$\sum X$	แทน	ผลรวมของคะแนนรายข้อ (item) ของคะแนนชุด X ของกลุ่มตัวอย่าง
	$\sum Y$	แทน	ผลรวมของคะแนนรวม (total) ของกลุ่มตัวอย่าง
	$\sum XY$	แทน	ผลรวมของผลคูณของคะแนน X และคะแนน Y
	$\sum X^2$	แทน	ผลรวมของกำลังสองของคะแนน X
	$\sum Y^2$	แทน	ผลรวมของกำลังสองของคะแนน Y

2.4 หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability)

2.4.1 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา ด้วยวิธีของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน(Kuder Richardson) โดยใช้สูตร KR-20 (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2538 : 198)

$$r_{tt} = \frac{n}{n-1} \left\{ 1 - \frac{\sum pq}{S_t^2} \right\}$$

r_{tt}	แทน	ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับ
n	แทน	จำนวนข้อของเครื่องมือวัด
p	แทน	สัดส่วนของคนที่ทำถูกกับคนทั้งหมด
q	แทน	สัดส่วนของผู้ที่ทำได้ในข้อหนึ่งๆ หรือคือ 1-p
S_t^2	แทน	คะแนนความแปรปรวนของเครื่องมือวัด

2.4.2 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามความภาคภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพโดยหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบัค (Cronbach's alpha coefficient) โดยใช้สูตร (พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2543 : 125-126)

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left\{ 1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right\}$$

เมื่อ	α	แทน	สัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ
	n	แทน	จำนวนข้อในแบบทดสอบ
	$\sum S_i^2$	แทน	ผลรวมของความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ
	S_t^2	แทน	ความแปรปรวนของคะแนนทั้งฉบับ

3. สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน

3.1 เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคะแนนสอบก่อน และสอบหลังของกลุ่มทดลอง โดยใช้ค่าสถิติที (t-test dependent) (พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2543 : 165) เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อ 1 และ 2

$$t = \frac{\sum D}{\sqrt{\frac{n \sum D^2 - (\sum D)^2}{n-1}}}$$

โดย	$df = n - 1$		
เมื่อ	t	แทน	ค่าสถิติที่ใช้วิเคราะห์ในการแจกแจงค่าที่ (t – distribution)
	D	แทน	ความแตกต่างระหว่างคะแนนสอบก่อนและสอบหลัง
	D^2	แทน	ความแตกต่างระหว่างคะแนนสอบก่อนและสอบหลัง ยกกำลังสอง
	n	แทน	จำนวนคนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง
	df	แทน	ชั้นแห่งความเป็นอิสระ (Degrees of freedom)

3.2 เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคะแนนแบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา และแบบสอบถามทักษะชีวิตเกี่ยวกับเรื่องเพศในด้านความภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยใช้ค่าสถิติที (t-test Independent) (ชูศรี วงศ์รัตน์. 2541 : 165) เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อ 3 และ 4

$$t = \frac{\bar{X}_1 - \bar{X}_2}{\sqrt{\frac{(n_1 - 1)S_1^2 + (n_2 - 1)S_2^2}{n_1 + n_2 - 2} \left[\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2} \right]}}$$

โดย $df = n_1 + n_2 - 2$

เมื่อ t แทน ค่าสถิติที่ใช้วิเคราะห์ในการแจกแจงค่าที (t – distribution)

n_1 แทน จำนวนคนในกลุ่มทดลอง

n_2 แทน จำนวนคนในกลุ่มควบคุม

$\bar{X}_1$ แทน คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มทดลอง

$\bar{X}_2$ แทน คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มควบคุม

S_1^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนกลุ่มทดลอง

S_2^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนกลุ่มควบคุม

df แทน ชั้นแห่งความเป็นอิสระ (Degrees of freedom)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้สัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องดังนี้

$\bar{X}$	แทน ค่าคะแนนเฉลี่ย
n	แทน จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง
S	แทน ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
t	แทน ค่าที่ใช้พิจารณาในการแจกแจงแบบที (t-distribution)
df	แทน จำนวนค่าความเป็นอิสระ (Degrees of freedom)
k	แทน จำนวนข้อของแบบทดสอบและแบบสอบถาม
*	แทน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนการวิจัยที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมประมวลผลสำเร็จรูป วิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

ส่วนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ อายุ เพศ จำนวนพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน ที่พักอาศัย สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัว การอบรมเลี้ยงดู สถานภาพสมรสของบิดามารดา การคบเพื่อนต่างเพศ วิธีจัดการกับตนเองเมื่อมีอาการหรือเกิดความรู้สึกทางเพศ แหล่งที่ได้รับข้อมูลข่าวสารหรือความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา กิจกรรมที่ชอบทำในยามว่าง แสดงเป็นร้อยละ ดังตาราง 10-17

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐานของการศึกษาค้นคว้า แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยจำแนกตามตัวแปรที่ศึกษาระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลอง ดังตาราง 18

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา ทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้าน ความภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพก่อนและหลังการทดลอง ภายในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมเพื่อทดสอบสมมติฐานข้อที่ 1 และ 2 โดยใช้สถิติ t-test dependent ดังตาราง 19-20

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา ทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้าน ความภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม หลังการทดลอง เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อที่ 3 และ 4 โดยใช้สถิติ t-test independent ดังตาราง 21

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างดังปรากฏตามตาราง 10-17

ตาราง 10 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอายุและเพศ

อายุ/เพศ	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
อายุ (ปี)				
11	0	0.00	1	2.13
12	27	56.25	30	63.83
13	20	41.67	16	34.04
14	1	2.08	0	0.00
รวม	48	100.00	47	100.00
เพศ				
ชาย	25	52.08	25	53.19
หญิง	23	47.92	22	46.81
รวม	48	100.00	47	100.00

จากตาราง 10 แสดงว่า นักเรียนกลุ่มทดลองคือกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและนักเรียนกลุ่มควบคุมคือกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติ มีอายุ 12 ปี มากที่สุด (ร้อยละ 56.25 และร้อยละ 63.83 ตามลำดับ) รองลงมาคืออายุ 13 ปี (ร้อยละ 41.67 และร้อยละ 34.04 ตามลำดับ) เมื่อจำแนกตามเพศ พบว่า กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมเป็นเพศชายมากที่สุด (ร้อยละ 52.08 และร้อยละ 53.19 ตามลำดับ) รองลงมาเป็นเพศหญิง (ร้อยละ 47.92 และร้อยละ 46.81 ตามลำดับ)

ตาราง 11 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามจำนวนพี่น้อง (รวมทั้งตัวนักเรียน) และบุคคลที่นักเรียนพักอาศัยอยู่ด้วยในปัจจุบัน

จำนวนพี่น้อง/บุคคล ที่นักเรียนพักอาศัยอยู่ด้วย	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนพี่น้อง				
ลูกคนเดียว	10	20.84	10	21.28
2 คน	21	43.75	26	55.31
3 คน	12	25.00	10	21.28
4 คน	4	8.33	0	0.00
5 คน	1	2.08	1	2.13
รวม	48	100.00	47	100.00
ปัจจุบันพักอาศัยอยู่กับ				
บิดา มารดา	41	85.42	40	85.11
บิดา	1	2.08	0	0.00
มารดา	3	6.25	3	6.38
ญาติพี่น้อง	3	6.25	4	8.51
เพื่อน	0	0.00	0	0.00
รวม	48	100.00	47	100.00

จากตาราง 11 แสดงว่า นักเรียนกลุ่มทดลองคือกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและนักเรียนกลุ่มควบคุมคือกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติ มีพี่น้อง (รวมทั้งตัวนักเรียน) มากที่สุด จำนวน 2 คน (ร้อยละ 43.75 และร้อยละ 55.31 ตามลำดับ) ส่วนบุคคลที่กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมพักอาศัยอยู่ด้วยในปัจจุบัน พบว่า พักอาศัยอยู่กับบิดา มารดามากที่สุด (ร้อยละ 85.42 และร้อยละ 85.11 ตามลำดับ)

ตาราง 12 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัวและการเลี้ยงดูที่นักเรียนได้รับในวัยเด็กจนถึงปัจจุบัน

สัมพันธภาพระหว่างสมาชิก ในครอบครัว/การอบรมเลี้ยงดู	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัว				
รักใคร่ ช่วยเหลือกันดี	35	72.92	39	82.98
ไม่ราบรื่น ทะเลาะวิวาทกัน บ่อยๆ	0	0.00	1	2.13
ทะเลาะวิวาทกันบางครั้ง	12	25.00	6	12.76
ต่างคนต่างอยู่ไม่สนใจกัน	1	2.08	1	2.13
รวม	48	100.00	47	100.00
การอบรมเลี้ยงดู				
เข้มงวดมาก ไม่เคยมีอิสระ	1	2.08	2	4.25
เข้มงวดมาก นานๆ มีอิสระสักครั้ง	0	0.00	1	2.13
เข้มงวดเป็นบางครั้ง มีอิสระบ้าง	44	91.67	40	85.11
พอสมควร				
ไม่เข้มงวด ปล่อยตามสบาย	3	6.25	3	6.38
ไม่สนใจ ปล่อยปละละเลย	0	0.00	1	2.13
รวม	48	100.00	47	100.00

จากตาราง 12 แสดงว่า นักเรียนกลุ่มทดลองคือกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและนักเรียนกลุ่มควบคุมคือกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติ มีสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัว รักใคร่ ช่วยเหลือกันดี (ร้อยละ 72.92 และร้อยละ 82.98 ตามลำดับ) รองลงมาคือมีสัมพันธภาพแบบทะเลาะวิวาทกันบางครั้ง (ร้อยละ 25.00 และร้อยละ 12.76 ตามลำดับ) ด้านการอบรมเลี้ยงดู พบว่า กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมส่วนใหญ่มีลักษณะเข้มงวดเป็นบางครั้ง มีอิสระบ้างพอสมควร (ร้อยละ 91.67 และร้อยละ 85.11 ตามลำดับ) รองลงมาคือไม่เข้มงวด ปล่อยตามสบาย (ร้อยละ 6.25 และร้อยละ 6.38 ตามลำดับ)

ตาราง 13 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสถานภาพสมรสของบิดามารดา

สถานภาพสมรส ของบิดามารดา	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
อยู่ด้วยกัน	44	91.67	42	89.37
แยกกันอยู่	4	8.33	3	6.38
บิดาเสียชีวิต	0	0.00	2	4.25
มารดาเสียชีวิต	0	0.00	0	0.00
รวม	48	100.00	47	100.00

จากตาราง 13 แสดงว่า นักเรียนกลุ่มทดลองคือกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและนักเรียนกลุ่มควบคุมคือกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติ สถานภาพสมรสของบิดามารดาของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม บิดามารดาอยู่ด้วยกัน (ร้อยละ 91.67 และร้อยละ 89.37 ตามลำดับ) รองลงมาคือแยกกันอยู่ (ร้อยละ 8.33 และร้อยละ 6.38 ตามลำดับ)

ตาราง 14 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสิ่งที่นึกถึงเมื่อพบเพื่อนต่างเพศที่มีรูปร่างลักษณะ “ถูกตา ถูกใจ”

สิ่งที่นึกถึงเมื่อพบเพื่อนต่างเพศ ที่มีรูปร่างลักษณะ “ถูกตา ถูกใจ”	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ความรัก	2	4.17	9	19.15
ความเป็นเพื่อน	23	47.92	24	51.06
ความเป็นญาติ	0	0.00	0	0.00
ความเป็นพี่เป็นน้อง	1	2.08	2	4.26
ไม่มีความรู้สึกอะไรที่เป็นพิเศษ	22	45.83	12	25.53
รวม	48	100.00	47	100.00

จากตาราง 14 แสดงว่า นักเรียนกลุ่มทดลองคือกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและนักเรียนกลุ่มควบคุมคือกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติเมื่อพบเพื่อนต่างเพศที่มีรูปร่างลักษณะ “ถูกตา ถูกใจ” ส่วนใหญ่จะนึกถึงความเป็นเพื่อน (ร้อยละ 47.92 และร้อยละ 51.06 ตามลำดับ) รองลงมาคือไม่มีความรู้สึกอะไรที่เป็นพิเศษ (ร้อยละ 45.83 และร้อยละ 25.53 ตามลำดับ)

ตาราง 15 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามวิธีการจัดการกับตนเองเมื่อเกิดอารมณ์หรือความรู้สึกทางเพศ

วิธีการจัดการกับตนเอง เมื่อเกิดอารมณ์/ความรู้สึกทางเพศ	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ทำสมาธิ	9	18.75	7	14.89
เล่นดนตรี	10	20.83	12	25.53
อ่านหนังสือเรียน	6	12.50	3	6.38
อ่านหนังสือการ์ตูน	21	43.75	14	29.79
เล่นกีฬา	23	47.92	20	42.55
ฟังเพลง ร้องเพลง	21	43.75	20	42.55
สำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง	0	0.00	0	0.00
คุยโทรศัพท์กับเพื่อนต่างเพศ	1	2.08	2	4.25
อื่นๆ เช่น อยู่เฉยๆ เล่นเกม คุย ดูโทรทัศน์ หาสิ่งที่สนุกทำ)	5	10.42	6	12.77

จากตาราง 15 แสดงว่า นักเรียนกลุ่มทดลองคือกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีวิธีการจัดการกับตนเองเมื่อเกิดอารมณ์หรือความรู้สึกทางเพศด้วยการเล่นกีฬา (ร้อยละ 47.92) รองลงมาคือ อ่านหนังสือการ์ตูน ฟังเพลงและร้องเพลง (ร้อยละ 43.75 เท่ากัน) ส่วนนักเรียนกลุ่มควบคุมคือกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติ ส่วนใหญ่มีวิธีการจัดการกับตนเองเมื่อเกิดอารมณ์หรือความรู้สึกทางเพศด้วยการเล่นกีฬา ฟังเพลงและร้องเพลง (ร้อยละ 42.55 เท่ากัน) รองลงมาคือ อ่านหนังสือการ์ตูน (ร้อยละ 29.79)

ตาราง 16 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามแหล่งที่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเพศศึกษา

แหล่งที่ได้รับข้อมูลข่าวสาร เกี่ยวกับเพศศึกษา	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
วิทยุ	4	8.33	5	10.64
วิดีโอ โทรทัศน์	12	25.00	22	46.81
ภาพยนตร์	20	41.67	17	36.17
หนังสือพิมพ์	18	37.50	17	36.17
หนังสือเรียน	22	45.83	21	44.68
นิตยสาร วารสาร	20	41.67	18	38.30
อินเทอร์เน็ต	18	37.50	17	36.17
โปสเตอร์ แผ่นพับ ใบปลิว	8	16.67	1	2.13
เสียงตามสายของโรงเรียน	1	2.08	7	14.89
อื่นๆ เช่น พ่อแม่ เพื่อน หนังสือ การ์ตูน โรงเรียน	5	10.42	5	10.64

ตาราง 16 แสดงว่า นักเรียนกลุ่มทดลองคือกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องเพศจากหนังสือเรียนมากที่สุด (ร้อยละ 45.83) รองลงมาได้รับจากภาพยนตร์และนิตยสาร วารสาร (ร้อยละ 41.67 เท่ากัน) ส่วนนักเรียนกลุ่มควบคุมคือกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติ ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องเพศจาก วิดีโอ โทรทัศน์มากที่สุด (ร้อยละ 46.81) รองลงมาได้รับจากหนังสือเรียนและนิตยสาร วารสาร (ร้อยละ 44.68 และร้อยละ 38.30 ตามลำดับ)

ตาราง 17 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามกิจกรรมที่นักเรียนเลือกทำเมื่อมีเวลาว่าง

กิจกรรมที่นักเรียนเลือกทำ เมื่อมีเวลาว่าง	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ฟังวิทยุ ร้องเพลง	23	47.92	22	46.81
ดูวิดีโอ โทรศัพท์	26	54.17	29	61.70
ดูภาพยนตร์	18	37.50	16	34.04
อ่านหนังสือพิมพ์	15	31.25	11	23.40
อ่านหนังสือเรียน	13	27.08	13	27.66
อ่านนิตยสาร วารสาร	10	20.83	7	14.89
เล่นอินเทอร์เน็ต	25	52.08	24	51.06
เล่นเกมคอมพิวเตอร์	29	60.42	31	65.96
เล่นกีฬา	22	45.83	24	51.06
ไปเที่ยวกับเพื่อนเพศเดียวกัน	8	16.67	6	12.77
ไปเที่ยวกับเพื่อนต่างเพศ	5	10.42	9	19.15
อื่นๆ เช่น ดนตรี	0	0.00	1	2.13

จากตาราง 17 แสดงว่า นักเรียนกลุ่มทดลองคือกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและนักเรียนกลุ่มควบคุมคือกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติ กลุ่มตัวอย่างเลือกทำกิจกรรมเมื่อมีเวลาว่างด้วยการเล่นเกมคอมพิวเตอร์มากที่สุด (ร้อยละ 60.42 และร้อยละ 65.96 ตามลำดับ) รองลงมาคือดูวิดีโอ โทรศัพท์ (ร้อยละ 54.17 และร้อยละ 61.70 ตามลำดับ)

ส่วนที่ 2 การทดสอบสมมติฐานของการศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยจำแนกตามตัวแปรที่ศึกษาระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลอง ดังตาราง 18

ตาราง 18 เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยจำแนกตามตัวแปรที่ศึกษา ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลอง

ตัวแปรที่ศึกษา	ก่อนการทดลอง						
	กลุ่มทดลอง			กลุ่มควบคุม		t	p
	k	$\bar{X}$	s	$\bar{X}$	s		
1. ความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา	26	15.71	3.29	15.57	3.20	0.20	.56
2. ทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้าน							
2.1 ความภูมิใจในตนเอง	22	54.00	6.65	52.91	5.16	0.89	.48
2.2 ความรับผิดชอบต่อสังคม	23	54.56	5.39	54.28	6.08	0.24	.35
2.3 ทักษะการตัดสินใจ	13	36.56	2.58	36.72	3.26	0.27	.98
2.4 ทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ	13	34.62	6.62	34.70	5.71	0.16	.58

จากตาราง 18 แสดงว่า นักเรียนกลุ่มทดลองคือกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม กับนักเรียนกลุ่มควบคุมคือกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติ มีความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษาและทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้าน ความภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ ก่อนการทดลองไม่แตกต่างกัน

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยในด้านความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา ทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้าน ความภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบ ต่อสังคม ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ ภายในกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการทดลอง ดังปรากฏตามตาราง 19-20

ตาราง 19 เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยจำแนกตามตัวแปรที่ศึกษา ภายในกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการทดลอง

ตัวแปรที่ศึกษา	กลุ่มทดลอง						
	k	ก่อนการทดลอง		หลังการทดลอง		t	p
		$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S		
1. ความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา	26	15.71	3.29	18.58	2.86	6.92*	.00
2. ทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้าน							
2.1 ความภูมิใจในตนเอง	22	54.00	6.65	56.48	6.55	4.66*	.00
2.2 ความรับผิดชอบต่อสังคม	23	54.56	5.39	57.50	5.08	4.90*	.00
2.3 ทักษะการตัดสินใจ	13	36.56	2.58	37.77	1.86	3.92*	.00
2.4 ทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสีย	13	34.50	6.62	37.71	1.89	3.69*	.00
สัมพันธภาพ							

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 19 แสดงว่า นักเรียนกลุ่มทดลองคือกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หลังการทดลอง มีคะแนนเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษาและทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้าน ความภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพดีกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 20 เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยจำแนกตามตัวแปรที่ศึกษา ภายใน
กลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการทดลอง

ตัวแปรที่ศึกษา	กลุ่มควบคุม						
	ก่อนการทดลอง		หลังการทดลอง		t	P	
	k	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S		
1. ความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา	26	15.57	3.20	18.13	2.81	7.64*	.00
2. ทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้าน							
2.1 ความภูมิใจในตนเอง	22	52.91	5.16	55.15	6.37	3.06*	.00
2.2 ความรับผิดชอบต่อสังคม	23	54.28	6.08	56.11	6.50	2.21*	.03
2.3 ทักษะการตัดสินใจ	13	36.72	3.26	36.40	3.56	0.74	.47
2.4 ทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ	13	34.70	5.71	35.96	4.96	1.45	.10

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 20 แสดงว่า นักเรียนกลุ่มควบคุมคือกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติ หลังการทดลอง มีคะแนนเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษาและทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษา ในด้านความภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคมดีกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนทักษะการตัดสินใจ และทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ ไม่แตกต่างกัน

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยในด้านความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา ทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้าน ความภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบ ต่อสังคม ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ ระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม หลังการทดลอง ดังปรากฏตามตาราง 21

ตาราง 21 เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยจำแนกตามตัวแปรที่ศึกษา ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม หลังการทดลอง

ตัวแปรที่ศึกษา	หลังการทดลอง						
	กลุ่มทดลอง			กลุ่มควบคุม		t	p
	k	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S		
1. ความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา	26	18.58	2.86	18.13	2.81	0.78	.44
2. ทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้าน							
2.1 ความภูมิใจในตนเอง	22	56.48	6.55	55.15	6.37	1.00	.31
2.2 ความรับผิดชอบต่อสังคม	23	57.50	5.08	56.11	6.50	1.17	.25
2.3 ทักษะการตัดสินใจ	13	37.77	1.86	36.40	3.56	2.35*	.02
2.4 ทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ	13	37.71	1.89	35.96	4.96	2.28*	.03

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 21 แสดงว่า นักเรียนกลุ่มทดลองคือกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ส่วนนักเรียนกลุ่มควบคุมคือกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติ หลังการทดลอง ทั้งสองกลุ่มมีความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษาและทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้าน ความภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม ไม่แตกต่างกัน ส่วนทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้าน ทักษะการตัดสินใจและทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ กลุ่มทดลองดีกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

บทที่ 5

สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ

สังเขปความมุ่งหมาย สมมติฐาน และวิธีการศึกษาค้นคว้า

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มุ่งศึกษาผลของการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษา โดยมีความมุ่งหมายเฉพาะดังนี้

1. เพื่อเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้านความภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ ก่อนและหลังได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
2. เพื่อเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้านความภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ ระหว่างกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม กับกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติ

สมมติฐานของการศึกษาค้นคว้า

1. นักเรียนที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษามากกว่าก่อนได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
2. นักเรียนที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษามากกว่าก่อนได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในด้านต่อไปนี้
 - 2.1 ความภูมิใจในตนเอง
 - 2.2 ความรับผิดชอบต่อสังคม
 - 2.3 ทักษะการตัดสินใจ
 - 2.4 ทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ
3. นักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษามากกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติ
4. นักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษามากกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติในด้านต่อไปนี้

- 4.1 ความภูมิใจในตนเอง
- 4.2 ความรับผิดชอบต่อสังคม
- 4.3 ทักษะการตัดสินใจ
- 4.4 ทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนชายและนักเรียนหญิง ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2545 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 95 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบ่งกลุ่ม (Cluster random sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นกลุ่ม (Cluster) ด้วยการจับฉลากมา 2 ห้อง แล้วจับฉลากอีกครั้งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยห้อง ม. 1/1 เป็นกลุ่มทดลอง และห้อง ม. 1/3 เป็นกลุ่มควบคุม

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

1. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ การสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ประกอบด้วยแผนการสอนและกิจกรรมจำนวน 5 แผน ได้แก่

- 1.1 แผนการสอนความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา ใช้เวลา 45 นาที
- 1.2 แผนการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดความภูมิใจในตนเองเกี่ยวกับเพศศึกษา ใช้เวลา 45 นาที
- 1.3 แผนการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคมเกี่ยวกับเพศศึกษา ใช้เวลา 45 นาที
- 1.4 แผนการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดทักษะการตัดสินใจเกี่ยวกับเพศศึกษา ใช้เวลา 45 นาที
- 1.5 แผนการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพเกี่ยวกับเพศศึกษา ใช้เวลา 45 นาที

กลุ่มทดลอง เป็นกลุ่มที่สอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

การสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพศศึกษาที่ต้องจัดให้ครอบคลุมประกอบ 4 ประการ ได้แก่ ประสบการณ์ การสะท้อนความคิด

และตกเถียง เข้าใจและเกิดความคิดรวบยอด และการทดลองหรือการประยุกต์ โดยจะเริ่มจากจุดใดก่อนก็ได้ วิธีการสอนด้านความรู้ เจตคติ และทักษะมีความแตกต่างกัน ดังนี้

1. การสอนความรู้ ไม่มีขั้นตอนการสอนที่เฉพาะเจาะจง เพียงแต่ต้องคำนึงถึงการจัดกิจกรรมให้ครบองค์ประกอบ 4 ประการของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แผนการสอนความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษาเรื่อง “ย่างเข้าสู่วัยรุ่น”

2. การสอนเจตคติ แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน

2.1 ขั้นสร้างความรู้สึกรัก ทำได้โดยการใช้สื่อ หรือกิจกรรมสร้างความรู้สึกรัก การเปิดเผยตนเอง

2.2 ขั้นจัดระบบความคิดความเชื่อ ทำได้โดยการอภิปรายข้อขัดแย้ง สรุปและประยุกต์แนวคิด

ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แผนการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดความภูมิใจในตนเองเกี่ยวกับเพศศึกษาเรื่อง “ฉันเป็นฉันเอง” และแผนการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคมเกี่ยวกับเพศศึกษาเรื่อง “สองต่อสอง”

3. การสอนทักษะ แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน

3.1 ขั้นรู้ชัดเห็นจริง ทำได้โดยการบรรยายนำ กรณีศึกษา สาธิต วิเคราะห์และสถานการณ์จำลอง

3.2 ขั้นลงมือกระทำ ทำได้โดยการฝึกปฏิบัติและประเมินการฝึก

ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แผนการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดทักษะการตัดสินใจเกี่ยวกับเพศศึกษาเรื่อง “การตัดสินใจ” และแผนการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพเกี่ยวกับเพศศึกษาเรื่อง “อย่างนี้ต้องปฏิเสธ”

กลุ่มควบคุม เป็นกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติซึ่งประกอบด้วยชั้นนำชั้นสอน และชั้นสรุป

- ชั้นนำ ทำได้โดยการซักถาม เล่าเรื่อง ฯลฯ เพื่อนำเข้าสู่บทเรียน
- ชั้นสอน ทำได้โดยการบรรยาย ฉายวิดีโอ-สไลด์ การแบ่งกลุ่มทำงาน ฯลฯ
- ชั้นสรุป ครูสรุปหรือนักเรียนสรุป

2. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบทดสอบความรู้และแบบสอบถามทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาที่สร้างผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย 6 ส่วน ดังนี้

2.1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบสำรวจรายการ (Check list) จำนวน 11 ข้อ

2.2 แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา มีลักษณะเป็นคำถามแบบ 4 ตัวเลือก ซึ่งในแต่ละข้อคำถามจะมีคำตอบที่ถูกต้องเพียงคำตอบเดียวเท่านั้น จำนวน 26 ข้อ

2.3 แบบสอบถามความภูมิใจในตนเอง มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) มี 3 ระดับ จำนวน 22 ข้อ

2.4 แบบสอบถามความรับผิดชอบต่อสังคม มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) มี 3 ระดับ จำนวน 23 ข้อ

2.5 แบบสอบถามทักษะการตัดสินใจ เป็นแบบสอบถามแบบปรนัย มี 5 ตัวเลือก แปลผลเป็น 3 ระดับ จำนวน 13 ข้อ

2.6 แบบสอบถามทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) มี 3 ระดับ จำนวน 13 ข้อ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมประมวลผลสำเร็จรูป ดำเนินการตามลำดับดังนี้

1. ตรวจสอบแบบสอบถามและคัดเลือกเฉพาะแบบสอบถามที่สมบูรณ์มาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ลงรหัส จากนั้นนำไปป้อนข้อมูลในโปรแกรม เพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูล

2. การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) โดยแจกแจงความถี่เป็นร้อยละและเสนอเป็นตารางประกอบความเรียง

3. การวิเคราะห์คะแนนเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบความแตกต่างของความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา และแบบสอบถามทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้านความภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ ระหว่างคะแนนสอบก่อนและสอบหลังของกลุ่มทดลองโดยใช้ค่าสถิติที่ (t-test dependent) เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อ 1 และ 2

4. การวิเคราะห์คะแนนเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบความแตกต่างของความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา และแบบสอบถามทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้าน ความภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยใช้ค่าสถิติที่ (t-test independent) เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อ 3 และ 4

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

สำหรับผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ พบว่า

1. นักเรียนที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หลังการทดลอง มีความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษามากกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
2. นักเรียนที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้าน ความภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะการตัดสินใจและทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพดีกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. นักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติ มีความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษาไม่แตกต่างกัน
4. นักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติ มีทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้าน ความภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม ไม่แตกต่างกัน ส่วนทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้าน ทักษะการตัดสินใจและทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ นักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมดีกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาค้นคว้าดังกล่าว สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา

นักเรียนที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หลังการทดลอง มีความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษามากกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 1 และสอดคล้องกับการศึกษาของเคอร์บี้ ดี (Kirby D. 1985 : 421) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องประสิทธิผลของการสอนเพศศึกษา ซึ่งเป็นวิชาที่วัยรุ่นส่วนใหญ่ชอบและสนใจเรียน ผลการวิจัยพบว่า การสอนเพศศึกษาทำให้นักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้น สอดคล้องกับจิราพร มงคลประเสริฐ (2539 : 98-102) ได้ศึกษาผลของการใช้แผนการสอนเพศศึกษาต่อความรู้ เจตคติ และสุขปฏิบัติทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จังหวัดน่าน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองมีความรู้สูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับพิชัย ไทยอุดม (2540 : จ) ได้ศึกษาผลของการประยุกต์แนวคิดทักษะชีวิตศึกษาในการสอนเพศศึกษา แก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดปราจีนบุรี ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังจากทดลอง กลุ่มทดลองมีความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษาสูงกว่าก่อนทำการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับปรีชา แจ่มวิถิลี (2540 : จ) ได้ศึกษาการประยุกต์ทักษะชีวิตในโปรแกรมสุขศึกษาเพื่อให้เกิด

พฤติกรรมป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และเอดส์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังจากทดลอง นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนความรู้เรื่องโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และเอดส์มากขึ้นกว่าการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับนรลักษณ์ เอื้อกิจ (2541 : 119-123) ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมการพัฒนาทักษะชีวิตต่อพฤติกรรมป้องกันการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสมสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสอดคล้องกับโอมู (Omu. 1994 : 11) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความเป็นได้ในการจัดหลักสูตรเพศศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ผลจากการศึกษาพบว่า หลังการทดลองนักเรียนในกลุ่มทดลองมีความรู้เรื่องเพศดีกว่ากลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับการสอน

หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษาดีกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 การเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้น อาจเนื่องจากกิจกรรมการเรียนรู้การสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมร่วมกับแนวคิดทักษะชีวิตของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขและองค์การอนามัยโลก (WHO) เพื่อให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ โดยผู้วิจัยเริ่มจากแผนการสอนที่ 1 เรื่อง “อย่างเข้าสู่วัยรุ่น” นำเข้าสู่บทเรียนโดยให้นักเรียนจินตนาการถึงการเปลี่ยนแปลงของร่างกายตนเองว่ามีอะไรบ้าง เพื่อที่จะได้ทราบว่านักเรียนมีความเข้าใจและมีเจตคติอย่างไรกับเรื่องเพศศึกษา เป็นการออกความคิดเห็นที่อิสระ รวบรวมความคิดเห็นของสมาชิกในช่วงเวลาสั้นๆ (สุริย์ จันทรโมลี. 2525 : 102) หลังจากนั้นให้นักเรียนดูวีดิทัศน์เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของวัยรุ่น” เมื่อจบแล้วให้นักเรียนแบ่งกลุ่มย่อยอภิปรายกลุ่มตามประเด็นเกี่ยวกับเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย การปรับตัวทางเพศ ฯลฯ ตามไปกิจกรรม และนำเสนอหน้าชั้นเรียน การร่วมกันคิดกับเพื่อน แม้จะมีความแตกต่างกันบ้างทางความคิดและประสบการณ์ เมื่อมีความคิดหลายความคิดมาผสมกัน ก่อให้เกิดความคิดใหม่ (วินิจ เกตุขำ และ คมเพชร ฉัตรสุกกุล. 2522 : 135-136) หลังจากที่ได้ตัวแทนออกมาสรุปความคิดเห็นของแต่ละกลุ่มแล้ว ผู้วิจัยเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามและร่วมกันสรุปแนวคิดที่ควรได้จากการจัดกิจกรรมเพื่อให้ได้ความเข้าใจที่ตรงกันและถูกต้อง จะเห็นได้ว่าการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เป็นการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยนักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติหรือเป็นผู้กระทำ เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง ผู้เรียนกับผู้สอน ซึ่งในที่สุดผลที่ได้จะก่อให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายความรู้ จึงเป็นผลให้นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษาดีกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ส่วนในกลุ่มควบคุมที่ได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติ ภายหลังจากสอนนักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษาดีกว่าก่อนทำการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นนี้ อาจเนื่องจากการสอนเพศศึกษา ซึ่งเป็นวิชาที่วัยรุ่นส่วนใหญ่ชอบ และสนใจเรียน เคอร์บี ดี (Kirby D. 1985 : 421) ประกอบกับเรื่องเพศศึกษายังไม่มีในหลักสูตร วิชาสุขศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปัจจุบัน จึงทำให้นักเรียนเกิดความตื่นเต้นและสนใจเรียน ขณะเดียวกันผู้วิจัยใช้สื่อวีดิทัศน์เช่นเดียวกับกลุ่มทดลอง และในขณะที่สอนได้มีการซักถามโต้ตอบกันตลอด ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของนักเรียนสาธิตที่กล้าพูดและกล้าแสดงออก ผลการวิจัยจึงสอดคล้องกับจรรยา ลากศิริอนันต์กุล (2543 : 90-95) ได้ศึกษาผลการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันการเสพยาบ้าของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นผ่านชุมชนนักเรียน บ้านโป่งราชบุรี ซึ่งกลุ่มทดลองจะได้รับการจัดกิจกรรมกระบวนการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อป้องกันการเสพยาบ้าโดยผ่านชุมชนโดยใช้สื่อ เช่น วีดิทัศน์ ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีความรู้เกี่ยวกับยาบ้าดีกว่าก่อนการทดลอง สอดคล้องกับการศึกษาของมานี ชูไทย (2543 : 74) ที่ว่าในการถ่ายทอดความรู้ ความคิด หรือประสบการณ์นั้น การใช้ภาษาอย่างเดียวย่อมทำให้เกิดผลได้ง่าย เพราะไม่ชัดเจนและเป็นนามธรรม (Abstract) แต่วีดิทัศน์เป็นสื่อประกอบการสอนที่เป็นรูปธรรม (Concrete) ช่วยให้ได้รับความรู้เข้าใจยิ่งขึ้น ประกอบกับนักเรียนโรงเรียนสาธิตมีความรู้อย่างกว้างขวางในเรื่องเพศศึกษา เพราะโรงเรียนสาธิตตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกับมหาวิทยาลัยที่สังกัดอยู่ และเป็นแหล่งวิทยาการที่ค่อนข้างพร้อมมูลในทุกๆ ด้าน (พรทิพย์ ศิริภัทราชัย. 2539 : 5 ; อ้างอิงจาก พิศมัย เต่นดวงบริพัทธ์. 2535. การศึกษาเจตคติทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิต สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานคร. หน้า 160) อีกทั้งนักเรียนในกลุ่มควบคุม อาจได้รับความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษาจากแหล่งข้อมูลอื่นๆ จากการศึกษาข้อมูลทั่วไป นักเรียนกลุ่มควบคุมได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเพศศึกษาจากวีดิทัศน์ โทรทัศน์ นิตยสาร วารสาร อินเทอร์เน็ต หนังสือพิมพ์ต่างๆ และกิจกรรมที่นักเรียนเลือกทำเมื่อมีเวลาว่างด้วยการเล่นเกมคอมพิวเตอร์มากที่สุด รองลงมาคือดูวีดิทัศน์ โทรทัศน์ อีกด้วย และเมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษาระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม จึงพบว่าไม่มีความแตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 3 ทั้งนี้อาจเนื่องจากกลุ่มตัวอย่างทั้งสองมีคุณลักษณะพื้นฐานที่ใกล้เคียงกัน มีความคล้ายคลึงกันมาก และผลการวิจัยสอดคล้องกับการศึกษาของพิชัย ไทยอุดม (2540 : จ) ได้ศึกษาผลของการประยุกต์แนวคิดทักษะชีวิตศึกษาในการสอนเพศศึกษา แก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดปราจีนบุรี ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีความรู้ในเรื่องเพศศึกษาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับการศึกษาของเกษม ศรีพงษ์ (2521 : บทคัดย่อ) ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การสอนวิชาเพศศึกษา โดยใช้บทเรียนสำเร็จรูปกับการสอนปกติในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า การเรียนโดยใช้บทเรียนสำเร็จรูปกับการสอนปกติมีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนไม่แตกต่างกัน และยังสอดคล้องกับมณฑนา พรหมโสภา (2538 : บทคัดย่อ) ซึ่งได้ศึกษาการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้เรื่องโรคเอดส์ โดยวิธีการให้สุขศึกษาแบบบรรยาย

และแบบอภิปรายกลุ่มในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า การสอนสุขศึกษาแบบบรรยายและแบบอภิปรายกลุ่มไม่มีความแตกต่างกัน แต่การวิจัยนี้ ไม่สอดคล้องกับจิราพร มงคลประเสริฐ (2539 : 98-102) ได้ศึกษาผลของการใช้แผนการสอนเพศศึกษาต่อความรู้ เจตคติ และสุขปฏิบัติทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จังหวัดน่าน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนในกลุ่มทดลองที่ได้รับการสอนโดยใช้แผนการสอนเพศศึกษามีคะแนนเฉลี่ยความรู้สูงกว่ากลุ่มควบคุมกับนรลักษณ์ เอื้อกิจ (2541 : 119-123) ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมการพัฒนาทักษะชีวิตต่อพฤติกรรมป้องกันการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนความรู้สูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่อย่างไรก็ตามคะแนนเฉลี่ยของความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษาทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับการสอนเพศศึกษาตามปกติที่ใช้วิธีทัศน์เป็นสื่อต่างก็มีการเปลี่ยนแปลงดีกว่าก่อนการทดลอง

ดังนั้นจากผลการศึกษาจึงสรุปได้ว่า การสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมสามารถทำให้นักเรียนในกลุ่มทดลองเกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษาไปในทางที่ดีขึ้นได้แต่เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติ พบว่า ไม่แตกต่างกัน

2. ทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษา

นักเรียนที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หลังการทดลองมีทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้าน ความภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพดีกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 2 และสอดคล้องกับพิชัย ไทยอุดม (2540 : จ) ได้ศึกษาผลของการประยุกต์แนวคิดทักษะชีวิตศึกษาในการสอนเพศศึกษา แก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดปราจีนบุรี ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีความภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะการตัดสินใจสูงกว่าก่อนทำการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับภุชญา ดริยมณีรัตน์ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อพฤติกรรมป้องกันการสูบบุหรี่ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ผลการทดลองพบว่า ภายหลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีทักษะการตัดสินใจไม่สูบบุหรี่ ทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพดีกว่าก่อนได้รับโปรแกรมสุขศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับวิภาวรรณ ผลผลา (2541 : 97-102) ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมการเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อป้องกันเอดส์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสตรีวิทยา 2 ภายหลังการทดลองคะแนนเฉลี่ยทักษะการปฏิเสธเพื่อป้องกันเอดส์ของกลุ่มทดลอง

ดีกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมในด้าน ความภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม พบว่า ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 4.1 และ 4.2 ส่วนทักษะการตัดสินใจ และทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 4.3 และ 4.4

ทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษา สามารถอภิปรายผลในแต่ละด้าน ดังนี้

2.1 ด้านความภูมิใจในตนเอง นักเรียนที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้าน ความภูมิใจในตนเองดีกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับสมมติฐานข้อ 2.1 แต่เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้าน ความภูมิใจในตนเองระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานข้อ 4.1 แต่สอดคล้องกับพิชัย ไทยอุดม (2540 : จ) ได้ศึกษาผลของการประยุกต์แนวคิดทักษะชีวิตศึกษาในการสอนเพศศึกษา แก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดปราจีนบุรี ผลการวิจัยพบว่า ความภูมิใจในตนเอง ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ไม่แตกต่างกัน

หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้าน ความภูมิใจในตนเองดีกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นนั้น เป็นผลมาจากกลุ่มทดลองได้รับกิจกรรมการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมร่วมกับแนวคิดทักษะชีวิตของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข และองค์การอนามัยโลก โดยเริ่มจากแผนการจัดกิจกรรมที่ 2 เรื่อง “ฉันเป็นฉันเอง” ผู้วิจัยนำเข้าสู่บทเรียนโดยให้ปรบมือสองจังหวะแล้วบอกชื่อตัวเองพร้อมทั้งบอกจุดเด่นหรือจุดด้อยของตนเองตามใบกิจกรรมจนครบทุกคน ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้มองตนเองทั้งในด้านบวกและลบ หลังจากนั้นให้อภิปรายในประเด็น “คนเรามีความแตกต่างกันอย่างไรบ้าง” และเขียนเรียงความเรื่อง “นี่คือตัวฉัน” จากการดำเนินกิจกรรมนักเรียนสามารถบอกความแตกต่างกันของบุคคลได้ใกล้เคียงกันเมื่อให้นักเรียนเขียนเรียงความ นักเรียนส่วนใหญ่มีความภูมิใจในตนเองในด้านต่างๆ ทั้งนี้อาจเนื่องจากปัจจัยที่ทำให้เกิดความภูมิใจในตนเองจะมีการพัฒนามาตั้งแต่วัยเด็กด้วยการอบรมสั่งสอน ปลูกฝังค่านิยมอันดีงาม นอกจากนั้นธรรมชาติและพฤติกรรมของเด็กในวัยต่างๆ ที่ได้แสดงออกมานั้น ทำให้ระดับความภูมิใจต่างกัน จากการศึกษาข้อมูลทั่วไปพบว่าทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม สถานภาพสมรสของบิดามารดา ส่วนใหญ่อยู่ด้วยกัน คิดเป็นร้อยละ 91.67 และร้อยละ 89.37 ตามลำดับ สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัว รักใคร่ ช่วยเหลือกันดี คิดเป็นร้อยละ 72.92 และร้อยละ 82.98 และมีจำนวนพี่น้อง (รวมทั้งตัวนักเรียน) มากที่สุด จำนวน 2 คน ปัจจัยเหล่านี้ทำให้เกิดการยอมรับตนเองและคิดว่าตนเองมีค่าในสังคม ตลอดจนการได้รับการยอมรับจากบิดามารดา ครูอาจารย์ และเพื่อน (มยุรี สาสิงห์. 2535 : 55) และผู้ที่มี

ความภูมิใจในตนเองสูงมักจะมีความสัมพันธ์กับภูมิหลังของครอบครัวที่ให้ความเอาใจใส่ ให้อิสระตัดสินใจหรือกระทำการกิจกรรมต่างๆ (McNeil. 1975 : 106) ทั้งสองกลุ่มจึงมีความภูมิใจในตนเองดีขึ้นแต่ไม่แตกต่างกัน

2.2 ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม นักเรียนที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้านความรับผิดชอบต่อสังคมดีกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับสมมติฐานข้อ 2.2 แต่เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้านความรับผิดชอบต่อสังคมระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานข้อ 4.2 และไม่สอดคล้องกับพิชัย ไทยอุดม (2540 : จ) ได้ศึกษาผลของการประยุกต์แนวคิดทักษะชีวิตศึกษาในการสอนเพศศึกษาแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดปราจีนบุรี ผลการวิจัยพบว่า ความรับผิดชอบต่อสังคม กลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้านความรับผิดชอบต่อสังคมดีกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้นนั้น เป็นผลมาจากกลุ่มทดลองได้รับกิจกรรมการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมร่วมกับแนวคิดทักษะชีวิตของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข และองค์การอนามัยโลก โดยเริ่มจากแผนการจัดกิจกรรมที่ 3 เรื่อง “สองต่อสอง” ผู้วิจัยนำเข้าสู่บทเรียนโดยสนทนาความหมายสุภาษิตสอนหญิงของสุนทรภู่ “ชายข้าวเปลือกหญิงข้าวสารโบราณว่า” หลังจากนั้นเปิดเทปเสียง “จดหมายของพลอย” ซึ่งเนื้อหาเกี่ยวกับหญิงคนหนึ่งที่หลงผิดเขียนจดหมายระบายความอัดอั้นใจให้เพื่อนฟัง ที่ไม่เชื่อคำสอนของพ่อแม่ คำเตือนของครู ไปไหนสองต่อสองกับชายคนรัก จนมีเพศสัมพันธ์และต้องหนีออกจากบ้าน ออกจากโรงเรียนไปอาศัยอยู่กับญาติของผู้ชาย ทำให้เสียอนาคต หลังจากนั้นให้นักเรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นว่ารู้สึกอย่างไรต่อชีวิตของพลอย ซึ่งเทปเสียงสามารถสร้างความรู้สึกและกระตุ้นให้คิด รู้จักยับยั้งชั่งใจ มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น อีกทั้งการอภิปรายกลุ่มสามารถสะท้อนความคิด ความรู้สึกที่มีต่อตัวละครและสามารถวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น การอภิปรายที่ไม่ได้นำไปสู่การหาคำตอบที่ตายตัว ช่วยให้สมาชิกได้พิจารณาไตร่ตรองในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างรอบคอบทุกแง่มุม เพื่อจะได้นำไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม อิทธิพลของกลุ่มช่วยให้สมาชิกเกิดการตัดสินใจด้วยการยอมรับสมัครใจ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพ (สุรีย์ จันทรโมลี. 2525 : 88) ร่วมกันสรุปเป็นความคิดของกลุ่มและผู้วิจัยร่วมสรุปแนวคิดที่ได้จากการทำกิจกรรม เพื่อให้นักเรียนนำแนวคิดไปอภิปรายกับเพื่อนและครอบครัว จึงเป็นผลให้คะแนนเฉลี่ยความรับผิดชอบต่อสังคมภายหลังการทดลองดีกว่าก่อนทำการทดลอง แต่เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังการทดลอง พบว่า ไม่แตกต่างกัน

จากการศึกษาข้อมูลทั่วไปพบว่า ทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม สถานภาพสมรสของบิดามารดาส่วนใหญ่อยู่ด้วยกัน คิดเป็นร้อยละ 91.67 และร้อยละ 89.37 ตามลำดับ สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัว รักใคร่ ช่วยเหลือกันดี คิดเป็นร้อยละ 72.92 และร้อยละ 82.98 และมีจำนวนพี่น้อง (รวมทั้งตัวนักเรียน) มากที่สุด จำนวน 2 คน ปัจจัยเหล่านี้ทำให้เกิดการยอมรับตนเองและคิดว่าตนเองมีค่าในสังคม ตลอดจนการยอมรับจากบิดามารดา ครูอาจารย์ และเพื่อน (มยุรี สาสิงห์. 2535 : 55) ขณะเดียวกันการสร้างเจตคติจนเกิดเป็นพฤติกรรมได้ต้องใช้เวลาพอสมควร สอดคล้องกับการศึกษาของมิตตันและเดลล์ (Mitten & Dale. 1962 : 407-416) เสนอแนะไว้ว่าเด็กทุกคนควรได้ฝึกการรับผิดชอบ ควรฝึกตั้งแต่เด็ก และต้องได้รับคำแนะนำจากผู้ใหญ่ที่ยึดหยุ่นและไม่เร่งรัดเกินไป ทั้งสองกลุ่มจึงมีความรับผิดชอบต่อสังคมดีขึ้น แต่ไม่แตกต่างกัน

2.3 ทักษะการตัดสินใจ นักเรียนที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้านทักษะการตัดสินใจดีกว่าก่อนการทดลองและดีกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติ สอดคล้องกับนรลักษณ์ เอื้อกิจ (2541 : 119-123) ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมการพัฒนาทักษะชีวิตต่อพฤติกรรมป้องกันการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการทดลองพบว่า ภายหลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีทักษะการตัดสินใจ สูงกว่าก่อนการทดลอง และสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับภฤศนา ตรียมณีรัตน์ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อพฤติกรรมป้องกันการสูบบุหรี่ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ผลการทดลองพบว่า ภายหลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีทักษะการตัดสินใจไม่สูบบุหรี่และการแก้ปัญหาดีกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับสุทธิสารณ์ วัฒนมะโน (2540 : ก-ข) ได้ศึกษาผลของการประยุกต์โปรแกรมทักษะชีวิตเพื่อป้องกันโรคเอดส์ของนักเรียนชายชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดปราจีนบุรี ผลการทดลองพบว่า ภายหลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีทักษะการตัดสินใจ ดีกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับพิชัย ไทยอุดม (2540 : จ) ได้ศึกษาผลของการประยุกต์แนวคิดทักษะชีวิตศึกษาในการสอนเพศศึกษา แก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดปราจีนบุรี ผลการทดลองพบว่า ภายหลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีทักษะการตัดสินใจสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่ไม่สอดคล้องกับสุขฤดี รัชตถุงการสกุล (2543 : 152-159) ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมการเสริมสร้างทักษะชีวิตเพื่อป้องกันการเสพยาบ้าของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในโรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังการทดลองกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีทักษะการตัดสินใจไม่แตกต่างกัน

หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้านทักษะการตัดสินใจดีกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้นนั้น เป็นผลมาจากกลุ่มทดลองได้รับกิจกรรมการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมร่วมกับแนวคิดทักษะชีวิตของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข และองค์การอนามัยโลก โดยเริ่มจากแผนการจัดกิจกรรมที่ 4 เรื่อง “การตัดสินใจ” ผู้วิจัยได้ถามถึงเหตุการณ์ต่างๆ ในชีวิตประจำวันที่ต้องตัดสินใจ หลังจากนั้นบรรยาย “ขั้นตอนการตัดสินใจ” เนื่องจากการตัดสินใจเป็นกระบวนการเลือกในระหว่างทางเลือกต่างๆ ซึ่งจะเป็นตามลำดับขั้นตอนในอันที่จะเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่งออกมาสำหรับนำไปปฏิบัติจริง (วุฒิชัย จานงค์. 2523 : 3) หลังจากนั้นผู้วิจัยอ่านกรณีศึกษาเรื่อง “การตัดสินใจของอัน” ให้นักเรียนฟัง แล้วให้นักเรียนแบ่งกลุ่มระดมสมอง วิเคราะห์กรณีศึกษา ขั้นตอนในการตัดสินใจ นำเสนอหน้าชั้นเรียน การระดมสมองจะทำให้สมาชิกกลุ่มได้รู้จักความคิดอย่างมีเหตุผล (Critical thinking) และยังเป็นการส่งเสริมให้มีความคิดสร้างสรรค์ (Creative thinking) รู้จักพัฒนา ตัดสินใจ แก้ปัญหา (Decision making) ร่วมกันได้อย่างเหมาะสมวิธีนี้เป็นกระบวนการกระตุ้นให้ทุกคนได้ใช้ความคิดในการหาวิธีการใหม่ๆ ในการแก้ปัญหาและรู้จักใช้ความคิดที่ดีของกลุ่มมาตัดสินใจหาร่วมกัน (สุรีย์ จันทรโมลี. 2525 : 102) แล้วผู้วิจัยกำหนดสถานการณ์ต่างๆ ที่นำไปสู่พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น โดยให้นักเรียนร่วมกันวิเคราะห์และใช้กระบวนการตัดสินใจในสถานการณ์ที่กำหนดให้ ซึ่งพบว่านักเรียนแต่ละกลุ่มสามารถนำหลักการของการตัดสินใจไปใช้ในการอภิปรายภายในกลุ่มได้อย่างถูกต้อง รวมทั้งยังสามารถนำข้อมูลหรือข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เป็นประโยชน์มาใช้ประกอบกระบวนการตัดสินใจได้ ดังนั้นในการฝึกทักษะการตัดสินใจอย่างเป็นกระบวนการและเป็นไปตามขั้นตอนทำให้นักเรียนสามารถนำประสบการณ์ที่ได้รับการฝึกไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจแก้ปัญหาอื่นต่อไปได้ จึงทำให้กลุ่มทดลองมีการเปลี่ยนแปลงทักษะการตัดสินใจดีกว่าก่อนการทดลองและดีกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 สอดคล้องกับการศึกษาของรัตนาดอกแก้ว (2539 : 134-147) ที่ได้ทำการศึกษาผลของการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อป้องกันโรคเอดส์ในนักเรียนระดับอาชีวศึกษาปีที่ 3 จังหวัดแพร่ พบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยทักษะการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลสูงกว่าก่อนการทดลอง และสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้จากการศึกษาของคาริน และคณะ (Karin, et al. 1996 : 89-94) ได้ศึกษาเรื่องทางเลือกที่ปลอดภัย : โปรแกรมการป้องกันโรคเอดส์/โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และการตั้งครรภ์ของวัยรุ่นในโรงเรียน ภายหลังการใช้โปรแกรมซึ่งประกอบด้วยกระบวนการตัดสินใจ ทำให้นักเรียนมีการเลื่อนการตัดสินใจที่จะมีเพศสัมพันธ์ออกไป

2.4 ทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ นักเรียนที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้านทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพดีกว่าก่อนการทดลองและดีกว่ากลุ่มที่

ได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับสมมติฐานข้อ 2.4 และ ข้อ 4.4 ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของรัตนา ดอกแก้ว (2539 : 134-147) ได้ศึกษาผลการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันโรคเอดส์ของนักเรียนอาชีวศึกษาปีที่ 3 จังหวัดแพร่ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองมีการเปลี่ยนแปลงทักษะการปฏิเสธต่อรองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับวิภาพรรณ ผลผลา (2541 : 97-102) ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมการเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อป้องกันเอดส์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสตรีวิทยา 2 ผลการวิจัยพบว่า หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีทักษะการปฏิเสธเพื่อป้องกันเอดส์สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับซาลลิส และคณะ (Sallis, et al. 1990 : 489-503) ศึกษาผลของการใช้โปรแกรมการฝึกทักษะในการปฏิเสธบุหรี่ยกแก่นักเรียนเกรด 4-7 จำนวน 78 คน ผลการทดลองพบว่า กลุ่มนักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมดังกล่าวจะสามารถปฏิเสธบุหรี่ยกจากการชักชวนของเพื่อนได้มากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ

หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาในด้านทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพดีกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้นนั้น เป็นผลมาจากกลุ่มทดลองได้รับกิจกรรมการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมร่วมกับแนวคิดทักษะชีวิตของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข และองค์การอนามัยโลก โดยเริ่มจากแผนการจัดกิจกรรมที่ 4 “อย่างนี้ต้องปฏิเสธ” โดยใช้หลักการ ขั้นตอนการปฏิเสธ และการหาทางออก (กรมอนามัย. 2539 : 183) ซึ่งประกอบด้วย 1) การปฏิเสธอย่างจริงจังทั้งคำพูด ท่าทาง และน้ำเสียง 2) ใช้ความรู้สึกของตนเองเป็นข้ออ้างประกอบเหตุผล 3) การขอความเห็นชอบและแสดงการขอบคุณเพื่อรักษาน้ำใจ 4) เมื่อถูกเข้าซื้อหรือสบประมาท ให้ปฏิเสธซ้ำหรือต่อรองหากิจกรรมอื่นมาทดแทนหรือผลัดผ่อนโดยการขอยืดระยะเวลาออกไป และใช้วิธีการสอนแบบผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยการแสดงบทบาทสมมติ (ประภาเพ็ญ สุวรรณ. 2523 : 99) เป็นวิธีการสอนที่ทำให้ผู้เรียนเห็นจริง คล้อยตามบทบาทนั้นไปด้วย ทำให้เกิดความเข้าใจที่แจ่มชัดขึ้น แล้วฝึกปฏิบัติซึ่งการฝึกบทบาทสมมติเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการฝึกทักษะ โดยนักเรียนได้ผลัดเปลี่ยนกันเป็นผู้ปฏิเสธ ผู้ชวน ผู้สังเกต และผู้ประเมินการฝึกจนครบทุกคนในกลุ่ม จากนั้นดูตัวแบบที่ปฏิเสธได้ดีที่สุดในแต่ละกลุ่ม ร่วมกับการชี้จุดเด่นที่ถูกต้องของตัวแบบที่สามารถปฏิเสธได้โดยไม่เสียสัมพันธภาพ การจัดกิจกรรมการสอนเพศศึกษาโดยการรู้แบบมีส่วนร่วมร่วมกับแนวคิดทักษะชีวิต ทำให้กลุ่มทดลองมีการเปลี่ยนแปลงทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพดีกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

โดยสรุปแล้ว จากผลการศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า นักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยใช้กลวิธีการระดมสมอง อภิปรายกลุ่ม การแสดง

บทบาทสมมติ ร่วมกับการใช้สื่อต่างๆ เช่น เทปเสียง วีดีโอทัศน์ เป็นต้น ซึ่งจะช่วยกระตุ้นและ
 จูงใจให้นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในบทเรียน อีกทั้งนักเรียนยังได้แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์
 ความคิดเห็น ทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันภายในกลุ่ม และยังได้วิเคราะห์แสดงความคิดเห็น จนก่อ
 ให้เกิดการพัฒนาในด้านต่างๆ ได้แก่ความรู้ในเรื่องเพศศึกษา ทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาใน
 ด้านความภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการปฏิเสธ
 โดยไม่เสียสัมพันธภาพ

ข้อเสนอแนะ

การสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ร่วมกับการใช้แนวคิดทักษะชีวิตเป็น
 นวัตกรรมหนึ่งในการพัฒนาผู้เรียนให้รู้จัก “คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้” สอดคล้องกับการ
 เปลี่ยนแปลงของสถานะสังคมในปัจจุบัน เป็นการเรียนรู้ในรูปแบบประชาธิปไตย ยึดถือความ
 เท่าเทียมกันของแต่ละบุคคล โดยใช้กลวิธีที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จากผลการศึกษาครั้งนี้
 พบว่า การสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับ
 เพศศึกษาของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งประกอบด้วยแผนการสอนและกิจกรรม
 จำนวน 5 แผน ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นสามารถทำให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการสอน
 เพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษามากกว่าก่อน
 การทดลอง ดังนั้นผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา อาจพิจารณานำหลักการและวิธีการ
 ดังที่ได้เสนอมาแล้วข้างต้น ไปใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการจัดการเรียนการสอนเพศศึกษาให้มี
 ประสิทธิภาพ เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ มีความยั้งคิด มีความเข้าใจ และมีพฤติกรรมทางเพศในทางที่
 เหมาะสม ซึ่งอาจทำได้โดยผ่านการสอนในหลักสูตรหรือจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในโรงเรียน

1. การสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมให้เกิดประสิทธิผลนั้นต้องคำนึงถึง
 ปัจจัยต่างๆ ดังนี้

1.1 ครูต้องมีทักษะและประสบการณ์ในการสอนด้วยรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
 แบบมีส่วนร่วม และต้องเปลี่ยนบทบาทจากการพูด การออกคำสั่ง มาเป็นผู้ช่วยเหลือ ผู้จัด
 ประสบการณ์ที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนสามารถค้นหาคำตอบ เกิดความคิดรวบยอด บรรลุการเรียนรู้
 ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ อีกทั้งควรเป็นผู้ที่มีความเป็นประชาธิปไตย ยอมรับความคิดเห็น
 ความรู้สึกของนักเรียน ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตัวของนักเรียนเอง มิใช่ครูเป็นผู้
 บอกรหรือสรุปแนวคิดให้

1.2 ควรสอนทั้งเพศหญิงและเพศชายรวมกัน ซึ่งความแตกต่างระหว่างเพศจะช่วย
 ให้มีการแสดงระบบความคิดความเชื่อที่หลากหลายและการฝึกทักษะที่สมจริง ทำให้ง่ายต่อการ
 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยเฉพาะเจตคติที่เกี่ยวกับเรื่องเพศชายและเพศหญิงในประเด็นต่างๆ

1.3 ระยะเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนตามแผนการสอนแต่ละครั้ง ครูควรบริหารเวลาให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ เนื่องจากการสอนโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม นักเรียนจะเป็นผู้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมมากกว่าการสอนแบบที่ครูเป็นผู้บอกความรู้ ข้อเท็จจริงให้กับนักเรียน

1.4 สื่อ อุปกรณ์ และกิจกรรมที่ใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนต้องสามารถสร้างและเร้าความรู้สึกให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของนักเรียน รวมทั้งบรรยายภาพของสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2. สถานศึกษา หน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนเกี่ยวกับเพศศึกษา สามารถดำเนินกิจกรรมได้

2.1 จากผลการศึกษาค้นคว้าและรูปแบบที่ผู้วิจัยได้ศึกษา สถานศึกษาสามารถนำไปจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนในหลักสูตรกลุ่มวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา สารที่ 2 ชีวิตและครอบครัว ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 เพื่อตอบสนองนโยบายปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาตามแนวนโยบายด้านการศึกษาที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 และ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542

2.2 กรณีกิจกรรมเสริมหลักสูตร สามารถจัดเป็นชุมนุม ชมรม หรือวิชาเลือกเสรี โดยจัดโปรแกรมสนองความต้องการ ความสนใจและความถนัดของนักเรียน

ข้อเสนอแนะในการศึกษาค้นคว้าครั้งต่อไป

1. ควรนำการศึกษาค้นคว้าในลักษณะนี้ไปศึกษากับกลุ่มตัวอย่างอื่นๆ เช่น นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2-6 กลุ่มวัยรุ่นนอกกระบวนการศึกษา กลุ่มวัยรุ่นในโรงงาน ที่มีลักษณะสภาพที่แตกต่างกับนักเรียนในระบบโรงเรียน

2. ควรมีการศึกษามูลของการใช้การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อแก้ปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้นกับวัยรุ่น เช่น ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน การสูบบุหรี่ ฯลฯ และในวิชาอื่นๆ

3. ควรใช้วิธีการอื่นๆ เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะชีวิต เช่น การเรียนรู้แบบร่วมมือ (The Cooperative Model) การสอนแบบ CIPPA Model เป็นต้น

4. ควรศึกษาความคงทนของความรู้และทักษะชีวิตที่ได้รับจากการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. กรมวิชาการ. (2543ก). การเรียนการสอนเพศศึกษา อดีต ปัจจุบัน และอนาคต. กรุงเทพฯ : กระทรวงฯ.
- _____. (2543ข). แนวทางการให้การศึกษา เรื่องชีวิตและครอบครัวศึกษา ขอบข่ายสาระตามระดับชั้น. กรุงเทพฯ : กระทรวงฯ.
- _____. (2543ค). แนวการจัดกระบวนการเรียนรู้ทักษะชีวิต เพื่อพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ชั้นปีที่ 7-9). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. หน่วยศึกษานิเทศก์. (ม.ป.ป.). คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทักษะชีวิตเพื่อป้องกันเอดส์ การค้าประเวณี การติดยาและสารเสพติด. กรุงเทพฯ : กรมสามัญศึกษา กระทรวงฯ.
- กระทรวงสาธารณสุข. กรมสุขภาพจิต. (2543). คู่มือการสอนทักษะชีวิตเพื่อป้องกันเอดส์ ด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม. พิมพ์ครั้งที่ 4. นนทบุรี : กระทรวงฯ.
- _____. (2544). คู่มือการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม. พิมพ์ครั้งที่ 4. นนทบุรี : กระทรวงฯ.
- กระทรวงสาธารณสุข. กรมอนามัย. (2532). "สุขภาพทางเพศ และการวางแผนครอบครัว," เอกสารประกอบการสอนโครงการให้คำปรึกษา แนะนำวัยรุ่นและหนุ่มสาว โครงการวางแผนครอบครัวแห่งชาติ. นนทบุรี : กระทรวงฯ. ถ่ายเอกสาร.
- _____. (2539). "การสอนทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม," เอกสารประกอบการอบรมโครงการพัฒนาบุคลากรการสอนทักษะชีวิต เพื่อป้องกันสารเสพติดในสถานศึกษาโดยใช้กระบวนการเรียนการสอนแบบผู้เรียนมีส่วนร่วม วันที่ 24-26 กรกฎาคม 2539. ประจวบคีรีขันธ์ : โรงแรมหัวหินแกรนด์. กระทรวงฯ. ถ่ายเอกสาร.
- กฤษฎณา ดริยมณีรัตน์. (2544). ประสิทธิภาพของโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อพฤติกรรมป้องกันการสูบบุหรี่ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ บางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (สุขศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เกษม ศรีพงษ์. (2521). การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การสอนเพศศึกษาโดยใช้บทเรียนสำเร็จรูปกับการสอนปกติ. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (สุขศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- จรรยา ลามศิริอนันต์กุล. (2543). การพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อป้องกันการเสพยาบ้าของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นผ่านชุมชนนักเรียน บ้านโป่ง ราชบุรี. วิทยานิพนธ์ วท.ม.
(สุขศึกษาและพลศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
ถ่ายเอกสาร.
- จริยา อภิรักษ์อาภา. (2542). ประสิทธิภาพของโปรแกรมสุขศึกษาโดยใช้การเรียนรู้แบบมี
ส่วนร่วม เพื่อป้องกันเอดส์. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (สุขศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- จันทร์วิภา ดิลกสัมพันธ์. (2543). เพศศึกษา. กรุงเทพฯ : บุรพาสาน (1991) จำกัด.
- จิตรา ทองเกิด. (2543, มกราคม-มิถุนายน). "การเรียนการสอนเรื่องเพศศึกษา," วางแผน
ครอบครัวและประชากร. 3(1) : 1-4.
- จิราพร มงคลประเสริฐ. (2539). ผลของการใช้แผนการสอนเพศศึกษาต่อความรู้ เจตคติ และ
สุขปฏิบัติทางเพศ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อำเภอเมือง จังหวัดน่าน.
วิทยานิพนธ์ วท.ม. (อนามัยครอบครัว). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
มหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- ชัยวัฒน์ ปัญจพงศ์, สุรีย์ กาญจนวงศ์ และ จารุณี นະวิโรจน์. (2524). เพศศึกษาแผนใหม่.
กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ชำนาญ นิสารัตน์. (2524). หนังสือเรียนสังคมศึกษาหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย.
กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ชูศรี วงศ์รัตน์. (2541). เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดุษฎี เจริญสุข. (2540). ผลการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อป้องกันโรคเอดส์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 5. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (สุขศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
ถ่ายเอกสาร.
- นรลักษณ์ เอื้อกิจ. (2541). ประสิทธิภาพของโปรแกรมการพัฒนาทักษะชีวิตต่อพฤติกรรมการป้องกัน
การมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนใน
สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (พยาบาลสาธารณสุข).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- ประทีป โอประเสริฐสวัสดิ์. (2543, มกราคม-มิถุนายน). "เพศศึกษา," วางแผนครอบครัวและ
ประชากร. 3(1) : 5.

ประภาเพ็ญ สุวรรณ. (2523). *การสอนสุขศึกษา : ทฤษฎีและการประยุกต์*. กรุงเทพฯ :
ไทยวัฒนาพานิช

_____. (2527, ธันวาคม). "เพศศึกษาและประชากรศึกษา," แนวคิดหลักการและพัฒนาการ
ของประชากรศึกษา. ชมรมประชากรศึกษาและภาควิชาศึกษาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

ประเสริฐ ดันสกุล, และ คณะ. (2538). *ยุทธศาสตร์ทักษะชีวิต เพื่อการพัฒนาบุคลิกภาพเยาวชน
เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง ยุทธศาสตร์ทักษะชีวิตเพื่อป้องกันพฤติกรรม
เบี่ยงเบน . วันที่ 7 กันยายน 2538. กรุงเทพฯ : โรงแรมเอเชีย. ถ่ายเอกสาร.*

ปรีชา แจ่มวิถีเลิศ. (2540). *การประยุกต์ทักษะชีวิตในโปรแกรมสุขศึกษาเพื่อให้เกิดพฤติกรรม
ป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และเอดส์ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 2
กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (สุขศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.*

"ปัญหาเพศในเด็ก ความคับแค้นของผู้ใหญ่," (2542, 14 พฤศจิกายน). *มติชนรายวัน*. หน้า 10
พรทิพย์ พัฒนานุสรณ์. (2544, 30 พฤษภาคม). "ตลาดเซ็กซ์อินเทอร์เน็ตยั่ววัยรุ่นระบายกำหนด,"
ไทยรัฐ. หน้า 5.

พรทิพย์ ศิริภทราชย์. (2539). *พฤติกรรมสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และโรงเรียน
บดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี). ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (สุขศึกษา). กรุงเทพฯ :
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.*

พรรณราย ทพยะประภา. (2529). *การสอนกิจกรรมแนะแนวด้วยกระบวนการกลุ่ม*.
กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองสาสน์การพิมพ์.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2543). *วิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 8.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พิชัย ไทยอุดม. (2540). *การประยุกต์แนวคิดทักษะชีวิตศึกษาในการสอนเพศศึกษาแก่นักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดปราจีนบุรี. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (พยาบาลสาธารณสุข).*
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.

เพ็ญศรี พิชัยสนธิ. (2539). "ครอบครัวยุคใหม่กับเพศศึกษา," *การพัฒนาครอบครัว*. กรุงเทพฯ :
อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด.

มยุรี งามทอง. (2534). *เพศศึกษาและสุขภาพในครอบครัว*. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

- มยุรี สาลีนวงศ์. (2535). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์และความภาคภูมิใจในตนเอง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนโดยใช้การสอนกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Stad กับกิจกรรมการเรียนรู้ตามคู่มือครูของสสท. ปรินทิพย์ กศ.ม. (คณิตศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- มณฑนา พรหมโสภณ. (2538). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้เรื่องโรคเอดส์ โดยวิธีการให้สุขศึกษาแบบบรรยายและแบบอภิปรายกลุ่มในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนอเนกน้อม กิ่งอำเภอม่อน จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ส.ม. (สาธารณสุขศาสตร์). เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- มานี ชูไทย. (2543). สุขศึกษาในชุมชน (หลักและวิธีปฏิบัติ). กรุงเทพฯ : ภาควิชาสุขศึกษา คณะพลศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์. (2538). เอกสารในการประชุมสัมมนาเรื่อง แนวทางการพัฒนาเด็กวัย 6-18 ปี โครงการพัฒนาครอบครัว พุทธศักราช 2538. กรุงเทพฯ : โรงแรมปรีณพาล. ถ่ายเอกสาร.
- _____. (2540). "การสอนทักษะชีวิตเพื่อป้องกันการใช้สารเสพติด," เอกสารประกอบการประชุมวิชาสุขศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 8 วันที่ 6-9 พฤษภาคม 2540. เชียงใหม่ : โรงแรมโลตัสปางสวนแก้ว.
- ยุพิน รุ่งแจ้ง. (2533). การวิเคราะห์การจัดหลักสูตรเพศศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สายสามัญศึกษา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ประชากรศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- ระวีวรรณ แสงฉาย. (2538). การให้ความรู้เรื่องเพศศึกษา (แนวคิดสำหรับพ่อแม่ ครูผู้สอนในโรงเรียน บุคลากรทางการแพทย์). กรุงเทพฯ : พี.พี.พันธ์.
- รัชณี ณ ระนอง และคณะ. (2538). การประเมินผลโครงการพัฒนาบุคลากรเพื่อการดำเนินงานป้องกันโรคเอดส์ในกลุ่มวัยรุ่น. กรุงเทพฯ : กองอนามัยโรงเรียน กระทรวงสาธารณสุข.
- รัตนา ดอกแก้ว. (2539). ผลการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อป้องกันโรคเอดส์ในนักเรียนอาชีวศึกษา ปีที่ 3 จังหวัดแพร่. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (อนามัยครอบครัว). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2539). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. พิมพ์ครั้งที่ 6 กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

- ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ. (2531). *หลักการวิจัยทางการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัทศึกษาพร.
- _____. (2538). *เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- วันทนี วาสิกะสิน. (2526). *ปัญหาพฤติกรรมทางเพศของมนุษย์กับงานสังคมสงเคราะห์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วินิจ เกตุขำ และ คมเพชร จิตรสุกุล. (2522). *กระบวนการกลุ่ม*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- วิภาพรรณ ผลผลา. (2541). *ประสิทธิผลโปรแกรมการเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อป้องกันเอดส์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสตรีวิทยา 2*. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (สุขศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วุฒิชัย จานงค์. (2523). *พฤติกรรมการตัดสินใจ*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ต้นสนีย์ วงศาโรจน์. (2537). *การศึกษาปัญหาและความต้องการของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กลุ่ม 4 กรุงเทพมหานครกับหลักสูตรครอบครัวศึกษา*. วุฒานิพนธ์ สส.ม. (สังคมสงเคราะห์ศาสตร์) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- สมชาย อินโด. (2536). *ปัจจัยทางสังคมที่มีความสัมพันธ์กับความรุนแรงของการก่ออาชญากรรมทางเพศ ประเภทคดีข่มขืนกระทำชำเรา*. วุฒานิพนธ์ สศ.ม. (อาชญาวิทยาและงานยุติธรรม). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- สมพงศ์ เกษมสิน. (2517). *การบริหาร*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สมพร สุทัศน์, ม.ร.ว. (2537). *มนุษย์สัมพันธ์*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุฤดี รัชตฤงคารสกุล. (2543). *โปรแกรมการเสริมสร้างทักษะชีวิตเพื่อป้องกันการเสพยาบ้าของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในเขตกรุงเทพมหานคร*. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (สุขศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุชา จันท์เอม และ สุรางค์ จันท์เอม. (2518). *จิตวิทยาวัยรุ่น*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : แพรวพิทยา.
- สุชา จันท์เอม. (2528). *วัยรุ่น*. กรุงเทพฯ : อักษรบัณฑิต.
- สุชาติ โสมประยูร. (2525). *การสอนสุขศึกษา*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

20

สุชาติ โสมประยูร และ วรณี โสมประยูร. (2531). *เพศศึกษา = Sex Education*. พิมพ์ครั้งที่ 3.

กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

สุณี รักษาเกียรติศักดิ์. (2539). *การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS*. กรุงเทพฯ :

สำนักคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สุทนต์ ศรีไธย์. (2538). *หลักการจัดสัมมนาการศึกษา*. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุทธิสารณ์ วัฒนมะโน. (2540). *การประยุกต์โปรแกรมทักษะชีวิตเพื่อป้องกันโรคเอดส์ของ*

นักเรียนชายชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดปราจีนบุรี. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (สุขศึกษา).

กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.

สุภาภักดิ์ ผ่องน้อย. (2544). *ประสิทธิผลของโปรแกรมสุขศึกษา โดยประยุกต์ใช้กระบวนการแนะแนว*

เพื่อพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

โรงเรียนกุนนทีรุทธารามวิทยาคม. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (สุขศึกษา). กรุงเทพฯ :

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

สุรีย์ จันทรโมลี. (2525). *วิธีการทางสุขศึกษา*. กรุงเทพฯ : ภาควิชาสุขศึกษา

คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

อุไร มั่นหมั่น. (2539). *ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการตัดสินใจศึกษาต่อของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา*

ปีที่ 3 ศึกษากรณีจังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ พย.ม. (พัฒนาสังคม). กรุงเทพฯ :

บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

เอนก อารีพรรค และ สุัทนา อารีพรรค . (2525). *เรียนรู้เรื่องเพศ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Brook-Gunn, Jeanne. & F, Furstenberg Frank. (1990). "Adolescent Sexual Behavior,"

In Adolescent Behavior and Society. Edited by Muss, Rolf E. New York :

McGraw-Hill Publishing Company.

Dilorenzo, D. (1993). *An Evaluation of Tobacco Use Education –Prevention Program*.

Georgia : Department of Psychology.

Eiser, C., Eiser, J. & Bocker, M. (1988, November). "Teachers Evaluations of a Life-

Skill Approach to Drugs Education," *Education Research*. 30(3) : 202-210.

Funk, & Wagnall. (1961). *New Standard Dictionary of English Language*. New York : McGraw -Hill Book.

Gilchrist, L.D., Schinke, S.P., & Maxwell, J.S. (1987, Winter/Spring/1987, Summer). "Life Skills Counseling for Preventing Problems in Adolescence," *Journal of Social Service Research* . 10(2-4) : 73-84.

✓ Good, Carter V. (1973). *Dictionary of Education*. 3rd ed. New York : McGraw -Hill Book Company

Harrison, F. E. (1981). *The Managerial Decision-Making Process*. Boston : Houghton Mifflin.

Hurlock, B. (1974). *Development Psychology*. New Delhi : Tata McGraw-Hill.

Karin, C. et al. (1996, March). "Safer Choices : A Multicomponent School-Based HIV/STD and Pregnancy Prevention Program for Adolescents," *Journal of School Health*. 66(3) : 89-94.

Kerlinger, Fred. N. (1986). *Foundation of Behavioral Research*. 3rd ed. Rinehart Florida : USA Holt.

✓ Kilander, H. Ferderick. (1970). *Sex Education in the Schools* . London : The Mac Millan Company.

Kirby D. (1985, December). "Sexuality Education : A More Realistic View of Its Effects," *Journal of School Health*. 55(10) : 421-424.

Kirkham, M.A. & Schilling li, R.F. (1989, April). "Life Skill Training with Mothers of Handicapped Children," *Journal of Social Service Research*. 13(2) : 67-87.

Kosareff, Kristi Jan. (1993). *Sex Education in High School. Is it Effective*. Master 'sThesis. California : California State University.

Lawrence, J.S., Jefferson, K.W., & Banks, P.G. (1994, May). Cognitive Behavioral Group Intervention to Assist Substance Dependent Adolescents is Lowering HIV Infection Risk . *AIDS Education and Prevention*. 6(5) : 425-435.

Levenberg, L. H. (1976, May). "Accuracy of Academic Self Assessment and Its Relation to Age, Sex, Achievement, I.Q., and Self Esteem," *Dissertative Abstract International*. 36(11) : 7299-A.

McNeil, E. B. (1975). *The Psychology of Being Human*. Briered. New York :

A Department of Harper & Row.

Mellanby A, Phelps F. & Tripp J. (1992, December). "Sex Education : More is Not Enough," *Journal of Adolescence*. 15(4) : 449-466.

Mitten, B.L. & Dale, B.H. (1962, June). "The Development of Responsibility in Children," *The Child a Book of Reading*. 46(5) : 407-416.

O Hara, P. et al. (1996, May). "A Peer-Led AIDS Prevention Program for Students in An Alternative School," *Journal of School Health*. 66(5) : 176-181.

Omu, Florence Emadine. (1994). *The Feasibility of Sex Education Curriculumm for Junior Secondary School in Nigeria*. Doctor 's Thesis. University of Southampton.

Quine, S. et al. (1992, February). "A Role for Drug Awareness and Prevention Programs External to the School ?," *Health Education Research : Theory & Practice*. 7(2) : 259-267

Richmond, B. O. & William. F. (1971, May). "Sociometric Predictors of the Self Concept Among Fifth and Sixth Grade Children." *The Journal of Education Research*. 64(9) : 425-429.

Robin, Isadore. & Lester A, Kirkendall. (1964). *Sex in the Adolescent Years*. New York : Association Press.

Sallis, F. et al. (1990, October). "Assessing Skill for Refusing Cigarettes and Smokeless Tobacco," *Journal of Behavioral Medicine*. 13(5) : 489-503.

Stone, L. J. & Church, J. (1968). *Childhood and Adolescence*. New York : Radom House.

Stoner Jame, A. F. (1987). *Management*. New Jersy : Englewood Cliffs.

Susan, R. L. et al. (1995, April). "Impact of a School-Based AIDS Prevention Program on Risk and Protective Behavior for Newly Sexually Active Students," *Journal of School Health*. 65(4) : 145-151.

WHO. (1994). *Life Skills Education for Children and Adolescences in Schools* . Geneva : WHO.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายนามผู้เชี่ยวชาญ
หนังสือขอความอนุเคราะห์

รายนามผู้เชี่ยวชาญ

1. รองศาสตราจารย์ สพญ.นภาพร มัชฌิมางกูร ภาควิชาสุขศึกษา คณะพลศึกษา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2. รองศาสตราจารย์ชูศรี วงศ์รัตนะ ภาควิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
3. รองศาสตราจารย์ ดร. สมสรร วงษ์อยู่น้อย สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
4. อาจารย์สุปราณี จุลเดชะ ภาควิชาสุขศึกษา คณะพลศึกษา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
5. อาจารย์ ดร. กมลมาลย์ วิรัตน์เศรษฐสิน ภาควิชาสุขศึกษา คณะพลศึกษา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ บัณฑิตวิทยาลัย มศว โทร. 5731, 5644

ที่ ทม 1012/ 6090

วันที่ 8 สิงหาคม 2545

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน ผู้อำนวยการสำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา

เนื่องด้วย นางรัตนา เจริญสาธิต นิสิตระดับปริญญาโท วิชาเอกสุขศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง “ผลของการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์วันส ปัทมภาสพงษ์ และ รองศาสตราจารย์ภา ศรีไพโรจน์ เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในกรณีนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ รองศาสตราจารย์สมสรร วงษ์อยู่น้อย เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบทดสอบวิชาสุขศึกษา แบบสอบถามและแผนการสอนผลของการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ข้าราชการในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นางรัตนา เจริญสาธิต ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

(รองศาสตราจารย์ภาภรณ์ หะวานนท์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ บันทึกวิทยาลัย มศว โทร. 5731, 5644

ที่ ทม 1012/ 6088

วันที่ 8 สิงหาคม 2545

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน คณะบดีคณะศึกษาศาสตร์

เนื่องด้วย นางรัตนา เจริญสาริต นิสิตระดับปริญญาโท วิชาเอกสุศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง “ผลของการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาริต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์วันส ปัทมภาสพงษ์ และ รองศาสตราจารย์ภา ศรีไพโรจน์ เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในการนี้ บันทึกวิทยาลัยขอเรียนเชิญ รองศาสตราจารย์ชูศรี วงศ์รัตนะ เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบทดสอบวิชาสุศึกษา แบบสอบถามและแผนการสอนผลของการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาริต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)

จึงเรียน โจ้ขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ข้าราชการในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นางรัตนา เจริญ ต ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ เสนียดด้วย

(รองศาสตราจารย์นภภรณ์ หะวานนท์)

คณะบดีบันทึกวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ บัณฑิตวิทยาลัย มศว โทร. 5731, 5644

ที่ ทม 1012/ 60๔๔

วันที่ ๘ สิงหาคม 2545

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน คณบดีคณะพลศึกษา

เนื่องด้วย นางรัตนา เจริญสาธิต นิสิตระดับปริญญาโท วิชาเอกสุขศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง “ผลของการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์วินัส ปัทมภาสพงษ์ และ รองศาสตราจารย์นภา ศรีไพโรจน์ เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในกรณีนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ รองศาสตราจารย์นภาพร มัชฌมางกูร อาจารย์สุปราณี จุลเดชะ และ อาจารย์กมลมาลย์ วิรัตน์เศรษฐิน เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบทดสอบวิชาสุขศึกษา แบบสอบถาม และแผนการสอนผลของการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ข้าราชการในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นางรัตนา เจริญสาธิต ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

(รองศาสตราจารย์นภาพร หะวานนท์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ที่ ทม 1012/ 6655

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๔ กันยายน 2545

เรื่อง ขออนุญาตเพื่อพัฒนาเครื่องมือการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม

เนื่องด้วย นางรัตนา เจริญสาธิต นิสิตระดับปริญญาโท วิชาเอกสุศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง “ผลของการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์วันส ปัทมภาสพงษ์ และ รองศาสตราจารย์ภา ศรีไพโรจน์ เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อพัฒนาเครื่องมือการวิจัย โดยขออนุญาตใช้สถานที่ และขอให้ให้นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ชั้นปีที่ 1 จำนวน 1 ห้องเรียน เป็นกลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามผลของการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) ในระหว่างเดือนกันยายน 2545

จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาต ได้โปรดพิจารณาให้ นางรัตนา เจริญสาธิต ได้เก็บข้อมูลในการทำปริญญานิพนธ์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ภาภรณ์ หะวานนท์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 02-664-1000 ต่อ 5731, 5618 โทรสาร. 02-258-4119

ภาคผนวก ข
เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล
คุณภาพเครื่องมือ

แบบสอบถาม

เรื่อง

ผลของการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)

คำชี้แจง แบบสอบถามชุดนี้ประกอบด้วย คำถาม 6 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป	จำนวน 11 ข้อ
ส่วนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา	จำนวน 26 ข้อ
ส่วนที่ 3 ความภูมิใจในตนเอง	จำนวน 22 ข้อ
ส่วนที่ 4 ความรับผิดชอบต่อสังคม	จำนวน 23 ข้อ
ส่วนที่ 5 ทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ	จำนวน 13 ข้อ
ส่วนที่ 6 ทักษะการตัดสินใจ	จำนวน 13 ข้อ

ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามนี้จะเก็บเป็นความลับ ขอให้นักเรียนตอบข้อคำถามตามความเป็นจริงมากที่สุดและตอบให้ครบทุกข้อ โดยนักเรียนไม่ต้องเขียนชื่อและเลขประจำตัว ข้อมูลเหล่านี้จะไม่มีผลต่อการเรียนของนักเรียน แต่จะเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยและมีคุณค่าต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพศศึกษาในวิชาสุขศึกษาของโรงเรียนต่อไป

“ขอขอบคุณนักเรียนทุกคนที่ให้ความร่วมมือและตอบแบบสอบถามด้วยความตั้งใจ”

นางรัตนา เจริญสาธิต

นิสิตปริญญาโทหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต

สาขาวิชาสุขศึกษา

คณะพลศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป

คำชี้แจง : จงทำเครื่องหมาย ☒ ลงในช่อง ☐ ที่ตรงกับความเป็นจริงของนักเรียน

1. ปัจจุบันนักเรียนมีอายุกี่ปี (อายุเต็ม นับถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2545)
 1. ☐ 11 ปี
 2. ☐ 12 ปี
 3. ☐ 13 ปี
 4. ☐ 14 ปี
2. เพศ
 1. ☐ ชาย
 2. ☐ หญิง
3. นักเรียนมีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันหรือต่างบิดาหรือมารดา (รวมทั้งตัวนักเรียนด้วย) กี่คน
 1. ☐ ลูกคนเดียว
 2. ☐ 2 คน
 3. ☐ 3 คน
 4. ☐ 4 คน
 5. ☐ 5 คน
 6. ☐ มากกว่า 5 คน (ระบุ).....
4. ปัจจุบันนักเรียนพักอาศัยอยู่กับใคร
 1. ☐ บิดา มารดา
 2. ☐ บิดา
 3. ☐ มารดา
 4. ☐ ญาติพี่น้อง (ระบุ).....
 5. ☐ เพื่อน
 6. ☐ อื่นๆ (ระบุ).....
5. สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัวของนักเรียนเป็นอย่างไร
 1. ☐ รักใคร่ช่วยเหลือกันดี
 2. ☐ ไม่ราบรื่น ทะเลาะวิวาทกันบ่อยๆ
 3. ☐ ทะเลาะวิวาทกันบางครั้ง
 4. ☐ ต่างคนต่างอยู่ไม่สนใจกัน
 5. ☐ อื่นๆ (ระบุ).....
6. การอบรมเลี้ยงดูที่นักเรียนได้รับในวัยเด็กจนถึงปัจจุบันนักเรียนคิดว่าเป็นอย่างไร
 1. ☐ เข้มงวดมากไม่เคยมีอิสระ
 2. ☐ เข้มงวดมาก นานๆ มีอิสระสักครั้ง
 3. ☐ เข้มงวดเป็นบางครั้ง มีอิสระบ้างพอสมควร
 4. ☐ ไม่เข้มงวด ปล่อยตามสบาย
 5. ☐ ไม่สนใจปล่อยปละละเลย
7. สถานภาพสมรสของบิดามารดาเป็นอย่างไร
 1. ☐ อยู่ด้วยกัน
 2. ☐ แยกกันอยู่
 3. ☐ บิดาเสียชีวิต
 4. ☐ มารดาเสียชีวิต
 5. ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....

8. เมื่อนักเรียนพบเพื่อนต่างเพศที่มีรูปร่างลักษณะ “ถูกตา ถูกใจ” ทำให้นักเรียนนึกถึงอะไร

1. ☐ ความรัก	2. ☐ ความเป็นเพื่อน
3. ☐ ความเป็นญาติ	4. ☐ ความเป็นพี่หรือน้อง
5. ☐ ไม่มีความรู้สึกอะไรเป็นพิเศษ	6. ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....

9. เมื่อนักเรียนมีอาการหรือความรู้สึกทางเพศ นักเรียนระบายออกโดยวิธีใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. ☐ ทำสมาธิ	2. ☐ เล่นดนตรี
3. ☐ อ่านหนังสือเรียน	4. ☐ อ่านหนังสือการ์ตูน
5. ☐ เล่นกีฬา	6. ☐ ฟังเพลง ร้องเพลง
7. ☐ สำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง	8. ☐ คusyโทรศัพท์กับเพื่อนต่างเพศ
9. ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....	

10. นักเรียนได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องเพศศึกษาจากแหล่งใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. ☐ วิทยุ	2. ☐ วิทยุโทรทัศน์
3. ☐ ภาพยนตร์	4. ☐ หนังสือพิมพ์
5. ☐ หนังสือเรียน	6. ☐ นิตยสาร วารสาร
7. ☐ อินเทอร์เน็ต	8. ☐ ไปสเตอร์ แผ่นพับ ใบปลิว
9. ☐ เสียงตามสายของโรงเรียน	10. ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....

11. นักเรียนมักปฏิบัติกิจกรรมใดในเวลาว่าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. ☐ ฟังวิทยุ ร้องเพลง	2. ☐ ดูวิทยุโทรทัศน์
3. ☐ ดูภาพยนตร์	4. ☐ อ่านหนังสือพิมพ์
5. ☐ อ่านหนังสือเรียน	6. ☐ อ่านนิตยสาร วารสาร
7. ☐ เล่นอินเทอร์เน็ต	8. ☐ เล่นเกมคอมพิวเตอร์
9. ☐ เล่นกีฬา	10. ☐ ไปเที่ยวกับเพื่อนเพศเดียวกัน
11. ☐ ไปเที่ยวกับเพื่อนต่างเพศ	12. ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....

ส่วนที่ 2 แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา

คำชี้แจง : ให้นักเรียนเลือกระบายตัวอักษร ก ข ค หรือ ง ที่เห็นว่าเป็นคำตอบที่ถูกต้องที่สุด
เพียงข้อเดียว (ทำในกระดาษคำตอบที่แจกให้)

1. ข้อใดคือจุดประสงค์ที่สำคัญของการเรียนเพศศึกษา ก. สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ข. สามารถเข้าใจเรื่องเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ ค. สามารถรักษาความสะอาดอวัยวะเพศได้ถูกต้อง ง. สามารถเข้าใจพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงเรื่องเพศ 2. ข้อใดกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงของเพศชายและเพศหญิงในช่วงเข้าสู่วัยรุ่นได้ถูกต้อง ก. เพศชายมีการเปลี่ยนแปลงก่อนเพศหญิง 1-2 ปี ข. เพศหญิงมีการเปลี่ยนแปลงก่อนเพศชาย 1-2 ปี ค. ทั้งเพศชายและเพศหญิงมีการเปลี่ยนแปลงทางเพศเกิดขึ้นพร้อมกัน ง. การเปลี่ยนแปลงทางเพศไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับสภาพความสมบูรณ์ของร่างกาย 3. ข้อใดเป็นพัฒนาการทางด้านร่างกายของวัยรุ่นชาย ก. ผลิตอสุจิ ข. เสียงดังกว่าเดิม ค. อารมณ์ฉุนเฉียว ง. สะโพกขยายกว้างขึ้น	4. ข้อใดเป็นพัฒนาการทางด้านจิตใจของวัยรุ่นเพศหญิงที่เห็นได้เด่นชัดที่สุด ก. ไม่ชอบให้ผู้อื่นบังคับ ข. มีความรักต่อตนเองมากขึ้น ค. ต้องการช่วยเหลือตนเองมากขึ้น ง. มีความรับผิดชอบต่อตนเองมากขึ้น 5. อวัยวะเพศชายที่ทำหน้าที่ผลิตอสุจิและฮอร์โมนคือข้อใด ก. อัณฑะ ข. องคชาต ค. ต่อมลูกหมาก ง. ถุงเก็บน้ำอสุจิ 6. อวัยวะเพศหญิงที่ทำหน้าที่ผลิตไข่และฮอร์โมนคือข้อใด ก. มดลูก ข. รังไข่ ค. ท่อนำไข่ ง. ช่องคลอด 7. ลักษณะใดที่แสดงว่าเด็กหญิงมีวุฒิภาวะทางเพศสมบูรณ์ ก. มีเสียงแหลม ข. มีประจำเดือน ค. หน้าอกขยายขึ้น ง. มีส่วปากผายออก

8. ลักษณะใดที่แสดงว่าเด็กชายมีวุฒิภาวะทางเพศสมบูรณ์
 - ก. มีสิวขึ้น
 - ข. มีหนวดขึ้น
 - ค. มีเสียงใหญ่
 - ง. มีการหลั่งน้ำอสุจิ
9. อวัยวะใดที่เกี่ยวข้องกับการมีประจำเดือนในเพศหญิง
 - ก. รังไข่ มดลูก
 - ข. รังไข่ ปีกมดลูก
 - ค. มดลูก ปีกมดลูก
 - ง. ปีกมดลูก ช่องคลอด
10. การมีประจำเดือนเป็นผลมาจากอะไร
 - ก. การสลายตัวของรังไข่เมื่อไข่ไม่ได้รับการผสม
 - ข. การสลายตัวของไข่ทุกเดือนเมื่อไข่ไม่ได้รับการผสม
 - ค. การลอกหลุดของเยื่อบุช่องคลอดเมื่อไข่ไม่ได้รับการผสม
 - ง. การลอกหลุดของเยื่อบุมดลูกเมื่อไข่ไม่ได้รับการผสม
11. เพศหญิงจะมีประจำเดือนหนึ่งรอบในระยะเวลาประมาณกี่วัน
 - ก. 14 วัน
 - ข. 15 วัน
 - ค. 28 วัน
 - ง. 30 วัน
12. ต่อมไร้ท่อใดที่มีอิทธิพลสำคัญที่สุดต่อพัฒนาการทางเพศของวัยรุ่น
 - ก. ต่อมเพศ
 - ข. ต่อมหมวกไต
 - ค. ต่อมไทรอยด์
 - ง. ต่อมใต้สมอง
13. ข้อใดเกี่ยวข้องโดยตรงกับการผันเปียกมากที่สุด
 - ก. เป็นสิ่งปกติของอารมณ์เพศ
 - ข. ช่วยลดปริมาณน้ำอสุจิตามธรรมชาติ
 - ค. เป็นสิ่งแสดงความพร้อมที่จะสืบพันธุ์
 - ง. ช่วยลดความเครียดของอารมณ์เพศ
14. เพศชายที่ผันเปียกบ่อยๆ จะมีวิธีแก้ไขได้อย่างไร
 - ก. หาหนังสือทางเพศอ่าน
 - ข. ออกกำลังกายให้สม่ำเสมอ
 - ค. หาโอกาสอยู่ใกล้เพื่อนหญิงมากขึ้น
 - ง. นอนดึกๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการผันเปียก
15. การระบายอารมณ์เพศของวัยรุ่นหมายความว่าอย่างไร
 - ก. การมีเพศสัมพันธ์
 - ข. การหาความรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศ
 - ค. การทดลองเกี่ยวกับการร่วมเพศ
 - ง. การผ่อนคลายความต้องการทางเพศ
16. เมื่อวัยรุ่นมีความต้องการทางเพศเกิดขึ้น ควรปฏิบัติตัวอย่างไร
 - ก. อ่านหนังสือไป
 - ข. ไปเที่ยวตามลำพังกับเพื่อนต่างเพศ
 - ค. ปรึกษาขอคำแนะนำจากเพื่อนสนิท
 - ง. ออกกำลังกายด้วยการเล่นกีฬา

17. ข้อใดเป็นความผิดปกติทางเพศ

- ก. การมีความรู้สึกทางเพศ
- ข. การฝันเปียกในเพศชายขณะนอนหลับ
- ค. การอ่านหนังสือที่มีความรู้เรื่องเพศศึกษา
- ง. การให้ความสนใจเพื่อนเพศเดียวกันแบบคู่รัก

18. สุขปฏิบัติที่ดีสำหรับอวัยวะเพศชายควรทำอย่างไร

- ก. ล้างให้สะอาด ไร้ยางให้แห้งอยู่เสมอ
- ข. ใส่กางเกงในผ้าเนื้อหนานุ่ม เพื่อป้องกันไส้เลื่อน
- ค. ใช้น้ำยาฆ่าเชื้อฟอกอวัยวะเพศทุกวัน เพื่อให้อวัยวะเพศสะอาด
- ง. ล้างทำความสะอาดด้วยน้ำสะอาด และซับให้แห้งทุกครั้งก่อนอาบน้ำ

19. สุขปฏิบัติที่ดีสำหรับอวัยวะเพศหญิงควรทำอย่างไร

- ก. ควรเปลี่ยนยี่ห้อน้ำอนามัยทุกเดือน
- ข. ใช้น้ำยาฆ่าเชื้อทำความสะอาดอวัยวะเพศทุกวัน
- ค. ขณะมีประจำเดือนควรใช้แปรงโรยให้แห้งอยู่เสมอ
- ง. ล้างทำความสะอาดด้วยน้ำสะอาด และซับให้แห้งทุกครั้งก่อนอาบน้ำ

20. ข้อใดเป็นการวางตัวที่ดีที่สุดในการคบ

เพื่อนต่างเพศของฝ่ายหญิง

- ก. ให้ความสนิทสนมใกล้ชิดเหมือนเป็นเพศเดียวกัน

- ข. ควรรักษานวลสงวนตัวตามขอบเขตประเพณีไทย

- ค. ควรหลีกเลี่ยงการขอความช่วยเหลือส่วนตัว เพื่อป้องกันการใกล้ชิด

- ง. ควรแสดงความอ่อนหวาน น่ารัก น่าทะนุถนอม เพื่อให้เพศชายคอยช่วยเหลือ

21. ข้อใดเป็นวิธีการป้องกันการเกิดปัญหาทางเพศในวัยเรียนที่ดีที่สุด

- ก. ไม่ควรคบเพื่อนต่างเพศ

- ข. ทำตัวตามสบาย ตามสมัยนิยม

- ค. เรียนรู้วิธีการคุมกำเนิดที่ถูกต้อง

- ง. อย่าชิงสุกก่อนห่าม รักษานวลสงวนตัว

22. ข้อใดเป็นการปรับตัวเมื่อมีปัญหาเรื่องเพศที่ดีที่สุดของวัยรุ่น

- ก. ปรึกษาเพื่อนที่มีปัญหาล้ายคลึงกัน

- ข. ศึกษาด้วยตนเองจากหนังสือและวิทัศน์ความรู้ทางเพศ

- ค. พยายามเก็บตัวอยู่ตามลำพังเพราะร่างกายกำลังมีการเปลี่ยนแปลง

- ง. เมื่อเกิดความไม่สบายใจเกี่ยวกับเรื่องเพศควรปรึกษาพ่อแม่หรือครู

23. ข้อใดเป็นการสร้างความมั่นใจในตนเอง
ที่ดีที่สุดของวัยรุ่น

- ก. คบเพื่อนที่เรียนอ่อนกว่า
- ข. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น
- ค. ใช้เครื่องใช้ที่แสดงฐานะของตนเอง
- ง. มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของ
ตนเองตามที่ได้รับมอบหมาย

24. ถ้านักเรียนเห็นเพื่อนชายหญิงเดิน
คลอเคลียกันในที่สาธารณะนักเรียนควร
ทำอย่างไร

- ก. เลิกคบ
- ข. ไปบอกครู
- ค. ดักเตือนด้วยดี
- ง. เป็นเรื่องส่วนตัว ไม่ทำอะไร

25. นักเรียนควรมีหลักในการคบเพื่อนต่างเพศ
อย่างไร

- ก. ปฏิบัติตามความรู้สึกที่มีอยู่
- ข. ต้องขออนุญาตจากพ่อแม่ก่อน
- ค. ไม่จำเป็นไม่ควรคบเพื่อนต่างเพศ
- ง. พยายามให้อยู่ในขนบธรรมเนียม
ประเพณีไทย

26. การกระทำใดของผู้ปกครองที่ช่วย
ส่งเสริมการแก้ปัญหาของวัยรุ่นได้มาก
ที่สุด

- ก. ให้ความรักความอบอุ่น
- ข. อดทนต่อพฤติกรรมของวัยรุ่น
- ค. ตั้งเป้าหมายชีวิตให้ชัดเจนสำหรับ
วัยรุ่น
- ง. เปิดโอกาสให้เด็กวัยรุ่นทำตามใจ
ตนเอง

แบบสอบถามส่วนที่ 3 ถึงส่วนที่ 5

คำชี้แจง ในแต่ละข้อความ จะมีระดับการแสดงความคิดเห็น 3 ระดับ ให้นักเรียนเลือกระดับที่ตรงกับความคิดเห็นของนักเรียนมากที่สุด โดยเติมเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องท้ายข้อความ

เห็นด้วย	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับความคิดเห็นของนักเรียน
ไม่แน่ใจ	หมายถึง	นักเรียนไม่สามารถบอกได้ว่าข้อความนั้นตรงกับ ความคิดเห็นของนักเรียนหรือไม่
ไม่เห็นด้วย	หมายถึง	ข้อความนั้นไม่ตรงกับความคิดเห็นของนักเรียน

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามความภูมิใจในตนเอง

ข้อความ	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย
1. ฉันเป็นที่พึ่งของเพื่อนๆ เสมอ.....			
2. ฉันเป็นที่รักของเพื่อนๆ ในห้องเรียน.....			
3. ฉันถูกแยกตัวอยู่คนเดียวเสมอ.....			
4. ฉันเป็นเด็กที่มีปัญหาในสายตาของอาจารย์.....			
5. ฉันรู้สึกแพ้เพื่อนๆ.....			
6. ฉันเป็นคนที่น่าเชื่อถือในสายตาของอาจารย์.....			
7. ฉันเป็นที่ชื่นชมของเพื่อนๆ รุ่นพี่ รุ่นน้อง.....			
8. อาจารย์รักใคร่ชื่นชมในความสามารถของฉัน.....			
9. ฉันมีความภูมิใจในเพศของตนเอง.....			
10. ฉันประสบความสำเร็จในชีวิต.....			
11. ฉันพอใจสภาพของตนเองในขณะนี้.....			
12. ฉันรู้สึกมีปมด้อย			
13. ฉันสามารถแสดงความคิดเห็นและเหตุผลของตนเอง เมื่อมีความเห็นขัดแย้งกับผู้ใหญ่			
14. ฉันรู้สึกด้อยกว่าคนอื่น เพราะไม่มีเพื่อนต่างเพศสนใจ..			
15. พ่อแม่ อนุญาตให้คบเฉพาะเพื่อนเพศเดียวกันเท่านั้น...			
16. ฉันรู้สึกพอใจในรูปร่างหน้าตาของตนเอง.....			
17. เวลาอยู่บ้าน ฉันรู้สึกโดดเดี่ยวเหมือนอยู่ตามลำพัง....			
18. ฉันถูกตำหนิจากพ่อแม่.....			

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามความภูมิใจในตนเอง (ต่อ)

ข้อความ	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย
19. พ่อแม่ยอมรับในความสามารถของฉัน			
20. ฉันเป็นที่ภาคภูมิใจของพ่อแม่.....			
21. พ่อแม่ภูมิใจในความประพฤติของฉัน.....			
22. ฉันอยากแยกตัวไปอยู่ที่อื่นตามลำพังเพราะมีความสุข กว่า.....			

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามความรับผิดชอบต่อสังคม

ข้อความ	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย
1. วัยรุ่นชายหญิงจับมือโอบกอดกันในที่สาธารณะถือเป็นเรื่องปกติ.....			
2. วัยรุ่นชายเมื่อเกิดอารมณ์เพศสามารถสำเร็จความใคร่ทันทีโดยไม่ต้องสนใจสถานที่และบุคคลผู้อื่น.....			
3. วัยรุ่นชายสามารถมีเพศสัมพันธ์ได้ไม่จำเป็นต้องคุมกำเนิดเพราะไม่ได้เป็นคนตั้งท้อง.....			
4. การมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน เป็นพัฒนาการตามวัยของวัยรุ่น.....			
5. การมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานเป็นเรื่องที่น่าอาย.....			
6. เมื่อเป็นโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์สามารถมีเพศสัมพันธ์ได้ตามปกติ.....			
7. การมีเพศสัมพันธ์ถือเป็นเรื่องปกติธรรมดาของวัยรุ่นชายหญิงที่รักกัน.....			
8. การที่วัยรุ่นชายหญิงเดินจู๋มมือกันในที่สาธารณะเป็นสิ่งที่ขัดต่อประเพณีไทย.....			
9. วัยรุ่นชายควรให้เกียรติวัยรุ่นหญิงโดยไม่ฉวยโอกาสแตะเนื้อต้องตัว.....			
10. ถ้ามีความบริสุทธิ์ใจ นักเรียนสามารถอยู่กับเพื่อนต่างเพศในที่ลับตาสองต่อสองได้.....			
11. การคบเพื่อนต่างเพศ จะต้องอยู่ในขอบเขตประเพณีไทย.....			
12. ฉันจะหาโอกาสแตะเนื้อต้องตัวเพศตรงข้ามเมื่ออยู่ตามลำพังสองต่อสอง.....			
13. ฉันปฏิบัติและให้เกียรติเพศตรงข้าม.....			
14. พฤติกรรมรักร่วมเพศเป็นเรื่องปกติ.....			
15. การมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานเป็นเรื่องปกติสำหรับคนยุคใหม่.....			

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามความรับผิดชอบต่อสังคม (ต่อ)

ข้อความ	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย
16. การพุดคุยเกี่ยวกับเรื่องเพศในที่สาธารณะเป็นเรื่องที่ไม่ควรทำ.....			
17. การดื่มสุราหรือของมึนเมาทำให้ขาดสติ เป็นเหตุให้มีเพศสัมพันธ์ได้.....			
18. การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์เป็นการหลีกเลี่ยงความต้องการทางเพศที่ได้ผล.....			
19. การมีเพศสัมพันธ์กับคูรักไม่จำเป็นต้องใช้ถุงยางอนามัย...			
20. เทียวดิสโก้เทค ผับ ไม่นำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์.....			
21. ไม่ฉวนลามเพื่อนต่างเพศ เมื่ออยู่ตามลำพังสองต่อสอง...			
22. การมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนถือเป็นประสบการณ์ที่ควรเรียนรู้.....			
23. ผ่าอนามัยใช้แล้วสามารถทิ้งลงถังขยะได้ทันที.....			

ส่วนที่ 5 แบบสอบถามทักษะการตัดสินใจ

คำชี้แจง จงทำเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อความที่ตรงกับความคิดเห็นของนักเรียนมากที่สุด
หากตอบข้อ 5 อื่นๆ (ระบุ).....ให้เติมข้อความตามความคิดเห็นของนักเรียนเอง

1. แหม เป็นนักเรียนหญิงที่เพิ่งสอบเข้า ม.1 หลังเปิดภาคเรียน 1 สัปดาห์มีนักเรียนชายรุ่นพี่ ม.6 มาชวนไปเที่ยววาร์ฮ์เอในเย็นวันเสาร์บอกว่าเป็นธรรมเนียมของการรับน้อง ถ้านักเรียนเป็นแหม นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร
1. ไป เพราะกลัวว่ารุ่นพี่จะไม่ยอมรับ
2. ไป เพราะจะได้ถือโอกาสเที่ยวฟรี
3. ไม่ไป เพราะไม่จำเป็นต้องไปสนใจรุ่นพี่คนนี้
4. ไม่ไป เพราะเป็นผู้หญิงไม่ควรไปกับชายอื่นตามลำพังในสถานที่อย่างนั้น
5. อื่นๆ (ระบุ).....
2. โป้ง มีคอนโดฯ อยู่ใกล้โรงเรียน หลังเลิกเรียนโป้งชวนแม่ไปดูวิถีทัศน์โป้งในระหว่างที่รอผู้ปกครองมารับ ถ้านักเรียนเป็นแม่ นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร
1. ไป เพราะกลัวว่าโป้งโกรธ
2. ไป เพราะจะได้ไม่เบื่อรหว่างรอผู้ปกครอง
3. ไม่ไป เพราะไม่อยากไป
4. ไม่ไป เพราะเป็นผู้หญิงไม่ควรไปในที่ลับตากับคนอื่นตามลำพัง
5. อื่นๆ (ระบุ).....
3. ด่านาหนังสือการ์ตูนญี่ปุ่นเด็ดๆ (มีภาพอนาจาร) ส่งโต้ตะให้เต้ยดูในขณะที่อาจารย์กำลังยืนสอนอยู่หน้าห้อง ถ้านักเรียนเป็นเต้ย นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร
1. ดู เพราะกลัวจะไม่ได้ดู
2. ดู เพราะจะได้มีความรู้เพิ่ม
3. ไม่ดู เพราะยังไม่เลิกเรียน
4. ไม่ดู เพราะหนังสืออย่างว่ มักจะกระตุ้นอารมณ์ทางเพศ
5. อื่นๆ (ระบุ).....

4. วันสุดท้ายของการเรียนปลายภาคของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีการฉลองกันที่ผับแห่งหนึ่งและนักเรียน 1 คน สามารถชวนเพื่อนต่างเพศไปร่วมงานนี้ได้ด้วย 1 คน รุ่นพี่ ม. 6 ที่เื่องสนิทชวนเื่องไปร่วมงานนี้ด้วย ถ้านักเรียนเป็นเื่อง นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร
-1. ไป เพราะเกรงใจรุ่นพี่ กลัวรุ่นพี่จะน้อยใจ
-2. ไป เพราะจะได้หาประสบการณ์แปลกๆ ใหม่ๆ
-3. ไม่ไป เพราะกลัวพ่อแม่รู้
-4. ไม่ไป เพราะรุ่นพี่ที่ชวนไม่สนิทและการไปในลักษณะนี้จะทำให้เกิดอันตรายได้
-5. อื่นๆ (ระบุ).....
5. ขณะที่รุ่นพี่กำลังให้รุ่นน้องซ่อมเชียวร้ออยู่บนอัฒจรรย์ นักเรียนหญิงคนหนึ่งจะขออนุญาตไปห้องน้ำโดยรุ่นพี่ผู้ชายอาสาจะพาไปส่งที่ห้องน้ำหลังอาคารเรียน ถ้านักเรียนเป็นนักเรียนหญิงคนนั้น นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร
-1. ไป เพราะเกรงใจรุ่นพี่ กลัวรุ่นพี่จะน้อยใจ
-2. ไป เพราะจะได้ไม่ต้องชวนเพื่อนซึ่งกำลังซ่อมอยู่ไป
-3. ไม่ไป เพราะไม่อยากไปแล้ว
-4. ไม่ไป เพราะห้องน้ำอยู่หลังอาคาร การไปในลักษณะนี้จะทำให้เกิดอันตรายได้
-5. อื่นๆ (ระบุ).....
6. สุพจน์เป็นเพื่อนในห้องของนักเรียน วันหนึ่งสุพจน์ชวนนักเรียนให้ลองหารายได้เสริม โดยการช่วยสุพจน์ส่งของ ซึ่งนักเรียนสงสัยว่าอาจเป็นสารเสพติดชนิดหนึ่ง (ยาบ้า) นักเรียนจะบอกสุพจน์ว่าอย่างไร
-1. ไม่เอาหรอก มีเงินน้อยก็ใช้น้อยๆ ก็ได้
-2. ไม่เอาหรอก ไม่ชอบงานส่งของ ชอบใจนะที่หวังดี เราช่วยแม่ขายของดีกว่า
-3. ดีเหมือนกัน กำลังอยากเก็บเงินซื้อของพอดี
-4. ดีเหมือนกัน จะได้มีเงินช่วยแม่จ่ายค่าเทอม
-5. อื่นๆ (ระบุ).....
7. อาวุธเป็นเพื่อนของนักเรียนที่มีพฤติกรรมใช้สารเสพติด ในช่วงใกล้สอบ อาวุธชวนนักเรียนให้ลองไชยากระตุ้น จะได้อ่านหนังสือได้นานขึ้น นักเรียนจะตอบอาวุธว่าอย่างไร
-1. ไม่เอาหรอก เราไม่ชอบ นายเอาไปให้คนอื่นเถอะ
-2. ไม่เอาหรอก เรากลัวติด ชอบใจที่หวังดี มาติวหนังสือกับกลุ่มเหมือนเดิมดีกว่า
-3. ดีเหมือนกัน กำลังอ่านหนังสือไม่ทัน
-4. ดีเหมือนกัน จะได้ช่วยให้อ่านหนังสือได้นานขึ้น
-5. อื่นๆ (ระบุ).....

8. อำเภอดอกคำใต้ ทางภาคเหนือ เป็นหมู่บ้านที่มักส่งลูกสาวเข้ากรุงเทพเพื่อขายบริการทางเพศ
หารายได้จุนเจือครอบครัว ถ้านักเรียนอยู่ในสถานการณ์นั้น นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร
.....1. ไป เพราะอยากได้เงิน
.....2. ไป เพราะจะได้มีโอกาสไปเที่ยวกรุงเทพฯ และได้เงินส่งให้ครอบครัวได้ด้วย
.....3. ไม่ไป เพราะไม่อยากไป
.....4. ไม่ไป เพราะการไปในลักษณะนี้จะทำให้เกิดโอกาสเสี่ยงอันตรายทางเพศได้
.....5. อื่นๆ (ระบุ).....
9. ต้ม ถูกเพื่อนๆ ชวนให้หนีเรียน และไปหาอะไรสนุกๆ ทำกันที่แปลงเกษตรหลังอาคาร 5 ต้ม
เห็นว่ามีเพื่อนทั้งหญิงและชาย ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนที่ไม่ค่อยสนใจเรียนหนังสือและถูกฝ่าย
ปกครองตักเตือนความประพฤติในเรื่องการใช้สารเสพติดและปัญหาชู้สาวหลายคะแนน
แล้ว ถ้านักเรียนเป็นต้ม นักเรียนจะตัดสินใจไปหรือไม่
.....1. ไป เพราะเกรงใจเพื่อน กลัวเพื่อนจะเสียใจ
.....2. ไป เพราะไม่อยากขัดใจเพื่อน และครั้งต่อไปเพื่อนจะทำไม่ยอมชวนไปด้วย
.....3. ไม่ไป เพราะกลัวครูรู้และจับได้
.....4. ไม่ไป เพราะการไปในสถานที่ลับตาคนจะทำให้เกิดอันตรายแน่ๆ และทำให้เสีย
อนาคต
.....5. อื่นๆ (ระบุ).....
10. ในงานวันสายสัมพันธ์ของโรงเรียน เพื่อนกลุ่มหนึ่งมีเพื่อนทั้งหญิงและชาย ชวนเอให้ไปต่
กันที่บ้านพี่เบิ้มซึ่งไม่มีผู้ใหญ่อยู่ ซึ่งเอรู้ว่ากลุ่มพี่เบิ้มติดสารเสพติด ถ้าไปจะต้องถูก
เค้ายันเคยให้เสพยากระตุ้นอารมณ์เพศแน่ๆ ถ้านักเรียนเป็นเอ นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร
.....1. ไป เพราะเกรงใจเพื่อน กลัวเพื่อนจะเสียใจ
.....2. ไป เพราะนานๆ จะได้มีโอกาสสนุกกับเพื่อนสักครั้ง
.....3. ไม่ไป เพราะเพื่อนในกลุ่มนั้นรู้จักกันแค่ผิวเผินและไม่สนิท
.....4. ไม่ไป เพราะการไปในลักษณะนี้จะทำให้เกิดโอกาสเสี่ยงอันตรายแน่ๆ ทั้งการ
เสพยาเสพติดและพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ และทำให้เสียอนาคตได้
.....5. อื่นๆ (ระบุ).....

11. นักเรียนทราบว่าเพื่อนคนหนึ่งในห้องมีพฤติกรรมผิดปกติ เช่น แต่งหน้ามาโรงเรียน ใช้เงินฟุ่มเฟือย ใช้โทรศัพท์ กระเป๋าและสิ่งของอื่นๆ ราคาแพงๆ ทั้งๆ ที่เพื่อนคนนี้เป็นคนต่างจังหวัดและเช่าหอพักอยู่ มีเพื่อนเล่าว่าตอนเย็นหลังเลิกเรียนเพื่อนคนนี้ชอบแต่งตัวสวยๆ แล้วไปเดินแถวหน้าห้างบ่อยๆ เย็นวันศุกร์เพื่อนคนนี้ชวนนักเรียนไปเดินเที่ยวห้างสรรพสินค้า นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร

-1. ไป เพราะกำลังอยากไปเที่ยวพอดี
-2. ไป เพราะจะได้มีโอกาสรู้ว่าเพื่อนไปทำอะไรที่ห้างสรรพสินค้า
-3. ไม่ไป เพราะแม่กำลังจะมารับแล้ว
-4. ไม่ไป เพราะเพื่อนคนนั้นรู้จักกันแค่ผิวเผินและมีพฤติกรรมน่าสงสัย
-5. อื่นๆ (ระบุ).....

12. ในงานวันสายสัมพันธ์ของโรงเรียน หลังจากการจัดกิจกรรมช่วงเช้าแล้ว ช่วงบ่ายนักเรียนห้องของตนว่าง (ต้นขออนุญาตอยู่ดูการแสดงบนเวทีในช่วงหัวค่ำ จึงนัดผู้ปกครองมารับประมาณ 4ทุ่ม) ต้นจึงถือโอกาสชวนเต้ยและเพื่อนๆ ไปเดินเล่นและเล่นอินเทอร์เน็ตดูภาพโป๊ที่ห้างสรรพสินค้า แต่หลังเลิกเรียนทุกวันเต้ยต้องรีบกลับบ้านช่วยแม่ทำงานบ้าน ถ้านักเรียนเป็นเต้ย นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร

-1. ไป เพราะกำลังอยากเล่นอินเทอร์เน็ตพอดี
-2. ไป เพราะไม่อยากขัดใจเพื่อน กลัวเพื่อนจะไม่ให้เข้ากลุ่ม
-3. ไม่ไป เพราะไม่มีเงิน
-4. ไม่ไป เพราะต้องรีบกลับไปช่วยแม่ทำงานบ้าน
-5. อื่นๆ (ระบุ).....

13. เจ๊ียบชวนน้ำไปพบเพื่อนผู้ชายที่รู้จักกันโดยการแชทคุยกันทางอินเทอร์เน็ต 4-5 ครั้ง ที่สวนสาธารณะแห่งหนึ่งหลังเลิกเรียน ถ้านักเรียนเป็นน้ำ นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร

-1. ไป เพราะกำลังอยากไปเที่ยวพอดี
-2. ไป เพราะจะได้รู้ว่าเพื่อนผู้ชายคนนั้นเป็นใคร
-3. ไม่ไป เพราะแม่กำลังจะมารับแล้ว
-4. ไม่ไป เพราะเพื่อนคนนั้นยังไม่รู้จักกันและมีพฤติกรรมน่าสงสัย
-5. อื่นๆ (ระบุ).....

ส่วนที่ 6 แบบสอบถามทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ

คำชี้แจง ในแต่ละข้อความ จะมีระดับการแสดงความคิดเห็น 3 ระดับ ให้นักเรียนเลือกระดับที่ตรงกับความคิดเห็นของนักเรียนมากที่สุด โดยเติมเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องท้ายข้อความ

เห็นด้วย	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับความคิดเห็นของนักเรียน
ไม่แน่ใจ	หมายถึง	นักเรียนไม่สามารถบอกได้ว่าข้อความนั้นตรงกับ ความคิดเห็นของนักเรียนหรือไม่
ไม่เห็นด้วย	หมายถึง	ข้อความนั้นไม่ตรงกับความคิดเห็นของนักเรียน

ข้อความ	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย
1. เพื่อนต่างเพศชวนไปดูหนังรอบ 2 ทุ่ม สองต่อสอง ซึ่งเป็นเรื่องที่ผมอยากดูมาก ผมจะบอกว่ามันดีเกินไป.....			
2. ถ้าเพื่อนต่างเพศชวนไปทำรายงานที่บ้านและบอกว่าพ่อแม่ไม่อยู่ ผมจะบอกว่ามีนัดกับคุณแม่แล้ว.....			
3. ถ้าเพื่อนแนะนำให้อ่านการ์ตูนญี่ปุ่นและบอกว่ามีภาพเด็ดๆ ผมจะบอกว่าไม่ชอบอ่านการ์ตูน.....			
4. ผมจะไม่แนะนำให้เพื่อนเข้าไปดูเว็บไซต์ที่มีภาพกระตุ่นอารมณ์ทางเพศ.....			
5. ถ้าเพื่อนโทรศัพท์มาบอกว่าจะส่งภาพโลโก้โทรศัพท์มือถือที่เป็นภาพโป๊มาให้ ผมจะบอกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี.....			
6. เพื่อนต่างเพศชวนไปเที่ยวห้างสรรพสินค้าและดูหนังกัน 2 คน โดยบอกว่าจะเป็นเจ้ามือ ผมจะบอกว่ามีนัดกับคุณแม่แล้ว.....			
7. ถ้าเพื่อนต่างเพศโทรศัพท์มาชวนคุยตอน 5 ทุ่ม ผมจะบอกว่าต้องรีบทำการบ้านที่ต้องส่งพรุ่งนี้.....			
8. ถ้ารุ่นพี่.6 บอกว่าจะติววิชาคณิตศาสตร์ให้ที่บ้านตอนเย็นก่อนสอบ ผมจะบอกว่าทบทวนเรียบร้อยแล้ว.....			
9. ในขณะที่กำลังตั้งใจฟังอาจารย์สอนอยู่ เพื่อนสนิทที่นั่งข้างหลังได้สะกิดแล้วยื่นโทรศัพท์ที่มีภาพโป๊ให้ดู ผมจะเตือนว่าระวังอาจารย์ดู.....			

ส่วนที่ 6 แบบสอบถามทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ (ต่อ)

ข้อความ	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย
10. หลังเลิกเรียนเพื่อนชายชวนไปทำการบ้านที่ห้องเรียน กันสองคน ฉันจะบอกว่าไม่มีการบ้าน.....			
11. หลังจากสอบเสร็จปลายภาคเพื่อนๆ ทั้งชายและหญิง ชวนกันไปเที่ยวผับต่อ ฉันจะบอกว่าไปกินพิซซ่ากัน ดีกว่า.....			
12. หลังเลิกเรียนเมื่อเพื่อนชวนไปเล่นเกมคอมพิวเตอร์ที่ ข้างโรงเรียน ฉันจะบอกว่าไม่ว่างเอาไว้โอกาสหน้า ดีกว่า.....			
13. เมื่อเพื่อนชวนให้ไปดูหนังสือโป๊ ฉันบอกว่าไปเล่น อินเทอร์เน็ตกันดีกว่า.....			

เกณฑ์การให้คะแนนและเฉลย

ส่วนที่ 2 แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา มีคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียว
คือ ตอบถูกต้องให้ 1 คะแนน ถ้าตอบผิดหรือไม่ตอบให้ 0 คะแนน
โดยมีคำตอบเฉลยรายข้อดังนี้

ข้อที่	เฉลย	ข้อที่	เฉลย
1.	ง	14.	ข
2.	ข	15.	ง
3.	ก	16.	ง
4.	ก	17.	ข
5.	ก	18.	ง
6.	ข	19.	ง
7.	ข	20.	ข
8.	ง	21.	ง
9.	ก	22.	ง
10.	ง	23.	ง
11.	ค	24.	ข
12.	ง	25.	ง
13.	ง	26.	ก

การหาคุณภาพเครื่องมือ

ตาราง 22 แสดงค่าความยากง่าย (p) ค่าอำนาจจำแนก (D) และค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ
ความรู้ (r_{tt}) เกี่ยวกับเพศศึกษา

ข้อ	p	D
1.	0.70	0.29
2.	0.20	0.51
3.	0.56	0.24
4.	0.64	0.21
5.	0.60	0.45
6.	0.48	0.22
7.*	0.88	0.14
8.	0.72	0.24
9.	0.64	0.20
10.	0.50	0.35
11.*	0.64	0.15
12.	0.32	0.49
13.*	0.18	0.15
14.	0.80	0.40
15.	0.66	0.50
16.	0.72	0.42
17.*	0.66	0.16
18.	0.68	0.51
19.	0.80	0.48
20.*	0.84	0.17

ตาราง 22 (ต่อ) แสดงค่าความยากง่าย (p) ค่าอำนาจจำแนก (D) และค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบความรู้ (r_{tt}) เกี่ยวกับเพศศึกษา

ข้อ	p	D
21.	0.84	0.20
22.	0.78	0.59
23.	0.48	0.39
24.	0.20	0.30
25	0.76	0.27
26	0.80	0.47

* มีการปรับปรุงข้อคำถามก่อนนำไปใช้

ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษาทั้งฉบับเท่ากับ 0.66

ค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

ตาราง 23 แสดงค่าอำนาจจำแนก (r) และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (α) ความภูมิใจในตนเอง

ข้อ	r
1.	0.37
2.	0.62
3.	0.55
4.	0.32
5.	0.34
6.	0.34
7.	0.45
8.	0.48
9.	0.30
10.	0.53
11.	0.33
12.	0.61
13.	0.32
14.	0.35
15.	0.22
16.	0.38
17.	0.55
18.	0.22
19.	0.48
20.	0.57
21	0.39
22	0.52

$$\alpha = 0.82$$

ตาราง 24 แสดงค่าอำนาจจำแนก (r) และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบ (α) ความรับผิดชอบ
ต่อสังคม

ข้อ	r
1.	0.67
2.	0.52
3.	0.42
4.	0.55
5.	0.37
6.	0.33
7.	0.28
8.	0.22
9.	0.42
10.	0.27
11.	0.44
12.	0.61
13.	0.28
14.	0.47
15.	0.32
16.	0.31
17.	0.40
18.	0.20
19.	0.45
20.	0.37
21.	0.58
22.	0.57
23.	0.29

$$\alpha = 0.77$$

ตาราง 25 แสดงค่าอำนาจจำแนก (r) และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (α) ทักษะการตัดสินใจ

ข้อ	r
1.	0.39
2.	0.58
3.	0.40
4.	0.39
5.	0.27
6.	0.22
7.	0.63
8.	0.60
9.	0.59
10.	0.62
11.	0.30
12.	0.72
13.	0.51

$$\alpha = 0.81$$

ตาราง 26 แสดงค่าอำนาจจำแนก (r) และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (α) ทักษะการปฏิบัติโดยไม่เสียสัมพันธภาพ

ข้อ	r
1.	0.62
2.	0.51
3.	0.39
4.	0.57
5.	0.46
6.	0.51
7.	0.28
8.	0.39
9.	0.30
10.	0.45
11.	0.35
12.	0.24
13.	0.28

$$\alpha = 0.77$$

ภาคผนวก ค

แผนการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

**แผนการจัดกิจกรรมเรื่อง “ย่างเข้าสู่วัยรุ่น”
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1**

สาระสำคัญ	การเปลี่ยนแปลงในช่วงวัยรุ่นจะเป็นไปอย่างรวดเร็วและเห็นได้ชัดเจน การเข้าใจธรรมชาติของวัยรุ่น ปัญหาทางเพศ เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เข้าใจพัฒนาการด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นพัฒนาการด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและเพศ ซึ่งจะทำให้นักเรียนสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงและ อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข
จุดประสงค์การเรียนรู้	นักเรียนได้รู้จักและเข้าใจลักษณะทางเพศ ธรรมชาติการเปลี่ยนแปลงทางเพศ ปัญหาทางเพศ การปรับตัวของวัยรุ่น เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติตัวได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม
จุดประสงค์นำทาง	นักเรียนสามารถ - อธิบายลักษณะทางเพศ การเปลี่ยนแปลงทางเพศ สุขอนามัยทางเพศ ปัญหาทางเพศของวัยรุ่นทั้งชายและหญิงได้ถูกต้อง - บอกวิธีการปรับตัวทางด้านต่างๆ ของวัยรุ่นทั้งชายและหญิงได้ถูกต้องและเหมาะสม
เวลา	45 นาที
กิจกรรมการเรียนรู้	

องค์ประกอบการเรียนรู้/ กลุ่ม/เวลา	กิจกรรมการเรียนรู้	เนื้อหา/สื่อ
ประสบการณ์		
รายบุคคล (5 นาที)	- ครูให้นักเรียนจินตนาการเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในตัวของนักเรียนที่ประสบว่ามีอะไรบ้าง	
ความคิดรวบยอด		
กลุ่มใหญ่ (15 นาที)	- ครูสุ่มถามนักเรียน 3-4 คน - ครูบรรยายเรื่องเพศและการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของวัยรุ่น ตามใบความรู้ 1	- ใบความรู้ 1
สะท้อนฯ/อภิปราย		
กลุ่ม 5-6 คน (10 นาที)	- ครูแบ่งกลุ่ม ให้ทุกกลุ่มอภิปรายตามประเด็นที่กำหนดให้ ตามใบกิจกรรมที่ 1	- ใบกิจกรรม 1

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน (ต่อ)

องค์ประกอบการเรียนรู้/ กลุ่ม/เวลา	กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	เนื้อหา/สื่อ
ความคิดรวบยอด กลุ่มใหญ่ (10 นาที)	- ให้ตัวแทน 2-3 กลุ่ม ออกมารายงานผล กลุ่มที่ เหลือช่วยเพิ่มเติมในส่วนที่แตกต่างออกไป - ครูบรรยายปัญหาทางเพศของวัยรุ่น ตามใบความรู้ 2	- ใบความรู้ 2
ประยุกต์แนวคิด กลุ่ม 5-6 คน (5 นาที)	- ครูขออาสาสมัครจากนักเรียนบรรยายกรณีศึกษา ที่เกี่ยวกับวัยรุ่นที่เคยมีประสบการณ์มา 1. ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มอภิปรายในหัวข้อปัญหา ทางเพศของวัยรุ่น ตามใบกิจกรรม 2 2. ครูขออาสาสมัครหรือผู้แทนกลุ่มออกมา รายงานผล 2-3 กลุ่ม กลุ่มที่เหลือช่วยเพิ่มเติม ในส่วนที่แตกต่างออกไป 3. ครูสรุปเพิ่มเติม	- กรณีศึกษาจาก นักเรียน - ใบกิจกรรม 2

สื่อการเรียนรู้การสอน

1. วิดีทัศน์เรื่อง "การเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของวัยรุ่น"
2. ใบความรู้ 1 และ ใบความรู้ 2
3. ใบกิจกรรม 1 และ ใบกิจกรรม 2

การประเมินผล

1. สังเกตความสนใจ การแสดงความคิดเห็น
2. จากการตรวจใบกิจกรรม

ใบความรู้ 1
แผนการการจัดกิจกรรมเรื่อง “อย่างเข้าสู่วัยรุ่น”

วัยรุ่นตอนต้นคือช่วงวัยตั้งแต่อายุ 13-17 ปี เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากและเห็นชัดเจนทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และการปรับตัวทางสังคมควบคู่ไปด้วย

1. การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายในเพศชาย

จะมีการพัฒนาระบบสืบพันธุ์จนสมบูรณ์พร้อมที่จะทำหน้าที่ได้ นอกจากนี้ยังพบว่าร่างกายจะเจริญเติบโตรวดเร็วมาก เช่น มีกล้ามเนื้อแข็งแรง มีเสียงแตกห้าว เริ่มมีหนวดเครา หรือเริ่มมีขนบริเวณอวัยวะเพศและรักแร้ เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ ทำให้วัยรุ่นเกิดความไม่สบายใจอย่างมาก และมีผลต่อการปรับตัวในสังคมด้วย

2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายในเพศหญิง

เช่นเดียวกับเพศชายที่ระบบสืบพันธุ์จะพัฒนาจนสมบูรณ์พร้อมที่จะทำหน้าที่ได้พร้อมๆ กับการพัฒนาทางด้านร่างกาย ลักษณะเฉพาะของความเป็นหญิง เช่น การมีประจำเดือน สะโพกผาย เอวคอด เสียงแหลม เริ่มมีขนบริเวณอวัยวะเพศและรักแร้ เป็นต้น

3. การปรับตัวทางเพศทางด้านร่างกายในเพศชาย

สัญญาณทางเพศของเพศชายคือการหลั่งน้ำอสุจิ ซึ่งเกิดขึ้นตามธรรมชาติและเกิดร่วมกับความรู้สึกด้านจิตใจและถูกกระตุ้นได้เร็วมาก ทำให้เกิดความรู้สึกทางเพศรุนแรงขึ้นและหาทางผ่อนคลายความรู้สึกทั้งที่เป็นการกระทำโดยจงใจ เช่น การสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจ เช่น การฝันเปียก

4. การปรับตัวทางเพศทางด้านร่างกายในเพศหญิง

สัญญาณทางเพศของเพศหญิงคือการมีประจำเดือน ซึ่งเป็นเรื่องธรรมชาติของผู้หญิงปกติทุกคน แสดงถึงพัฒนาการและการมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์อีกด้วย ประจำเดือน คือ การลอกหลุดตัวของผนังชั้นในสุดของมดลูกเมื่อไม่มีการฝังตัวของไข่ที่ถูกผสมโดยออกมาเป็นเลือดทางช่องคลอด รอบของประจำเดือนปกติประมาณ 28 วัน ระยะเวลาของการมีประจำเดือน 3-5 วัน ไม่ควรมีน้อยกว่า 3 วัน หรือไม่ควรเกิน 7 วัน อาการที่อาจเกิดร่วมกับการมีประจำเดือนและถือว่าปกติ ได้แก่ อาการปวดท้องน้อย ก่อนมีประจำเดือนอาจมีอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ ปวดหลัง คัดหน้าอก อ่อนเพลีย หงุดหงิด เป็นต้น

ใบกิจกรรมที่ 1
แผนการจัดกิจกรรมเรื่อง “เข้าสู่วัยรุ่น”

คำชี้แจง แบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็นกลุ่มๆ ละ 5-6 คน ให้ทุกกลุ่มอภิปรายตามประเด็นที่กำหนดในตาราง และให้ตัวแทน 2-3 กลุ่ม เสนอผลงานในกลุ่มใหญ่ (10 นาที)

ธรรมชาติของวัยรุ่น	ลักษณะธรรมชาติของวัยรุ่น
1. การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายในเพศชาย	
2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายในเพศหญิง	
3. การปรับตัวทางเพศทางด้านร่างกายในเพศชาย	
4. การปรับตัวทางเพศทางด้านร่างกายในเพศหญิง	

ใบความรู้ 2
แผนการสอนที่ 2 เรื่อง “เข้าสู่วัยรุ่น”
ปัญหาทางเพศของวัยรุ่น

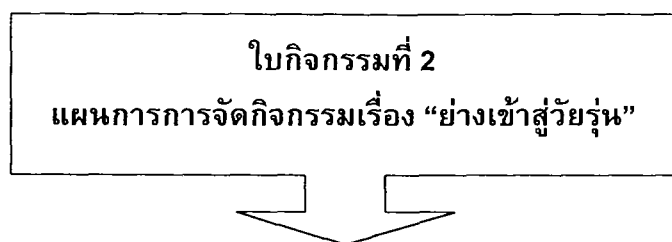
วัยรุ่นเป็นวัยที่เกิดปัญหาทางเพศได้มาก เนื่องจากปัจจัยหลายประการ ได้แก่ ความต้องการทางเพศถูกกระตุ้นได้ง่าย การเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมที่ยอมรับความมีอิสระทางเพศมากขึ้น และวัยรุ่นเป็นช่วงวัยที่มีความอยากรู้อยากเห็นและอยากรทดลองในเรื่องต่างๆรวมทั้งเรื่องเพศด้วย ปัญหาทางเพศในวัยรุ่นที่พบมากได้แก่

1. **การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันสมควรและการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงปรารถนา** เนื่องจากค่านิยมการแสดงออกทางเพศและความมีอิสระในการคบเพื่อนต่างเพศมีมากขึ้น สิ่งยั่วยุทางเพศมีมากขึ้น ประกอบกับความอยากรู้อยากลองของวัยรุ่นและความรู้สึกทางเพศที่ถูกกระตุ้นได้ง่าย เมื่อมีเพศสัมพันธ์กันแล้วปัญหาอื่นๆ ก็จะเกิดตามมา เช่น การตั้งครรภ์ที่ไม่ต้องการ ทำให้เสียอนาคตและเป็นภาระแก่สังคม การป้องกันปัญหานี้ประเด็นสำคัญอยู่ที่การสร้างเจตคติที่ถูกต้องให้กับวัยรุ่นให้ตระหนักถึงความถูกต้องดีงาม มีความยับยั้งคิด และรับผิดชอบต่อการตัดสินใจและการกระทำของตน

2. **การรักร่วมเพศ** เป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศที่สังคมไม่ยอมรับวัยรุ่นบางคนถือเป็นความโก้เก๋หรือทำให้ตนเองเด่น โดยเลียนแบบผู้มีชื่อเสียงบางคนในสังคมที่มีพฤติกรรมเช่นนี้และคิดว่าเป็นสิ่งที่จะนำเขาไปสู่การยอมรับของกลุ่มเพื่อนได้ การป้องกันแก้ไขในเรื่องนี้คือการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้กับวัยรุ่น

3. **ปัญหาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์** ในปัจจุบันนี้ปัญหาที่สำคัญ คือ ปัญหาโรคเอดส์ ซึ่งเป็นโรคที่ไม่อาจรักษาได้และโรคติดต่อทางเพศเพศสัมพันธ์อื่น คือ กามโรค ซึ่งมักเกิดกับวัยรุ่นชายที่ไปเที่ยวหญิงบริการและบางรายนำโรคมารแพร่สู่คนรักของตนโดยการมีเพศสัมพันธ์ ซึ่งเป็นการทำให้โรคแพร่ระบาดมากขึ้น การป้องกันทำได้โดยการไม่เป็นเที่ยวหญิงบริการ และหาทางผ่อนคลายความรู้สึกทางเพศด้วยการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์

4. **อุบัติเหตุทางเพศ** ในปัจจุบันอุบัติเหตุทางเพศมีมากขึ้นโดยเฉพาะในวัยรุ่น เด็กหญิง เช่น การข่มขืนกระทำชำเรา ป้องกันได้โดยหลีกเลี่ยงการเสี่ยงต่างๆ ที่จะทำให้เกิดปัญหา เช่น ไม่ไปในที่เปลี่ยวตามลำพัง ไม่แต่งตัวล่อแหลมเป็นการยั่วยุเพศตรงข้าม เป็นต้น

คำชี้แจง : แบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็นกลุ่มๆ ละ 5-6 คน ให้ทุกกลุ่มอภิปรายลักษณะปัญหาทางเพศที่พบ
ในวัยรุ่นแล้วส่งตัวแทน 2-3 กลุ่ม เสนอผลงานในกลุ่มใหญ่ (10 นาที)

1. การมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน.....
.....
.....
.....
2. การรักร่วมเพศ.....
.....
.....
.....
3. โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์.....
.....
.....
.....
4. อุบัติภัยทางเพศ.....
.....
.....
.....

แผนการจัดกิจกรรมเรื่อง “ฉันเป็นฉันเอง”
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

สาระสำคัญ	ลักษณะของคนเราประกอบด้วยส่วนที่เป็นลักษณะภายนอกได้แก่ รูปร่าง หน้าตา และส่วนที่เป็นลักษณะภายใน ได้แก่ อุปนิสัย ความคิด ความเชื่อ ซึ่งแต่ละคนจะแตกต่างกัน
จุดประสงค์การเรียนรู้	นักเรียนเห็นคุณค่า เกิดความภาคภูมิใจในตนเองอย่างเป็นระบบ
จุดประสงค์นำทาง	นักเรียนสามารถ 1. บอกคุณสมบัติลักษณะของตนเองได้ถูกต้อง 2. เปรียบเทียบคุณสมบัติและความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ 3. วิเคราะห์ได้ว่า ความภูมิใจในตนเองที่แท้จริงอยู่ที่ความดีงามภายใน 4. บอกคุณสมบัติที่เป็นความภูมิใจในตนเองได้
เวลา	45 นาที

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

องค์ประกอบการเรียนรู้/ กลุ่ม/เวลา	กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	เนื้อหา/สื่อ
1. <u>ขั้นสร้างความรู้สึก</u>		
ประสบการณ์		
รายบุคคล (15 นาที)	- ครูสาธิตการปรบมือ 2 จังหวะ - ครูให้นักเรียนคนแรกตบมือ 2 จังหวะแล้วบอกชื่อตัวเอง พร้อมคุณสมบัติหรือลักษณะของตนเอง (ตามใบชี้แจง) และตบมืออีก 2 จังหวะเพื่อส่งต่อ - นักเรียนคนต่อมาทำซ้ำเช่นเดียวกับคนแรกจนครบทุกคนโดยทำประมาณ 3-4 บัตรคำ ตามใบกิจกรรม 1 (บัตรคำ)	- ใบชี้แจง - ใบกิจกรรม 1 (บัตรคำ)
2. <u>ขั้นจัดระบบความคิด</u>		
สะท้อนนา/อภิปราย		
กลุ่ม 5-6 คน (10 นาที)	- นักเรียนพูดคุยในประเด็น “คนเรามีความแตกต่างกันอย่างไรบ้าง” ตามใบกิจกรรม 2	- ใบกิจกรรม 2

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน (ต่อ)

องค์ประกอบการเรียนรู้/ กลุ่ม/เวลา	กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	เนื้อหา/สื่อ
ความคิดรวบยอด		
กลุ่มใหญ่ (10 นาที)	- สุ่มตัวแทนกลุ่ม 2-3 กลุ่ม นำเสนอและให้กลุ่มที่มีความเห็นแตกต่างนำเสนอเพิ่มเติม	
ประยุกต์แนวคิด		
รายบุคคล (10 นาที)	- ครูสรุปเพิ่มเติม ตามใบความรู้ - ให้นักเรียนเรียงความเรื่อง "นี่คือตัวฉัน" ตามใบกิจกรรม 3	- ใบความรู้ - ใบกิจกรรม 3

สื่อการจัดกิจกรรม

1. ใบกิจกรรม 1 (บัตรคำ) ใบกิจกรรม 2 และ 3
2. ใบชี้แจง
3. ใบความรู้

การประเมินผล

1. ความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมของนักเรียน
2. การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของนักเรียน
3. ผลงานเรียงความของนักเรียน

กิจกรรมเสนอแนะ

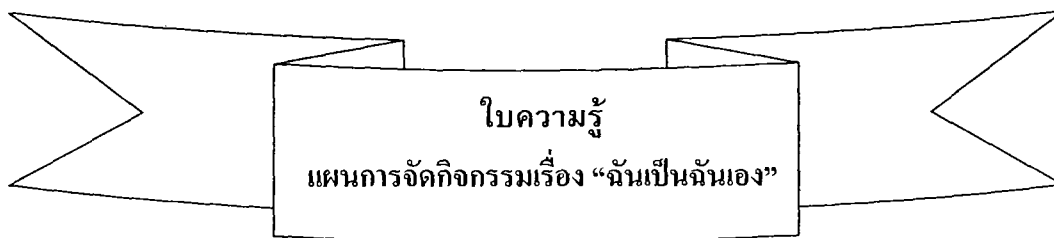
1. ประกวดเรียงความเรื่อง "นี่คือตัวฉัน" และเก็บใส่ในแฟ้มส่วนตัว

ใบชี้แจง

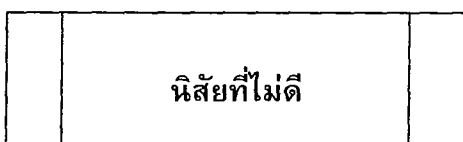
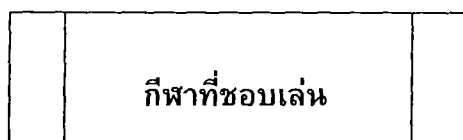
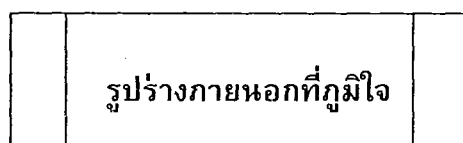
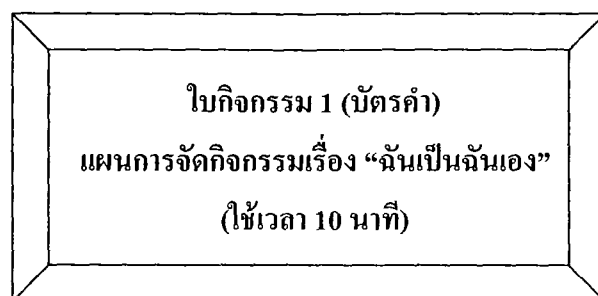
แผนการจัดกิจกรรมเรื่อง “ฉันเป็นฉันเอง”

ในการดำเนินกิจกรรมแต่ละรอบ ชูบัตรคำซึ่งเขียนตัวโตๆ ที่สามารถอ่านได้ง่าย โดยใช้กระดาษหนาขนาด 5 x 12” ให้สมาชิกดู ดังนี้ (ใช้เวลา 10 นาที)

1. บัตรคำ รูปร่างภายนอกที่ภูมิใจ
2. บัตรคำ นิสัยที่ดี
3. บัตรคำ นิสัยที่ไม่ดี
4. บัตรคำ อาหารที่ชอบ
5. บัตรคำ กีฬาที่ชอบเล่น
6. บัตรคำ เพลงโปรด
7. บัตรคำ ดาราคนโปรด
8. บัตรคำ อนาคตอยากเป็น

การเปิดเผยตนเองในแง่มุมต่างๆ ช่วยให้เราเกิดความเข้าใจตนเองมากขึ้น เช่น ได้เข้าใจว่าเรามีจุดเด่น จุดด้อยในเรื่องใด เรามีความเหมือนหรือแตกต่างจากเพื่อนๆ อย่างไร ขณะเดียวกัน เราก็จะเกิดการยอมรับตัวเอง มองเห็นความเป็นตัวตนของเรา เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นเรา

ใบกิจกรรม 1 (บัตรคำ) ต่อ
แผนการจัดกิจกรรมเรื่อง “ฉันเป็นฉันเอง”

นิสัยที่ดี

ดาราคนโปรด

อาหารที่ชอบ

อนาคตอยากเป็น...

แผนการจัดกิจกรรมเรื่อง “สองต่อสอง”
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

สาระสำคัญ	การอยู่ใกล้ชิดกับเพศตรงข้าม แม้กับคนที่เราไว้วางใจ ก็อาจมีโอกาสนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่คาดคิด และเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวีได้
จุดประสงค์การเรียนรู้	นักเรียนตระหนักว่าเรื่องเพศและเอชไอวีเป็นปัญหาใกล้ตัวและเกิดความรับผิดชอบต่อสังคม
จุดประสงค์นำทาง	นักเรียนสามารถ 1. บอกความรู้สึกที่มีต่อตัวละครที่เกิดความพลาดพลั้งในชีวิต 2. วิเคราะห์สถานการณ์เมื่อชายและหญิงอยู่ใกล้ชิดกันตามลำพัง 3. เสนอแนะทางปฏิบัติเพื่อหลีกเลี่ยงการอยู่ตามลำพังกับเพศตรงข้าม 4. สรุปได้ว่าการอยู่ตามลำพังกับเพศตรงข้ามอาจนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี
เวลา	45 นาที
กิจกรรมการเรียนรู้	

องค์ประกอบการเรียนรู้/ กลุ่ม/เวลา	กิจกรรมการเรียนการสอน	เนื้อหา/สื่อ
1. <u>ขั้นสร้างความรู้สึก</u>		
ประสบการณ์		
กลุ่มใหญ่ (5 นาที)	- นำเข้าสู่บทเรียนโดยครูนำเสนอความหมายของสุภาษิตสอนหญิงของสุนทรภู่ “ชายชั่วเปลื้องหญิงชั่วสารโบราณว่า” - สร้างความรู้สึก โดยครูเปิดเทปเสียงกรณีศึกษา เรื่อง “จดหมายของพลอย”	- เทปเสียง - “จดหมายของพลอย”
กลุ่ม 2 คน (5 นาที)	- ให้เปิดเผยตนเอง โดยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อตอบคำถาม “นักเรียนรู้สึกอย่างไรต่อชีวิตของพลอย”	
กลุ่มใหญ่ (5 นาที)	- ครูสุ่มถามคำตอบ 3-4 คู่ โดยไม่ต้องสรุป	

องค์ประกอบการเรียนรู้/ กลุ่ม/เวลา	กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	เนื้อหา/สื่อ
2. <u>ขั้นจัดระบบความคิด</u>		
<u>สะท้อนห/อภิปราย</u>		
กลุ่ม 8-10 คน (5 นาที)	- แบ่งกลุ่ม 8-10 คน อภิปรายตามประเด็นในใบงาน	- ใบงาน 1
ความคิดรวบยอด		
กลุ่มใหญ่ (10 นาที)	- ตัวแทนกลุ่มรายงานที่ละประเด็น/ครูนำอภิปรายเพื่อให้ได้ข้อสรุปครบตามแนวคิดที่ควรได้	- ใบความรู้ "แนวคิดที่ควรได้"
ประยุกต์แนวคิด		
กลุ่ม 8-10 คน (5 นาที)	- มอบหมายงานให้วิเคราะห์สถานการณ์ที่กำหนดให้กลุ่มละ 1 สถานการณ์	- ใบงาน 2
ความคิดรวบยอด		
กลุ่มใหญ่ (5 นาที)	- สุ่มกลุ่มรายงาน/นำอภิปราย/สรุป	- ครูสรุปโดยไม่ตัดสินว่าทำกิจกรรมนั้นได้/ไม่ได้ แต่อภิปรายให้เห็นว่ามีความเป็นไปได้สูงที่จะเกิดปัญหาต่างๆ ตามมา

สื่อการเรียนรู้การสอน

1. วิทย์ เทปเสียง "จดหมายของพลอย"
2. ใบงาน 1 และ 2
3. ใบความรู้สำหรับครู "แนวคิดที่ควรได้"

การประเมินผล

1. สังเกตการแสดงความรู้สึก และความคิดเห็นในกลุ่ม
2. สังเกตการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่
3. จากการรายงานผลงานกลุ่ม

กรณีศึกษา “จดหมายของพลอย”
แผนการจัดกิจกรรมเรื่อง “สองต่อสอง”

แพร เพื่อนรัก

แพรคงแปลกใจที่จู่ๆ ก็ได้รับจดหมายฉบับนี้ มีแพรคนเดียวเท่านั้นที่เป็นเพื่อนแท้และให้อภัยพลอย คอยปลอบใจให้กำลังใจทำให้พลอยรู้สึกสบายใจขึ้น ตอนนี้พลอยเหมือนตกนรกทั้งเป็น คิดขึ้นมาทีไรเสียใจทุกที เสียใจที่ไม่เชื่อคำสอนของพ่อแม่ คำเตือนของครู ไม่ไปไหนสองต่อสองกับพี่เอก เป็นเพราะพลอยเชื่อใจพี่เอกมากเกินไปว่าพี่เอกเป็นคนดี รักพลอยและไม่ทำลายพลอย แต่แพรจะ ...พลอยหลงผิดไปเองแท้ๆ พลอยหลงไว้ใจพี่เอกแต่พี่เอกกลับทำลายพลอย ทำลายอนาคต ทำลายชีวิตทั้งชีวิตของพลอย

ตอนนี้พลอยไม่ได้อยู่บ้านพ่อแม่แล้ว ไม่ได้เรียนหนังสือ พี่เอกพาพลอยมาฝากไว้ที่บ้านญาติของเขา ชีวิตของพลอยลำบากมาก เงินก็ไม่มีใช้ แถมยังถูกญาติของพี่เอกพูดจาให้เข้าใจอีกว่าพลอยใจง่ายแต่มันก็จริงใช้ไหมแพร พลอยไม่ควรไปโกรธเขาหรอก เพราะพลอยเป็นอย่างนั้นจริง พลอยพยายามอดทนเพราะพลอยรักพี่เอก แต่พี่เอกสิ เขาคงหมดรักพลอยแล้ว เขาไม่ค่อยกลับบ้านเลย เอาแต่กินเหล้าเมาทุกวัน งานก็ไม่ยอมทำ พลอยเองก็กลัวมากแต่พลอยพยายามทำใจคิดว่าเราผิดพลาดแล้วควรก้มหน้ารับกรรม เวลานี้พลอยเหมือนอยู่รอวันตาย แต่แพรจะ...พลอยกลัวว่าสักวันพอญาติเขารู้ว่าเราติดเอดส์ เขาต้องไล่เราออกจากบ้านแน่ แล้วพลอยจะไปอยู่ที่ไหน พลอยไม่กล้ากลับไปหาพ่อแม่ ไม่อยากให้พ่อแม่เสียใจไปมากกว่านี้ พลอยกลัวใจเหลือเกิน

พลอยนึกถึงวันนั้น... ที่พลอยออกไปบ้านพี่เอกเพราะพี่เอกบอกว่าจะติววิชาให้ แพรยังเตือนพลอยเลยว่าไปอยู่บ้านกับผู้ชายสองต่อสองไม่ปลอดภัย นอกจากพลอยไม่เชื่อแล้ว พลอยยังโกรธแพรหาว่าแพรมองพี่เอกในแง่ร้าย...

แพรยังโกรธพลอยอยู่หรือเปล่า แพรคงยกโทษให้พลอยนะ ลาก่อน... แพรเพื่อนรัก...

เพราะรักเขา เราจึงไปให้กับเขา

เพียงสองเราหลงไหลในหฤหรรษ์

ชะล่าใจเผลอเผลอยามเจอกัน

เอดส์ติดพลัน ชีวิตดับกลับเดียวดาย

ชีวิตมิด... หม่นไปไม่เหมือนก่อน

ใจสะท้อน หดหู่ ไม่รู้หาย

กินไม่ได้ นอนไม่หลับ ด้วยอับอาย

อยากจะตาย... ให้พ้นโลก... ดับโศกไป...

รักเพื่อน... จากพลอย

ใบงาน 1
แผนการจัดกิจกรรมเรื่อง “สองต่อสอง”

- คำแนะนำ** ให้นักเรียนรวมกลุ่มกัน 8-10 คน (ให้มีนักเรียนชายและหญิงอยู่ในกลุ่ม) ร่วมกันอภิปรายและสรุปความคิดเห็นของกลุ่มในประเด็นที่ครูมอบหมาย (เวลา 5 นาที) แล้วส่งตัวแทนกลุ่มรายงานหน้าชั้น (เวลา 10 นาที)
- กลุ่มที่ 1** ประโยค “พลอยหลงไวใจพี่เอก แต่พี่เอกกลับทำลายพลอย” หมายความว่าอย่างไร
- กลุ่มที่ 2** นักเรียนคิดว่า ชายและหญิงคิดอย่างไรเมื่ออยู่ใกล้ชิดกันตามลำพังในที่ลับตาเอกหาโอกาสที่จะมีเพศสัมพันธ์กับพลอยได้อย่างไร หรืออะไรเป็นเหตุให้เอกมีโอกาสมีเพศสัมพันธ์กับพลอย
- กลุ่มที่ 3** พลอยติดเชื่อเอดส์ได้อย่างไร และติดเชื้อมาตั้งแต่เมื่อใด
- กลุ่มที่ 4** ถ้านักเรียนเป็นพลอย จะต้องป้องกันตัวเองอย่างไร จึงจะไม่เกิดปัญหาเพศสัมพันธ์ที่ไม่สมวัย
- กลุ่มที่ 5** ให้นักเรียนยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่เข้าข่าย “ความใกล้ชิดของชายหญิงนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์” และเสนอวิธีป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์เช่นนั้น

ใบงาน 2
แผนการจัดกิจกรรมเรื่อง “สองต่อสอง”

ให้นักเรียนรวมกลุ่มกัน 8-12 คน (ให้มีนักเรียนชายและหญิงอยู่ในกลุ่ม) ร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ที่ครูมอบหมายให้ว่า สถานการณ์นั้นๆ จะนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่คาดคิดได้หรือไม่เพราะเหตุใด และให้ส่งตัวแทนกลุ่มรายงานหน้าชั้น (เวลา 5 นาที)

สถานการณ์ที่ 1 ไปเที่ยวดิสโก้เธคกับเพื่อน

สถานการณ์ที่ 2 ไปเที่ยวและค้างคืนต่างจังหวัดกับเพื่อนๆ โดยไม่มีผู้ใหญ่ไปด้วย

สถานการณ์ที่ 3 นักเรียนหญิงไปเที่ยวบ้านเพื่อน แล้วถูกพี่ชายเพื่อนชวนดื่มเบียร์

สถานการณ์ที่ 4 ไปดูการบ้านกับเพื่อนต่างเพศตามลำพังสองต่อสองที่บ้านของเพื่อน

**ใบความรู้สำหรับครู “แนวคิดที่ควรได้”
แผนการจัดกิจกรรมเรื่อง “สองต่อสอง”**

ประเด็นอภิปราย	แนวคิดที่ควรได้
1.- ประโยค “พลอยหลงไว้ใจพี่เอกแต่พี่เอกกลับทำลายพลอย” หมายความว่าอย่างไร - นักเรียนคิดว่าชายและหญิง คิดอย่างไร เมื่ออยู่ใกล้ชิดกันตามลำพังในที่ลับตา	- พลอยไม่คิดว่าการอยู่ใกล้ชิดกับพี่เอกจะเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ ทั้งนี้เป็นเพราะพลอยไม่เข้าใจความคิดของผู้ชายในเรื่องเพศ - เมื่ออยู่ใกล้กัน ชายคิดที่จะมีเพศสัมพันธ์กับหญิง และคิดว่าหญิงเองคิดเหมือนตน - เมื่ออยู่ใกล้กัน หญิงต้องการความอบอุ่น คำพูดไพเราะ อ่อนหวาน และคิดว่าชายคิดเหมือนตน - ความคิดที่ต่างกัน ทำให้หญิงมีโอกาสเสี่ยงพล้ำได้ง่าย เมื่ออยู่กันตามลำพัง
2. เอกหาโอกาสที่จะมีเพศสัมพันธ์กับพลอยได้อย่างไร หรืออะไรเป็นเหตุให้เอกมีโอกาสมีเพศสัมพันธ์กับพลอย	- เพราะเหตุที่มีความคิดในเรื่องเพศแตกต่างกัน และเพราะทั้งคู่มีโอกาสอยู่ใกล้ชิดกัน (เหมือนแนวคิดข้อ 1)
3. พลอยติดเชื้อเอ็ดส์ได้อย่างไร และติดเชื้อตั้งแต่เมื่อใด	- การมีเพศสัมพันธ์ไม่ว่าจะกับใครอาจทำให้ติดเชื้อเอ็ดส์ได้ทั้งสิ้น เพราะจากภายนอกเราไม่อาจรู้ได้ว่าใครมีเชื้อเอ็ดส์บ้าง - พลอยติดเชื้อเอ็ดส์จากเอกแน่ๆ เพราะมีเพศสัมพันธ์กับเอกคนเดียว แต่เอกคงมีเพศสัมพันธ์กับหญิงอื่นและนำเชื้อมาเอ็ดส์มาติดพลอย

ใบความรู้สำหรับครู “แนวคิดที่ควรได้”
แผนการจัดกิจกรรมเรื่อง “สองต่อสอง”
(ต่อ)

ประเด็นอภิปราย	แนวคิดที่ควรได้
4. ถ้านักเรียนเป็นพลอย จะต้องป้องกันตัวอย่างไร จึงจะไม่เกิดปัญหาเพศสัมพันธ์ที่ไม่สมวัย	- หลีกเลี่ยงการอยู่ตามลำพังกับเพื่อนชาย - ถัดกอยู่ในสถานการณ์ที่คาดว่าจะเกิดการมีเพศสัมพันธ์ ควรปลื้กตัวออกมา - ไม่ใจอ่อนกับคำพูดของฝ่ายชาย - รู้จักปฏิเสธ
5. ตัวอย่างเหตุการณ์ที่เข้าข่าย “ความใกล้ชิดของชายหญิงนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์” และเสนอวิธีป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์เช่นนั้น	- เพื่อนต่างเพศชวนไปไหนสองต่อสอง - ไปเที่ยวกลางคืนกับเพื่อนต่างเพศ - ไปเที่ยวค้างคืนต่างจังหวัด ฯลฯ

แผนการจัดกิจกรรมเรื่อง “การตัดสินใจ” สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

สาระสำคัญ	การตัดสินใจเป็นสิทธิส่วนบุคคลในการที่จะเลือกกระทำหรือไม่กระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นกระบวนการในการเลือกซึ่งจะเป็นไปตามลำดับขั้นตอน คือการระบุปัญหาคืออะไร การรวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์ การรู้จักทางเลือกที่มีอยู่ รู้จักการประเมินข้อดี-ข้อเสียในแต่ละทางเลือก และสามารถตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด และหาทางแก้ไขข้อเสียที่เกิดขึ้นได้
จุดประสงค์การเรียนรู้	นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจหลักการและขั้นตอนการตัดสินใจในการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผลได้
จุดประสงค์นำทาง	นักเรียนสามารถ 1. ระบุปัญหาจากสถานการณ์ที่กำหนดให้ได้ 2. ระบุข้อมูลที่ใช้ในการตัดสินใจได้ 3. บอกทางเลือกต่างๆ ที่ใช้ในการตัดสินใจแก้ปัญหาได้ 4. ระบุถึงผลดี ผลเสียในแต่ละทางเลือกได้ 5. ตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดในการแก้ปัญหาได้
เวลา	45 นาที

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

องค์ประกอบการเรียนรู้/ กลุ่ม/เวลา	กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	เนื้อหา/สื่อ
1. <u>ขั้นรู้จักเห็นจริง</u>		
ความคิดรวบยอด		
- กลุ่มใหญ่ (10 นาที)	- นำเข้าสู่บทเรียน โดยครูถามนักเรียนถึงเหตุการณ์ต่างๆ ในชีวิตประจำวันที่นักเรียนต้องตัดสินใจ	
	- บรรยาย "ขั้นตอนการตัดสินใจ"	- ใบความรู้ 1 "ขั้นตอนการตัดสินใจ"
ประสบการณ์		
- กลุ่มใหญ่ (5 นาที)	- ครูอ่านกรณีศึกษาเรื่อง "การตัดสินใจของอัน"	- กรณีศึกษา
สะท้อนง/อภิปราย		
- กลุ่มย่อย 4 คน (5 นาที)	- มอบหมายงานให้วิเคราะห์กรณีศึกษา	- ใบชี้แจง
ความคิดรวบยอด		
- กลุ่มใหญ่ (10 นาที)	- สุ่มกลุ่มให้รายงาน/ครูนำอภิปราย	
	- สรุปแนวทางการตัดสินใจจากกรณีศึกษา	
2. <u>ขั้นลงมือกระทำ</u>		
ประยุกต์แนวคิด		
- กลุ่มย่อย 5-6 คน (10 นาที)	- มอบหมายงานให้ฝึกทักษะการตัดสินใจจากกรณีศึกษาในใบงาน	- ใบงาน
	- สุ่มคู่ฝึกให้แสดงหน้าชั้น 2-3 คู่	
ความคิดรวบยอด		
- กลุ่มใหญ่ (5 นาที)	- ครูนำอภิปรายเพื่อประเมินการฝึก/สรุป	

สื่อการเรียนการสอน

1. ใบความรู้ 1 สำหรับนักเรียน “ขั้นตอนการตัดสินใจ”
2. กรณีศึกษาเรื่อง “การตัดสินใจของอัน”
3. ใบชี้แจง/ใบงาน

การประเมินผล

1. สังเกตการมีส่วนร่วม การแสดงความคิดเห็น/อภิปรายกลุ่ม
2. จากการรายงานผลงานกลุ่ม

กรณีศึกษา
เรื่อง “การตัดสินใจของอัน”

เพื่อนในกลุ่มของอันชวนอันให้ไปเล่นเกมคอมพิวเตอร์ที่หลังคลองแสนแสบในตอนบ่ายวันพฤหัสบดี อันเกิดความลังเลตัดสินใจ ไม่แน่ใจว่าจะไปหรือไม่ ถ้าไปก็มีโอกาสถูกครูจับได้เพราะหนีเรียน พ่อแม่จะต้องรู้และถูกฝ่ายปกครองตักเตือนความประพฤติ แต่ถ้าไม่ไปก็เกรงว่าเพื่อนจะโกรธ

ในที่สุดอันตัดสินใจไม่ไปเล่นเกมกับเพื่อนโดยใช้ทักษะการปฏิเสธตามที่ครูเคยสอน อันบอกเพื่อนว่า “เราไม่ออกไปเล่นเกมหรอก ขอไม่ไปนะ หวังว่าพวกเธอคงเข้าใจเรานะ”

ใบความรู้ 1
เรื่อง “ขั้นตอนการตัดสินใจ”

การตัดสินใจเป็นสิทธิส่วนบุคคลในการเลือกที่จะทำหรือไม่ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การตัดสินใจมีขั้นตอน 4 ขั้นตอน คือ

1. กำหนดทางเลือกเพื่อตัดสินใจ เช่น ไป/ไม่ไป เอา/ไม่เอา เป็นต้น
2. วิเคราะห์ผลดี-ผลเสียของทางเลือกทั้ง 2 ทาง
3. ตัดสินใจเลือกทางเลือกหนึ่ง
4. หาทางแก้ไขผลเสียที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจนั้นๆ

แผนการจัดกิจกรรมเรื่อง “การตัดสินใจ”

ให้นักเรียนรวมกลุ่ม 4 คน ร่วมกันวิเคราะห์ขั้นตอนการตัดสินใจของอัน จากกรณีศึกษาใน 4 ประเด็นต่อไปนี้ (โดยใช้เวลา 5 นาที)

1. กำหนดทางเลือก ทางเลือกของอัน คือ
2. วิเคราะห์ผลดี-ผลเสีย

ผลดี	ผลเสีย
ถ้าไป.....	
.....	
ถ้าไม่ไป.....	
.....	
3. ชั้นตัดสินใจ อันตัดสินใจที่จะ.....	
4. ชั้นหาทางแก้ไขผลเสียที่เกิดขึ้น.....	

ใบงาน
แผนการจัดกิจกรรมเรื่อง “การตัดสินใจ”

ให้สมาชิก 5-6 คน ร่วมกันฝึกทักษะตัดสินใจจากสถานการณ์ที่กำหนด แล้วเขียนลงในแบบฟอร์ม (ตามใบชี้แจง) โดยวิเคราะห์เป็นขั้นตอนตามที่ได้เรียนมา (เวลา 10 นาที) แล้วส่งตัวแทนกลุ่มรายงานหน้าชั้น (กลุ่มละ 2 นาที)

กลุ่ม 1-2

วันสุดท้ายของการเรียนปลายภาคของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีการฉลองกันที่ร้านอาหารแห่งหนึ่งและนักเรียน 1 คน สามารถชวนเพื่อนต่างเพศไปร่วมงานนี้ได้ด้วย 1 คน รุ่นพี่ม. 6 ที่เฝ้าสนิทชวนเองไปร่วมงานนี้ด้วย ถ้านักเรียนเป็นเอง นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร

กลุ่ม 3-4

ด.ช.โป่ง มีคอนโดฯ อยู่ใกล้โรงเรียน หลังเลิกเรียนโป่งชวน ด.ญ.แป้มไปดูวีดีทัศน์ในระหว่างที่รอผู้ปกครองมารับ ถ้านักเรียนเป็น ด.ญ.แป้ม นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร

กลุ่ม 5-6

ขณะที่รุ่นพี่กำลังให้รุ่นน้องซ้อมเชียร์อยู่บนอัฒจันทร์ นักเรียนหญิงคนหนึ่งจะขออนุญาตไปห้องน้ำ รุ่นพี่ผู้ชายอาสาจะพาไปส่งที่ห้องน้ำซึ่งอยู่หลังอาคารเรียน ถ้านักเรียนเป็นนักเรียนหญิงคนนั้น นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร

แผนการจัดกิจกรรมเรื่อง “อย่างนี้ต้องปฏิเสธ”
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

สาระสำคัญ	การปฏิเสธเป็นสิทธิของทุกคน การที่นักเรียนสามารถปฏิเสธการชวนของเพื่อน ในการทำในสิ่งที่ตนเองไม่เห็นด้วยอย่างเหมาะสม จะช่วยป้องกันและหลีกเลี่ยงการมีพฤติกรรมหรือกิจกรรมที่ไม่พึงประสงค์ได้โดยไม่เสียเพื่อน
จุดประสงค์การเรียนรู้	นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในหลักการปฏิเสธ และสามารถปฏิเสธการถูกชวนให้ไปมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศได้อย่างเหมาะสม
จุดประสงค์นำทาง	นักเรียนสามารถ - อธิบายหลัก ขั้นตอนการปฏิเสธ และหาทางออกได้ - เมื่อกำหนดสถานการณ์จำลองให้ สามารถปฏิเสธได้ตามขั้นตอนการปฏิเสธ
เวลา	45 นาที

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

องค์ประกอบการเรียนรู้/ กลุ่ม/เวลา	กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	เนื้อหา/สื่อ
1. ขั้นรู้ชัดเห็นจริง		
ความคิดรวบยอด		
- กลุ่มใหญ่ (10 นาที)	- นำเข้าสู่บทเรียน โดยถามถึง “สถานการณ์ที่ควรปฏิเสธ” - บรรยายหลักการปฏิเสธ	- ใบความรู้ 1 “หลักการปฏิเสธ”
ประสบการณ์		
- กลุ่มใหญ่ (5 นาที)	- แสดงบทบาทสมมติการปฏิเสธ (ตามบท)	- บทสำหรับสนทนา ในใบความรู้ 2
สะท้อนฯ/อภิปราย		
- กลุ่มเล็ก (6 คน) (5 นาที)	- มอบหมายงาน ให้วิเคราะห์การแสดง บทบาทสมมติการปฏิเสธ	- ใบชี้แจง

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน (ต่อ)

องค์ประกอบการเรียนรู้/ กลุ่ม/เวลา	กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	เนื้อหา/สื่อ
ความคิดรวบยอด		
- กลุ่มใหญ่ (10 นาที)	- สุ่มรายงาน 2-3 กลุ่ม/ครูอภิปราย/สรุป - บรรยายเพิ่ม “การหาทางออกเมื่อถูกเข้าซื้อ”	- ตามใบความรู้ 1 “หลักการปฏิเสธ”
2. <u>ชั้นลงมือกระทำ</u>		
ประยุกต์แนวคิด		
- กลุ่มย่อย 4 คน (10 นาที)	- มอบหมายงานให้ฝึกทักษะการปฏิเสธ - สุ่มคู่ฝึกให้แสดงหน้าชั้น 2-3 คู่	- ใบงาน
ความคิดรวบยอด		
- กลุ่มใหญ่ (5 นาที)	- ครูนำอภิปรายเพื่อประเมินการฝึก/สรุป	

สื่อการเรียนรู้การสอน

1. ใบความรู้ 1 “หลักการปฏิเสธ”
2. ใบความรู้ 2 “บทสำหรับแสดงบทบาทสมมติการปฏิเสธ”
3. ใบชี้แจง/ใบงาน

การประเมินผล

1. สังเกตความสนใจ การแสดงความคิดเห็น
2. สังเกตความตั้งใจในการฝึกปฏิบัติ
3. ตรวจบทสนทนาการปฏิเสธ

การปฏิเสธเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของทุกคน นักเรียนสามารถปฏิเสธเพื่อนได้ เมื่อเพื่อนชวนไปทำในสิ่งที่ไม่อยากทำ หรือชวนไปทำในสิ่งที่ไม่ดี นักเรียนส่วนใหญ่ไม่กล้าปฏิเสธเพราะกลัวเพื่อนจะโกรธและเสียเพื่อน แต่ถ้านักเรียนปฏิเสธได้ถูกต้องตามขั้นตอนก็จะทำให้ไม่เสียเพื่อน การปฏิเสธที่ดี จะต้องปฏิเสธอย่างจริงจังทั้งท่าทางและน้ำเสียง เพื่อแสดงความตั้งใจที่จะปฏิเสธอย่างชัดเจน

ขั้นตอนการปฏิเสธ

1. การขอปฏิเสธ เป็นการบอกปฏิเสธอย่างชัดเจนด้วยคำพูด
2. การบอกความรู้สึกเป็นข้ออ้างประกอบเหตุผล เพราะการบอกความรู้สึกจะทำให้ได้แย้งได้ยากกว่าการบอกเหตุผลอย่างเดียว
3. การขอความเห็นชอบ เพื่อรักษาน้ำใจของผู้ชวน และควรกล่าวขอบคุณเมื่อผู้ชวนยอมรับการปฏิเสธ

การหาทางออก

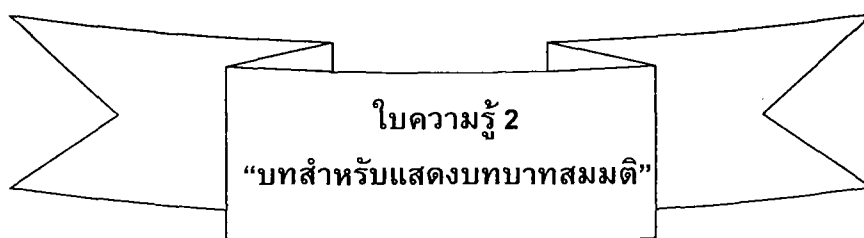
ในกรณีที่ถูกเข้าซื้อหรือพูดจาสับประมาท เพื่อให้ไปตามคำชวน ไม่ควรหวั่นไหวกับคำพูดนั้น เพราะจะทำให้ขาดสมาธิในการหาทางออก ควรยืนยันการปฏิเสธด้วยท่าทีที่มั่นคงหาและหาทางออกโดยเลือกวิธีต่อไปนี้

1. การปฏิเสธซ้ำ โดยไม่ต้องใช้ข้ออ้าง พร้อมทั้งบอกลา แล้วเดินจากไปทันที
2. การตอรอง โดยการชวนไปทำกิจกรรมอย่างอื่นที่ดีกว่ามาทดแทน
3. การผัดผ่อน โดยการขอยืดระยะเวลาออกไป เพื่อให้ผู้ชวนเปลี่ยนความตั้งใจ

ใบความรู้ 1
“หลักการปฏิเสธ” (ต่อ)

ตัวอย่างขั้นตอนการปฏิเสธและตัวอย่างคำพูดปฏิเสธ

ขั้นตอนการปฏิเสธ	ตัวอย่างคำพูดปฏิเสธ
1. การขอปฏิเสธ	“ขอไม่ไปนะเพื่อน”
2. อ้างความรู้สึกประกอบเหตุผล	“ฉันกลัวคุณพ่อ-คุณแม่ จะเป็นห่วง ถ้ากลับบ้าน ผิดเวลา”
3. การขอความเห็นชอบ	“ฉันคิดว่าการกลับบ้านผิดเวลา เป็นสิ่งไม่ดี และเราไม่ควรทำ” “เธอคงไม่ว่าอะไรใช่ไหม.....ขอบคุณเธอมากนะ ที่เธอเข้าใจ”
4. เมื่อถูกเข้าชี้หรือสับสนประมาณเลือกวิธีต่อไปนี้	
4.1 ปฏิเสธซ้ำ ไม่ต้องมีข้ออ้าง	“ไม่ไปดีกว่าเราขอกลับก่อนนะ” (เดินออกจาก เหตุการณ์)
4.2 การต่อรอง	“เอาอย่างนี้ได้ไหม ไปดูหนังสือที่บ้านเราก็แล้ว กัน”
4.3 การผัดผ่อน	“ฉันต้องไปแล้ว เอาไว้วันหลังก็แล้วกันนะ” (เดินออกจากเหตุการณ์)

บทสนทนา

ตัวละคร ต้อม ต้ม ดอง แดง

ต้ม ดอง แดง เป็นผู้ชวน ต้อม เป็นผู้ปฏิเสธ

ดอง : ต้อม พวกเรากำลังกันว่าหลังเลิกเรียนเย็นนี้ จะชวนไปทำรายงานที่คอนโดของต้ม (ใกล้โรงเรียน) ก่อนที่พ่อ-แม่จะมาจับ

ต้ม : รายงานอะไรกัน บอกต้มไปตรงๆ ดีกว่าว่าเราจะไปดูวิดีโอเด็ดๆ ที่พี่มันลืมนำไว้ เพราะเย็นนี้ไปลอดโปรงที่บ้านไม่มีคนอยู่

แดง : ต้อมไปเหอะ เราอยากดู เกิดมาจากท้องพ่อท้องแม่ไม่เคยดูเลย

ต้อม : โอ้ย การบ้านตั้งเยอะ ขอไม่ไปดีกว่า

ดอง : มันก็เหมือนกันทุกคนแหละ ไปไม่นาน ไม่เสียเวลาเท่าไรหรอก ดกลงนะ

ต้ม : ดกลงเหอะ

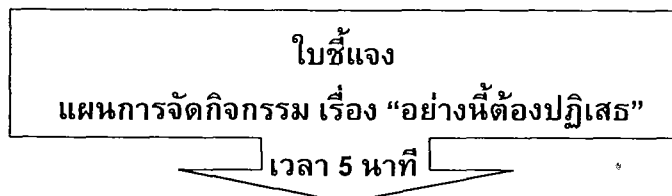
ต้อม : (ทำทางลังเล) มันจะดีเหรอ ครูเคยบอกว่าเป็นสิ่งที่ไม่น่าจะดูและมันจะกระตุ้นอารมณ์ทางเพศด้วย

แดง : จะไปยากอะไร รีบไปรีบมา ยังไม่ทันมีอะไรหรอก

ต้อม : (ทำทางตัดสินใจเด็ดขาด) ไม่ไปดีกว่า พวกเธอไปเถอะ คงไม่ต่างกันนะ

ดอง : (อึ้งไป) เออ แล้วอย่าหาว่าไม่ชวนก็แล้วกัน

ต้อม : ขอบคุณที่เข้าใจ เราไปละ พวกเธอระวังตัวหน่อยก็แล้วกัน รีบกลับมาก่อนที่คุณพ่อ-คุณแม่จะมาจับ เราเป็นห่วง (เดินออกจากเหตุการณ์)

ให้รวมกลุ่มกลุ่มละ 6 คน วิเคราะห์การสาธิตการแสดงบทบาทสมมติทักษะการปฏิเสธใน 2 ประเด็น คือ

1. ทำไมครั้งแรก ด้อมปฏิเสธไม่ได้ผล และต่อมาจึงปฏิเสธได้ผล
2. ให้วิเคราะห์บทสนทนา ตามขั้นตอนการปฏิเสธ ดังนี้
 - 2.1 การขอปฏิเสธ
 - 2.2 การใช้ความรู้สึกเป็นข้ออ้างประกอบเหตุผล
 - 2.3 การขอความเห็นชอบ

	ใบงาน แผนการจัดกิจกรรม เรื่อง “อย่างนี้ต้องปฏิเสธ”	
--	---	--

คำแนะนำ

1. ให้รวมกลุ่ม 4 คน ช่วยคิดสถานการณ์ที่ต้องการปฏิเสธ เพื่อฝึกปฏิเสธในกลุ่ม โดยให้มีขั้นตอนครบ 3 ขั้นตอน (ตามที่ได้เรียนมา) พร้อมทั้งให้มีการเข้าชี้ และหาทางออก
2. เขียนบทสนทนาทุกขั้นตอนส่งอาจารย์
3. ฝึกปฏิเสธในกลุ่มย่อย 4 คน โดยผลัดเปลี่ยนกันจนครบ 4 บทบาท คือ ผู้ปฏิเสธ ผู้ชวน ผู้สังเกต และผู้ประเมินการฝึก

(เวลา 15 นาที)

ภาคผนวก ง
ภาพกิจกรรม
การสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

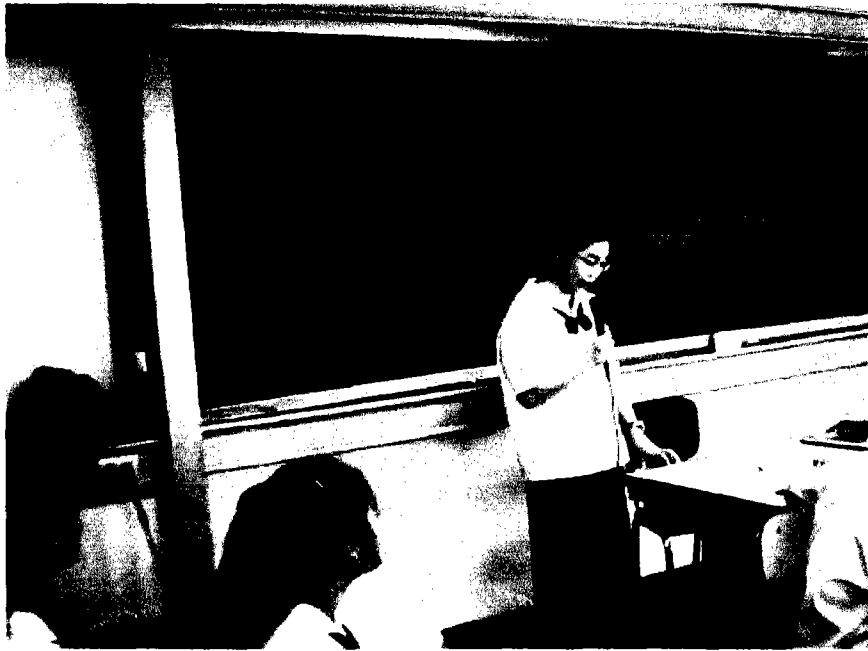
Figure 15-1: A person sitting on a bench.

ภาพประกอบ 15 วิธีทัศน์ประกอบการบรรยาย

ภาพประกอบ 16 การอภิปรายกลุ่ม

ภาพประกอบ 17 ตัวแทนกลุ่มนำเสนอผลการอภิปราย

ภาพประกอบ 18 การแสดงบทบาทสมมติ

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นางรัตนา เจริญสาธิต
วันเดือนปีเกิด	5 เมษายน 2497
สถานที่เกิด	อำเภอฉวาง จังหวัดนครราชสีมา
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	15/24 หมู่บ้านสวน ซอยเอกมัย 12 ถนนเอกมัย เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร 10110
ตำแหน่งหน้าที่การงานในปัจจุบัน	อาจารย์ ระดับ 7
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) สุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร 10110
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2515	มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนเวนต์ ซอยคอนเวนต์ ถนนสีลม กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2519	อนุปริญญาวิชาพยาบาลและอนามัย ประกาศนียบัตรผดุงครรภ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พ.ศ. 2526	วิทยาศาสตร์บัณฑิต (สุขศึกษา) คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
พ.ศ. 2546	การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาสุขศึกษา มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ